

**ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

**PERSONAL AND PROFESSIONAL TEACHER'S COMPETENCE:
THEORY AND PRACTICE**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
VI Всеукраїнської науково-методичної практичної
конференції
Суми, 19 травня 2022 року

**ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА
КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

**PERSONAL AND PROFESSIONAL TEACHER'S
COMPETENCE:
THEORY AND PRACTICE**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

Суми – 2022

УДК 371: 373: 374: 376: 378
ББК 74
О 75

Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Протокол № 3 від «28» квітня 2022 р.

Редакційна колегія

Серих Л.В., к. пед. наук., доцент КЗ Сумський ОІППО (головний редактор)
Нікітін Ю.О., д. іст. наук, доцент, ректор КЗ Сумський ОІППО
Бірюк Л.Я., д. пед. наук, професор Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Вознюк А.В., д. п. наук, доцент КЗ Сумський ОІППО
Удовиченко І.В., д. пед. наук, професор, проректор КЗ Сумський ОІППО
Грицай С.М., к. пед. наук, доцент, проректор КЗ Сумський ОІППО
Коростіль Л.А., к. пед. наук., доцент КЗ Сумський ОІППО
Мельник С.А. к. пед. наук, проректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»
Собко В.О., к пед. наук, доцент Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Тихенко Л.В., к. пед. наук, доцент КЗ Сумський ОІППО, директор КЗ СОРОЦПО та РТМ
Успенська В.М., к. пед. наук., доцент кафедри ТМЗО КЗ Сумський ОІППО
Чуркіна В.Г., к. мист., доцент КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

О 75

Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових статей / за заг. ред. Л. В. Серих. – Суми: НІКО, 2022. 128 с.

ISBN 978-617-7422-18-0

У збірнику матеріалів конференції представлені доповіді науковців, методистів, викладачів закладів вищої освіти, управлінців, учителів, вихователів закладів дошкільної освіти, керівників гуртків закладів позашкільної освіти з актуальної проблеми формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

У контексті гуманітарних смислів розкриваються педагогічні, професійні, соціальні, філософські, управлінські, психологічні, методичні характеристики особистісно-професійної компетентності педагогів дошкільної, початкової, загальної середньої, позашкільної, професійної, вищої освіти.

Матеріали конференції стануть у нагоді науковцям, керівникам закладів освіти, викладачам, учителям, вихователям, керівникам гуртків, педагогам, методистам, студентам – усім, кого цікавить проблема формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

Редакція не несе відповідальності за зміст текстів і не завжди поділяє думки їх авторів.

ISBN 978-617-7422-18-0

© КЗ СОІППО, Л. В. Серих, 2022
© Суми, НІКО, 2022

ЗМІСТ

Бех Іван	5
Вітання учасникам та організаторам Всеукраїнської науково-методичної конференції	
Антонченко Марія	6
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА	
Байдак Юлія	8
ЕКЛЕКТИКА У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ	
Борисенко Оксана, Браткова Галина	11
САМООСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ЗАПОРУКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ	
Волосюк Тетяна, Гриценко Микола	15
ОСОБЛИВОСТІ ЯКІСНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ	
Декунова Зоя, Лавська Алла	17
КЕЙС-МЕТОД ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
Діхнич Катерина	21
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ УПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	
Смельяненко Марина	24
ІМПРОВІЗАЦІЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН МУЗИЧНОГО КОЛЕДЖУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ РІЗНОСТОРОННЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ	
Журавель Лариса	27
ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
Загородня Оксана	30
ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Іващенко Інна	34
БАТЬКІВСЬКІ ЗБОРИ ЯК СКЛАДОВА РОБОТИ З БАТЬКАМИ	
Каменська Наталія	37
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
Камчатна Тетяна	40
РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН	
Ковтун Єлизавета	43
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Кожем'якіна Ірина	47
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ	
Коростіль Лідія	50
ЦИФРОВІ ВИМІРЮВАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ	
Латіфова Неллі, Якимова Ганна	55
РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ СКУЛЬПТУРИ	
Мельник Світлана, Чуркіна Вікторія	58
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	

Метейко Алла ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ	61
Московченко Інна ЩОБ НАВЧАННЯ БУЛО ЦІКАВИМ	65
Ніколаєнко Михайло, Охрименко Діана ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ТА ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ	68
Павленко Ірина ОРГАНІЗАЦІЯ ВЕБ-КВЕСТУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	72
Паламарчук Тетяна ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	74
Панченко Світлана ЗДАТНІСТЬ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ ДО АНТИЦИПАЦІЇ: АКТУАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ЖИТТЄВИХ ЗМІН	79
Папернова Тетяна, Гулаков Руслан, Гулакова Марина УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	84
Переяслова Ольга ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО РОЗПИСУ СКЛА	86
Перлик Вікторія ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ	88
Пройдакова Юлія ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАКЛАДІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ	92
Єрчих Лариса МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ПРОЄКТУ	94
Тихенко Лариса, Сьома Світлана НОВАЦІЇ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ СУМЩИНИ	98
Тітаренко Світлана ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	105
Третьякова Олена МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ І ПРАВ ЛЮДИНИ НА УРОКАХ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН	108
Успенська Валентина ПАРАМЕТРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО І ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	111
Харченко Людмила ВИКОРИСТАННЯ КОНСТРУКТОРА LEGO У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	116
Хижняк Інна ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	119
Щебетенко Наталія ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	122
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	126

ВІТАННЯ

учасникам, гостям та організаторам
VI Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції
доктора психологічних наук, академіка,
директора Інституту проблем виховання НАПН України

ІВАНА ДМИТРОВИЧА БЕХА

*Вельмишановні учасники та гості VI Всеукраїнської науково-методичної конференції!
Щиро вітаю організаторів та учасників конференції!*

Початок третього тисячоліття характеризується глобалізацією суспільного розвитку, зближенням націй, народів, держав, переходом людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, високих економіко-технологічних укладів, які значною мірою базуються на освітньо-інтелектуальному потенціалі населення. Ми переживаємо, переосмислюємо сьогодні новий виток розвитку української освіти.

Переконали, що науково-методична практична конференція, яка проводиться вшосте Сумським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, розглядатиме змінені підходи до освіти та освітньої політики, які полягають у розв'язанні низки ключових проблем: забезпечення формування інноваційної людини – людини з інноваційним мисленням, інноваційною культурою, здатної до інноваційної діяльності, що лише і може забезпечити в Україні дослідницько-інноваційний тип прогресу і побудову суспільства знань; утвердження в освіті принципу дитиноцентризму, тобто максимальне наближення навчання і виховання дитини до її сутності, здібностей і врахування її особливостей, що буде сприяти максимальному саморозвитку і самореалізації особистості впродовж життя. Це потребує системної перебудови освітньої сфери на засадах компетентнісного підходу, а теоретико-методологічний та науково-методичний супровід компетентнісного підходу забезпечує, зокрема й ваша конференція.

Сподіваюсь, що актуальні питання освітнього процесу, розглянуті на конференції, відображають головні принципи, завдання, напрями діяльності сучасного періоду модернізації національної освіти.

Зичу всім учасникам конференції щастя, здоров'я, миру та злагоди в родинах, усіляких наукових, творчих та особистих злетів.

Упевнений, що результати VI Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції стануть рушійною силою на шляху до поліпшення якості національної освіти і науки України та життя суспільства.

**З повагою,
Іван Дмитрович Бех, директор Інституту проблем виховання НАПН України**

Антонченко Марія Олексіївна,

доцент кафедри освітніх та інформаційних наук
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти організації проектної діяльності учнів, а саме: її визначення, етапи, загальні ознаки і типи; наголошено, що у сучасній освіті проектна діяльність здійснюється із застосування інформаційно-цифрових технологій, що, у свою чергу, сприяє розвитку інформаційно-цифрової компетентності педагога.

Ключові слова: проектної діяльність, інформаційно-цифрових технологій, інформаційно-цифрова компетентність

Реформування системи освіти до світових стандартів та вимог, що відповідають сучасному стану суспільства, є однією з актуальних проблем освіти України. Для її вирішення передбачаються різні форми освіти (очна, дистанційна та очна-дистанційна), що забезпечують максимальний розвиток суб'єктів освітнього процесу. При цьому значно підвищує вимоги до рівня професійної компетентності педагогів, зокрема, володіння ними сучасними інформаційно-цифровими технологіями.

Таким чином, інформаційно-цифрова компетентність педагога є однією зі складових професійної компетентності педагога. Вчителі повинні вміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати, аналізувати інформацію та застосовувати її для самоосвіти та навчання учнів. Формування інформаційно-цифрової компетентності на сучасному етапі розвитку освіти слід розглядати як одну з пріоритетних завдань професійної підготовки педагога [1]. При цьому особлива увага приділяється відбору сучасного змісту, дієвих методів та організаційних форм освітнього процесу. Одним з перспективних сучасних педагогічних методів освіти є проектна діяльність здобувачів освіти.

На відміну від традиційних заходів, які спрямовані на передачу тим, хто навчається, готового соціального досвіду, проектна діяльність дає змогу розвитку в учнів творчого мислення, формування самостійності, креативності та комунікабельності. З іншого боку, якщо проектна діяльність здійснюється з використанням сучасних інформаційних технологій, то при її організації педагог значно покращує власну інформаційно-цифрову компетентність.

Але наукові дослідження, що пов'язані з організацією проектної діяльності із застосуванням сучасних інформаційно-цифрових технологій та її вплив на розвиток інформаційно-цифрової компетентності педагога, є недостатніми і досить актуальними.

Тому метою статті є дослідження теоретичних аспектів організації проектної діяльності учнів та її впливу на розвиток інформаційно-цифрової компетентності педагога.

Теоретичні та практичні аспекти організації проектної діяльності досліджували такі науковці як А. Вдовиченко, В. Гузеєва, О. Зосименко, С. Ізбаш, А. Касперського, О. Коберника, І. Колеснікової, Л. Матвійчука, Н. Матяш, С. Мірошник, М. Пелагейченко, О. Пехоти, Є. Полат, В. Радіонова, В. Сидоренка, В. Слободченкова, С. Сисоєвої, А. Терещука, М. Уйсімбаєва, Л. Хоменко, І. Шендрик та інші.

У сучасних науково-педагогічних джерелах існують різні терміни для позначення проектної діяльності: «метод проектів», «учнівський проект», «проектна технологія», «проектна діяльність», «проектна навчальна діяльність», «проектне навчання», «проектування», які мають схожі за змістом тлумачення і є синонімами.

Розглянемо сутність та головну мету організації проектної діяльності учнів. Так, наприклад, науковці О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська підкреслюють, що проектна діяльність слугує

«розв'язанню учнем або групою учнів певної проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості» [6, с. 150]. Тому сутність проектної технології вчені вбачають у стимулюванні учнів до вирішення певних проблем, а освітню мету – у створенні педагогом таких умов навчального простору, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності учня.

Ми згодні з авторами [6], що головною метою впровадження проектної діяльності у навчально-виховний процес – це організація самостійної, парної чи групової дослідної або практичної діяльності учнів, яку вони виконують упродовж зазначеного проміжку часу.

Таким чином, ми можемо визначити проектну діяльність як форму пізнавальної активності здобувача освіти, спрямованої на вирішення особисто усвідомленої проблеми (задачі). У процесі реалізації якої створюється певний продукт проекту.

Під час здійснення проектної діяльності ролі вчителя та учня значно змінюються. Так, основною функцією педагога стає організація пізнавальної діяльності учнів, які перетворюються на активних учасників навчання [2].

Ми можемо виділити наступні етапи проектної діяльності:

- проблема (формулювання): визначення теми й мети проекту та гіпотези її розв'язання, тривалість проекту;
- планування діяльності в проекті: визначення джерел інформації, опис бажаних кінцевих результатів; розподіл завдань;
- пошук інформації: збір та аналіз зібраної інформації; висновки, пропозиції.
- продукт: оформлення результату.
- презентація: демонстрація результату; оцінка.

Проектна діяльність (навчальний проект) завершується реальним матеріалом – продуктом проекту, що може мати матеріальне вираження у самої різної формі: звіти, статті, таблиці, рекомендації; дизайн (будинку, майданчику, установки); креслення або модель; художні твори (листи, есе, поезія, картини, скульптура); друкована продукція (книги, брошури, бюлетені, газети, буклети); мультимедіа (колажі, слайд-шоу, презентації, відео) тощо.

Проектна діяльність може будуватися на різному навчальному матеріалі та розроблятися для учнів різного віку. Проте всім проектам властиві загальні суттєві ознаки, вони:

- базуються на питаннях, відповіді на які не можуть бути отримані заучуванням та репродуктивним відтворенням навчального матеріалу;
- передбачають активну позицію учня – позицію людини, яка досліджує, вирішує проблеми, приймає рішення, вивчає та документує свою діяльність;
- стимулюють учнів до навчання через досвід, а не є просто додатками та доповненнями до навчального курсу, вивчення конкретного предмета шкільної програми.

Вибір тематики проектів у різних ситуаціях може бути різним. В одних випадках викладач визначає тематику з урахуванням навчальної ситуації з конкретного предмета, в інших, особливо в проектах для позаурочної діяльності, тематика пропонується самими студентами і відповідає цілком їхнім власним інтересам, не тільки пізнавальним, а й творчим, прикладним.

Виділяють такі типи проектів [4]:

- за домінуючою у проекті діяльністю: прикладний (практично-орієнтований), ознайомлювально-орієнтовний (інформаційний) дослідницький, пошуковий, творчий, рольовий;
- за предметно-змістовою сферою знань: монопроект (у рамках однієї галузі знань), міжпредметний проект;
- за характером координації проекту: безпосередній, опосередкований;
- за характером контактів (серед учасників одного навчального закладу, групи, міста, країни, різних країн світу);

- за кількістю учасників проекту: особистісні, парні, групові;
- за тривалістю виконання проекту: короткострокові, середньої тривалості, довгострокові.

У сучасній освіті проектна діяльність здійснюється із застосування інформаційних технологій і зазнає певних значних змін і її можна назвати «інформаційна проектна діяльність». Так, на етапі пошуку інформації, учні шукають її з різних джерел і, зокрема в Internet. Кінцевим продуктом проекту може бути стаття Word (або Wiki-стаття) з певного питання, газета або бюлетень, що створені у додатку Publisher, презентація, може бути знято відео, які можуть бути розташовані у Internet, блог тощо. На етапі презентації можливо використання мультимедійних проекторів та інтерактивних дошок. Викладач організує цю роботу учнів та направляє її.

Підводячи підсумки, зазначимо, що проектна діяльність надає можливість учням набувати знання самостійно за допомогою сучасних інформаційно-цифрових технологій, користуватися набутими знаннями для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань. З іншого боку педагогі, що опановують нові для себе інформаційно-цифрові технології для організації проектної діяльності учнів, розвивають таким чином власну інформаційно-цифрову компетентності. Таким чином можна зробити висновок, що організація проектної діяльності учнів із застосуванням є важливим фактором для розвитку інформаційно-цифрової компетентності педагогів.

Перспективами подальших розвідок у даному дослідженні можуть бути конкретизація програмних засобів, що дозволяє організовувати проектну діяльність учнів.

Список використаних джерел

1. Антонченко М. О. Інформаційно-цифрова компетентність педагога як складова його професійної компетенції. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика*: матер. IV Всеукр. наук.-метод. практ. конф. / за заг. ред. Л.В. Серих. Суми: НІКО, 2020. С.18-21.

2. Антонченко М.О. Організація проектної діяльності учнів з використанням сучасних інформаційних технологій. Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії: зб. наукових праць XXIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. Переяслав-Хмельницький, 31 січня 2020 р. С. 62–65. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference31-31.01.20.pdf>

3. Зосименко О. В. Проблема організації проектної діяльності у контексті процесу формування особистісно-професійної компетенції майбутніх фахівців. *Розвиток особистісно-професійної компетенції педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти*: кол. монографія / За заг. ред. О.В. Зосименко, Г.Л. Єфремової. Суми: ФОП Цьома С.П., 2018. С.136-153.

4. Педагогічне проектування. Веб-квести та їх використання в навчальному процесі. URL: http://ito.vspu.net/ENK/2014-2015/sit/files/lections/lection_3.htm.

5. Матвійчук Л.А. Використання інформаційних технологій під час здійснення проєктивної діяльності. *Метод проєктів*. 2017. URL: <https://sites.google.com/site/navcalnapraktikakitvoin/lekcii/metod-proektiv> .

6. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / Пехота О.М., Кітченко А.З., Любарська О.М. та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. К.: АСК, 2002. 255 с.

7. Уйсімбаєва М. Проектна діяльність: теоретичні аспекти // *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 13. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/Uisimbaeva.pdf>

Байдак Юлія Володимирівна,
доцент кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ СОППО, кандидат педагогічних наук,

ЕКЛЕКТИКА У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Анотація. У статті висвітлено поняття еклектики та його значення у розвитку музичного мистецтва. Представлено як фундаторів еклектизму так і творчість сучасних виконавців – яскравих представників вдалого «міксування» різних стилів і жанрів, що сформувало їх індивідуальність та спричинило всесвітню популярність.

Ключові слова: еклектика, еклектизм, музика, музичне мистецтво, виконавець, музичний гурт.

Мистецтво знаходиться в постійному пошуку рушійних сил свого розвитку, як у сфері професійної діяльності, так і в галузі освіти. Підготовка конкурентоспроможного митця на ринку праці є поштовхом до культурного розвитку молоді і нації зокрема. Основним напрямом творчої діяльності, що все активніше набирає популяризації в усіх напрямках мистецтва є змішування різних стилів та жанрів, з метою формування нових художніх образів і стилістичних рішень. Але незважаючи на актуальність та широке використання сучасними композиторами, виконавцями, музикантами та іншими представниками музичного мистецтва принципів еkleктизму в практичній діяльності, в теоретичному аспекті це питання є малодослідженим, тому вимагає більшої уваги.

Еkleктика (від грец. «обирати») – механічне з'єднання різнорідних, часто протилежних принципів, поглядів, теорій, художніх елементів тощо. *Еkleктизм* – був напрямом у давньогрецькій філософії доби еллінізму, в II столітті до н. е., для якого характерні поєднання елементів різних філософських систем і тенденція до нівелювання відмінностей між ученнями і школами.

В архітектурі та живописі, еkleктизм – поєднання різнорідних стильових елементів чи довільний вибір стилістичного оформлення для будівель або художніх виробів, які мають якісно інше значення та призначення (використання історичних стилів в архітектурі та художній промисловості XIX століття) [1].

У музиці еkleктика трактується в декількох значеннях: по-перше, як свідоме використання композитором для написання власного твору чужого стилю або музики минулої епохи; по-друге, як опис композитора, який у своїх творах поєднує кілька стилів [3].

Музика, як і будь-який вид мистецтва, не може бути одноманітною. Жанр ніколи не з'являється сам по собі, разом з ним народжується безліч розгалужень, тому говорити про абсолютно «чистий» хіп-хоп, рок, або поп-музику можна лише умовно. Незважаючи на те, що всередині кожного жанру атмосфера є досить доброзичливою, «зовнішня політика» цих складних організмів до якогось часу була спрямована на відверте ігнорування один одного. В другій половині XX століття настав переломний момент, коли практично всі стилі та жанри стали не лише «співпрацювати», а й рішуче відмовилися від того, щоб їх розмежували.

Але перші спроби поєднання різних стилів ми зустрічаємо набагато раніше. Так австралійським композитором українського походження Максиміліаном Брандом у 1929 році була написана вкрай еkleктична опера «Машиніст Гопкінс», у якій поєднано елементи додекафонії, романтичної музики та індустріальних шумів.

Активного розвитку еkleктизм набуває у 70-х роках минулого століття. Першими рок-групами, які експериментували з репом, були Blondie та The Clash. Майже одночасно в межах цього жанру з'явилися фанк-метал (Primus, ранні Red Hot Chili Peppers, ранні Incubus, Living Colour) та репкор (Beastie Boys, Biohazard, Limp Bizkit, Linkin Park). Згодом виник реп-метал, що у багатьох асоціюється з англійцями Rage Against the Machine, які в свою чергу вплинули на становлення багатьох реп-рок команд.

Стиль, що поєднує у собі елементи року та поп-музики, називається «поп-рок». До раннього поп-року відносять The Grass Roots, Gary Puckett & The Union Gap та молодих The Beatles. Цей жанр дуже популярний і зараз, до сучасних його представників відносять OneRepublic, P!nk, Roxette, The Rasmus, Adam Lambert, One Direction, Gwen Stefani, 5 Seconds of Summer та інші.

Звичайно, абсолютна більшість жанрів народжується від змішування вже існуючих, і цей процес нескінченний. Інтернет-портал Everynoise.com представляє нам практично музичне генеалогічне дерево, налічуючи 1368 музичних стилів.

Зараз багато вже популярних виконавців і композиторів, що тільки набирають популярність, часто і зовсім не відносять свою творчість до якогось певного стилю. Змінюючи свою музику до невпізнання протягом як творчого шляху, так й у межах одного альбому, вони шукають у ній себе. Приклад подібного можна побачити у діяльності справжнього тріумфатора ритм-н-блюзу – Френка

Оушена, чий альбом «Blonde» отримав найвищі оцінки від музичних критиків і посів перше місце у Billboard 200.

Kanye West, Beyonce, Rihanna, Tyler, The Creator, Bones та багато інших його колег постійно «міксують» жанри та стилі, далеко йдучи від тієї музики, з якої їх професійний шлях починався. Ще одним яскравим прикладом постійних змін музичного настрою можна назвати альбом Red Hot Chili Peppers The Getaway. «Перці» починали творити у жанрі фанк-метал. The Getaway цілком можна було б назвати якісним поп-проектом, якби не фірмове інструментальне звучання і ритмічна структура.

До кінця ХХ століття в багатьох напрямках і жанрах музики склалися свої класичні форми, які зайняли гідне місце у світовій музичній культурі. Україна 90-х у боротьбі «за збереження національної культурної спадщини» стала заручницею глобалізації світової музичної культури у вигляді постмодернізму – своєрідної трансформації модернізму, що набрав силу з кінця 70-х, коли мінімалізм і примітивізм, полістилістика і еkleктика стають знаковими емблемами свого часу. Спочатку випадкові жанрово-стильові зв'язки: джаз-рок, симфо-джаз, симфо-рок, фолк-рок, інші до початку ХХІ століття і на території України почали сприйматися як стійкі [2, с. 69].

Тому не дивно поява «Диких танців» Руслани або, скажімо, баяна в руках Олега Скрипки в рок-гурті «ВВ», а також таких понять у нашому лексиконі як: «шоу-бізнес» і «розкручування». Слід зазначити, що серед українських виконавців дедалі більше з'являється представників еkleктизму.

Так музиканти гурту «The Doох» створюють сучасну музику з елементами традиційної пісні та етно-року. Поєднання різних технік автентичного співу, етнічних духових інструментів, драйву гітари та басових рифів, клавішних і ударних формують нове, інколи неочікуване, але дуже бажане звучання для прихильників української сцени. Виконавці обробляють старовинний український фольклор і різні етнічні мелодії із усього світу, додаючи до них сучасні електро- та рок-мотиви. Аранжування гурту охоплює пісні з усіх куточків України. Особливістю гурту є поєднання жіночого та чоловічого голосів, наближених до традиційної манери співу. «The Doох» часто експериментують із музикою і можуть виступати як у легкому акустичному лаунж-форматі, так і з ритмічним важким саундом.

«KAZKA» – український музичний гурт, який виконує поп-музику з елементами електро-фолку. З моменту створення у 2017 році вокалістка Олександра Заріцька, сопілкар Дмитро Мазуряк та мультиінструменталіст Микита Будаш вже встигли стати «світовою сенсацією», «феноменом української естради», «Проривом року» за версією музичної премії M1 Music Awards, а також першим україномовним гуртом, що потрапив до всесвітньовідомого чарту SHAZAM та став рекордсменом серед українських артистів в YouTube.

Яскравими представниками міксування українського фольклору з різними жанрами є також гурти: ONUKA – електро-фольк музичний гурт, особливістю якого є використання національних народних мотивів та інструментів в електронній музиці; «TaRuta» – український гурт з Києва, що виконує етнічну музику у стилі World Music – це команда дослідників фольклору та професійних естрадних музикантів, яка експериментує і вносить сучасні музичні віяння в автентичний український фольклор.

У 2021 році український гурт «Go_A», у рамках фіналу конкурсу «Євробачення», виконав композицію «Шум» («Shum») у жанрі електро-фольк, який поєднує етнічний спів з електронними ритмами. Звучання було настільки автентичним, що хіт сприймався глядачами в усьому світі без жодного англійського слова, тільки український текст, музика. Пісня отримала п'яте місце та незаперечну популярність у веб-мережі («Spotify»), топ-трендах («iTunes», «Apple Music», «YouTube»).

І гордістю нашого сьогодні є «Kalush Orchestra» – український реп-гурт, заснований у 2019 році, який отримав право представляти Україну на Пісенному конкурсі Євробачення 2022 з піснею

«Стефанія» де й став переможцем. У своїй творчій діяльності гурт робить акцент на репі із фольклорними мотивами та українську автентичність.

Отже, слід зазначити, що усі нові музичні віяння утворюють особливий синдикат, який, на щастя, дуже мінливий. На щастя – тому, що в цих умовах все складніше зайняти якесь вагоме місце на творчому олімпі. Музиканти виявляють нові грані свого таланту, пробуючи себе в різних музичних жанрах. Так, музика стає дедалі вільнішою у своїй різноманітності. А за допомогою принципів еkleктизму вибудовується індивідуальний і унікальний виконавський стиль музикантів.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BB%D0%B5%>.
2. Єргієв І.Д. Український модерн-баян – феномен світового мистецтва: монографія. Одеса: Друкарський дім, 2008. 168 с.
3. Кеннеді, Майклта Джойс Борн (ред.). 2006. «Еkleктика», Оксфордський музичний словник. Оксфорд та Нью-Йорк: Oxford University. URL: https://wikiukuk.top/wiki/eclecticism_in_music.

**Борисенко Оксана Феєясівна,
Браткова Галина Миколаївна,**

методисти навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

САМООСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ЗАПОРУКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті розглянуто результати моніторингового дослідження стану сформованості самоосвітньої компетентності суб'єктів освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти, особливості організації самоосвітньої діяльності вчителів, систематичної діяльності педагогів щодо вдосконалення власної педагогічної майстерності.

Ключові слова: моніторингове дослідження, заклад загальної середньої освіти, професійна компетентність, самоосвітня компетентність.

Інтегральною основою сучасної парадигми освіти є філософія Нової української школи, що заснована на поєднанні основних положень особистісно-орієнтованого навчання, діяльнісного та компетентнісного підходів. Процес реалізації основних принципів НУШ в основній та старшій школі забезпечує учитель. Однією з ключових (базових) компетентностей, якою має володіти сучасний учитель, є вміння навчатися впродовж життя та її похідна – самоосвітня компетентність – необхідна умова професійного розвитку та зростання.

З метою вивчення стану сформованості самоосвітньої компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти області у 2021 році було проведено моніторингове дослідження, у ході якого було проаналізовано відповідний аспект діяльності педагогів.

Дослідження проводилось методом анкетування 204 педагогічних працівників (заступників директорів закладів загальної середньої освіти, керівників шкільних методичних об'єднань, учителів) із 10 закладів загальної середньої освіти Сумської області.

У сучасних умовах радикально змінюється статус учителя, його освітні функції, зростають вимоги до його професіоналізму. Професійна компетентність являє собою поєднання знань, умінь, якостей особистості вчителя, що забезпечують оптимальність, варіативність та ефективність побудови освітнього процесу.

За напрямками педагогічної діяльності рівень сформованості професійної компетентності учителя оцінюють за наступними критеріями: навчання учнів предметів (інтегрованих курсів), застосування сучасних технологій, методик навчання, партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу, організація безпечного розвивального та здоров'язберезувального середовища, управління освітнім процесом, безперервний професійний розвиток.

Питання професійного розвитку педагога, постійне удосконалення його фахової майстерності – необхідна умова ефективності процесу навчання в сучасній школі. Як зазначили 63% опитаних заступників директорів, однією з найважливіших складових професійної компетентності вчителя є його здатність до інновацій, відкритість до нових ідей; готовність до самоосвіти. Однак, на важливості здатності до рефлексії, самоаналізу, самоорганізації як складових самоосвітньої компетентності наголосили лише 38% респондентів.

Заступники директорів закладів освіти здійснюють організаційний супровід самоосвітньої діяльності вчителів: 50% систематично звітують на засіданнях методичних об'єднань та педагогічних радах про підсумки самоосвітньої діяльності педагогів; 38% ознайомлюють учителів з актуальними засобами підвищення професійної кваліфікації та організують заходи з обміну досвідом щодо самоосвіти; індивідуальні бесіди проводять близько чверті опитаних.

Оцінити рівень сформованості самоосвітньої компетентності вчителів за її складовими було запропоновано керівникам шкільних методичних об'єднань. Респонденти вважають, що всі вчителі здатні до навчання та змін, а переважна більшість із них мають достатній (54%) та оптимальний (35%) рівні сформованості цієї складової самоосвітньої компетентності (рис. 1).

Преважна більшість респондентів (97% керівників методичних об'єднань і 99% учителів) достатнім та оптимальним рівнями оцінили здібності педагогів щодо самоорганізації. При цьому їхню здатність до самоаналізу респонденти оцінили дещо нижче: задовільний рівень сформованості цієї складової самоосвітньої компетентності мають, на думку керівників методичних об'єднань, 4% учителів та 11% – згідно з самооцінкою опитаних учителів. Оптимальний рівень, на думку обох груп респондентів, має кожен четвертий учитель, решта перебувають на достатньому рівні розвитку цієї компетентності.

Рис. 1. Рівень здатності учителів до навчання та змін (за відповідями керівників методичних об'єднань та вчителів)

Системна робота з опанування нових педагогічних технологій, сучасних засобів, методів навчання в контексті концепції «Нова українська школа», участь у роботі творчих груп, експериментально-дослідній діяльності; створення власних методичних розробок є важливими показниками сформованості самоосвітньої компетентності сучасного вчителя. Аналіз анкет керівників методичних об'єднань та вчителів виявив, що більшість учителів мають достатній рівень сформованості цих складових самоосвітньої компетентності. Проте, вчителями досліджених закладів загальної середньої освіти недостатньо уваги приділяється створенню власних методичних розробок та публікацій, про що зазначили обидві категорії опитаних педагогічних працівників. Так, початковим рівнем розвитку відповідної складової самоосвітньої компетентності оцінили 18% керівників методичних об'єднань та 7% учителів (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень сформованості складових самоосвітньої компетентності вчителів за оцінкою керівників шкільних методичних об'єднань та самооцінкою вчителів (у %)

№ з/п	Складові самоосвітньої компетентності	Керівники МО				Учителі			
		Початковий	Задовільний	Достатній	Оптимальний	Початковий	Задовільний	Достатній	Оптимальний
1.	Систематична діяльність з опанування нових педагогічних технологій	-	8	69	23	-	11	71	18
2.	Створення власних методичних розробок, наявність публікацій	18	33	29	20	7	47	37	9
3.	Участь у роботі творчих груп, експериментально-дослідній діяльності	3	25	56	16	5	29	56	10
4.	Знання сучасних засобів, методів навчання в контексті концепції «Нова українська школа»	-	18	51	31	-	9	71	20

Порівняльний аналіз результатів анкетування керівників методичних об'єднань та вчителів виявив, що найбільша розбіжність між відповідями респондентів спостерігається щодо оцінювання такої складової самоосвітньої компетентності вчителів, як знання сучасних засобів, методів навчання в контексті Нової української школи, причому вчителі більш упевнені у власних знаннях, ніж керівники методичних об'єднань.

Узагальнюючі відповіді учасників дослідження щодо сформованості самоосвітньої компетентності (готовності і здатності педагогів до постійного систематичного пізнання та саморозвитку) можна констатувати, що більшість учителів, які брали участь у дослідженні, мають достатній та оптимальний рівень сформованості самоосвітньої компетентності: на думку керівників методичних об'єднань – 57% і 25% відповідно; згідно з самооцінкою вчителів, – 67% і 18% (рис. 2). Такі результати опитування дають змогу констатувати, що вчителі досліджених закладів наполегливо працюють над удосконаленням власної професійної майстерності, проте, певні напрями їхньої діяльності потребують додаткової уваги з боку адміністрації закладу та вчителів.

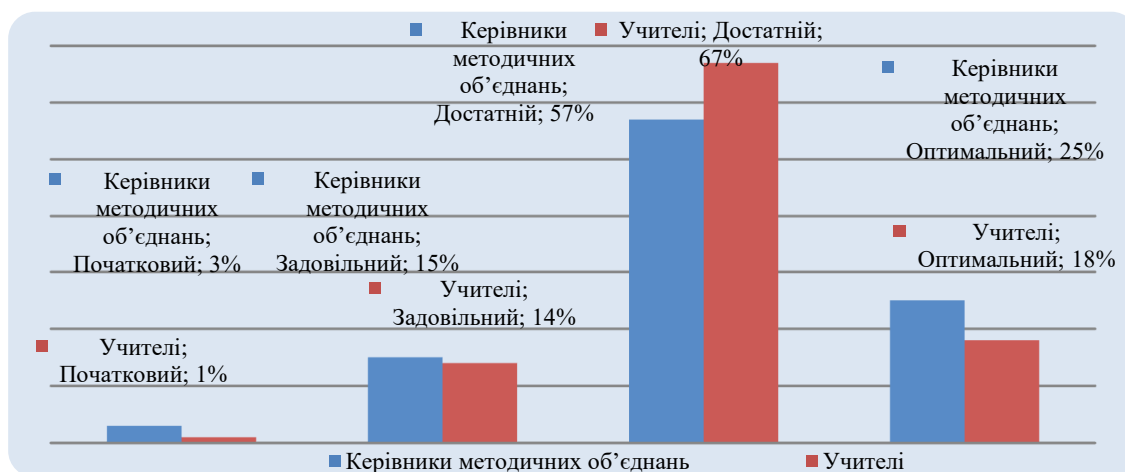

Рис. 2. Рівень сформованості самоосвітньої компетентності вчителів (за відповідями керівників методичних об'єднань та вчителів)

Наразі в освітньому процесі більш значимими стають організаторська й консультативна функції педагога, спрямовані на організацію процесу ефективного самонавчання учнів. Учитель має стати ініціатором творчого процесу, керівником пізнавальної діяльності учнів, консультантом

їхньої самостійної роботи. Формування самоосвітньої компетентності учнів, їхньої здатності до навчання впродовж життя потребує від педагогів уміння визначати інтереси та діагностувати можливості дитини, докладати зусиль до створення умов для самоосвітньої діяльності учнів, володіти методами формування здатності до самоосвіти, постійно та системно відслідковувати результати їхньої роботи. Як показало проведене дослідження, керівники шкільних методичних об'єднань вважають, що більшість учителів (65%) формують в учнів здатність та готовність до самоосвіти, саморозвитку. Проте, про власну готовність до організації самоосвітньої діяльності учнів повідомили менше третини (29%) учителів; 45% вважають себе потенційно готовими, але на практиці, з різних причин, ця готовність ними не реалізується або реалізується частково; на погляд кожного четвертого опитаного (25%), організація самоосвітньої діяльності учнів не є обов'язковою, а залучення до самоосвіти не має бути систематичним (рис. 3). Значний відсоток респондентів, які не вважають за необхідне організувати самоосвітню діяльність учнів, викликає занепокоєння, адже одне із завдань сучасної освіти – виховання особистості, здатної до самостійного здобуття інформації, знань; до самонавчання та саморозвитку впродовж життя.

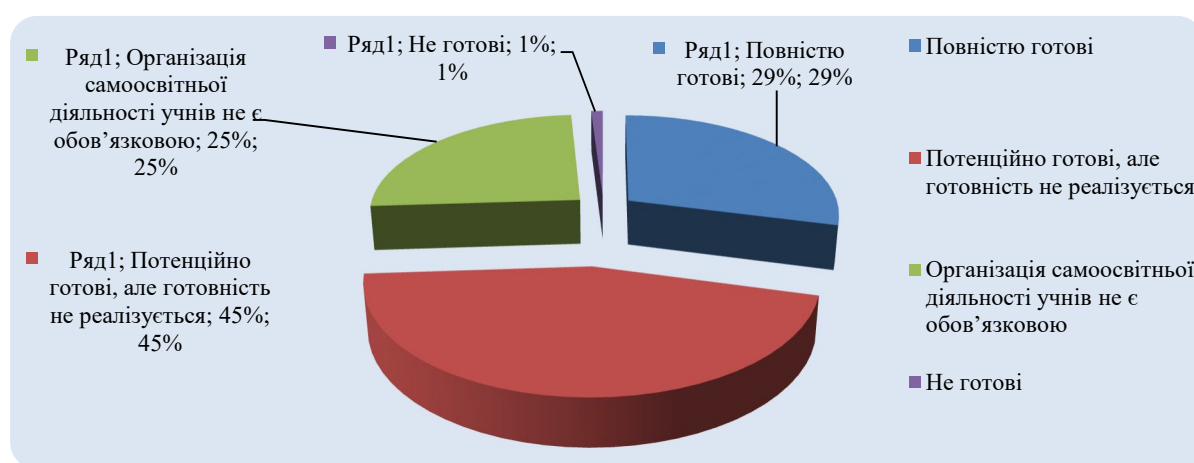

Рис. 3. Готовність учителів до організації самоосвітньої діяльності учнів (самооцінка)

Концепція «Нова українська школа» передбачає мотивування педагога до творчості та самовдосконалення. Проте, варто зауважити, що декларуючи важливість готовності та здатності педагога до постійного підвищення фахової майстерності, менше половини заступників директорів (47%) можливою причиною пониження кваліфікаційної категорії учителя під час атестації назвали його небажання займатися саморозвитком, удосконалювати власну педагогічну майстерність.

Учитель не зможе працювати без постійного підвищення фахового рівня, педагогічної майстерності. Постійна самоосвіта – необхідна умова та запорука професійної компетентності вчителя, особливо сьогодні, у час інноваційних змін в освіті. Мотивацією до самоосвіти, саморозвитку можуть стати слова всесвітньо відомого Джімі Рона – філософа бізнесу, який розробляв стратегії розвитку компаній Coca-Cola, General Motors, Xerox і був бізнес-тренером Білла Гейтса: «Формальна освіта допоможе вам вижити, а самоосвіта приведе вас до успіху».

Список використаних джерел

1. Бешенко М.М. Підвищення ефективності професійного самовдосконалення педагогічних працівників у міжкурсовий (міжатестаційний) період. *Завучу. Усе для роботи*. 2020. № 19-20. С.19.
2. Кумановская В.В. Діагностика як один із інструментів вивчення професійної компетентності вчителя. *Управління школою*. 2020. № 25-27. С. 39–79.
3. Радченко А.Є. Моніторинг професійної педагогічної компетентності вчителя. *Управління школою*. 2017. №28-30. С.31–76.
4. Рябикіна В. Моніторинг професійної компетентності вчителів. *Управління школою*. 2017. №31-33. С.90–95.
5. Школа компетентностей XXI століття / Авт. -укл. Н.В. Василенко. Харків: Основа. 2019. 142 с.

Волосюк Тетяна Вікторівна,
викладач ВСП «Класичний фаховий коледж СумДУ», кандидат педагогічних наук
Гриценко Микола Федорович,
студент спеціальності «Професійна освіта. Будівництво»
ВСП «Класичний фаховий коледж СумДУ»

ОСОБЛИВОСТІ ЯКІСНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті актуалізовано діяльність майстра виробничого навчання будівельного профілю за умов сьогодення, схарактеризовано основні шляхи підвищення якості їх професійної підготовки в закладі освіти.

Ключові слова: майстер виробничого навчання будівельного профілю, заклад освіти, якість професійної підготовки.

Сучасний світ спонукає освітян до розв'язання нових, нестандартних завдань, зокрема у сфері фахової підготовки майстра виробничого навчання як фундаментальної одиниці забезпечення якості професійної освіти в Україні. Невідпрацьовані алгоритми дій в умовах нестабільного розвитку нині потребують невідкладних рішень у питаннях забезпечення якості освіти майбутніх фахівців, розпочинаючи з їх професійної орієнтованості та особливостей фахової підготовки.

Професійна зорієнтованість молоді ґрунтується на пріоритетних соціальних положеннях з огляду на необхідність їх залучення до новітніх виробничих та технічних інноваційних процесів як рушійної сили розвитку. Безперечно, передумовою якості професійної освіти є здійснення ґрунтовної професійної орієнтації молоді, як одного з найважливіших факторів високої продуктивності праці, сталості кадрів та ставлення до роботи з цікавістю, любов'ю, відчуттям морального задоволення.

Метою статті є окреслення особливостей якісної фахової підготовки майстрів виробничого навчання будівельного профілю у закладі освіти за умов сучасності.

Концептуальні підходи до забезпечення функціонування системи професійної освіти досліджували В. Алфімов, В. Курок [7], П. Лузан [5] та ін. Специфіку педагогічної підготовки майстрів виробничого навчання та умови підвищення їхнього професіоналізму вивчали О. Аніщенко, Г. Жуков, В. Олійник [3]; особистісні фахові якості майбутніх майстрів виробничого навчання та аспекти розвитку їхнього практичного мислення аналізували Т. Пятничук [1], Н. Самойленко; аспекти професійної підготовки фахівців будівельного профілю досліджували Т. Гребеник [4], Т. Картель [6]; розвиток професійно-педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання будівельного профілю вивчала О. Юртаєва та інші.

Актуальна потреба системи підготовки кваліфікованих робітничих кадрів і компетентних інженерно-педагогічних працівників, вихідні положення концептуальних засад розвитку педагогічної освіти і національної доктрини розвитку освіти, а також Законів України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», приєднання України до Болонського процесу спонукають науковців, педагогічні колективи навчальних закладів до активізації пошуку і розробок інноваційних освітніх моделей, переосмислення структури навчального процесу, забезпечення його гнучкості, створення умов для самореалізації особистості.

Нові вимоги інформаційного суспільства не лише впливають на розвиток виробництва і науки, а й передбачають суттєві якісні зміни в професійній підготовці майбутніх фахівців особливо технічних галузей. «Вимога – це потреби, запити, які хто- , що-небудь має або ставить до когось, чогось; офіційний документ з проханням видати що-небудь або направити кого-небудь у чиєсь розпорядження» [1, с. 97]. Як влучно зауважує Т. Пятничук, нині в будівельній галузі наявні зміни у змісті й характері праці, а саме: поява нових виробництв, постійне оновлення будівельних

матеріалів, інструментів, технологій, поява нових зразків продукції, збільшення потреби у висококваліфікованих робітниках, інтеграція наявних професій, збільшення частки розумової праці, органічне поєднання функцій фізичної й розумової праці, підвищення культурного рівня працівника [2].

Вивчаючи діяльність майстрів виробничого навчання, В. Олійник наголошує на тому, що майстер виробничого навчання – це «ключова одиниця навчально-виробничої роботи професійно-технічного навчального закладу, зокрема, вони забезпечують необхідні умови для продуктивної праці та виробничого навчання учнів. При цьому від них очікують виявлення педагогічного такту в спілкуванні з учнями, вимогливості, об'єктивності, дбання про розвиток здібностей та талантів учнів, підготовки до самостійного трудового життя в мінливих соціально-економічних умовах» [3, с. 10]. Підтверджує думку попереднього автора науковець Т. Гребеник, яка наголошує на виключній вагомості педагогічної майстерності у діяльності майстра виробничого навчання, трактуючи це поняття, як «вияв власного «Я» у професії, як самореалізацію особистості вчителя в педагогічній діяльності, тому визначається як вища творча його активність, що передбачає довільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній ситуації навчання та виховання» [4, с. 70]. Натомість П. Лузан зауважує, що розвиток особистості здійснюється лише за умови її продуктивної активності в пізнавальній діяльності [5]. Тому студент буде прагнути до накопичення фахових знань лише у випадку наявності пізнавальних мотивів та інтересів, коли він має потребу в систематичному поповненні багажу знань. Педагогічний колектив має враховувати розвиток мотиваційної сфери майбутніх майстрів виробничого навчання, як основний чинник їх фахового зростання в майбутньому.

Майстер виробничого навчання будівельного профілю насамперед має володіти необхідними знаннями щодо технології здійснення робіт, специфіки використання будівельних матеріалів, засобів механізації та технічних засобів навчання. Проте сучасна освіта має зорієнтувати особистість на постійний процес здобуття нових знань, навичок і вмінь. Тому вартої уваги розвиток установки на особистісно орієнтоване професійне самовдосконалення майбутніх фахівців, якого можна досягти під час створення певних умов пізнання студентами своїх мотивів, цілей і можливостей реалізації особистісних властивостей та якостей.

Згідно з Галузевим стандартом вищої освіти України, майстер виробничого навчання будівельного профілю має бути здатним обіймати такі посади: «майстер виробничого навчання, викладач-стажист, вихователь професійно-технічного навчального закладу, інструктор виробничого навчання; а також може обіймати первинні посади доглядача будови, техніка-доглядача, техніка-лаборанта (будівництво), техніка-проектувальника, техніка з нормування праці, техніка з підготовки виробництва» [1, с. 3]. Тому вагомою особливістю їх фахової підготовки є забезпечення вміння прогнозувати, організовувати, оцінювати, аналізувати, коригувати власну професійну діяльність; ідентифікувати причинно-наслідкові зв'язки; мати аналітичні, концептуальні та діагностичні фахові здібності. Особливо важливим вважаємо розуміння і внутрішнє прийняття фахівцем цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів.

Досліджуючи специфіку професійної підготовки фахівців будівельної галузі, Т. Картель наголошує, що «новітні технології, які використовуються у будівництві, вимагають від молодих фахівців не просто освіченості, а передусім професійної зрілості, відповідальності, активності, здатності працювати в нових соціально-економічних умовах» [6, с. 123]. Реалізація окреслених якостей неможлива без умотивованості до саморозвитку, професійної самоактуалізації та фахової зорієнтованості. Такі вимоги значно актуалізують проблему формування професійного іміджу майбутніх спеціалістів будівельної галузі в процесі фахової підготовки. Суттєвим процесом стає розширення можливостей побудови студентами індивідуальної освітньої траєкторії, що забезпечить більш високий рівень їхньої підготовки для професійної самореалізації та побудови професійної кар'єри обраного

напряму. Пріоритетна роль у формуванні готовності майбутніх будівельників до реалізації цих цілей відведена майстрам виробничого навчання.

Аналіз навчальних планів підготовки майстрів виробничого навчання будівельного профілю дозволяє стверджувати, що простежується тісна інтеграція споріднених дисциплін в освітній системі підготовки майстрів виробничого навчання, що призводить до того, як стверджує В. Курок [7, с. 9], що належним чином створюються умови для формування в студентів цілісної системи знань, умінь та навичків. Дисциплінарне забезпечення згідно навчального плану підготовки молодшого бакалавра спеціальності «Професійна освіта. Будівництво» повинно мати на меті комплексне озброєння майбутніх майстрів виробничого навчання будівельного профілю знаннями та вміннями, необхідними для професійної реалізації у майбутньому.

Отже, сучасні потреби різних галузей економіки держави у кваліфікованих робітничих кадрах становлять передумову необхідності модернізації й оновлення системи професійно-технічної підготовки. Новації будівельної галузі обумовлюють їх попит на якісні професійні кадри будівельного профілю, що підносять питання підготовки майстрів виробничого навчання окресленої спеціалізації на якісно новий рівень. Оскільки майстер виробничого навчання забезпечує високу якість виготовлення учнями продукції, виконання ними норм часу й виробітку, дотримання технологічної дисципліни й безпеки праці, тому, безумовно, рівень його професійних умінь має бути високим. Його можна досягти, залучаючи майбутніх майстрів виробничого навчання до педагогічних, виробничих практик та стажування на будівельному майданчику. Запорукою підвищення рівня готовності майбутніх фахівців до здійснення їх професійної діяльності є стимулювання соціальної активності студентів в руслі реалізації педагогічних та виробничих умінь. Подальших наукових розвідок потребують технології та методики інноваційного навчання майстрів виробничого навчання будівельного профілю.

Список використаних джерел

1. ГСВО МОНУ. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста спеціальності 5.010104 «Професійне навчання. Промислове, громадське та сільськогосподарське будівництво» напряму підготовки «Педагогічна освіта». Київ, 2005. 72 с.
2. Пятничук Т. В. Особливості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю // Народна освіта. 2014. Вип. 3 (24). URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua>
3. Олійник В. В. Теоретико-методологічні засади управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: дис. на зд. ...д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2004. 489 с.
4. Гребеник Т. В. Управління процесом громадянського виховання студентів: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.06. Суми, 2011. 283 с.
5. Лузан П. Г., Виговська С. В., Сопівник І. В. Основи науково-педагогічних досліджень: підручник. Київ: ДАККІМ, 2014. 360 с.
6. Картель Т. М. Основи професійного становлення майбутніх інженерів-будівельників: навч.-метод. посібник. Одеса: ВМВ, 2008. 48 с.
7. Курок В. П. Інженерна підготовка майбутніх учителів трудового навчання: теорія і практика: монографія. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2012. 376 с.

Декунова Зоя Володимирівна,

Лавська Алла Михайлівна,

старші викладачі кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

КЕЙС-МЕТОД ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. У статті окреслено значення професійної компетентності в діяльності вчителя початкових класів; акцентовано увагу на кейс-метод, як засіб формування професійної компетентності педагогів.

Ключові слова: професійна компетентність, кейс-метод, учитель початкових класів, Нова українська школа.

Глобальні суспільні зрушення мають систематичний, швидкий, незворотний характер. Вони зумовлені науково-технічним прогресом, швидкою інформатизацією та комп'ютеризацією, демократизацією суспільного життя. Найбільш відповідальною в цих умовах є роль освіти. Саме освіта має безпосередній та найбільший вплив на особистість і суспільство. Завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, формуванні людини майбутнього.

Ключовим складником «формули нової української школи» є вмотивований і кваліфікований учитель, який є агентом змін, має свободу творчості й розвивається професійно. А компетентнісний підхід розглядається як один із концептуальних принципів Нової української школи і визначає зміст сучасної освіти. Адже необхідною умовою сьогодення є не лише глибокі знання у професійній сфері та високий рівень освіченості, а й постійне поповнення та оновлення знань, високий рівень професіоналізму.

Компетентнісний підхід в освіті – потреба та виклик сучасності. Розвиток професійної компетентності вчителя є неодмінною умовою й обов'язковою складовою його професіоналізму. Саме тому одним із шляхів оновлення і підвищення якості освіти є впровадження компетентнісного підходу в процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів, а саме, вчителів початкової школи.

Новий Стандарт початкової освіти передбачає, що вчителі мають працювати за іншими підходами. Вони повинні володіти сучасними методами і способами педагогічної взаємодії, які гарантують засвоєння нового освітнього стандарту. Щоб навчати по-новому, вчитель повинен розуміти свободу дій – обирати навчальні матеріали, методи, прийоми, імпровізувати та експериментувати. Тож, сьогодні потрібні фахівці, які творчо мислять, генерують новаторські ідеї, уміють рефлексувати, уміють спілкуватися і працювати в команді, гнучкі й упевнені в собі.

Метою статті є обґрунтування значення професійної компетентності та дослідження можливостей кейс-методу для підвищення професійної компетентності вчителів початкової школи.

Поняття «компетентність» (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає коло повноважень особи; володіння знаннями, досвідом у певній галузі. Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно і ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу.

До переліку професійних компетентностей (за Професійним стандартом «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти») увійшли: мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язбережувальна; проєктувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя.

Вагому роль у формування компетентностей педагогів відіграє підвищення кваліфікації, як цілеспрямований системний процес. Проте, реалізовуватися більш ефективно він може при умові його осучаснення. Певні кроки в цьому напрямі вже зроблені — перехід до особистісно зорієнтованого навчання на курсах, реалізація діяльнісного підходу. Проте, існує проблема недостатнього рівня зацікавленості в особистісному і професійному розвитку педагогів у системі підвищення кваліфікації.

Важливим є залучення кожного педагогічного працівника в активний пізнавальний процес, що передбачає застосування ним на практиці теоретичних знань, чіткого усвідомлення того, де, з якою метою і яким чином знання, які він має, можуть бути використані в освітньому процесі.

З метою формування професійної компетентності (І. Акуленко, Л. Коваль, О. Комар, А. Кузьминський, О. Пометун, С. Скворцова, Н. Тарасенкова та ін.) пропонують використовувати в освітньому процесі активні методи навчання, у тому числі технологію інтерактивного навчання.

Ефективним способом розвитку професійної компетентності педагога є кейс-метод (case-study) (від англ. case – випадок, ситуація), або метод вирішення ситуаційних вправ. Цей метод доцільно використовувати в системі підвищення кваліфікації вчителів, оскільки він є ефективним для формування професійної компетентності вчителя початкової школи та виявляється в таких показниках: готовність до педагогічної та методичної інноваційної діяльності, творче мислення, прогностичні здібності, тощо.

Формування та розвиток професійної компетентності педагогічних працівників у ході навчання в системі підвищення кваліфікації має розглядатися як цілісний процес їх особистісного і професійного зростання. Догматичний тип навчання, лекційна форма проведення занять, відсутність зв'язку з життям, орієнтацій на засвоєння готових знань вже не відповідають очікуванням дорослої людини, яка свідомо налаштована на професійне зростання. Досвід свідчить, що навчання, орієнтоване на формування та розвиток професійної компетентності, здійснюється ефективно лише за умови налагодження продуктивного взаємозв'язку між викладачем та слухачами, позитивного психологічного клімату, рівноправного партнерства, побудованого на діалозі, спільній розвивальній діяльності.

Проблему застосування case-study вивчали зарубіжні вчені: Дж. Ерскін, К. Крістенсен, М. Лідере, Е. Монтер, М. Норфі. Вітчизняні науковці досліджували можливості кейс-методу (В. Лобода, А. Сидоренко, Ю. Сурмін), при вивченні педагогіки (В. Каплінський), у післядипломній освіті (Л. Зазуліна, О. Орлик, С. Шевчук), Т. Кошманова узагальнювала досвід американської педагогічної освіти в цьому аспекті.

Метод case-study ефективний у форматі підвищення кваліфікації учителів початкової школи, оскільки вони вже мають досить ґрунтовні теоретичні знання щодо роботи в Новій українській школі (отримані під час онлайн-навчання на платформі EdEra), а також певний рівень сформованості практичних умінь та навичок (отриманий при навчанні на очних тренінгах підготовки до роботи в Новій українській школі) та певний досвід роботи в школі. Таким чином, існують передумови для підвищення майстерності вчителів, їхнього професійного вдосконалення та саморозвитку.

Метод розв'язання ситуаційних вправ, передбачає всебічний аналіз представленої ситуації педагогічної діяльності, що обговорюється під час відкритої дискусії й сприяє виробленню в учасників навичок прийняття рішень. Це інтерактивний метод навчання, який надає можливість наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності фахівців. Він сприяє розвитку винахідливості, умінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити їх аналіз та діагностику тощо.

Мета застосування кейс-методу у підвищення кваліфікації педагогів – не просто передача знань з про класичний варіант вирішення конкретного дидактично-методичного завдання, а практичне навчання учасників, спрямоване на формування знань, умінь і навичок розв'язання нестандартних ситуацій реального навчального процесу. Таким чином, відбувається зміна акценту з процесу передачі готових методичних знань на розвиток компетентностей.

Основними вимогами до змісту кейсу є наявність: інформації та чіткого опису подій, що дає можливість всебічно оцінити поведінку вчителя та учня (учнів) в обставинах, наближених до реальних; проблемної ситуації, яка передбачає декілька варіантів її вирішення і змушує задуматися навіть досвідчених педагогів-практиків; цілей, які реалізуються під час дискусії та обговорення запропонованої ситуації під керівництвом викладача.

Відповідно до класифікації European Case Clearing House кейси поділяються на: кейси-випадки (описують лише один випадок, невеликі за розміром, не вимагають спеціальної підготовки); допоміжні кейси (основа для роботи над іншими кейсами, спрямовані на передачу та легке засвоєння необхідної інформації); кейси-вправи (використовуються з метою застосування на практиці контрактних прийомів та шляхів вирішення поставленої проблеми); кейси-приклад

(своєрідний зворотній аналіз ситуації, слухачі курсів аналізують наявну інформацію, розбивають її на складові частини та виявляють допущену помилку, виробляють можливі кроки її уникнення); комплексні кейси (навчають відділяти істотну інформацію від другорядної); кейси-рішення (це вибудований план дій в обставинах, що склалася).

Кейс може бути представлений у вигляді: друкованого опису; відеоматеріалу; мультимедійного матеріалу; аудіоматеріалу.

Кейс-метод спрямований на розвиток якостей професійної компетентності вчителя початкових класів: здатності бачити різні варіанти вирішення проблеми; педагогічної уяви, інтуїції, емпатії, прогнозування, уміння вести діалог, відстоювати власну позицію, здійснювати аналіз та самоаналіз і т. ін. Кейс-метод передбачає командний характер пізнавальної діяльності, творчий підхід до пізнання, поєднання теоретичних знань і практичних навичок, глибоке занурення у ситуацію. Метод дає змогу виявити різноманітні точки зору, розвинути навички аналізувати та мислити критично.

Кейс – метод розвиває аналітичні, практичні, комунікативні, творчі, соціальні навички та навички самоаналізу, що є надзвичайно важливими для педагога в контексті реалізації ідей Нової української школи.

Значне місце мають творчі навички. Однією логікою, як правило, кейс-ситуацію не вирішити. Дуже важливі творчі навички в генерації альтернативних рішень, які не можна знайти логічним шляхом.

Моральні й етичні проблеми, які виникають, вимагають формування соціальних навичок їх розв'язання. У ході обговорення напрацьовуються певні соціальні навички: оцінка поведінки людей, вміння слухати, підтримувати дискусію або аргументувати протилежну думку, контролювати себе тощо. Незгода в дискусії сприяє усвідомленню та аналізу думки інших і своєї власної, тобто формується навичка самоаналізу.

Кейс-метод вигідно відрізняється від інших активних методів навчання своєю універсальністю. Він може бути основою, яка формує весь навчальний процес, дозволяючи сформувати не тільки окремі заняття, але й цілі навчальні блоки, курси та програми.

Ефективність методу в тому, що він достатньо легко може бути поєднаний з іншими методами навчання. Його слід використовувати не замість, а в сукупності з класичними навчальними методиками, тобто кейс-метод дозволить доповнити арсенал методичних прийомів.

Проте, важливо пам'ятати, що реалізовувати будь-які форми й методи роботи слід в комфортній атмосфері, в якій викладач та слухачі – партнери, що мають спільну мету.

Таким чином, застосування викладачем кейс-методу з одного боку стимулює індивідуальну активність слухачів, зменшує «пасивних» і невпевнених у собі, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку, формує певні особистісні якості та професійні компетентності, а з другого дає можливість вчителю: самовдосконалюватись, по-іншому мислити й діяти та оновлювати власний творчий потенціал.

Отже, кейс-метод – дієвий інструмент формування компетентностей. Ефективність навчання за допомогою кейс-методу очевидна. Адже, є можливість перевірити теорію на практиці, активізувати свої здібності, творчо мислити. З іншого боку, практична ситуація викликає інтерес до процесу навчання, оскільки стає ясно, яких теоретичних знань не вистачає для вирішення проблеми.

Під час навчання за кейс-методом спостерігаємо, як розкривається творчий потенціал педагогів початкових класів НУШ, відбувається переорієнтація професійних цінностей на основі використання творчих ідей особистості вчителя. Що спонукає та дає можливість вийти із зони комфорту, аналізувати та оцінювати різні ситуації та відібравши найбільш позитивні практики, будувати власний шлях розвитку.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Нова українська школа URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
3. Нова українська школа: poradnik dla vch. / Ред. Н.М. Бібік. К.:ТОВ «Вид. дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Скворцова С. О. Професійна компетентність вчителя: зміст поняття // Наука і освіта. 2009. № 4. С. 93–94.
5. Шевчук С. Кейс-метод як засіб зростання майстерності педагога професійної школи // Педагогіка і психологія професійної школи. 2014. № 3. С. 64–72.

Діхнич Катерина Віталіївна,
методист навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та
професійного розвитку педагогічних працівників
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
доктор філософії

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ УПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання професійної підготовки компетентного вчителя в умовах упровадження Державного стандарту початкової освіти. Враховуючи Професійний стандарт вчителя початкових класів, зокрема визначені у ньому професійні компетентності, Державний стандарт початкової освіти окреслено основні підходи професійної підготовки педагога.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, професійна компетентність вчителя початкової школи, Державний стандарт початкової освіти.

У Концепції «Нова українська школа» зацентровано увагу на вагомій ролі вчителя-майстра, котрий органічно поєднує в собі риси тьютора, інноватора з виразними національними рисами, здатний успішно організувати освітній процес для задоволення інтересів і потреб учнівської молоді.

Серед вимог, які окреслює Державний стандарт початкової освіти (2018) [1], виокремлюємо вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів початкової освіти: здатність успішно навчатися, висловлювати власну думку усно і письмово, проявляти критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, логічно обґрунтовувати позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими. Вимоги стандарту увиразнюють компетентності вчителя (мовнокомунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова та ін.), що описані у Професійному стандарті вчителя (2020) [4]. Багатофункціональна діяльність учителя обумовлює оновлення професійних підходів компетентного вчителя початкової школи.

Аналіз літературних джерел показав, що питання підготовки компетентного вчителя розглядаються у роботах А. Волощук, С. Грицяя, Н. Клімкіної, М. Москалюк, Н. Москалюк, О. Семенов, Л. Серих та ін. А. Алмаші-Копин, Т. Боляк, А. Галас, В. Берека, О. Куцик, В. Щур висвітлюють окремі аспекти професійної компетентності вчителя початкової школи в умовах Нової української школи.

Розглянемо сучасні дослідження з зазначеної проблематики. Компетентісний підхід у професійному розвитку особистості вчителя початкової школи досліджують І. Бабовал та І. Комар. Обґрунтування структури професійної компетентності вчителя початкової школи як важливої складової його професіоналізму знаходимо у наукових розвідках Т. Ваколі. Актуальним, на наш погляд, є твердження О. Муковіз [3], який стверджує, що перехід до нової системи суспільних відносин посилює вимоги до професійної компетентності фахівців, зокрема вчителів початкової школи [3, с. 44].

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні підходів до професійної підготовки компетентного вчителя початкової школи в умовах упровадження Державного стандарту початкової освіти.

Професія вчителя початкової школи особлива. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти (2018) [1] унікальність її полягає в тому, що вчитель працює в умовах багатопредметності і забезпечує обов'язкові результати навчання та ключові компетентності молодших школярів за освітніми галузями. Початкова школа, зауважує О. Савченко [6], раніше за інші рівні освіти стала об'єктом оновлення освітнього процесу на засадах дитиноцентризму, партнерства, врахування життєвих потреб дітей, розроблення нових Державних стандартів, освітніх програм, оцінювання навчальних результатів [6].

Вважаємо, що сучасному вчителю початкової школи необхідні всі ці якості, а це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей та компетентностей.

Звернемося до аналізу понять «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність вчителя початкової школи».

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 щодо затвердження Національної рамки кваліфікацій (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 509 від 12.06.2019 р., № 519 від 25.06.2020 р.) [5] *компетентність* розглядається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [5].

Під «*професійною компетентністю*» розуміємо поняття, що походить від лат. термінів «profession» – офіційно оголошене заняття; «compete» – досягати, відповідати, підходити) – інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [2, с. 722].

За робоче визначення *поняття «професійна компетентність учителя початкової школи»* у дослідженні приймаємо характеристику запропоновану Л. Серих: «інтегративна властивість особистості, що володіє комплексом професійно значущих для вчителя якостей, має високий рівень науково-теоретичної та практичної підготовки до творчої педагогічної діяльності й ефективної взаємодії з учнями у процесі педагогічної співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів» [7, с. 360].

Виходячи з цього зазначимо, що відповідно до Державного стандарту початкової освіти (2018) [1] та Професійного стандарту вчителя за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) [4] втілено сучасний підхід до визначення переліку та опису загальних і професійних компетентностей вчителя.

До професійних компетентностей вчителя початкової школи ввійшли: мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивна, здоров'язберезувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, здатність до навчання впродовж життя, рефлексивна. Зазначені компетентності дають педагогам чіткі орієнтири власного професійного розвитку, а також запобігають ризикам необ'єктивного оцінювання професійних компетентностей вчителів під час їхньої атестації та сертифікації.

Отже, беручи до уваги Професійний стандарт учителя початкових класів (2020) [4], зокрема визначені у ньому професійні компетентності, Державний стандарт початкової освіти (2018) [1], звертаємо увагу на необхідність: стійкого прагнення до ефективного оволодіння педагогічними, фахово-методичними знаннями, уміннями і навичками; володіння інтегрованими фаховими

(предметними) знаннями за освітніми галузями початкової школи; використання у роботі вчителя початкової школи сучасних (інноваційних) методів навчання, орієнтованих на розвиток самостійності, творчості, активізацію пізнавальних процесів учнів, на тематичний та діяльнісний підходи до організації освітнього процесу; організації різних видів і форм навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти; здійснення партнерської взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу; професійного розвитку, саморозвитку і рефлексії.

Відповідно до означених нами професійних компетентностей вчителя початкової школи, окреслимо основні підходи професійної підготовки педагога в умовах реалізації Державного стандарту початкової освіти (2018):

1. Здійснення тематичного та діяльнісного підходів до організації навчання у Новій українській школі.

2. Вибудовування індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учня на основі результатів навчання відповідно до Типової освітньої програми.

3. Вивчення зарубіжного досвіду педагогіки початкової школи.

4. Опанування відповідних методик професійної підготовки, зокрема через розвиток емоційного інтелекту, дослідницько-проектувальну діяльність, знайомство з найновішими інноваційними технологіями, науковими гіпотезами, досягненнями нейронаук, із соціальними інноваціями.

5. Використання у професійному розвитку сучасних технологій навчання: *групові інтерактивні* (тренінги, семінари-практикуми, ділові ігри, дискусії, студії, майстер-класи); *індивідуальні/групові* (супервізія, менторство, консультування, тьюторінг); *цифрові* (дистанційне навчання, вебінари, діджитал-хаби, діджитал-діалоги, чат-боти); *experience technology* (навчання на основі обміну досвідом, узагальнення, поширення, використання досвіду).

6. Орієнтація в інформаційному просторі задля отримання необхідної інформації та оперування нею відповідно до власних потреб і вимог цифровізації суспільства; опанування дистанційними технологіями навчання.

7. Розвиток критичного мислення щодо основних педагогічних проблем, формування власної обґрунтованої позиції щодо проблематичних та неоднозначних тверджень у педагогічній науці та практиці.

8. Здатність до продуктивної професійної діяльності на основі розвиненої педагогічної рефлексії, відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів початкової школи.

9. Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя задля підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави.

Вважаємо, що вищезазначені підходи професійної підготовки компетентного педагога в умовах реалізації Державного стандарту початкової освіти (2018) представляють собою орієнтовні правила, звертаючись до яких учитель міг би порівняти свій рівень компетентності з еталонним та, дотримуючись цих правил, досягти у своїй справі професійної майстерності. Справжні професійні вимоги до вчителя початкової школи можна розуміти як систему вимог до якостей (компетентності) суб'єкта діяльності, які у своїй цілісності визначають можливість заняття ним конкретної посади та визначають успіх у подальшій професійній діяльності.

Отже, у результаті аналізу наукових джерел із досліджуваної теми, відповідно до означених професійних компетентностей вчителя початкової школи, нами окреслено основні підходи професійної підготовки педагога в умовах реалізації Державного стандарту початкової освіти (2018). Ми дійшли висновку, що важливою умовою професійної підготовки компетентного вчителя є вмотивований і кваліфікований педагог, від якого передусім залежить позитивний результат упровадження Державного стандарту початкової освіти. Перспективи подальших досліджень у даному напрямі плануємо спрямувати на більш ґрунтовне дослідження професійних

компетентностей вчителя початкової школи, що впливають на ефективність у здійсненні його професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. №87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. №688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018> (дата звернення: 28.04.2022).
2. Енциклопедія освіти / голов. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Муковіз О. Експериментальна перевірка рівня розвитку професійно-педагогічної компетентності вчителів початкової школи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2021. Вип. 1(23). С. 43–50.
4. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» від 23.12.2020 р. №2736. (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada> Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23.11.2011 р. №1341. (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 29.04.2022).
5. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей нової української школи і учнів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. 19 (2). С. 4–10.
6. Сєрих Л. В. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: матеріали II Всеукр. наук.-метод. практ. конф., м. Суми, 20 лютого 2019 р. Суми: НІКО, 2019. 380 с.

Смельяненко Марина Русланівна,

викладач музично-теоретичних дисциплін

КЗ СОР Сумський фаховий коледж мистецтв і культури імені Д.С. Бортнянського

ІМПРОВІЗАЦІЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН МУЗИЧНОГО КОЛЕДЖУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ РІЗНОСТОРОННЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті розкривається проблема імпровізації, що є актуальною для сучасного виконавця. Для музичної педагогіки важливим є не тільки з'ясувати значення імпровізації, а й сформуванню навички імпровізації, що здатні розкрити творчу індивідуальність і потенціал студента.

Ключові слова: імпровізація, імпровізаційна діяльність, музично-теоретичні дисципліни, музична педагогіка.

Імпровізаційна діяльність є одним із факторів формування особистості студентів середньої та вищої фахової музичної освіти. Музична імпровізація допомагає в розвитку творчих здібностей студентів, розширенні потенційних творчо-художніх можливостей, відпрацювання набутих теоретичних знань, вдосконаленні музичної пам'яті та творчої уяви, розкритті творчих новаторських ідей та підбору нових музично-виражальних засобів.

Поняття «імпровізація» походить з латинського *improvises* (несподіваний, раптовий). Імпровізація у мистецтві виконавства розглядається як «музикування з ходу», без попередньої підготовки. Вміння імпровізувати стимулюється цілим рядом факторів: рівнем таланту, натхненням, теоретичними знаннями, музичною індивідуальністю і смаком, життєвим і культурним досвідом. У професійній творчості імпровізація будується на традиційних основах академічної музичної освіти і спирається на класичну методику навчання гри на інструменті. Саме від теоретичної і практичної бази виконавця багато в чому залежить якість його імпровізації та її унікальність. Імпровізація доступна на елементарному рівні всім, а в педагогічній музичній практиці вона є незамінним інструментом. Вона активізує знання, творчу спрямованість, а навчальний процес робить ненав'язливим і цікавим.

У сучасній музичній освіті в циклі музично-теоретичних дисциплін для студентів усіх факультетів базуються такі основні предмети: теорія музики, сольфеджіо, гармонія, аналіз музичних творів, поліфонія (музично-теоретичний відділ), що мають на меті всебічний розвиток

музикантів професіоналів, тому в методах і формах викладання бажано використовувати імпровізаційність. Тому викладачу важливо мати велику музичну базу різних епох, жанрів, композиторів та вміти доречно та вчасно продемонструвати приклади.

Курс сольфеджіо у системі музичної освіти є одним із самих важливих і водночас універсальним, бо на цих уроках можна поєднати три види музичної діяльності: теорію, виконавство та композицію (як це було розповсюджено в ранні епохи розвитку мистецтва, де музикант виступав в цих трьох іпостасях). Оскільки головна мета сольфеджіо заключається в розвитку всіх видів музичного слуху (ладового, інтонаційного, мелодичного, гармонічного, поліфонічного, ритмічного, тембрового, стилістичного, жанрового), тому завдання з елементами імпровізації грають важливу роль на уроках.

Навчання імпровізації – це один із ефективних засобів розвитку навичок музичного мислення. Студенти у процесі вчать не просто відтворювати задані мелодії, але і виконувати інтонаційні комплекси, будувати певні форми тощо. Як правило, на уроках сольфеджіо застосовуються два типи імпровізації: вокальна та інструментальна. Педагогічна практика показує, що учні молодших і середніх класів ПСМНЗ з більшим бажанням займаються вокальною імпровізацією. А учні старших класів та студенти надають перевагу інструментальній імпровізації, але це зовсім не значить, що студенти не повинні отримувати навички вокальної імпровізації. Щоб процес виявився вільним і легким, в аудиторії необхідно створювати обстановку невимушеності.

Викладач музичного коледжу Н. Валеєва пропонує методичну розробку з вправами на уроках сольфеджіо зі студентами 2 курсу духового відділення [2], де включає інтеграцію класичних форм роботи предмету – пояснення нової теми з елементами імпровізації. На прикладах роботи з різними формами дво- і більше голосних диктантів вона пропонує такі творчі завдання:

- перегармонізувати тему у народних піснях;
- імпровізувати партію для свого інструмента на основі гармонічної послідовності диктанту в якості другого голосу до мелодії: підголосок для флейти, гобою, кларнета, труби або розвинена партія басу для фагота, тромбона, валторни;
- придумати продовження диктанту: ще один період до двочастинної форми, середню частину та репризу до тричастинної.

Ці всі варіанти завдань можна поєднати в одній колективній творчій роботі на уроці сольфеджіо. Також акторка пропонує на основі гармонічної послідовності імпровізувати мелодію на своєму інструменті соло чи в ансамблі [2, с. 7], звертає увагу й на імпровізацію в поліфонічному стилі на аналогічних прикладах роботи з диктантами [2, с. 9-13] та на імпровізацію в народному стилі при опануванні елементів діатонічних ладів [2, с. 13-16].

Доцент І. Воронцова у майстер-класі, проведеного зі студентами вокального відділу на тему вокальної імпровізації на уроках сольфеджіо, та відповідній до нього статті [3] ділиться своїм досвідом, де вони зі студентами розмовляють музикою, мелодизовано розігрують сценки та життєві ситуації. Така форма роботи проводиться у суворій відповідності й запропонованим педагогом (у фортепіанному вступі) музичним стилем та жанром. Також можна використовувати деякі форми роботи над імпровізацією на уроках сольфеджіо з учнями і студентами будь-якого віку і спеціальності, а саме:

1. хорова імпровізація: записується одноголосна мелодія на дошці з порожнім рядком для другого голосу. Необхідно по фразам придумати підголосок чи самостійну мелодичну лінію. Навички підспівування другого голосу розвивається з віком і поступово, тому краще використовувати мелодії з відомих творів, романси чи пісні з текстом та ті, що легко прогармонізувати і записувати гармонічну послідовність на дошці, тим самим удосконалюючи знання з гармонії;

2. сольні імпровізації з акомпанементом: одночасно імпровізують і студент, і викладач, де перший – мелодію, другий – акомпанемент;

3. створення мелодії із запропонованих ступенів ладу, або гармоній;
4. допридумання мелодії диктанту на заданий ритм до форми періоду: кінець диктанту або пропущені такти у будь-якій частині побудови;
5. запис диктанту з варіаціями;
6. створення ритмічного акомпанементу до диктанту чи номеру з підручника. Таку форму можна проводити і сольо, і колективно;
7. підбір гармонії та супроводу до просольмізованих мелодій. Можна задати в певні межі: жанр, стиль, тип акомпанементу, фактура тощо.

Предмет «Гармонія» – один з найважливіших у комплексі спеціальних дисциплін, що створює основу для професійного сприйняття та аналізу музики. Деякі з основних форм роботи є завданнями з імпровізаційними елементами:

1. гра на фортепіано гармонічних зворотів, послідовностей, модуляцій з листа та придумування/допридумування з ходу;
2. розв'язання акордів на фортепіано;
3. створення модуляційних періодів в тональності I, II і III ступеня спорідненості (поступові, енгармонічні);
4. гра секвенцій (діатонічних, хроматичних, транспонуючих) з подальшим закріпленням в тональності;
5. створення періоду з використанням пройдених тем (наприклад, з альтерованими акордами домінантової/субдомінантової групи);
6. гра послідовностей з листа з пропущеними функціями, відхиленнями та зворотами: T^5_3 - D^4_3 - T_6 -...-...- DD^4_3 ^{#1b5}- D -...-...- S_6^f - $II^6_5^f$ -...- D_9 - T ;
7. гра послідовностей на заданий, або різний ритмічний малюнок.

Проблему створення модуляційних гармонічних послідовностей у формі періоду розглядають І. Полех, О. Тихонова та Ю. Шапошникова [5]. Вони пропонують схеми для модуляції в далекі тональності у строгій восьмитактовій формі: надається заготовка першого речення періоду (1-4 тт.) в тональності *C-dur* для використання у всіх подальших модуляціях та схеми закінчення в різні тональності. Завдання такого типу спонукає студента до імпровізації і водночас допомагає зекономити час на освоєння відхилення та модуляції, що зробить навчання більш ефективним.

Багато імпровізаційних елементів у роботі на уроках «Гармонії» автоматично додаються після проходження теми «Неакордові звуки» на III курсі відділу теорії музики та IV курсі у студентів виконавських факультетів. Адже неакордові звуки беруть важливу участь у формуванні мелодійної лінії, мають вплив на фактуру, фонізм та структуру акордів, додають значення для диференціації звукових співвідношень. Після вивчення всієї класифікації неакордових тонів послідовності та модуляції стають невеликими музичними творами, де студент може проявити свою фантазію в повній мірі.

На уроках «Гармонії» можна інтегрувати завдання з імпровізації та курсу «Аналіз музичних творів». При стилізації необхідно конкретизувати форму, тим самим удосконалюючи знання з аналізу, нагадати і пояснити особливості каденцій, наслідки введення секвенцій та їх використання, правила і місце введення органного пункту, логічне гармонічне мислення, роль відхилень і модуляцій тощо.

У групах із високим рівнем успішності студентів можна використовувати форму роботи «Гра послідовностей в стилі та жанрі». Таке завдання допомагає розвинути художню фантазію та водночас закріпити знання з гармонії, теорії, аналізу та музичної літератури. Спочатку краще пропонувати класичні форми та стилі (наприклад, період у стилі Моцарта, Гайдна), попередньо обговоривши особливості і гармонії, і фактури. В подальшому бажано торкнутися різних епох, аж до сьогодення та стилізації композиторів різних країн. Також можна орієнтуватися на проходження тем програми курсу музичної літератури.

Імпровізація є вільним способом музикування і надає нам широкий спектр варіантів формоутворення. З іншого боку, створюючи імпровізацію, виконавець звертається до загальних законів побудови форми, дійсним не тільки для імпровізаційної, але і для практично будь-якої музики взагалі. А саме мова йде про триаду Б. Асаф'єва: *i-m-t*, (*i* – *initio*, початковий імпульс, *m* – *motus*, розвиток, *t* – *terminus*, завершення). Важливим моментом є те, що імпровізатору треба складати форму імпровізації в процесі виконання. Тому недостатньо володіти лише елементами сучасної музичної мови, необхідно вміти їх компанувати і вибудовувати в закінчений твір.

Отже, студент може проявляти себе в багатьох гранях: як виконавець, як композитор, як музикознавець, як імпровізатор. Так, музикант, який займається імпровізацією, дійсно стає всебічно розвиненою особистістю. А форми роботи, що включають в себе імпровізаційні методики допомагають розвивати зацікавленість, творчу активність, звільнитися від внутрішньої напруженості і набути віри в себе, посилювати музичне мислення, сміливо висловлюючи власні думки та почуття.

Список використаних джерел

1. Беліченко Н. Завдання з сольфеджіо та гармонії: слуховий та гармонічний аналіз. Ладові диктанти. Мелодії для гармонізації. Вправи на фортепіано. Харків: ХНУМ ім. І.П. Котляревського, 2016. 400 с.
2. Валеева Н.С. Импровизация на уроках сольфеджио: методическая разработка. Иркутск: Иркутский областной музыкальный колледж им. Ф. Шопена, 2018. 17 с.
3. Козырев Ю., Серапионянц Н. Упражнения по начальному сольфеджио для импровизатора. Москва: Московский колледж импровизационной музыки: сборник, 1987. 138 с.
4. Серебряный М. Сольфеджио на ритмоинтонационной основе современной эстрадной музыки. Київ: Музична Україна, 1987. 127 с.
5. Шапошникова Ю.В., Тихонова О.В., Полех И.В. О форме модуляционной импровизации на уроках гармонии // *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2016. №5. С.207–212.

Журавель Лариса Борисівна,

учитель зарубіжної літератури Охтирської загальноосвітньої школи I-III ст. №1
Охтирської міської ради Сумської області

ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті розглянуто особливості формування ключових освітніх компетентностей здобувачів освіти на уроках зарубіжної літератури засобами ІКТ. Визначено переваги й можливі варіанти застосування інформаційно-комунікаційних технологій на певних етапах уроку та різних типах навчальних занять.

Ключові слова: ІКТ, освітні компетентність, компетентна особистість.

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти в соціумі. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення в конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому й професійних ситуаціях. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості.

Компетенція і компетентність – два різних поняття.

Компетенція – це суспільна норма, вимога, яка включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід.

Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини.

Реалізація зазначеного змісту потребує створення нового покоління засобів навчання, які поєднують досягнення сучасної педагогічної науки з потужними дидактичними можливостями комп'ютерних технологій. З огляду на запит часу актуальною є проблема активного запровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформаційно-комунікаційні технології – технології організації освітнього процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, які спрямовані на формування мотивації учнів до навчання, отримання необхідних знань і подальшої освіти та самоосвіти впродовж життя.

Доцільність та шляхи впровадження ІКТ в навчальний процес з метою формування ключових компетентностей здобувача освіти досліджували вітчизняні та закордонні вчені, а саме: психологи А.Гордєєва, Ю.Максименко, О.Сорока; педагоги М.Семенова, А.Уліщенко, Г.Дегтярьова, Л.Гризун; учителі-методисти Л.Головко, А.Радченко, Т.Дубок. Дослідники визначають ІКТ як багатофункціональний засіб, що може забезпечити формування і прояв ключових компетентностей учня. Так, А. Уліщенко розглядає можливості використання комп'ютерів у галузі освіти та зазначає, що вони дозволяють удосконалювати сучасні методи викладання багатьох дисциплін, і наводить різноманітні способи використання їх на уроці. Дослідник О. Козленко зазначає, що сьогодні існує три можливості використання мультимедійних програм, як засобів навчання, використання окремих типів файлів, створення власних уроків, використання існуючих мультимедійних програм. Л.Головко, вивчаючи питання комп'ютерної підтримки шкільного курсу словесності, наголошує на її необхідності для підвищення ефективності уроку та результативності навчального процесу.

Інформаційно-комунікаційні технології мають широкі можливості для формування ключових компетентностей школярів, а саме: розширення індивідуальної активності учнів, самоорганізації праці та самонавчання; включення фізичних потенціалів організму дитини, що спрямовані на активізацію процесу мислення, покращення уваги та розвиток пам'яті; формування умінь виділяти в інформації головне і другорядне, упорядковувати, систематизувати та структурувати інформацію згідно заданої теми; презентувати інформацію згідно програмового матеріалу; збільшення обсягу знань та покращення темпу проведення уроку; створення й використання нових методик контролю й оцінювання знань учнів.

Не секрет, що викладання літератури пов'язане з використанням великого обсягу інформації, що робить застосування комп'ютерної техніки особливо ефективним. Основні переваги й можливі варіанти застосування ІКТ на різних етапах уроку, згідно мого бачення, мають наступний вигляд:

✓ на **етапі актуалізації опорних знань** сприяють виявленню прогалин у знаннях учнів, допомагають пригадати вивчене за незначний проміжок часу;

✓ на **етапі формування, засвоєння нових знань** посилюють мотивацію навчання, забезпечують унаочнення розповіді чи лекції вчителя, урізноманітнюють форми подання інформації, активізують навчальну діяльність учнів;

✓ на **етапі застосування знань** створюють оптимальні умови для організації самостійної роботи учнів, урізноманітнюють типи навчальних завдань, забезпечують реалізацію диференційованого підходу;

✓ на **етапі контролю рівня навчальних досягнень** сприяють організації тестування, допомагають доцільно запроваджувати самоперевірку, взаємоперевірку, забезпечують негайний зворотний зв'язок тощо.

✓ Відомо, що від дидактичної мети залежить тип уроку. Використання комп'ютера можливе й доречно на різноманітних типах уроку (урок-презентація, урок-дослідження, урок-віртуальна

екскурсія, урок, в основі якого лежить проєктна діяльність, урок перевірки знань з використанням різних видів тестування).

Уроки-дослідження – це уроки, на яких діти самостійно ведуть пошук інформації, відбирають матеріал за завданням учителя. На цих заняттях використовуються ресурси Інтернету, що відкривають необмежені можливості для дослідницької роботи.

Урок-віртуальна екскурсія являє собою уявну мандрівку до музею чи на виставку. Для організації такого уроку складається маршрут, визначаються джерела пошуку інформації для учнів. Наступний крок – організація роботи з одержаною інформацією, результатом якої є творчі роботи: повідомлення, презентація, заповнена таблиця, буклет, рекламний проспект тощо. А це, безперечно, сприяє формуванню самоосвітньої, комунікативної, інформаційної, полікультурної компетентностей учнів.

Сучасний учень повинен не тільки використовувати існуючі інформаційні ресурси, але й навчитися створювати власні. На **уроках-проєктах** школярі вчать самостійно представляти, структурувати й демонструвати свої знання, що дозволяє закріпити й поглибити їх, підвищити рівень оволодіння вміннями й навичками, головною з яких буде здатність привернути і організувати докладну інформацію (дослідницький метод роботи), а також здатність критично осмислити інформацію (аналітичний метод роботи), відпрацювати навички аналізу художнього тексту.

Урок-тестування. Сьогодні, безумовно, найбільш затребуваний вид роботи на уроках літератури – це використання комп'ютерного тестування. Комп'ютер дозволяє перевірити всі відповіді, а у багатьох випадках не тільки фіксує помилку, але досить точно визначає її характер, що допомагає вчасно усунути причину. Саме тому на різних типах уроків здійснюється попередній, поточний контроль знань, умінь школярів, застосовуючи тести успішності на всіх етапах дидактичного процесу.

Окремо зупинимося на **уроках-презентаціях**. Використання презентацій на уроках літератури вважається ефективним методичним прийомом, що допомагає в цікавій формі відпрацьовувати, повторювати, узагальнювати, систематизувати навчальний матеріал та створювати нове на основі вивченого, тому що створення презентацій – ефективне завдання для самостійної дослідницько-пошукової роботи школярів, що згуртовує їх, учить працювати в команді й нести колективну відповідальність за виконану роботу. Позитивні результати формування інформаційної, полікультурної, комунікативної, соціальної компетентностей учнів спостерігаються при використанні як готових, так і створених самостійно презентацій. Найбільш пріоритетними є такі різновиди презентацій:

- презентації для подачі й закріплення нового матеріалу;
- презентації, що містять повноцінний методичний супровід уроку;
- презентації для повторювально-узагальнюючих уроків;
- учнівські презентації, як навчальний продукт.

Використання ІКТ спонукає учнів до творчої самостійності в *проєктній діяльності*, створення та захисту ними проєктів, які розвивають творчі, пошукові, дослідницькі здібності, підвищують пізнавальну активність здобувачів освіти, сприяють формуванню навичок, дають можливість вільно орієнтуватися в інформаційному середовищі, аналізувати, систематизувати та обробляти отримані дані, формувати власне бачення проблеми та способи її вирішення. Організувати освітній процес слід таким чином, щоб кожен учень мав змогу брати участь у проєктуванні свого власного розвитку та особистого зростання. Саме ІКТ повинні стати інструментом учителя, а сучасні засоби – потужним інструментарієм навчального процесу. Проте головне у будь-якій справі – результат. Як слушно зауважила І.В. Родигіна, що «в сучасному стрімкому суспільстві витрачати час спочатку на навчання, а потім на підготовку учнів до життя – просто гаяти час». З упевненістю можна стверджувати, що застосування ІКТ уроках зарубіжної літератури створює

умови для розвитку вмінь та навичок, необхідних для життя, тобто формують ключові компетентності учнів, а саме:

✓ учні шукають, знаходять, обробляють, аналізують, систематизують інформацію (інформаційна компетентність);

✓ не тільки оволодівають досягненнями культури свого народу, але й розуміють культуру інших народів (полікультурна компетентність);

✓ беруть активну участь в обговоренні проблеми (чують не тільки себе, а й інших, критично аналізують почуте й коректно відповідають (комунікативна компетентність);

✓ переборюють невпевненість, а за потреби беруть на себе відповідальність за виконання дорученої справи, вміють співпрацювати (соціальна компетентність).

✓ проєктують за потреби власну освітню траєкторію, визначаючи обсяг навчального матеріалу, планують і організують його вивчення (компетентність самоосвіти й саморозвитку).

Досвід роботи показує, що найбільш готовий до життя в соціумі та самореалізації виявляються не той, хто має тільки академічні знання, а той, у кого за час навчання в школі виробилися такі особистісні якості, як ініціативність, підприємливість, творчий підхід до справи, уміння приймати самостійні рішення та нести відповідальність. Саме такі якості формує в учнів учитель, який використовує сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Список використаних джерел

1. Зиньковська З.О. Психолого-педагогічні аспекти використання мультимедійних засобів навчання // Класному керівнику для роботи. 2013. № 7(55). С. 6–12.

2. Інноваційні технології навчання української мови та літератури / Укладач О.І. Когут. Тернопіль: Астон, 2015.

3. Концепція Нової української школи: [URL:https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola).

4. Орлова О.І. Компетентнісне навчання за допомогою ІКТ на уроках української мови та літератури. [URL:http://5fan.ru/download](http://5fan.ru/download).

Загородня Оксана,

вихователь ДНЗ:ЦРД «Світлячок» Глухівської міської ради Сумської області

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті висвітлено характеристику сучасних засобів формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку: екологічних стежин, екологічної кімнати, міні-музею природи, лабораторії. Представлено аналіз сучасних досліджень з проблеми формування екологічної й природничо-екологічної компетентності дошкільнят.

Ключові слова: екологічна освіта, діти дошкільного віку, природничо-екологічна компетентність дошкільника, засоби формування природничо-екологічної компетентності.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку наша держава перебуває в глибокій екологічній кризі, яка виникла в результаті бездумного та необачного господарювання, жорсткого, споживацького ставлення до природних багатств, незнання або ігнорування законів розвитку природи. Учені й педагоги-практики вихід з екологічної кризи вбачають у вихованні нової генерації землян із біоекологічним типом свідомості, відповідно до якого досягається гармонізація відносин у системі «людина – суспільство – природа» на основі поцінювання кожного біологічного виду як самоцінного. Основи такого типу свідомості, як вагомий складник природничо-екологічної компетентності, закладаються в дошкільному дитинстві. Саме тому чільне місце у вирішенні означеної проблеми посідає екологічна освіта дітей дошкільного віку та підготовка майбутніх вихователів до цієї роботи. Вихователь, який організовує процес екологічного виховання несе відповідальність за його результативність.

Аналіз останніх публікацій. Різні аспекти проблеми екологічного виховання, формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників, підготовки вихователів до означеного процесу досліджують такі вчені: Г. Беленька, Л. Загородня, Н. Лисенко, Т. Науменко, З. Плохій, О. Половіна, Н. Пустовіт, Л. Шаповал та інші.

Так, Н. Лисенко переконана, що актуальність на сучасному етапі екологічного виховання, його багатоаспектність дозволяють виділити його як окремий напрямок формування особистості. Дослідницею визначена сутність екологічного виховання дітей дошкільного віку, завдання, умови, схарактеризовані засоби, а також розроблена програма і модель процесу формування знань, який на свідомість особистості дошкільника, що формується [5].

З. Плохій визначає екологічну компетентність як складник екологічної культури, усвідомлене володіння екологічними знаннями, способами прийняття рішень, моральними нормами, цінностями, необхідними для екологічно доцільної діяльності. Отже, вона включає в себе наявність у дітей: 1) реалістичних уявлень і знань про навколишню природу як цілісний організм, у якому все взаємопов'язано; 2) умінь класифікувати об'єкти природи, аналізувати, порівнювати, зіставляти; 3) розуміння місця і ролі людини у взаємодії з природою; 4) адекватної природодоцільної поведінки. Екологічна компетентність має діяльнісний характер і передбачає здатність мобілізувати знання, ставлення дитини, готовність реалізувати їх у конкретній екологічній ситуації (у межах вікових можливостей) [6, с. 5].

Г. Беленька виокремлює такі складові еколого-природничої компетентності дітей: знання й уявлення по природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, тобто відповідна діяльність і поведінка в природі [2, с. 10]. Процес її формування, зазначає дослідниця, зачіпає всі сфери розвитку особистості, а саме: інтелектуальну, мотиваційну, емоційно-вольову, сприяючи повноцінному розвитку дошкільника в гармонії із суспільством і природою [2, с. 14].

Л. Загородня тлумачить природничо-екологічну компетентність дошкільника як здатність дитини до природодоцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності. При цьому дослідниця виокремлює низку завдань, які покликані реалізувати вихователі, а саме: формування знань про природу на основі розуміння її законів; виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи; формування природодоцільної поведінки. Насамкінець учена зазначає, що результатом сформованої компетентності є природодоцільна поведінка дитини в різних життєвих ситуаціях і усвідомлення необхідності збереження ресурсів планети й особистої причетності до цього [1, с. 16; 3, с. 3].

Мета статті – коротко схарактеризувати сучасні засоби формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи: Для реалізації означеної мети використовували такі методи: теоретичні – аналіз і узагальнення наукової літератури та методичних публікацій; порівняння, синтез, систематизація та узагальнення отриманої інформації.

Виклад основного змісту статті та його результати.

Сьогодні в практиці роботи ЗДО з метою формування природничо-екологічної компетентності дошкільників застосовуються такі специфічні засоби як екологічні стежини (в природних умовах, на території ЗДО і в приміщенні ЗДО), екологічна кімната, міні-музеї природи, дослідницька лабораторія.

У практиці роботи ЗДО організують **екологічні стежини** трьох видів: на території закладу, за його межами і в приміщенні ЗДО. Третій вид стежин використовується рідко. Основна мета, яку виконує екологічна стежина в природних умовах – формувати уявлення дітей про особливості зовнішнього вигляду і способу існування об'єктів рідної природи залежно від середовища їх

існування Створюючи такі стежини, як зазначає Л. Загородня, недоречно штучно організовувати зупинки, які не характерні для природи України, наприклад, «Оазис» [4, с. 6].

Зважаючи на те, що значну частину часу діти проводять в приміщенні ЗДО, доцільно створювати екологічні стежинки в приміщенні дошкільного закладу. Такі стежинки дозволяють повному подивитися на найближче оточення і дорослим, і дітям. До складу таких стежинок включаються неживі й живі об'єкти природи: куток природи, екологічна кімната, зимовий сад (всередині них можуть бути створені сітки різних маршрутів з різною метою), фонтан, басейн, фітобар, пісочниці в коридорах, центри води і піску, лабораторія, окремі композиції кімнатних рослин і сухоцвітів, кутки природи й окремі об'єкти природи в групових кімнатах, міні-города на вікнах, теплиці в приміщенні ЗДО, картинна галерея, виставки виробів із природного матеріалу, міні-музеї природи в групах, фольклорні кімнати, кімната казок, виставки виробів із покидькового матеріалу та інші (різноманітність зупинок такої стежки залежить від розвивального середовища ЗДО в цілому. Універсальність цієї стежки в тому, що пізнавальну, пошукову, трудову, ігрову діяльність на ній можна проводити цілий рік, не зважаючи на погодні умови.

Міні-музей природи входить до складу екологічного комплексу ЗДО поряд з екологічною кімнатою, куточком природи і лабораторією. Він може займати частину екологічної кімнати. Зміст, оформлення та призначення міні-музею обов'язково повинно відображати вікові особливості дітей. Так, наприклад, міні-музеї природи в групах дітей молодшого дошкільного віку доцільно присвячувати одному об'єкту, наприклад, бджілці чи собаці. В середніх і старших групах з метою формування в дітей розуміння взаємозв'язків у природних системах, якими є ліс, водойма, луки, гори, доцільно створювати міні-музеї присвячені означеним біоценозам. Можна оформити експозицію в музеї методом системного підходу, який використовується в програмах ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань) і РТУ (розвиток творчої уяви). Організуючи експозицію музею, вихователям варто дотримуватися низки принципів, чільне місце серед яких займають принципи регіоналізму і краєзнавчий. При формуванні музею суворо дотримуються правила «Не нашкодь природі!» В міні-музеї природи є розділ, який репрезентує роботи дітей чи батьків і дітей, їхні фото під час праці на природі, природоохоронних акцій. Він найдинамічніший. Його слід поповнювати після кожної екскурсії до міні-музею.

Екологічна кімната створює особливу атмосферу, неповторну обстановку, викликає позитивні емоції, допомагає розслабитися, відпочити і в той же час може запропонувати дітям привабливу і цікаву діяльність, покликану комплексно формувати всі складники природничо-екологічної компетентності дошкільників. Екологічна кімната налаштовує на сприймання чогось незвичного, тим більше, що зовнішній її вигляд дійсно різьчить відрізняється від того, що дитина бачить кожного дня навколо себе. Компонентами екологічної кімнати є осередки: навчання, бібліотеки, колекцій та місце для релаксації. В *осередку навчання*, добре освітленій частині кімнати, розміщують стіл для вихователя і невеликі столи для дітей, за якими вони можуть малювати, ліпити, працювати з дидактичними посібниками. Столи можуть бути розташовані по колу, або літерою «П», тобто таким чином, щоб вихователь працював не «над», а разом з дітьми «між» ними. Таким чином створюється умови для партнерської взаємодії і спілкування. За столами дошкільнята знаходяться тільки для того, щоб виконувати певну практичну роботу. Для участі в інших видах діяльності (наприклад, читання літературних творів, робота зі скринькою відчуттів, ігри) дошкільнята розташовуються на диванах, кріслах, низеньких м'яких стільчиках, на килимку. *Осередок колекцій* призначений для ознайомлення дітей з різними природними об'єктами, для розвитку у них навичок класифікації об'єктів за різними ознаками, сенсорних навичок. Колекційний матеріал слугує в якості наочного. Колекції розташовуються в спеціальних шафах або на полицях на рівні, доступному для погляду дитини. Категорично забороняється використовувати колекції комах. *Осередок бібліотеки* – куток, в якому зібрані яскраві книги, енциклопедії, періодичні видання для дітей, ляльки – казкові персонажі, які використовуються на заняттях з екології,

глобуси, дитячі атласи, технічний комплекс – телевізор, відеомагнітофон, музичний центр, планшети тощо (все залежить від матеріальних можливостей ЗДО). *Місце для релаксації* являє собою куток з різноманітними кімнатними рослинами, акваріумами, альпійською гіркою, фонтаном. Вона призначена для відпочинку дітей, самостійних ігор і для формування навичок догляду за рослинами. Не рекомендується розміщувати в даній зоні тварин (крім акваріумних рибок), оскільки це відволікає дітей від занять. В цій зоні можуть бути розташовані фонтани, пеньки, колоди різних розмірів, які слугують в якості стільців і столів.

Не всі заклади дошкільної освіти мають можливість створити екологічну кімнату в окремому приміщенні, проте її елементи (осередки: експериментування, колекцій, бібліотеки) можна організувати в групових кімнатах й успішно використовувати в процесі формування природничо-екологічної компетентності дошкільників.

З метою організації умов для успішної дослідницької діяльності дітей в ЗДО можна організувати такі види лабораторій: в окремому приміщенні; в екологічній кімнаті; в групі (міні-лабораторія); на ділянці ЗДО.

Лабораторія організовується для розвитку в дітей пізнавального інтересу, підвищення інтересу до дослідницької діяльності і сприяє формуванню основ наукового світогляду. В той же час лабораторія – це база для специфічної ігрової діяльності дитини (робота в лабораторії передбачає перетворення дітей в учених, які проводять досліди, експерименти, спостереження).

Під лабораторію можна виділити допоміжні приміщення. Бажано, щоб в лабораторії були крани з водою і раковини. На дверях лабораторії вивішується табличка з назвою та емблемою. Назву та емблему діти можуть придумати разом з вихователем. В залежності від розміру приміщення в лабораторії можуть бути або невеликі столики, або столики зі стільчиками. Тут же розташовуються стелажі (полиці) для обладнання і матеріалів. На підвіконнях можна ставити ящики з рослинами для спостережень. Штучні рослини в оформленні лабораторії використовувати недоречно. На стінах можна повісити портрети відомих учених.

Обладнання лабораторії в окремому приміщенні: водний бізборд, покидькові, пакувальні матеріали різного розміру, форми для проведення дослідів: пластикові стаканчики різного ступеня прозорості із-під йогуртів, сметани, морозива, коробки із-під тортів тощо, пластмасові ложки для сипучих матеріалів, трубочки для коктейлів(нові), папір для фільтрування (серветки). В якості додаткового обладнання можна придбати лупи, мікроскопи, барометри, термометри, пісочні годинники, бінокль, комплекти для ігор з водою. Матеріалом для досліджень можуть бути пісок, глина, каміння, насіння рослин (не колекції, а спеціально зібране насіння для проведення дослідів). Організуючи роботу в лабораторіях, вихователі варто пам'ятати, що в лабораторії, що обладнана в окремій кімнаті і на ділянці ЗДО досліді, спрямовані на пізнання об'єктів природи, проводяться під його наглядом і з його допомогою, а в лабораторії групової кімнати – діти самостійно проводять знайомі їм дослідження.

Особливістю проведення занять в лабораторії є те, що діти «перетворюються» на вчених і в цих ролях вивчають різні природні явища, об'єкти. При цьому у них є халати, бейджики із зазначенням імені дослідника чи дослідниці. Також можна розробити відповідні значки для різних типів занять-досліджень, наприклад, якщо будуть досліджуватися властивості води, то на дверях лабораторії варто прикріпити зображення крапельки води, а якщо повітря – то повітряну кульку.

Висновки. Отже, сучасними засобами формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку є екологічні стежини, екологічна кімната, міні-музеї природи, дослідницька лабораторія. Якість виконання завдань означеного процесу із застосуванням вказаних засобів залежить від умінь вихователів комплексно, систематично, методично грамотно організувати екологічну освіту з їх допомогою. Подальші розвідки стосуватимуться дослідження реалізації завдань екологічної освіти з позицій діяльнісного підходу.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01.pdf>. (дата звернення: 08.09.2021).
2. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік. Київ: Генеза, 2014. 112 с.
3. Загородня Л.П. Дитина в природному докільлі. Впроваджуємо оновлений БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 6. С. 3–9.
4. Загородня Л.П. Подорожі в природу. Методичні аспекти роботи з дітьми. *Палітра педагога*. 2021. № 7–8, С. 3–8.
5. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 352 с.
6. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність старшого дошкільника: навч. посібник. Київ: Світич, 2010. 144 с.

Іващенко Інна Іванівна,
методист з управлінської діяльності
навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

БАТЬКІВСЬКІ ЗБОРИ ЯК СКЛАДОВА РОБОТИ З БАТЬКАМИ

Анотація. У статті визначаються особливості організації і проведення батьківських зборів як складової роботи з батьками в умовах сучасної української школи, на основі партнерства й підтримки, взаємодопомоги і взаємонавчання.

Ключові слова. Педагогіка співробітництва школи і сім'ї, робота з батьками, батьківські збори, традиційні форми проведення батьківських зборів, інтерактивні форми проведення батьківських зборів.

Важливою складовою освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти є організація роботи з батьками та сім'ями учнів. Законодавство України чітко визначає межі відповідальності сім'ї за навчання й виховання дітей: саме батьки чи особи, які їх замінюють, зобов'язані постійно дбати про своїх дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей, зміцнення фізичного здоров'я, отримання загальної освіти [1]. Координацію виховних дій сім'ї покладено на заклад освіти, і від того, як організована робота з батьками, значною мірою залежить успішність процесу навчання й виховання учнів.

Результат виховання і розвитку учнів значною мірою корелює із стосунками, що склалися між закладом освіти й батьками учнів, конструктивністю їх взаємодії. З погляду дослідників Н. Голуб, Т. Донченко, С. Карамана, В. Мельничайка, С. Пальчевського, М. Пентилюк, Л. Плетньової, О. Пометун, Г. Шелехової, контакт двох вихователів – педагогів і батьків – перший крок до взаєморозуміння, набуття довіри, обміну духовними й емоційними цінностями, засвоєння педагогічного досвіду, знань, які школа і сім'я передають один одному [2].

У нових соціокультурних умовах взаємодія школи та сім'ї має здійснюватися на принципі партнерських взаємин. Основою такого партнерства є інтеграція батьків у педагогічний процес через створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини в освітньому процесі. Згідно з концепцією «Нова українська школа», заклади мають працювати на засадах «педагогіки партнерства» [3]. Основні принципи цього підходу: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (про активність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [3].

Вимогами й правилами організації партнерства школи і сім'ї, дотримання яких повинно сприяти підвищенню ефективності цього процесу, є:

- соціально-педагогічне партнерство педагогів і батьків; свої зусилля вони об'єднують для досягнення спільної мети виховання – формування морально-духовної, особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал;
- єдність дій педагогів і батьків як основних суб'єктів освітнього процесу;
- зміцнення й розвиток контактів між педагогами і батьками щодо вивчення психології дитини та її поведінки;
- постійний діалог як форма відносин між педагогами і батьками, основою якої є свідоме прийняття шкільних вимог і правил батьками, а також поважливе ставлення педагогів до думок і пропозицій батьків;
- гуманізація міжособистісних відносин, попередження конфліктних ситуацій та оптимізація взаємин між основними суб'єктами освітнього процесу – педагогами і батьками, в основі яких – толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, добровільність, здатність до взаємодії;
- усебічне й глибоке вивчення сім'ї; системна організація навчання батьків, підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань і компетентності, урізноманітнення форм і методів педагогічної просвіти [4].

Процес спільної роботи з батьками буде ефективним за умови дотримання педагогом психолого-педагогічних правил та вимог, зокрема, проведення заходів, спрямованих на підвищення авторитету батьків. У спілкуванні з батьками слід уникати категоричного тону, який може спровокувати образи, роздратування. Нормою мають стати стосунки, засновані на довірі до виховних можливостей батьків, підвищенні рівня їхньої педагогічної культури й активності виховання; педагогічний такт, неприпустимість необережного втручання в життя сім'ї. Класний керівник повинен бути тактовним, ввічливим, інформацію про сім'ю використовувати лише для допомоги батькам у вихованні дитини. Розв'язання проблем виховання має відбуватися з опорою на позитивні риси дитини, орієнтація на успішний розвиток особистості [4].

Співпраця педагогічного колективу з батьками може проводитись у різноманітних формах, з використанням різних методів педагогічної діяльності. Провідною формою роботи з батьками, яка характеризується значною педагогічною доцільністю, є батьківські збори. Як громадський орган, як основна форма спільної роботи школи і батьків, на якій обговорюються та приймаються рішення з найбільш важливих питань життєдіяльності класного співтовариства й виховання учнів у школі й удома, батьківські збори в умовах сучасної української школи мають стати всеобучем, сприяти згуртуванню батьків, формуванню їхньої колективної відповідальності за весь клас і за кожну дитину окремо.

Порядок проведення батьківських зборів є довільним, але не менше дох засідань на рік. За змістом батьківські збори можуть бути поточними, тематичними або підсумковими. Поточні батьківські збори – це збори з традиційним порядком денним: результати семестру, проведених заходів, свят, походів. Тематичні батьківські збори, зазвичай, мають просвітницький характер і спрямовані на розширення знань батьків у сфері виховання дітей. Метою проведення підсумкових батьківських зборів є підбиття підсумків та результатів розвитку дитячого колективу за певний період. Формами проведення підсумкових зборів можуть бути урочисті свята, походи, вогники тощо. Найпоширенішими формами проведення зборів є лекція, бесіда, дискусія, диспут, педагогічні читання.

Ефективність батьківських зборів значною мірою залежить від вибору вчителя для обговорення з батьками актуальних для них педагогічних проблем. Тематика і методика зборів повинні враховувати вікові особливості учнів, рівень освіченості, зацікавленості батьків, спільні цілі та завдання виховання.

В умовах упровадження нової української школи батьки дедалі більше цікавляться умовами перебування учнів у закладі освіти, методами та результатами навчання своєї дитини, стають учасниками освітнього процесу. Тому серед функцій зборів важливими є ознайомлення батьків зі

змістом, особливостями освітнього процесу в закладі освіти. Психолого-педагогічна освіта полягає в інформуванні батьків про особливості розвитку конкретної вікової категорії дітей, попередження можливих проблем у навчанні, умови успішної взаємодії між дорослими і дітьми.

Збори не мають зводитись до монологу класного керівника – це взаємний обмін думками, ідеями, спільний пошук вирішення проблем. Теоретичні питання слід розглядати з елементами формування практичних навичок під час розбору ситуацій, тренінгів, практикумів, за допомогою яких батьки змогли б набутися впевненості в собі, рішучості в досягненні мети виховання, побачити можливості не тільки для розвитку дітей, а й резерви власної самореалізації.

Для класного керівника дуже важливою є думка батьків про проведені збори. Рефлексія може проходити в різних формах: це вислови батьків, «Шкала вражень», оформлення колажу, інтерв'ю тощо. Рефлексія сприяє критичному підходу педагога до оцінки власної діяльності, дає привід для роздумів, адже ретельно підготовлені, змістовні, нестандартні за формою й актуальні за значенням батьківські збори, можуть перевернути свідомість батьків, підвищити їхню відповідальність, розбудити величезний виховний потенціал.

Результативними й цікавими вважаються батьківські збори, проведені у формі «круглого столу», тематичної дискусії батьків із запрошенням спеціалістів, спільних зборів батьків і дітей.

На принципі партнерства та діалогу ґрунтуються інтерактивні батьківські збори. Так, під час розв'язання проблемних ситуацій на зборах у формі проведення «батьківський діалог» [5] батькам не потрібно нав'язувати погляди вчителів. Слід спонукати їх шукати власний вихід із ситуації, знайомитись та вчитись взаємодіяти з колективом. Батькам пропонується об'єднатися в 5-6 груп, обговорити ситуації, кожному в групі поділитися власною думкою і протягом 5-10 хвилин презентувати остаточну відповідь на аркушах паперу чи на дошці. Разом із вчителем відпрацьовується остаточний спільний варіант розв'язання проблеми. Запропоновані ситуації можуть бути пов'язаними із приниженням дитини в класі; із невизначеністю дитини з колом інтересів; із відчуженням, самотністю дитини в класі.

Батьківські читання – форма батьківських зборів, яка дає можливість батькам не тільки слухати лекції педагогів, а й вивчати літературу з проблеми та брати участь у її обговоренні. Батьківські читання можна організувати таким чином: на перших зборах на початку навчального року батьки визначають питання педагогіки і психології, які їх найбільше хвилюють. Учитель збирає інформацію і аналізує її. За допомогою шкільного бібліотекаря та інших фахівців підбираються книги, в яких можна отримати відповідь на поставлені питання. Орієнтовна тематика: «Формування в дитини навичок самостійності», «Чим цікаве мистецтво?», «Формування й розвиток вольових зусиль у дітей», «Гармонія у спілкуванні дорослих і дітей», «Як стати батьками супер?» тощо.

У проведенні зборів у формі «батьківська консультація» можуть брати участь не тільки вчитель та батьки, а й практичний психолог школи та соціальний педагог. Батьки можуть поділитися проблемами, з якими стикаються у вихованні дитини, знайти односторонній вислухати поради. Учитель, у свою чергу, повинен дати батькам можливість розповісти все те, з чим вони хотіли б познайомити вчителя в неофіційній обстановці, і з'ясувати важливі відомості для своєї професійної роботи з дитиною, наприклад: особливості здоров'я дитини; її захоплення, інтереси; переваги в спілкуванні в сім'ї; поведінкові реакції; особливості характеру; мотивації навчання; моральні цінності сім'ї. Актуальними темами для консультування є «Дитяча агресивність та її причини», «Самостійність дитини під час виконання домашніх завдань. Де межа?», «Фантазування та дитяча брехня. Думки фахівців», «Дитячий егоїзм. Як його подолати?», «Причини самотності дитини» [5].

Батьківські ринги – одна з дискусійних форм проведення спільних батьківських зборів з учнями. Батьківський ринг готується у вигляді відповідей на питання з педагогічних проблем (можна визначити окрему проблему). Питання вибирають самі батьки. На одне питання

відповідають дві родини. У них можуть бути різні позиції, різні думки. Інша частина аудиторії в полеміку не вступає, а лише підтримує думку родин оплесками. Експертами в батьківських рингах виступають учні класу, визначаючи, яка родина у відповідях на питання була найбільш близька до правильного їх трактування [4].

Ділові ігри – форма колективної творчої діяльності батьків з вивчення рівня сформованості педагогічних умінь у дорослих. Темати ділових ігор з батьками можуть бути «Ранок у вашому домі», «Дитина прийшла зі школи», «Вас запросили в школу» та ін. Ділова гра дозволяє не тільки рефлексивно оцінити ту чи іншу модель поведінки, але й надає цікавий матеріал про життя сім'ї – її традиції, розподіл сімейних ролей, способи вирішення конфліктів.

Класний керівник може вкладати власний зміст у форму проведення батьківських зборів. Складовими сценарію зборів можуть бути майстер-класи від самих батьків, елементи сімейних тренінгів, практикуми, відеопоказ уроків, сімейні вечори тощо. Це оформлення класних кімнат, благоустрій та озеленення шкільного двору, дворів і вулиць, ярмарки-розпродажі сімейних поробок, виставки «Світ захоплень сім'ї», репрезентації сімейних родоводів та традицій, створення музеїв сім'ї, творчі конкурси, сімейні свята та фестивалі, створення веб-сторінок та журналів, участь у походах, вечорах, турнірах, змаганнях, вистави, домашні клуби вихідного дня тощо.

Основне завдання батьківських зборів полягає в ефективній взаємодії школи та батьків, що забезпечує підвищення якості здійснюваного в ній освітнього процесу. Використання інтерактивних форм проведення батьківських зборів дає можливість батькам побачити процес навчання очима дитини. Ефективне партнерство можливе за умови сформованості в батьків готовності до взаємодії зі школою, стати активними співучасникам творчого процесу виховання учнів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата зв.: 17.04.2022).
2. Кириленко В., Ковганич Г. Соціальне партнерство школи і сім'ї: переосмислення проблем і перспектив. *Довідник директора школи*. 2015. № 5–6. С. 28–34. Нова українська школа.
3. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://cutt.ly/4F3SRxA>
4. Колодій Л. Педагогіка партнерства як інструмент взаємодії з батьками. URL: <https://cutt.ly/eHFdbrv>
5. П'ять ідей, як розробити батьківські збори цікавими URL: <https://cutt.ly/tHFdIPA> (дата зв.: 17.05.2022)

Каменська Наталія Федорівна,

керівник гуртка-методист комунального закладу –
центру позашкільної роботи Путивльської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто умови професійного зростання педагога позашкільної освіти. Виокремлено особливості діяльності педагогів з дітьми дошкільного віку, а також обґрунтовується ідея впровадження STEAM-технології, що сприяє рішенню задач інтегрованого навчання та творчості.

Ключові слова: заклад позашкільної освіти, працівник закладу позашкільної освіти, STEM-освіта, критичне мислення, професійне вигорання.

У час стрімкого розвитку дошкільнята надзвичайно активно пізнають сучасний світ – світ інноваційних технологій – інформації. Не можливо уявити жодну дитину, яка б не використовувала комп'ютер у своїй пошуковій діяльності. Позашкільний заклад дає можливість гармонійного розвитку дитини, яка вчиться спілкуватись з однолітками, за допомогою педагогів вирішує низку творчих та складних для її віку завдань і, нарешті, вміє самостійно пропонувати свої оригінальні ідеї та втілювати їх у життя.

Сучасний працівник закладу позашкільної освіти – педагог, що використовує освітні технології, засоби навчання, вміє критично мислити, жваво та цікаво викладати навчальний матеріал,

насичуючи його емоційними фарбами, а з досвідом роботи не відчуваючи професійного вигорання, має багаж знань та навиків, щоб поділитися ними з вихованцями.

У 2021/2022 в закладах позашкільної освіти навчальному році реалізується Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року, що визначає комплекс заходів, пов'язаних з формуванням і розвитком навичок науково-дослідницької та інженерної діяльності, винахідництва, підприємництва, ранньої професійної самовизначеності, популяризацією науково-технічних та інженерних професій [4].

Використовуючи змішану середу навчання на гуртку педагог дає можливість кожній дитині відчувати себе творцем: ліпити, малювати, конструювати, пізнавати комп'ютерні технології. Вихованці вчаться застосовувати науку і мистецтво у повсякденному житті через STEAM-освіту, де: S – science (природничі науки), T – technology (технології), E – engineering (інженерія або технічна творчість), A – art (мистецтво), M – mathematics (математика). Творча складова відіграє дуже важливу роль для всебічного розвитку особливо у дошкільному віці [5].

Впровадження STEM-технологій сприяє кращій соціалізації здобувача позашкільної освіти, підтримує його креативне мислення та формує компетентності вихованця-дослідника. Технологія включає послідовну реалізацію чотирьох етапів: встановлення взаємозв'язків, конструювання, розвиток, рефлексія. Кращому сприйняттю нової інформації на заняттях для дошкільнят сприяють анімовані презентації. Залучаючи до сприйняття нового усі органи чуття дитини, встановлююся стійкі взаємозв'язки між новими знаннями і знаннями, які діти вже отримали, розширюючи, таки чином, їх пізнання. Навчальний матеріал найкраще засвоюється дітьми, коли розум та практична діяльність співпрацюють разом. На етапі конструювання робота вихованців виконується під чітким наглядом педагога та базується за принципом практичного навчання. Окрім покрокових інструкцій виконання завдань, дошкільнята отримують час на вдосконалення своєї роботи, створення анімацій чи програмування власних задумів, саме це сприяє розвитку творчих здібностей, фантазій, уявлень. Стимулювання під час навчальної діяльності несе мотиваційний характер на етапі розвитку та спонукає на подальшу творчу діяльність. Під час заняття діти виконують ідеї по створенню та програмуванню моделей з більш складними задумами. Обмірковуючи та осмислюючи проведену роботу на етапі рефлексії закріплюються взаємозв'язки між знаннями та новим придбаним досвідом.

Сучасну особистість важливо навчити раціонально мислити, аналізувати інформацію, що отримується з різних медіаджерел та приймати рішення усвідомлено з відповідальністю. Критичне мислення – це система суджень, яка дозволяє аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення. Для розвитку критичного мислення важливо навчити дитину піддавати сумніву почуте, прочитане чи навіть побачене. Щоб бути інтелектуально незалежними, вміти робити висновки на основі власних спостережень, доказів й аналізу, не дати маніпулювати собою, бути впевненими у своїх рішеннях. Кожному варто пам'ятати, що ми бачимо світ через власне відображення. Необхідно вміти ставити себе на бік опонента і навчитись аргументами відстоювати не власну позицію, а правильність точки зору [2].

За твердженням Д. Халперн, «освіта, розрахована на перспективу, має будуватися на основі двох нерозлучних принципів: вміння швидко орієнтуватися в стрімко зростаючому потоці інформації і знаходити потрібне, і уміння осмислити і застосувати отриману інформацію» [6]. Щоб діти могли стати успішними і досягти бажаного результату, працівникам закладу позашкільної освіти також необхідно постійно розвиватися і вдосконалюватися. Володіння навичками і вміннями критичного мислення сприятиме досягненню цієї мети.

Педагогічне мислення має бути рефлексивним за своєю суттю, побудованим на відкритості до проблем і труднощів повсякденної практики, готовності їх приймати і вирішувати на основі своїх особистих переконань і цінностей, а не за нав'язаними шаблонами. Д. Халперн виділяє такі важливі якості, які властиві людині, яка володіє критичним мисленням, є:

- готовність до планування (вміння стримувати свою імпульсивність і скласти план своїх дій);
- гнучкість (відсутність ригідності і догматизму в мисленні, готовність розглядати нові варіанти, прагнення прояснити складні для себе питання, змінювати свою точку зору);
- наполегливість (готовність взятися за вирішення завдання і не відступати, допоки воно не буде вирішено);
- готовність виправляти свої помилки (вміння визнавати, а не виправдовувати свої помилки, вчитися на них, вміння бути відкритим до критики оточуючих);
- усвідомлення (спостереження за власними розумовими діями, тобто по суті, рефлексивний самоконтроль);
- позитивна установка на критичне мислення (активне прагнення навчитися мислити критично) [6, с. 22].

Психолог Даніель Канеман виділяє у людській психіці дві системи: перша – це швидкий спосіб мислення, вона дозволяє швидко приймати рішення; друга – це аналітична робота, яка вимагає часу та зусиль. Вони обидві потрібні, але важливо залучати кожну у відповідний час [3].

Схема критичного мислення:

Процес формування навичок і вмінь критичного мислення відбувається постійно, але особливу роль відіграє той період, коли людина перебуває на етапі становлення особистості, отримання знань, формування життєвої позиції.

Нажаль з певним часом роботи на одному місці педагог, відчуває на собі дію синдрому «емоційного вигорання», може намагатися подолати ситуацію, уникаючи своїх колег, може залишити свою посаду чи взагалі змінити професію. У педагогічних працівників можуть спостерігатися такі психофізичні симптоми: відчуття постійної втоми не лише ввечері, а і вранці; безпричинний головний біль; збільшення чи зменшення ваги тіла; безсоння вночі та бажання спати упродовж усього дня; зниження зовнішньої та внутрішньої сенсорної чутливості (погіршення зору, слуху, нюху і дотику) [7].

Термін «вигорання» позначений у Міжнародному класифікаторі хворіб як наслідок тривалого невирішеного стресу на робочому місці. В. Бойко під емоційним вигоранням розуміє «вироблений особою механізм психологічного захисту в формі повного або часткового виключення емоцій (зниження їх енергетики) у відповідь на обрані психотравмуючі впливи» [1].

Отже, уникнути професійного вигорання педагога можуть допомогти розвиток певних якостей особистості:

- підтримка здоров'я, ведення здорового способу життя;
- висока самооцінка та впевненість у собі, своїх здібностях та можливостях;
- вміння конструктивно змінюватись у напружених умовах;
- здатність бути мобільним, відкритим, товариським, самостійним, вміти покладатися на власні сили.

Педагог здатний мобілізувати в певній ситуації отримані знання й досвід, готовий до постійного розвитку й удосконалення, здатний формувати та підтримувати в собі позитивні, оптимістичні установки та цінності до власного життя, життя оточуючих людей та життя взагалі може називати себе компетентним. Професійне зростання, підвищення кваліфікації педагога – безперервний процес.

Список використаних джерел

1. Бойко В. Психоенергетика. 2008. 416 с. URL: <https://booksonline.com.ua>
2. Інструменти розвитку критичного мислення у молодших школярів URL: <https://vseosvita.ua/news/instrumenty-rozvytku-krytychnoho-myslennia-u-molodshykh-shkoliariv-52372.html>

3. Канеман Деніел Мислення швидке й повільне / пер. з англ. М. Яковлев. К.: Наш Формат, 2017. 480 с.

4. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2021/2022 навчальному році / Лист ІМЗО № 22.1/10-1775 від 11.08.21 року. URL: <http://osvita.ua/legislation>

5. Стрижак О. Термінологічні аспекти STEM-освіти / О.Стрижак, І.Сліпучіна, Н.Поліхун, І. Чернецький // STEM-освіта – проблеми та перспективи: зб. матер. II Міжнар. наук.-практ. сем. м. Кропивницький, 25-26 жовтня 2017 р. / за заг. ред. О.С. Кузменко та В.В. Фоменка. Кропивницький : КЛА НАУ, 2017. С.96–97.

6. Халперн Д. Психологія критического мышления. Мышление: введение. URL: <http://kyiv-heritage-guide.com>

7. Хронічна втома – ще не хвороба, але вже й не здоров'я. URL: [https://oppb.com.ua /content/hronichna-vtoma-shche-ne-hvoroba](https://oppb.com.ua/content/hronichna-vtoma-shche-ne-hvoroba)

Камчатна Тетяна Володимирівна

вчитель біології, хімії, основ здоров'я Будильський ЗЗСО І-ІІІ ст.
Лебединської міської ради Сумської області

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті розглянуто поняття професійної компетентності педагога та її розвитку, окреслено складові професійної компетентності вчителя природничих дисциплін, подано їх коротку характеристику.

Ключові слова: професійна компетентність, розвиток професійної компетентності вчителя природничих дисциплін.

Актуальність та постановка проблеми. Сьогодні ми спостерігаємо зміни, що вимагають нових підходів до розвитку і вдосконалення всієї системи освіти. Ґрунтуючись на гуманістичних принципах, пріоритетах загальнолюдських цінностей, життя і здоров'я людини, вільного розвитку особистості, школа і вчитель мають вирішувати завдання виховання і навчання на користь людини, суспільства, держави. В умовах ускладнення завдань, що стоять перед школою, підвищуються вимоги до вчителя, його професіоналізму і особистих якостей. Тому останнім часом загальноприйнятою характеристикою професійної діяльності вчителя стає професійна компетентність – характеристика, що відображає не лише професійні знання, але і його вміння спиратися на них в своїй професійній діяльності, його ставлення до учнів і особисті якості.

Таким чином, необхідність успішного вирішення завдань, які стоять перед школою на сучасному етапі, робить актуальною проблему розвитку в учителя професійної компетентності.

Аналіз публікацій і досліджень. Учені надають проблемі розвитку професійної компетентності учителя значної уваги. Так, Ж. Бережна розглядає зростання професійної компетентності педагога як різномірну форму активності педагога, частину його життєвої дороги, цілісний безперервний багатоступінчастий процес розвитку, результатом якого є досвід професійної діяльності, що є сукупністю знань, досвіду, діяльності та емоційно-ціннісного відношення до дійсності [1, с. 47].

М. Гончар пропонує розглядати розвиток професійної компетентності педагога як системну якість його індивідуальності, що забезпечує успішність діяльності педагога в умовах, що змінюються. При цьому розвиток компетентності вчителя здійснюється через розвиток індивідуальності школярів [4, с. 110].

У основі концепції Н. Зверєвої лежить ідея зв'язку педагогічної теорії з практикою роботи вчителя. Прийняття ним оптимального рішення вимагає опори на теоретичні педагогічно-психологічні знання. Тому професійна підготовка вчителя повинна не лише озброїти його педагогічно-психологічними знаннями, але і навчити правильному їх використанню в практичній діяльності.

Мета публікації: охарактеризувати розвиток складових професійної компетентності вчителя природничих дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні стає очевидним, що досягнення мети сучасної освіти пов'язане з особистісним потенціалом учителя, його загальною та професійною культурою, без яких не можливе вирішення наявних проблем навчання та виховання. Досліджуючи розкриття проблеми у літературних джерелах, можемо зробити висновок, що при розгляді поняття «професійна компетентність учителя» акценти розставлені по-різному: у одних акцент – на діяльності вчителя: володінні знаннями, уміннями і навичками професійної діяльності; у інших на його особистих якостях. Проте сутність поняття у всіх визначеннях полягає в тому, що системною характеристикою учителя є рівень теоретичної підготовки, практики і особистісна позиція.

Отже, першою складовою професійної компетентності вчителя природничих дисциплін вважаємо володіння необхідними знаннями, уміннями й навичками. Чим вищий рівень знань учителя, тим вища його компетентність.

В. Введенський відзначає, що вчитель зацікавлений у тому, щоб отримувати професійно-педагогічну інформацію широкого профілю: з педагогіки, психології, методики, щодо передового досвіду для підтвердження свого індивідуального стилю професійної діяльності. Автор підкреслює, що вчитель не може вважати себе таким, що остаточно сформувався в професійному плані, на якому б етапі життєвої і професійної дороги він не знаходився; для нього важлива безперервна освіта, сенс якої визначається потребою в розвитку [2, с. 53].

Перша вимога, що висувається до вчителя, полягає в тому, щоб він був науково освіченим професіоналом і знавцем техніки своєї справи раніше, ніж математиком, біологом тощо. Вважаємо, що для вчителя дуже важливо мати широкий кругозір, який передбачає не лише великий обсяг, але і глибину знань у всіх сферах життя; глибоке розуміння окремих фактів і процесів, їхніх особливостей і закономірностей, що допомагає самостійному опануванню нових знань. Загальнонаукова компетентність передбачає здатність учителя отримувати необхідну інформацію щодо наукових відкриттів, відстежувати нові розробки вчених, прогнозувати можливості їхнього застосування в освітньому процесі, також разом з учнями брати участь у проектній діяльності, отримувати результати і доповідати про них на наукових конференціях та семінарах. Такий взаємозв'язок науки й освіти, у перспективі, дасть поштовх до нових відкриттів.

Окрім загальнонаукових і педагогічних знань, компетентність учителя передбачає глибоке знання психології, тому можемо говорити про психологічну компетентність учителя природничих дисциплін, адже без уміння використовувати психологічні методи й прийоми у спілкуванні просто неможливо працювати з дітьми. Психологічна компетентність передбачає здатність учителя природничих дисциплін:

- 1) здійснювати особистісно-орієнтований підхід у навчанні;
- 2) створювати творчу атмосферу під час уроку;
- 3) стимулювати інтерес до власного предмета;
- 4) розв'язувати конфлікти в колективі;
- 5) вирішувати конфлікти між учителем та учнем;
- 6) взаємодіяти зі шкільним психологом;
- 7) оперувати знаннями з вікової психології;
- 8) застосовувати новітні методики управління конфліктами.

Використовуючи професійні знання, вчитель виробляє свій, лише йому властивий стиль роботи, який удосконалює впродовж всієї педагогічної діяльності і досягає найвищого рівня професійної компетентності.

У свою чергу, високий рівень компетентності вчителя передбачає постійне «набуття, перетворення і використання знань» [5, с. 76], а значить, постійне самовдосконалення. Корисність знань учитель оцінює за трьома основними критеріями: значущість для вирішення важливих для

нього практичних завдань; можливість використання знань в умовах практики; ефективність нових методів роботи порівняно з методами, що вже використовуються. Учитель, що володіє всебічними професійними знаннями, удосконалюється постійно, роблячи для себе «відкриття» з педагогіки, методики, психології й успішно застосовуючи їх у своїй діяльності.

Наступна складова компетентності учителя – уміння застосовувати теоретичні психолого-педагогічні знання в освітній практиці. Учитель, що опанував ці уміння, може застосовувати їх у своїй діяльності по-різному: за інтуїцією, використовуючи свій особистий досвід або досвід своїх колег. Це один шлях. Уміння застосовувати теоретичні знання на практиці означає, що вчитель приймає педагогічне рішення з опорою на психолого-педагогічні знання. Він проводить аналіз конкретної педагогічної ситуації (рівень знань і розвитку школярів, аналіз теми, яка вивчається, наявність дидактичного матеріалу тощо) і, виходячи з цього аналізу і знань психолого-педагогічної теорії, будує модель уроку і відбирає зміст нових знань, методи і форми роботи на всіх етапах уроків природничих дисциплін, способи організації індивідуальної роботи з учнями.

Ще однією складовою професійної компетентності вчителя є його професійна позиція. Основою професійної позиції вчителя є спрямованість на учня як головну цінність своєї праці. Реалізація такої позиції вчителем можлива лише за умови врахування закономірностей розвитку та використання особистісно-орієнтованого навчання [3].

В умовах модернізації змісту освіти вчитель має розвивати в учнів аналітичне й критичне мислення, формувати не пасивного спостерігача, а активного дослідника. Саме тому важливо залучати школярів до експериментальної роботи при вивченні природничих предметів. Порівняно з іншими методами, які використовуються при вивченні природничих дисциплін, експеримент визнано найбільш ефективним. Природа експерименту складна. Експеримент, що є засобом фізичного впливу людини на об'єкт і способом практичного освоєння дійсності, проводиться не тільки з метою задовольнити життєві потреби людини, але також з науковою метою – дослідити й вивчити об'єкт. Тому в експерименті задіяні риси, характерні як для практики, так і для теоретичного мислення. Таким чином, дослідно-експериментальна компетентність учителя природничих дисциплін – цілісне, системне утворення, яке складається із відповідних практичних і розумових умінь, навичок, пізнавальних мотивів, а також методологічних знань і є продуктом адекватної цілеспрямованої діяльності. Формування дослідно-експериментальної компетентності передбачає здобуття досвіду виконання таких навчальних дій, як спостереження, практичне виконання експерименту, аналіз та інтерпретація його результатів, висунення гіпотези та ін.

Сьогодні серед компетентностей учителя можна акцентувати інформаційно-комунікаційну, яка передбачає здатність учителя орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства.

Для вчителя природничих дисциплін інформатика не є профілюючим предметом, тому на перший план виступає сформована компетентність у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій. Вона передбачає наявність у особистості здатностей: застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчанні та повсякденному житті; раціонально використовувати комп'ютер і комп'ютерні засоби під час розв'язування завдань, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням і передаванням; давати оцінку процесові й досягнутим результатам технологічної діяльності.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя природничих дисциплін сприяє [3]:

- 1) всебічному розвитку вчителя;
- 2) самовдосконаленню;

- 3) бажанню вчитися впродовж усього життя;
- 4) розумінню інформаційно-комунікаційних процесів;
- 5) здатності застосовувати опановане у професійній діяльності;
- 6) удосконалювати професійну майстерність;
- 7) застосовувати набуті знання в педагогічній і повсякденній практиці.

Професійна компетентність вчителя природничих дисциплін охоплює також здоров'язберезувальну компетентність, яка є ключовою в освіті через специфіку феномена здоров'я людини як біосоціальної істоти особистості та індивідуальності. Вона концентрує в собі характеристики соціальної, полікультурної, комунікативної компетентностей.

Професійна компетентність учителя передбачає його постійний розвиток і самовдосконалення. Для вчителя найважливішим є досягнення максимально можливого для нього рівня розвитку компетентності, що дозволяє йому уникнути «синдрому згорання».

Висновки. Успішно вирішувати питання творчого розвитку особистості учнів можна при постійному розвитку професійної компетентності вчителя та його творчого потенціалу. Від рівня професійної компетентності вчителя залежить якість освіти. Показник ефективності розвитку професійної компетентності вчителя природничих дисциплін проявляється в позитивних змінах педагога у професійних знаннях; умінні застосовувати ці знання на практиці; професійній позиції вчителя; у змінах організації навчальної діяльності учнів. Професійне зростання вчителя базується на самовдосконаленні, продуктивній, творчій діяльності.

Список використаних джерел

1. Бережна Ж.В. Особливості професійної компетентності майбутнього тренера. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2010. Вип. 6. С. 46–51.
2. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога. *Педагогика*. 2003. № 10. С. 51–55.
3. Галеєва Н.Л. Система компетенций как инструмент управления качеством образования. *Эйдос*. 2007. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-7.htm>.
4. Гончар М. Непрерывное образование в педагогическом коллективе на примере школы инновационного типа. *Народное образование*. 2000. № 9. С. 106–116.
5. Просвирнина И.В. Повышение компетентности учителя. *Педагогическое обозрение*. 2001. №1-2. С. 74–80.

Ковтун Єлизавета Федорівна,

старша викладачка кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі дошкільної освіти – формуванню економічної компетентності дошкільників. Автором зроблено спробу проаналізувати дослідження сучасних педагогів та педагогів-класиків щодо економічного виховання дошкільників. У статті виокремлено важливі особистісні якості, як от: організованість, працелюбність, ощадливість, економічність, бережливість та зроблено акцент на необхідності розвитку цих якостей саме у дошкільному віці. Одним із основних методів формування економічної компетентності розглядається гра-стратегія економічного змісту.

Ключові слова: економічне виховання, економічна освіта, економічні знання, економічна соціалізація, економічна компетентність, ігри-стратегії, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми. Соціокультурні та економічні перетворення в Україні, які є надзвичайно динамічними у період розвитку української державності, спонукають педагогів до створення системи освіти, яка буде здатною сформувати конкурентоспроможних, дієздатних громадян із адекватною системою цінностей. А ще, виникає необхідність економічної соціалізації,

наявності економічних знань у підростаючого покоління. Вкрай важливі особистісні якості: відповідальність, організованість, заощадливість, розумне ставлення до продуктів людської праці та природних ресурсів. Для розв'язання означеної проблеми необхідний подальший розвиток економічної освіти. Сенситивним періодом до формування економічної компетентності науковці вважають дошкільне дитинство. Саме у дошкільному віці закладаються підмурки ключових компетентностей та базових характеристик особистості.

Отже, на часі пошук нових ефективних методів та засобів економічного виховання дошкільників.

Питання економічного виховання дітей на етапі дошкільного дитинства розглядали у своїх працях зарубіжні та вітчизняні вчені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування первинних економічних знань у дітей дошкільного віку та визначення змісту економічної освіти в дошкільному закладі присвячено праці Л. Галкіної, І. Сасової, О. Дибіної, А. Смоленцевої, Г. Шатової та ін. У наукових дослідженнях знаходимо обґрунтовані закономірності, зміст, форми та методи формування економічних знань у старших дошкільників. Вчені розкривають умови, які забезпечують успішне засвоєння елементарних економічних знань.

Це – побудова педагогічного процесу на основі спеціально розробленої системи, яка поєднує мету, зміст, форми та методи навчання на засадах взаємодії з дорослими. Стержневим завданням економічної освіти визначається формування особистісних якостей дитини, як-от: бережливість, економність, діловитість, поважне ставлення до людей праці, працездатність, відповідальність, практичність, доброзичливість. У межах життєвого досвіду дошкільники мають набути корисних економічних знань та навичок. А саме: має сформуватися ціннісне відношення до соціальних явищ економічного змісту, вміння використовувати здобуті знання у ігровій, побутовій, практичній діяльності.

Комплекс питань, пов'язаних із визначенням завдань, методів і прийомів ознайомлення дітей з економікою розглянуто в сучасних дослідженнях (Н. Грама, Г. Григоренко, Р. Жадан, Е. Кладієва Є. Курак, Л. Лохвицька, Т. Михайличенко, Н. Побірченко. Вчені висловлюють твердження про необхідність упровадження економічної освіти з дошкільного віку, коли діти отримують первинний досвід в елементарних економічних відносинах.

Дослідники Р. Жуковська, І. Абдулвагабова Т. Богдан, Н. Найдъон Н. Грама наголошують на важливості формування в дітей дошкільного віку елементарного економічного досвіду, який потім стане базою для подальшої успішної соціалізації та економічного виховання особистості.

Н. Грама у своїх дослідженнях розглядає теоретичні засади проблеми економічної грамотності, її сутність, структуру, компоненти, умови, чинники розвитку і формування. Вона вважає дошкільний вік найбільш сприйнятливим і благодатним віком для впровадження економічних знань в елементарній формі, які становлять основу пропедевтики цих знань. Автор виділяє понятійне ядро елементарних економічних уявлень для дошкільного періоду навчання дітей економічним категоріям [2].

Як підкреслює Л. Лохвицька, надання дошкільникам споживчих знань є складовою повноцінного і всебічного їх виховання та успішного входження в соціальне середовище, яке необхідне реалізовувати як в умовах роботи закладу дошкільної освіти, так і в сім'ї, у взаємовідносинах із близькими. Саме у родинному колі діти бачать приклад використання фінансів [3]. Відомі психологи Л. Виготський і Д. Ельконін довели, що у грі успішніше розвиваються психічні процеси, у грі відображається прагнення дітей брати участь у житті дорослих, бути поруч з ними, діяти, як вони.

Проблема формування основ економічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за допомогою гри актуальна і сьогодні.

Основним видом набуття елементарного економічного досвіду А. Сазонова визначає гру. Адже гра, є провідною діяльністю для малюків. І саме у дослідженнях цієї науковця ми знаходимо твердження про те, що розпочинати треба із дидактичних ігор економічного спрямування. На першому етапі такої роботи саме у дидактичних іграх діти засвоюють поняття економічних взаємовідносин, отримують навички соціального досвіду. Поступово такий досвід діти переносять на ігри соціального характеру, сюжетно-рольові ігри. Тобто, таким чином саме у грі вирішуються завдання економічної освіти за допомогою яких закладаються основи економічного образу мислення у дитини дошкільного віку, пізнання нею власного «Я» у великому світі економічних цінностей.

У сучасній дошкільній освіті України пріоритетною думкою є та, що рушійною силою формування економічної компетентності у дошкільників є не просто гра, а гра-стратегія. Цьому твердженню присвятили свої дослідження провідні науковці України Н. Гавриш, К. Крутій, А. Богуш та ін.

Гра-стратегія – складна, багатопланова діяльність, що передбачає не тільки усвідомлення ігрового задуму, сюжетної лінії, а й певну послідовність спрямованих сукупних дій усіх учасників гри, з якими необхідно домовитися, об'єднати зусилля, неодноразово визначитися в особистісному та колективному, моральному й інтелектуальному виборі. Стратегічна гра стає можливою за умови здатності її учасників передбачити можливі наслідки своїх дій, готовності до планування послідовних кроків, уміння визнавати помилки та вчасно корегувати їх, знаходити нестандартні способи розв'язання проблеми.

На думку Н. Гавриш гра-стратегія, дозволяє спонукати формування суб'єктивності як надзвичайно важливої особистісної якості дитини. Вона є складною різнобічною діяльністю, яка передбачає не лише усвідомлення ігрового задуму, сюжетної лінії, а й послідовність сукупних дій усіх учасників гри [1].

Мета статті. Головною метою статті є дослідження використання ігор-стратегій, як засобу формування ключових компетентностей дітей 6-го року життя.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, розглянемо поняття «економічна компетентність». Це поняття слід розуміти, як соціально-економічну компетентність дитини дошкільного віку, адже діти не є виробниками матеріальних благ і не відносяться до категорії економічного самостійного населення, у них немає професійних, економічних і соціальних статусів. За визначенням О. Ануфрієвої «економічна компетентність» – це сукупність економічних знань та практичних умінь, досвіду, економічної культури та мислення, наявність стійкої потреби та інтересу до професійної діяльності.

Формування економічної компетентності дітей дошкільного віку є важливим завданням сучасної дошкільної освіти, вирішення якого дозволяє не тільки наблизити дитину до дорослого життя, навчити її орієнтуватися в сьогоденні, пробуджувати економічне мислення, давати знання про нові професії та вміння розповісти про них, а й сформувати ділові якості особистості: уміння правильно орієнтуватися в різних життєвих ситуаціях, самостійно і творчо діяти та будувати своє життя більш організовано.

Зважаючи на вище зазначене у практичному дослідженні ми розпочали з організації дидактичних ігор, які, на нашу думку, і нададуть дітям ті знання і уміння, які викликатимуть інтерес до професійних взаємовідносин. Але, спочатку треба було викликати інтерес до ігор, що навчають. Для цього ми обладнали Центр економіки. Сюди ввійшли ігрові посібники, атрибути, літературний матеріал, зокрема ілюстровані казки економічного змісту.

Далі склали план ігрової діяльності на експериментальний період, враховуючи такі принципи:

- **Суб'єктності.** Спрямованість педагогічного процесу на виховання дошкільнят як активних діячів, які перетворюють навколишнє середовище та самих себе.

- **Орієнтації на цінності.** Формування первинного економічного досвіду відбувається через систему загальнолюдських цінностей та особистісних якостей, необхідних для спілкування з людьми і успішної економічної діяльності майбутньому.
- **Системності.** Раціональне, послідовне та цілісне планування пізнавального матеріалу, дотримання логічної послідовності під час його подання.
- **Доступності.** Використання в освітньому процесі економічних понять, доступних для сприйняття дошкільнятами.
- **Доцільності.** Спрямування зусиль дитини на досягнення конкретної мети її діяльності, результатів, проектування дій, зміну їх відповідно власних прагнень і конкретних обставин.
- **Інтегрованість** завдань економічного виховання в ігровій діяльності.

Діти із задоволенням знаходили собі зайнятість у Центрі економіки. Дидактичні ігри під педагогічним керівництвом дали дітям уявлення про першочергові потреби людини (їжа, вода, житло, безпека тощо); про особисті потреби самої дитини, людей, що її оточують, рослин, тварин, птахів; про основні ресурси та їх обмеженість; чому людина не може мати все, що бажає; чому необхідно робити вибір; для чого людям потрібні гроші; що значить «дорого» чи «дешево»; про бюджет сім'ї (дохід і витрати); про працю дорослих: кожна людина повинна працювати на роботі і вдома; чому потрібні всі види праці.

Дидактична гра «Хто як працює» допомогла розширити уявлення дітей про те, що в казці герої по-різному здобувають багатство: одні трудяться, а інші прагнуть деколи непорядними справами розбагатіти. Діти висловлювали свою повагу та прихильність до добрих і працелюбних героїв казок.

Гра «Послуги і товари у казках» допомогла дітям зрозуміти, що таке послуги і товари, показати, що вони зустрічаються не тільки в реальному житті, але й у казках. Діти визначали, хто із казкових героїв надає послуги, а хто виробляє товар. З'ясували, що слід поважати працю і людей праці.

Крім дидактичних ігор використовували ще ряд методів та прийомів, які реалізують завдання економічного виховання. То є такі методи, як: екскурсії, цільові прогулянки, активні розмови, художньо-продуктивні проекти, моделювання життєвих ситуацій економічної спрямованості та інші. Послідуючим етапом роботи була організація сюжетно-рольових ігор.

Саме у таких іграх надається можливість дитині спробувати власні сили та знання в різноманітних життєвих ситуаціях. Діти самі вирішують, які знання використовувати, яке рішення приймати та які будуть наслідки всього цього. Так, граючи в сюжетно-рольову гру «Професії», діти починають розуміти смисл праці, повторюють трудові процеси дорослих і одночасно оволодівають економікою. У сюжетно-рольовій грі «Супермаркет» діти відтворювали реальні життєві ситуації: операції купівлі-продажу, виробництва і збуту готової продукції та ін. В іграх, «Наше ательє», «Рекламне агентство», «Пункт обміну валюти», «Будівництво дитячого садка», «Дитяча кав'ярня» і ін. були створені найбільш сприятливі умови для формування основ економічної компетентності у дітей шостого року життя. Ми побачили, що саме завдяки такій ігровій діяльності діти старшого дошкільного віку, перебувають у природному, наближеному до реальності середовищі, де встановлюється відповідна віковим можливостям ситуація спілкування. Це і є підґрунтя для організації гри-стратегії, яка на нашу думку є методичним комплексом формування економічних характеристик маленького громадянина у сучасному соціумі.

Першою грою-стратегією була гра «Робимо покупки». То є гра соціального характеру, адже діти чи не щодня заходять із батьками до супермаркету за покупками, а у деяких сім'ях п'ятирічні діти є активними учасниками закупів. Проте, метою такої гри було сформулювати вміння організувати такий процес, вміння домовлятися у ситуації вибору, брати відповідальність за прийняте рішення та вміння представити колективний результат. Прийшли до спільної думки, що купляти будемо смаколики до святкування Дня народження іменинників цього місяця. Цікавим видалося

об'єднання дітей у підгрупи. Кожен лідер хотів до своєї команди спочатку друзів, а потім, коли треба було обґрунтувати вибір, діти почали розмірковувати над тим, як виглядатиме команда у процесі розв'язання завдання, та хто спроможний досягти гарного результату. Вихователь допомагала сформувати команди і, таким чином, команди були рівнозначними. Перша гра завершилася досить швидко, але, коли почали презентувати свої покупки та обговорювати їх доцільність, діти почали усвідомлювати свої прорахунки і просили грати ще і ще. Таким чином, процес захопив дитячу увагу і ми ще робили покупки іграшок для нової групи, подарунки для малечі тощо. Такий процес мав продовження у реалізації завдань мовленнєвого розвитку, адже ми розмірковували, якими словами поздоровляти іменинників, що подарувати, як допомогти малечі розташувати іграшки та ін.

Не менш цікавими були ігри-стратегії «Ідемо в гості», «Чекаємо на гостей», «Потрібна допомога». Саме такі ігри стали цікавими завдяки тому, що є маса варіантів їх організації і ми обираємо саме такий, який цікавить всю групу, а ще то є діяльність соціального характеру, буденних справ, у яких діти є активними учасниками. Саме у стратегічних іграх діти вчилися пропонувати свої ідеї та відстоювати свою думку, спрощувати свої припущення та усвідомлювати позитивний результат. Діти навчилися відповідати за колективний продукт, презентувати його та планувати свої подальші дії.

Висновки. Гра-стратегія у сучасному закладі дошкільної освіти є методичною знахідкою у формуванні ключових компетентностей дитини шостого року життя. У такій грі комплексно реалізуються завдання гармонійного розвитку. Іде соціалізація дошкільників у світі економіки та фінансування, розвиваються особистісні якості кожного у процесі спільної діяльності, формуються ціннісні пріоритети. А ще, гра-стратегія надає вихователям унікальну можливість спостерігати за процесом збагачення соціального досвіду дітей, їхніми особистісними проявами у зовсім не простих, наближених до реальних ситуаціях. Педагог має можливість оцінити здатність кожної дитини до конструктивних рішень, самостійного вибору та спланувати подальші виховні дії.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н.В. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навч.- метод. посіб. / за ред. Г.С. Тарасенко. Київ: Слово, 2010. 318 с.
2. Грама Н.Г. Започаткування основ економічного виховання дітей дошкільного віку. Одеса: *Наша школа*: Науково-методичний журнал 2003, №2, С 58–62.
3. Лохвицька Л. Формування споживницьких знань як чинник соціалізації дітей дошкільного віку. Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 6. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. праць. Київ: Вид. Нац. пед. університету ім. М.П. Драгоманова, 2009. С. 97–102.
4. Ярита І.І. Інноваційні аспекти економічної освіти дошкільнят. Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. Луганськ, 2012. № 22 (257), Ч. 4. С. 99–105.

Кожем'якіна Ірина Володимирівна,

старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Анотація. У статті проаналізовано тенденції компетентнісного розвитку вчителів. Розглядаються різноаспектні форми науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів у системі післядипломної освіти.

Ключові слова: професійний розвиток, професійна компетентність, науково-методичний супровід, післядипломна освіта.

Пошук нових підходів до розвитку українського суспільства, що зумовлений євроінтеграційними процесами, системною трансформацією, технологічними змінами у всіх

сферах діяльності сучасної людини безпосередньо торкається освітньої галузі. Зараз має змінитися зміст освіти, який передбачатиме формування компетентної особистості учня, здатного ефективно функціонувати у постійно змінному суспільстві. У цьому контексті слід розуміти нагальну потребу щодо розвитку компетентностей сучасного вчителя, як такого, що закладає ключові (базові) компетентності кожного учня.

Базові компетентності та розвиток м'яких навичок (soft skills) сучасного вчителя є ключовими для його ефективного професійного функціоналу. Сприяти постійному розвитку професійної компетентності вчителя в умовах задекларованого Міністерством освіти України оновлення змісту освітньої системи мають інститути післядипломної освіти. Їх пріоритетним напрямком діяльності має стати постійний ефективний науково-методичний супровід учителя щодо його компетентнісного становлення.

Питання компетентнісного розвитку та становлення вчителя сьогодні перебуває в процесі активних наукових досліджень. Проблеми формування та розвитку педагогічної (С. Жуковська), професійної (Г. Вороніна, В. Король, А. Крижановський, С. Міщенко, С. Панова, Л. Пастушенко, І. Фурса) професійно-педагогічної (К. Царенко) компетентності активно досліджуються в контексті спеціалізації вчителів.

В останніх дисертаційних дослідженнях здійснюється спроба сконцентруватися на формуванні у майбутніх учителів різних спеціальностей дидактичної компетентності (Л. Тархан), предметної (Г. Удовіченко), фахової (М. Ляшенко), методичної (О. Бігич, В. Руденко), методико-математичної (Н. Глузман), інформатичної (Є. Смірнова-Трибульська, О. Спірін, Л. Петухова), соціокультурної (Т. Колодько, І. Закір'янова), етнокультурної (О. Гуренко), полікультурної (Л. Воротняк), рефлексивної (Ю. Бабаян, Давіле Куєви), самоосвітньої (Д. Ратушинська), дослідницької (Л. Бурчак), картографічної (В. Носаченко), соціальної компетентності особистості (А. Мудрик).

Існує певна низка досліджень щодо формування компетентностей комунікативного спрямування майбутніх учителів: комунікативної (Д. Годлевська, Л. Бірюк, І. Когут, Л. Ярошук, О. Лахтадир, Є. Прозорова), професійно-комунікативної (В. Руденко, С. Скворцова, Ю. Вторнікова), інформаційно-комунікативної (І. Тимофєєва), комунікативно-стратегічної (М. Оліяр), іншомовної (Н. Сорокіна), лінгвістичної (О. Мамчич), мовної компетентності в процесі здійснення навчального перекладу (Ю. Тельпуховська), професійно-мовленнєвою компетентністю (Н. Шацька).

Важливими у професійній реалізації вчителів є наукові пошуки можливостей системи післядипломної освіти для розвитку психолого-педагогічної (Н. Лісова), професійної (В. Баркасі О. Мариновська, Н. Мурована, В. Саюк, В. Сидоренко), предметної (К. Колос), методичної (Ю. Присяжнюк), рефлексивної (К. Нор), полікультурної (О. Котенко), соціокультурної (Л. Гончаренко), етичної (Л. Хоружа), мовно-мовленнєвої (І. Кожем'якіна), медіакомпетентності вчителів (А. Єрмоленко, О. Журба), інформаційно-комунікаційної (О. Подліняєва) інформаційної (О. Нікулочкіна), компетентностей [1, с. 16].

Однак проблема розвитку професійної компетентності вчителів у системі післядипломної освіти є однією з ключових в умовах оновлення змісту освіти і водночас недостатньо дослідженою.

Означене питання набуло сьогодні гострої необхідності швидкого і результативного вирішення, тому метою нашого дослідження визначено пошук форм конкретної науково-методичної підтримки розвитку професійної компетентності вчителя у системі післядипломної освіти.

Компетентність учителя сьогодні як ніколи знаходиться в епіцентрі розвитку сучасної освітньої системи. Основні професійно-компетентнісні орієнтири сучасного вчителя безпосередньо пов'язані з формуванням компетентностей учнів загальноосвітніх шкіл. Формування ключових (базових) компетентностей учнів, як зазначила у своїх ініціативах Л. Гриневич (2018), має здійснюватися з урахуванням Рекомендацій Європарламенту і Ради Європи «Ключові

компетентності для навчання впродовж життя (Європейські орієнтири)», де чітко визначені ключовими такі компетентності: знання рідної мови; знання іноземних мов; математичні компетентності та базові науково-технічні компетентності; інформаційно-комунікаційні компетентності; уміння вчитися; соціальні та громадянські компетентності; ініціативність і підприємливість; культурна обізнаність та здатність до експресії (вираження), які зафіксовані у Концепції НУШ (2016) і надалі розширені та деталізовані у Державному стандарті початкової освіти (2018) та Державному стандарті базової середньої освіти (2021) (11 ключових компетентностей). Таке компетентнісне функціонування шкільної освіти може забезпечити тільки вчитель з широким спектром професійних компетентностей, де вагоме місце займають ключові (базові) компетентності.

Сучасний учитель поряд з ґрунтовними теоретичними знаннями з методики викладання предметів має бути в центрі наукових досліджень з питань їх удосконалення, орієнтуватися та вибірково запроваджувати технології навчання і виховання, оперувати інформаційно-комунікаційними технологіями, які забезпечують якість та ефективність навчально-виховного процесу. Відповідно правильно і вміло функціонувати у сучасному освітньому просторі.

Враховуючи швидку зміну функціонування освітнього простору, вчитель має не тільки знати, але й грамотно оперувати категоріями сучасної педагогіки, які часто інтегруються з інших галузей науки. Відтак виникає необхідність постійного компетентнісного розвитку вчителя.

Науково-методичну підтримку і спрямування щодо компетентнісного розвитку вчителів покликані здійснювати інститути післядипломної освіти, які є центрами організації удосконалення професіоналізму вчителів у регіонах.

Фахівець-практик у галузі післядипломної освіти Л. Покроєва [2, с. 24] характеризує постдипломну (післядипломну *авт.*) освіту, як одну з найважливіших ланок у системі безперервної освіти, яка доповнює та розширює базову професійну освіту, підтримує й удосконалює професіоналізм педагогів, створює креативне середовище для їхньої самоактуалізації та саморозвитку.

Система післядипломної освіти вчителя є багат шаровою, в якій передбачені курси підвищення кваліфікації (з курсовим і міжкурсним періодами), а також самовдосконалення шляхом самоосвіти і взаємоосвіти. Кожний з цих структурних компонентів підвищення кваліфікації вчителів має бути забезпеченим необхідним науково-методичним супроводом, який сприятиме практичній взаємодії між викладачами інститутів післядипломної освіти та вчителями початкових класів щодо їх компетентнісного розвитку.

Навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації вчителів та навчальні програми, які відпрацьовуються у курсовий період є скоригованими відповідно до формату очних, очно-дистанційних або дистанційних форм навчання. На жаль, маємо зазначити, що у форматі вищеперерахованих форм організації навчання вчителів у період підвищення кваліфікації існує дефіцит навчальних годин. З метою збільшення обсягу навчального блоку, спрямованого на розвиток професійної компетентності вчителів, на базі Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти розробляються і запроваджуються курси за вибором та спецкурси з актуальних для вчителів питань. Для опрацювання освітніх курсів передбачені інформаційно-комунікаційні, комунікативно-інтерактивні технології навчання та технології критичного і креативного мислення, які поєднуються з методиками різних предметів. Зміст курсів максимально інтегрований у відповідності до вимог сучасної освіти. Для ефективного забезпечення навчальних занять у сучасному форматі дистанційного навчання розроблені дидактичні матеріали за допомогою онлайн сервісів та інтернет ресурсів. Це надає можливість практичного відпрацювання варіантів застосування інтерактивних, ІКТ та інших технологій навчання на уроках у сучасній школі.

Дистанційний компонент курсів підвищення кваліфікації вчителів передбачає самостійну роботу вчителя щодо розвитку професійної компетентності. Відповідно він має бути спрямований на цей процес самостійної діяльності та забезпечений науково-методичним комплексом навчальних, методичних та науково-практичних матеріалів. З цією метою для вчителів розроблені дидактичні матеріали для самостійної роботи, підготовлені презентації з досвіду роботи колеґ-учителів, розроблені діагностичні тести для самоконтролю та ін.

Як зазначає Р. Шиян, саморозвиток і самовдосконалення для наших учителів – гарантія розвитку потрібних професійних компетентностей. І хоч цей вид професійного вдосконалення як невід'ємний компонент педагогічної діяльності зафіксований у Положенні про атестацію педагогічних працівників, на жаль, невелика кількість вчителів, за його словами, знають, що таке індивідуальний план професійного розвитку [3, с.21]. Зважаючи на те, що процес компетентнісного розвитку учителів має бути неперервним, важливим завданням інститутів післядипломної освіти є створення науково-методичного супроводу вчителів щодо розвитку професійних компетентностей протягом міжкурсового періоду, який значно більший за часом ніж курсовий. Нами були розроблені методичні рекомендації з різних аспектів діяльності вчителя у контексті професійного розвитку, створені електронні посібники, словники-довідники сучасних професійних термінів, блоги викладачів інституту, постійно функціонує електронна пошта, яка сприяє безперервному взаємозв'язку та взаємонавчанню. З метою практичної діяльності вчителя щодо розвитку професійної компетентності проводяться семінари-практикуми, науково-практичні конференції, конкурси освітніх інновацій. Надається науково-методична підтримка щодо висвітлення практичного досвіду вчителів на конференціях різного рівня та у наукових і фахових педагогічних виданнях. Активно функціонують на базі інституту авторські творчі майстерні вчителів.

Процес компетентнісного розвитку вчителя передбачає постійне удосконалення структурних складових професійної компетентності. Це потребує швидкої реакції науково-методичних служб системи післядипломної освіти, що надасть можливість професійного ефективного функціонування сучасного вчителя в форматі стрімких змін освітніх процесів.

Подальша дослідницька діяльність щодо забезпечення науково-методичним супроводом удосконалення професійної компетентності вчителів буде здійснюватися в контексті моделювання технології розвитку зазначеної компетентності у системі післядипломної педагогічної освіти, зокрема: пошук ефективних форм, прийомів і методів організації навчально-освітньої діяльності щодо розвитку професійної компетентності учителів у системі післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Кожем'якіна І. Поняття компетентності й компетентнісного підходу в освіті. Розвиток особистісно-професійної компетентності педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти: кол. монографія / за заг. ред. О. В. Зосименко, Г. Л. Єфремової. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С. 12–25.

2. Покроєва Л. Моніторинг якості пост дипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2006. №2. С.24–26.

3. Шиян Р. Плекання підприємливості як інструмент реформування України. Уроки з підприємницьким тлом: навчальні матеріали / За заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. Варшава: Сова, 2014. 398 с.

Коростіль Лідія Анатоліївна,

доцент кафедри теорії і методики змісту освіти

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,

кандидат педагогічних наук, доцент

ЦИФРОВІ ВИМІРЮВАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Анотація. У статті зазначаються кроки Держави в напрямку забезпечення реалізації групи компетентностей з галузі природничих наук, техніки і технологій; зазначаються популярні цифрові

вимірювальні комплекси, що поступово надходить в заклади загальної середньої освіти, та можливості оновлення методології експериментально-дослідницької діяльності учнів з хімії.

Ключові слова: компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; STEM-освіта, STEM-лабораторія; цифровий вимірювальний комп'ютерний комплекс, цифровий вимірювальний комплекс.

Актуальність. Світ живе в інформаційно-цифровому суспільстві, де більшість професій потребує сучасного цифрового забезпечення. У школах навчаються діти цифрового покоління, які «народжуються» з гаджетом в руках і не знають як можна без нього жити. З кожним роком зростає кількість молодих людей, які бажають пов'язати своє професійне життя з програмуванням, нанотехнологіями, робототехнікою як в Україні, так і за її межами. Однак конкурентоспроможність на освітній ниві найкращих вишів та на ринку праці залежить від сформованості у молоді компетентностей щодо здійснення експериментально-дослідницької роботи.

Результати останнього міжнародного дослідження PISA-2018 показують, що не більше 4% п'ятнадцятирічних учнів / студентів здатні використовувати абстрактні наукові ідеї, пояснювати незнайомі й складні явища, якісно інтерпретувати інформацію й робити прогнози; у менш відомих або складніших ситуаціях вони можуть запропонувати пояснення лише у разі наявності певних підказок або допомоги [4]. Також більшість учителів відмічають утрату інтересу до природничих наук у старшокласників. Причини таких результатів, на нашу думку, криються у застарілих як матеріально-технічній базі кабінетів природничо-математичного циклу, так і методології експериментально-дослідницької діяльності учнів.

Отже, виникає суперечність між необхідністю і бажанням молоді навчатися і здійснювати професійну діяльність на сучасному цифровому вимірювальному обладнанні XXI століття і наявністю в закладах освіти методології експериментально-дослідницької діяльності й обладнання XX століття.

Аналіз останніх публікацій. Держава вже робить ряд кроків щодо покращення наявної ситуації. У Законі України «Про освіту» (2017) визначено групи ключових компетентностей, що мають бути сформовані у випускника закладу загальної середньої освіти. Серед них зазначено компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають сформованість наукового світогляду; здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи; набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності [1].

Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (2020), що спрямована на реалізацію державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, визначає, що для заохочення дітей та молоді до проведення досліджень та опанування ними науково-технічними, інженерними професіями необхідно розробити ефективні і привабливі методи впровадження навчальних програм з навчальними методиками природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Базовими постулатами STEM-освіти мають стати:

- Практика. Учні виконують конкретні завдання, що дозволяє краще засвоїти теоретичний матеріал.
- Дослідницький підхід. Працюючи в польових або лабораторних умовах, учні наочно спостерігають, як відбуваються різні процеси.
- Візуалізація. Використовуючи засоби візуалізації, учні, з одного боку, краще сприймають, аналізують, порівнюють отриману інформацію, а, з іншого – реалізують творче мислення.
- Командна робота. Працюючи над проектом разом, діти розвивають комунікаційні та організаційні навички.
- Інженерія. Вивчення основ інженерії та природних причинно-наслідкових зв'язків необхідне для гармонійного розвитку людини майбутнього [3].

Реалізація постулатів потребує нових умов – STEM-лабораторій, під якими розуміємо «навчальний кабінет або приміщення закладу освіти, оснащене сучасними засобами навчання та обладнанням для залучення здобувачів освіти до навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, конструкторської, винахідницької та пошукової діяльності відповідно до стандартів освіти, освітніх та навчальних програм з використанням проєктних технологій в освітньому процесі» [2]. На реалізацію Концепції у 2020 році Уряд України виділив 801,6 млн грн. на оснащення в школах лабораторій зі STEM-освіти та природничих кабінетів [6].

Згідно з наказом МОНУ №574 від 29.04.2020 р., яким затверджено Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій, основою для будь-якої навчальної лабораторії мають стати сучасні цифрові вимірювальні комп'ютерні комплекси (ЦВКК). В українських реаліях це відносно нове поняття, яке потребує детальнішої уваги всіх учасників освітнього процесу.

Мета статті – ознайомити вчителів хімії з сучасним цифровим вимірювальним обладнанням, що поступово надходить у заклади загальної середньої освіти, та можливістю оновлення методології експериментально-дослідницької діяльності учнів з хімії.

Основний виклад. В інтернет-джерелах зустрічається два поняття «цифровий вимірювальний комп'ютерний комплекс» (ЦВКК) і «цифровий вимірювальний комплекс». Розглянемо їх. Вікіпедія зазначає, що цифровий вимірювальний комп'ютерний комплекс (Цифрова лабораторія) – це спеціально розроблена система для навчальних потреб, що складається з: аналогово-цифрового перетворювача та набору датчиків під різні напрямки використання (фізика, хімія, біологія; початкова школа, поглиблене вивчення предметів у профільних класах; професійне навчання у вищій школі, вищому навчальному закладі, підготовчій дошкільній групі тощо). Назва цифровий вимірювальний комп'ютерний комплекс закріплена Наказом МОН від 22.06.2016 №704 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів». Вона обумовлена можливістю підключення цифрової лабораторії до комп'ютера з метою: підвищення точності показників чи діапазону вимірювань, автоматизації збору даних, застосуванню більш широких можливостей (виводу зображення на екран і проєктор, для демонстрації графіків, залежностей, аналізу показників у реальному часі) [7]. У Типовому переліку 2020 року ця назва зберігається. Однак, у зв'язку з тим, що сучасні цифрові лабораторії здатні результати досліджень показувати як на екрані аналого-цифрового перетворювача, так і на інших приладах виведення й обробки даних (смартфон, ноутбук, інтерактивна панель тощо), то виробники частіше використовують більш загальну назву – цифровий вимірювальний комплекс (ЦВК). Ми будемо використовувати останню більш сучасну назву.

Цифровий вимірювальний комплекс є навчальним комплексом, бо окрім аналого-цифрового перетворювача та датчиків він має інструкцію з експлуатації, методичні матеріали та програмне забезпечення. Комплект завдань і датчиків може бути розрахований як на учнів, так і на студентів.

На відміну від традиційних наборів вимірювальних приладів для кабінетів природничих наук цифрові вимірювальні комплекси мають ряд наступних переваг:

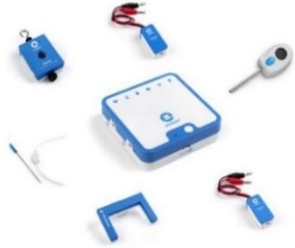
- точність вимірювань;
- високу частоту збирання досліджуваних показників;
- автоматичність процесів збирання й аналізу даних;
- можливість у реальному часі графічного представлення взаємозалежності величин;
- одночасне вимірювання відразу кількох динамічних показників;
- можливість підключення до комп'ютерів та інших приладів виведення та обробки даних;
- легкість у представленні, зберіганні та розповсюдженні результатів вимірювань;
- наближеність процесу дослідження до реалій сучасної науки.

Зараз в закладах освіти України використовуються цифрові вимірювальні комплекси (ЦВК) наступних виробників (табл.).

За характеристиками ЦВК для освітніх закладів, що детально прописані в інструкції, їх основна відмінність полягає у: точності вимірювань, частоті збирання показників, залежності цих показників, якості виготовлення. Ці характеристики є дуже індивідуальними та залежать від специфіки (призначення) ЦВК, тому ми їх у таблиці не зазначали. Суттєвим, на наш погляд, для вчителів є показник кількості датчиків реально потрібних під предмет. Датчики можуть бути вбудовані та знімні, що докупаються окремо або входять у комплект.

Таблиця

Порівняння цифрових вимірювальних комплексів різних виробників

Виробник	Покликання на сайт	Зовнішній вигляд	Датчики
Верньє Vernier (США)	https://vernier.com https://cvkk.com.ua	<p>LabQuest2</p> 	<ul style="list-style-type: none"> лічильник крапель, pH, окисно-відновлювального потенціалу, температури
Глобісенс GlobiSens (Ізраїль)	http://s://globisens.net/ https://tech-pro.com.ua/catalog/stem/tsifrovaya-laboratoriya-labdisc-biochem-dlya-biologii-i-khimii/	<p>LabDisc Biochem</p> <p>основний набір датчиків вбудований в LabDisc</p>	<ul style="list-style-type: none"> тиск повітря температура навколишнього середовища, барометричний тиск колориметр, провідність, розчинений кисень зовнішня температура частота серцевих скорочень світло pH відносна вологість термопара каламутність
Ейнштейн Einstein	http://www.digitalschool34.ru/tsifrovye-laboratorii/tsifrovye-laboratorii-einstein http://www.microcompany.com.ua/Mhtml/Doc/mc_dovidkoviy_posibnik.pdf	<p>™ LabMate +</p> 	<p>65 датчиків</p> <ul style="list-style-type: none"> колориметр вуглекислого газу Нітрат іонний кисню pH калію з електродом УФ випромінювання температури тиску

Згідно з Типовим переліком (2020) у кабінеті хімії можуть бути такі датчики: температури, термопари, pH, освітленості, тиску, провідності, колориметрії, лічильник крапель, вуглекислого газу, ультрафіолетового випромінювання, температури навколишнього середовища, кисню [5]. Одна частина цих датчиків дійсно відповідає експериментально-дослідницькій складовій навчальної програми з хімії для закладів загальної середньої освіти, друга – позаурочній роботі (дослідницька діяльність МАН, STEM-освіта тощо). Як видно з таблиці, жоден з виробників не дає повний набір датчиків з хімії за Типовим переліком, бо переслідує певну політику – здешевити доволі дорогий

навчальний комплект і зробити його більш універсальним. Тому існують базові ЦВК, наприклад, універсальний SenseDisc Basic (базовий комплект) виробництва Globisens, в якому тільки два з семи датчиків дозволяють здійснити найпоширеніші фізико-хімічні дослідження щодо визначення температури середовища та здійснити спектральний аналіз. Також є міжпредметні ЦВК, наприклад, LabDisc Biochem, який більш вигідно купити ніж два з монодисциплін.

Заклади освіти, де початкова школа працювала за проектом «Розумники», мали можливість придбати ЦВК видавництва Einstein з датчиками під виконання експериментальної складової навчальної програми проекту. Альтернативою до них були ЦВК видавництва GlobiSens з набором датчиків, що передбачали мінімальну базову комплектацію для виконання експериментальної складової навчальної програми з предмета «Я досліджую світ».

Отже, обираючи ЦВК, учитель хімії повинен звертати увагу на перелік вбудованих і знімних датчиків у комплекті, що забезпечують, у першу чергу, виконання навчальної програми. Якщо в закладі вже є ЦВК, наприклад, у початковій школі або в кабінеті фізики, то розглянути можливості використання наявних датчиків для проведення досліджень з хімії.

Методичні матеріали до проведення лабораторних чи практичних робіт учитель може знайти на сайтах виробників. Найчастіше це зошити для учнів, в яких розписане дослідження за етапами. Наприклад, дослідницька робота «Полум'я свічки» (навчальна програма 7-го класу) за методичними матеріалами Globisens має наступні етапи:

1. Виявлення життєвого досвіду учнів.
2. Мета дослідження з додатковим теоретичним блоком знань.
3. Завдання і обладнання.
4. Проведення дослідження:
 - підготовка до експерименту;
 - проведення експерименту;
 - оформлення результатів;
 - аналіз результатів;
 - висновки.
5. Застосування знань (необхідно розв'язати життєві завдання на основі отриманих знань).

Звертаємо увагу, що етапи дослідницької роботи чітко спрямовані на формування компетентностей у галузі природничих наук, техніки і технологій. Це чудовий зразок як має змінитися методологія організації і проведення експериментально-дослідницької діяльності на навчальних заняттях (лабораторних дослідів, практичних робіт), а також проєктної діяльності здобувачів освіти з використанням цифрового обладнання в закладах загальної середньої освіти. При цьому, дана методологія може і повинна бути поступово запроваджена вже зараз з тим обладнанням, яке є в кабінетах хімії.

Вважаємо, що такий підхід робить освітній процес цікавішим, сприяє розвитку логічного мислення, творчої самостійності, щодо пізнання природи і відповідальності за неї, умінь і навичок працювати у команді. Розуміємо, що для повноцінного використання можливостей ЦВК у кабінеті їх має бути декілька. Але, якщо провести урок за технологією ротаційних груп, то кожна група певний час зможе попрацювати з цифровою лабораторією. Також можна використовувати цифрову лабораторію для створення проблемної ситуації, проведення демонстраційних дослідів з подальшим аналізом результатів та їх обговоренням або ж для виконання STEM-проєктів.

Проте звертаємо увагу, що є методичні матеріали з англійським контентом. В Інтернеті зустрічаються їх переклади, також учителю може допомогти Google-Перекладач.

Висновки. Отже, для розв'язання суперечності між вимогами суспільства щодо сформованості у випускників умінь працювати з сучасним цифровим обладнанням XXI століття і наявністю в закладах освіти обладнання XX століття, Уряд Країни приймає ряд послідовних кроків. Заклади освіти поступово поповнюються сучасним обладнанням, зокрема і цифровими

вимірювальними комплексами. Вони дорогі, а тому зацікавленим учителям хімії потрібно більш ретельно підійти до їх вибору або розглянути можливості використання вже наявних у закладі. Цифрові вимірювальні комплекси завдяки Цифровій лабораторії та методичні матеріалам, що базуються на сучасній методології експериментально-дослідницької діяльності, дозволять учителю працювати сучасно та підтримувати пізнавальний інтерес в учнів до хімії.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL:<https://cutt.ly/kHQUYqh>
2. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. №960-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020>
3. Нова українська школа – все про НУШ у 2022 році. <https://cutt.ly/vHn17f7>
4. PISA-2018: Результати України. URL:<https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Novosad>
5. Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів. Наказом МОН від 22.06.2016 №70. URL:<https://cutt.ly/hHzIFC6>
6. Цифровий вимірювальний комплекс для STEM-освіти – одне велике рішення і три маленьких. URL:<https://cutt.ly/yHn1zA4>
7. ЦБКК – Цифровий вимірювальний комп'ютерний комплекс. URL:<https://cutt.ly/hHzIFC6>

Латіфова Неллі Григорівна,

викладач-методист з фаху «Образотворче, декоративно-прикладне мистецтво та реставрація»
Сумського вищого училища мистецтв і культури імені Дмитра Бортнянського
Якимова Ганна Олексіївна, викладач ДХШ, м. Охтирка

РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ СКУЛЬПТУРИ

Анотація. У статті розглянуто основні види скульптури, які становлять розвиток мистецької компетентності учнів.

Ключові слова: мистецька компетентність, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво.

Формування мистецької компетентності варто розпочинати ще в дошкільному й молодшому шкільному віці. Скульптура – такий унікальний вид візуального мистецтва, який дозволяє розвивати творчі здібності, посидючість та дрібну моторику дитини з найменшого віку. В. Сухомлинський писав про важливість розвитку дрібної моторики: «Витоки здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Чим більша впевненість у рухах дитячої руки, тим тонша взаємодія руки зі знаряддям праці, складніше руху, яскравіша творча стихія дитячого розуму. А що більше майстерності у дитячій руці, то дитина розумніша» [2].

Якщо говорити про взаємодію мистецтв та створення міжпредметних зв'язків на уроках загальних дисциплін, варто звернутися до висловів академіка І. Гінзбурга. «У сім'ї образотворчих мистецтв, зазначав скульптор І. Гінзбург, – ліплення грає таку ж роль, як і арифметика в математичних науках. Це абетка уявлення про предмет» [1]. Тому ми можемо стверджувати про визначальну роль вивчення предмету «Скульптура» в закладах початкової мистецької освіти.

По-перше, спочатку визначаємо цілі навчального предмета. Мета навчального предмета «Скульптура» є:

- художньо-естетичний розвиток особистості учня/учениці, розкриття його творчого потенціалу;
- набуття й подальший розвиток мистецької компетентності у процесі освоєння програми;
- оволодіння початковими мистецькими знаннями та навичками з предметів художнього профілю;
- формування вміння створювати художній образ у пластичному матеріалі на основі вирішення технічних та творчих завдань.

У закладі загальної середньої освіти скульптуру вивчають протягом усіх класів, де учням поступово надаються компетентності, здатності, уміння, знання, навички тощо. Учитель дає поняття про скульптуру – це трьохвимірний винахід, маючий форми розташування у реальному просторі: висота, ширина, глибина. Л.В.Серих зазначає, «Скульптура – вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну форму і виконані з твердих або пластичних матеріалів. Скульптура буває монументальна і станкова, поділяється на жанри. Вплив скульптурної форми на архітектуру свідчить про зростання пластичності архітектурних об'ємів, площини, простору. Матеріал і техніки виконання різні, вони формують простір від замкненого до перетинаючого, безперервного до вільного розвитку просторової композиції у всіх 3-х вимірах, різноманітністю точок зору, ракурсів, рівнів. Види: кругла і рельєфна (барельєф – низький, горельєф – високий, контррельєф – заглиблений у площину). Круглу можна розглядати з усіх боків, рельєф – споглядають з одного боку. Скульптура за призначенням є: станкова, монументальна, монументально-декоративна. До скульптури малих форм належать пам'ятні деталі, медальйони, статуетки, настільні портретні бюсти тощо. Різновидами скульптури визнано: портрет (статуя, погруддя, скульптурна група), історичний, побутовий, анімалістичний. Під час роботи з пластичними матеріалами скульптор, щоб краще передати художній образ (пухнастість, гладкість, шорсткість) використовує різні прийоми обробки поверхні. Характер поверхні мистецького твору, її обробки є фактурою» [3, с. 58].

Розглядаючи орієнтовну тематику уроків по класах, то теми й завдання поступово ускладнюються:

- «Народна іграшка. Овочі, фрукти. Кіт, Пес, Каченятко.
- Знаки Зодіаку. Лоша, Коза.
- Луска риб, пір'я птахів.
- Людина майбутнього. Лялька, Маска. Національні іграшки» [3, с. 55].

Скульптура – особливий предмет в закладі початкової мистецької освіти, який вчить просторовому мисленню, що дуже важливо для майбутніх митців.

Завдання навчального предмета «Скульптура»:

освітні:

- познайомити з матеріалами та інструментами скульптури;
- дати основні технічні навички роботи з різними скульптурними матеріалами;
- навчити аналізувати форму предметів та контролювати себе, виявляти власні помилки;

розвиваючі:

– розвиток дрібної моторики рук, розвиток координації зорового апарату та рук, розвиток у учнів зорового сприйняття, розвиток зорової пам'яті та окоміру;

виховні:

– виховання уваги, працелюбності, акуратності у роботі, художнього смаку, виховання інтересу до предмета.

Слід зазначити, що з першого по п'ятий класи формується в учнів здатність до узагальненого сприйняттю цілісності предмету. Тому, на заняттях використовують два види навчальних робіт: ліплення з натури (куб, куля, орнамент, листок, та ін.), другий – ліплення за уявленнями та на основах фантазії, хоча більша перевага в початковому класі віддається урокам ліплення за уявою.

Це заняття-спілкування з учнями, під час якого вони залучаються до процесу спільного мислення, спільної діяльності. На кожному занятті перед практичною роботою, коли учні готують скульптурний матеріал, проводиться невелика вступна бесіда, під час якої викладач роз'яснює завдання й послідовність етапів виконання завдання, можна залишати на дошці, мольберті та ін. Педагог пропонує учням зоровий ряд, що включає репродукції професійних художників та скульпторів, роботи самих учнів, учнів попередніх років навчання. Така організація навчального заняття стає стимулом до художньої творчої активності учнів.

Можливе оформлення галереї учнівських робіт, щоб учні могли ознайомитися з кращими роботами зі скульптури. Далі пропонуються загальні поняття про скульптуру, що вона має об'ємну тривимірну форму й існує у просторі, а не на площині, та це дає можливість обійти її з усіх боків (кругла скульптура або скульптура малих форм) (рис. 1, 3). Учні знайомляться з рельєфом (вид скульптури) (рис.2). Рельєф – об'ємне зображення на площині, перекладі з латинської означає «піднімаю». Найважливішою властивістю рельєфу є розгортання об'ємної композиції на площині, можливості перспективної побудови просторових планів, створення ілюзії повного обсягу.

Запропоновані методи роботи й форми роботи відповідають поставленим цілям та завданням навчального предмета та засновані на перевірених темах скульптурної творчості.

Ліплення фруктів з муляжів.

Ліплення рельєфу із зображенням овочів та фруктів.

Ліплення нескладного гіпсового орнаменту.

Ліплення гіпсових геометричних тіл.

Ліплення короточасних етюдів домашніх тварин за пам'яттю та спостереженням (до цієї теми обрано цілі і завдання: знайомство з побудовою підставки (плінти) та її призначенням; поглиблення розвитку спостережливості характером поведінки тварин).

Орієнтовні вправи:

Ліплення короточасних етюдів домашніх тварин (кішка, собака та ін.).

Самостійна робота: замальовка та фотографії домашньої тварини.

За темою «Ліплення короточасних етюдів птахів з пам'яті та спостереженню» визначено такі цілі і завдання:

– Розвиток спостережливості у характерних звичках птахів.

– Розвиток зорової пам'яті.

Орієнтовні вправи:

Ліплення фігур птахів із складових геометричних тіл.

Вивчення виразних особливостей пластиліну.

Самостійна робота: замальовка та фотографії птахів «Жива» натура».

Отже, дійшовши до 5 класу, виконуємо вже більш складні композиції, за темою «Короточасні структури з фігури людини в одязі» визначено цілі і завдання – вивчення пропорцій та анатомічної будови фігури людини. Учні виконують вправи: А) Ліплення у рельєфному зображенні людини, що стоїть з опорою на одну ногу; Б) Ліплення в рельєфному зображенні людини, що сидить на стільці (табуретці); В) Ліплення фігури людини, що присіла навпочіпки та самостійну роботу: етюд людини, що стоїть з опорою на одну ногу, людини, що сидить на табуретці, що присіла навпочіпки.

За темою «Ліплення на образність – образ бабусі, дідуся» визначено цілі та завдання: виразність образу, передача віку та характеру моделі пластичними засобами, увага до деталей. Учні виконують вправу: робота виконується за словесним описом (уривок із книги) (матеріал – пластилін) та самостійну роботу: пошук літературного опису бабусі, дідуся.

За темою «Фігура людини в русі» визначено такі цілі та завдання: зображення фігури людини в історії скульптури. Пластика та виразність постаті людини. Пропорції, постійні для фігури людини, та їх індивідуальна мінливість. Учні виконують вправи: створення роботи «Цирк – гімнасти», «Балет», «Фігуристи» (матеріал – пластилін) та самостійну роботу – збір підготовчого матеріалу до задуму композиції, чим демонструють уміння, навички, здатності – розвинену мистецьку компетентність.

Список використаних джерел

1. Гінцбург І. Біографія і творчість художника ARTonline. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki> [15.02.2022].
2. Сухомлинський В. Вибрані твори: В 5-ти т. К.: Рад. школа, 1997. 670 с.

3. Сучасні підходи до уроку образотворчого мистецтва: навч. -метод. посіб. [Т. Артюшенко, А. Богдан, О. Гурська, І. Дейнека, В. Карпенко, О. Клименко, Л. Серих, Т. Слюсар, А. Чут]; за заг. ред. Л. Серих. 2-ге вид. доповн. й випр. Суми: Ніко, 2013. 104 с.

Рис.1. Скульптура малих форм

Рис.2. Рельєф

Рис.3. Народна іграшка

Мельник Світлана Анатоліївна,
професор кафедри методики дошкільної та початкової освіти
Чуркіна Вікторія Григорівна,
доцент кафедри виховання й розвитку особистості
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», канд. мистецтвознавства

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. Розглядаються проблеми сутності формування соціальної та культурної компетентностей в умовах НУШ. Підкреслюється важливість уроків інтегрованого курсу «Мистецтво» в початковій школі щодо формування ціннісної сфери особистості. Особливу увагу приділено актуальним проблемам вітчизняної освіти в умовах впровадження ідей НУШ та Євроінтеграції.

Ключові слова: НУШ, компетентності, учні, мистецтво, цінності.

Метою вивчення навчального предмету «Мистецтво» в початковій школі є формування ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей у процесі сприймання та інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності, що забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості. Державний стандарт початкової освіти, передбачає шляхи сучасного навчання, громадянського виховання і розвитку школярів і передбачають: реалізацію ідеї інтеграції; дослідницький підхід до формування умінь; конструювання знань, а не їх відтворення; організацію пошуку інформації, розвиток критичного мислення та емоційного інтелекту, творчості тощо.

Л. Анучина та О. Уманець визначають естетичну культуру як "процес і результат людської діяльності, спрямованої на формування та піднесення духовних потреб суспільства, групи людей, націй, народів, окремої людини в створенні, розповсюдженні, споживанні, обміні, збереженні цінностей, які закарбовують емоційно-почуттєвий, духовно-ціннісний досвід людства, зокрема загальнолюдський ідеал краси" [1, с. 210].

Основою формування компетентностей учнів у процесі навчання є визначення певної ієрархії компетентностей, стратегії та послідовності їх формування. Міжнародний експерт, професор О. Крисан запропонував таку систему компетентностей на різних рівнях засвоєння змісту: «надпредметні» (міжпредметні) компетентності «ключові», «базові»; загально предметні – їх набуває учень упродовж вивчення того чи іншого предмета освітньої галузі в усіх класах середньої школи; спеціально-предметні – ті, що їх набуває учень під час вивчення певного предмета

упродовж конкретного навчального року» [7, с.6-9]. Вітчизняні дослідники пропонують таку систему компетентностей: ключові, тобто надпредметні (міжпредметні) компетентності, які визначаються як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, які ефективно розв'язують відповідні проблеми, уміння вчитись (навчальна), громадянська, загальнокультурна, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, соціальна, підприємницька, здоров'язберігаюча [3; 6, с.68].

Ключові компетентності – якості особистості, що дають змогу ефективно брати участь у різноманітних сферах діяльності (культурна, соціальна, інформаційно-комунікативна тощо) [5].

Соціальна компетентність – володіння сукупністю засобів, що дають можливість особистості взаємодіяти з різними соціальними групами та соціальними інститутами суспільства.

Компетентнісна освіта сприяє становленню людини як суб'єкта і проєктувальника життя. Навчальна діяльність має ґрунтуватися на суб'єктно-суб'єктних основах, де учень і вчитель виступають як повноправні партнери. Для вітчизняної компетентнісно зорієнтованої освіти важливою є риса особистісної зорієнтованості. Кожна особистість від народження має різні здібності й здатності, тому освіта, відповідно до впровадження ідей НУШ має забезпечити кожній дитині можливість вибору своєї подальшої життєвої і професійної діяльності [7, с. 6-9].

Міжпредметні естетичні компетентності – здатність особистості виявляти естетичне ставлення до світу, естетично оцінювати предмети та явища у різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їх взаємодії.

Культурна компетентність – якість особистості, що виявляється в усвідомленні української літератури як невід'ємного складника світової художньої культури, розумінні її специфіки та естетико-художньої значущості як мистецтва слова, здатності розглядати художній твір у широкому історико-літературному контексті, використовувати загальнолюдські та національні культурні еталони й цінності у повсякденній взаємодії з оточенням [4].

Літературознавча компетентність – якість особистості, що виражається в здатності орієнтуватися в світовому та національному літературному процесі, застосовувати засвоєні теоретико-літературні знання для аналізу та інтерпретації художнього твору.

Інтерпретаційна компетентність – якість особистості, що виявляється в здатності знаходити в художньому творі авторські й творити власні смисли на основі діалогу з текстом, самим собою та іншими читачами.

Аксіологічна компетентність – якість особистості, що передбачає розуміння світоглядних категорій, моральних ідеалів, які знайшли відображення в художньому творі, здатності й готовності визначати його естетичну вартісність, розглядати зміст, учинки героїв, авторську позицію у контексті загальнолюдських і національних цінностей, усвідомлювати значення прочитаного для особистісного розвитку.

Творчо-мовленнєва компетентність – якість особистості, що визначається здатністю будувати зв'язні висловлювання відповідно до комунікативної ситуації та створювати власні тексти різних жанрів.

Самоорганізаційна компетентність – якість особистості, що виявляється в здатності планувати, організовувати, здійснювати, рефлексувати й оцінювати читацьку діяльність, а також керувати власним читацьким саморозвитком.

Інформаційна та цифрова компетентність – якість особистості, що передбачає здатність працювати з різними джерелами інформації, знаходити й опрацьовувати необхідну інформацію (аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки тощо).

Предметні мистецькі компетентності – здатність особистості до пізнавальної діяльності та творчого самовираження у певному виді мистецтва, а саме – музичному, образотворчому, театральному та ін., що, формується та передбачає певні завдання під час їх сприймання і практичного опанування.

Навчальні завдання: засвоєння початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язках із синтетичними мистецтвами (хореографія, театр, кіно, цирк, мультиплікація); розширення художньо-естетичного досвіду, опанування елементарними художніми вміннями та навичками у процесі практичної діяльності; набуття початкового досвіду зі створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості

Виховні завдання: виховання в учнів естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків; виховання елементарних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю людини, сучасною технікою, засобами масової інформації; виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати й аргументувати особистісне ставлення до них; виховання потреби в художньо-естетичному самовдосконаленні відповідно до вікових можливостей. Значущим складником виховання є формування духовних цінностей патріота України: національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави, почуття патріотизму, любові до рідної землі та родини, громади. Важливо виховувати гордість за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу, наприклад у добу козацтва, визвольних змагань, у часи Новітньої історії ХХ-ХХІ ст. Долучати молодших школярів до вивчення кращих зразків вітчизняної та європейської культурної спадщини.

Розвивальні завдання: збагачення емоційно-почуттєвої сфери; розвиток загальних і фахових мистецьких здібностей; стимулювання художньо-образного мислення та м'яких навичок, уяви та інтуїції, творчого та креативного потенціалу особистості.

Тому важливо формувати соціальні компетентності – здатність особистості продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі. За твердженням Н.М. Бібік, «соціальна компетентність» передбачає здатність жити в соціумі (враховувати інтереси та потреби соціальних груп; дотримуватися соціальних норм та правил; співпрацювати з партнерами), а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати питання на перетині системи соціальних відносин суспільства людини [2, с.73; 5].

Формування компетентностей відбувається через ціннісне ставлення: гуманно ставитися до інших людей, бути здатним до альтруїзму, співчуття, емпатії; цінувати і поважати свободу інших, право на вибір та власну думку; поважати гідність кожної людини; усвідомлювати зміст понять «громадянин», «патріотизм», «готовність до захисту Вітчизни» як важливих складників життєдіяльності людини; усвідомлення конституційного обов'язку щодо громадянських прав та захисту суверенітету і територіальної цілісності України тощо.

Важливими завданнями навчання у закладах загальної середньої освіти є розвиток в учнів уміння мотивувати свої дії, самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток м'яких навичок творчого нестандартного мислення, природних здібностей тощо.

У початковій школі має завершитися формування життєвих навичок. Для реалізації цієї мети, початкова школа має вирішити наступні завдання: сформувати в учня інтелектуальні вміння (читати, писати, висловлювати власну думку усно та письмово, активно слухати, коректно формулювати, ставити питання, отримувати та аналізувати інформацію з друкованих (книги, журнали, газети) за допомогою комп'ютерних навичок, з електронних джерел (Інтернет); формувати навички прогнозування власної життєдіяльності (діяльності) на найближчий період життя (день, місяць); актуалізувати потребу та створити реальні умови, необхідні для самостійного прийняття учнем рішень; сформувати найпростіші необхідні навички обґрунтування (оцінки), деталізації та планування реалізації власного рішення в реальних життєвих умовах; створювати умови та дієво підтримувати (педагогічними засобами) формування елементарних життєвих та соціальних навичок учня (щодо пізнання, спілкування, практичної діяльності), необхідних для

реалізації його власних рішень, успішного вирішення актуальних життєвих завдань; заохочувати учня до самостійного контролю та організації власного життєвого часу, посилюючи самовиховання [6, с.68].

Таким чином, формування соціальної та культурної компетентностей молодшого школяра має відбуватися в процесі опанування учнями змісту загальноосвітніх дисциплін. Зміст навчального предмету «Мистецтво» та методики його викладання є значним потенціалом для опанування учнями початкової школи соціально компетентної поведінки, розвитку її комунікації (культурної компетентності).

Список використаних джерел

1. Анучина Л. Естетика : навч. посіб. / Л. Анучина, О. Уманець. Харків : Право, 2010. 232 с.
2. Бібік Н.М. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. К.: Пляда, 2010. 120 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики; за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
4. Культурна компетентність. [URL:https://nus.org.ua](https://nus.org.ua)
5. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Вид. дім «Пляди», 2017. 206 с. [URL:https://drive.google.com](https://drive.google.com)
6. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні. К.: К.І.С., 2013. С. 68–75.
7. Овчарук О. Ключові компетентності: європейське бачення. *Управління освітою*. 2003.№15-16. С. 6–9.

Метейко Алла Володимирівна,

методист з хімії навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного розвитку

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. У статті розглянуто нормативні документи/проекти документів, що регулюють освіту дорослих в Україні, її основні складники. Наведено результати опитування щодо актуальних для педагогів природничої освітньої галузі напрямів, форм та методів безперервного професійного розвитку як одного зі складників освіти дорослих.

Ключові слова: навчання протягом життя, освіта дорослих, безперервний професійний розвиток.

Актуальність дослідження. Однією із найбільших організацій у Європі, що займається питаннями міжнародної політики, економіки, науки та культури є Європейський Союз. Природньо, що український народ прагне долучитися до цієї європейської спільноти, адже це дасть додаткові можливості розвивати вищезазначені сфери.

Входження України у європейський освітній простір вимагає розбудови всіх складових і сегментів системи навчання протягом життя, яке і стимулює модернізацію економічної, соціальної та гуманітарної сфер країни. Відомий австрійсько-американський економіст Фріц Махлуп, який запропонував концепцію lifelong learning (навчання протягом життя), зазначав, що в динамічному суспільстві існують професії, для яких старіння та розпад знань відбуваються дуже швидко, наприклад, сфера інформаційних технологій. За таких умов академічна освіта потребує постійного оновлення, а для того, щоб встигати за інформацією, необхідно навчатися протягом усього життя [8].

Під навчанням протягом життя для дорослих розуміється використання усіх форм освіти на всіх рівнях, які дають змогу дорослим особам із закінченою формальною освітою набути нові компетентності або ж поглибити професійні знання та навички. У європейській практиці сегмент «освіта і навчання дорослих» охоплює три форми навчання: формальне, неформальне та

спонтанне [4]. В Україні, за Законом «Про освіту», сегмент «освіта дорослих» також має три форми навчання: формальне, неформальне та інформальне (самоосвіта).

Потрібно відзначити, що Європейські країни розвивали тематику навчання дорослих протягом багатьох років. Починаючи з 2000 року було розроблено і оприлюднено ряд документів («Резолюція з навчання протягом життя» (2002 р.), «Навчання дорослих: ніколи не пізно навчатися» (2006 р.), «Завжди є слухний час для навчання» (2007 р.), що і стали основою спільної політики Європейського Союзу у секторі навчання дорослих, яка була опублікована у вигляді резолюції «Європейський порядок денний щодо навчання дорослих».

Наразі концепція та стратегія впровадження освіти і навчання дорослих в Україні знаходиться на стадії розробки й апробації.

Метою статті є розглянути нормативні документи, що регулюють освіту дорослих в Україні, зокрема у педагогічній сфері. Проаналізувати результати анкетування щодо актуальних для педагогів природничої освітньої галузі Сумської області напрямів, форм та методів безперервного професійного розвитку як одного зі складників освіти дорослих.

Аналіз останніх публікацій. У період інтеграції України в європейський простір питання освіти дорослих постійно розглядається українськими науковцями на заходах Міжнародного та Всеукраїнського рівнів. Вивченням цього питання займаються учені Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (О. Аніщенко, О. Коваленко, О. Баніт, О. Волярська, Т. Калюжна), науковці Інститутів післядипломної педагогічної освіти та закладів вищої освіти в Україні (А. Марчук [5], Н. Ничкало [6], науковці Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАНУ (О. Лазоренко) й Київського національного університету ім. Т. Шевченка (Р. Колишко) [4] та інші. На основі їх досліджень прийнято ряд нормативних документів: основний рамковий Закон України «Про освіту» та підпорядковані йому закони «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також нормативно-правові акти, що регламентують освіту працездатного (зайнятого і незайнятого) населення.

Виклад основного матеріалу. Реформування системи освіти в Україні розпочалося у 2017 році з підписання Закону України «Про освіту». У статті 18 Закону визначено, що «освіта дорослих» є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки. Її складниками є: післядипломна освіта, професійне навчання працівників, курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації, безперервний професійний розвиток та будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою.

Поняття «безперервний професійний розвиток» трактується в Законі як безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності.

Набір професійних компетентностей, якими повинен володіти педагог для успішної реалізації освітньої діяльності, прописаний у професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ Мінекономіки від 23.12.2020 № 2736). Саме ці професійні компетентності (їх визначено п'ятнадцять) регулюють діяльність педагога, чим і спонукають учителів до навчання протягом життя з метою постійного професійного розвитку і задоволення власних потреб.

У вересні 2021 року на колегії Міністерства освіти і науки України розглядався законопроект «Про освіту дорослих», у якому визначено правові, організаційні та економічні засади функціонування й розвитку системи освіти дорослих в Україні. У документі зазначено, що демократична і гнучка система організації освітнього процесу неформальної освіти дорослих має

враховувати інтереси і можливості його учасників. Основними формами організації освітнього процесу в неформальній освіті дорослих передбачено освітні, просвітницькі заходи (семінари, практикуми, тренінги, вебінари, майстер-класи тощо) та освітні проєкти для дорослих [2]. Зараз цей законопроект залишається на доопрацюванні.

Ураховуючи концепцію законопроекту та бажаючи спланувати ефективну методичну допомогу педагогічним працівникам щодо їх безперервного професійного розвитку, нами було проведено електронне опитування. Питання стосувалися інтересів та можливостей педагогів здійснювати свій професійний розвиток на даному етапі їх професійної діяльності. До опитування було залучено учителів природничої освітньої галузі, які у 2022-2023 навчальному році будуть реалізовувати концепцію «Нова українська школа» у п'ятих класах.

Загальна кількість респондентів становила 126 педагогів, з них: зі стажем роботи більше 21 року – 69 чол.(54,8%); від 16 до 20 років – 13 чол. (10,3%); від 11 до 15 років – 10 чол. (8%); від 6 до 10 років – 20 чол. (16%); зі стажем до 5-ти років – 14 чол. (11%). Отже, більшість респондентів – це досвідчені вчителі.

Перше питання передбачало визначення найбільш актуальних для вчителів складників освіти. Для цього їм потрібно було із переліку запропонованих складників освіти обрати три, які, на їх думку, є найбільш ефективними на даному етапі їх професійної діяльності. Відповіді респондентів розподілилися так: 114 (90,5%) визначили курси підвищення кваліфікації (фахові та курси за вибором), 106 (84%) – самоосвіту, 96 (76,2%) – вебінари, обласні семінари, методичні порадики, що проводить СОІППО, 50 (39,7%) – відкриті уроки, творчі групи, школи педагогічної майстерності, що організовані на місцевому, обласному та Всеукраїнському рівнях, і лише 10 (8%) – професійне навчання (другу освіту).

Дані результати показують, що для вчителів природничих дисциплін найбільш ефективними формами роботи є: курси підвищення кваліфікації, самоосвіта та вебінари, обласні семінари, методичні порадики, що проводить СОІППО. Також зазначимо дуже вагомий факт, що самоосвіта виходить на друге місце серед усіх складників освіти, чого раніше не спостерігалось.

Ураховуючи епідеміологічну та політичну ситуацію, що склалася в Україні протягом останніх двох років, значна кількість заходів обласного рівня була переведена в онлайн-формат. Тому, на нашу думку, доречним було поставити друге питання щодо тривалості онлайн-заходів та їх продуктивності. Результати опитування показали, що для 100 (79,4%) респондентів продуктивними є онлайн-заходи тривалістю 2-3 години, для 12 (8,7%) педагогів – 1 година, для 12 (9,5%) – 4 години, для 2 (1,6%) – 5 годин (рис 1).

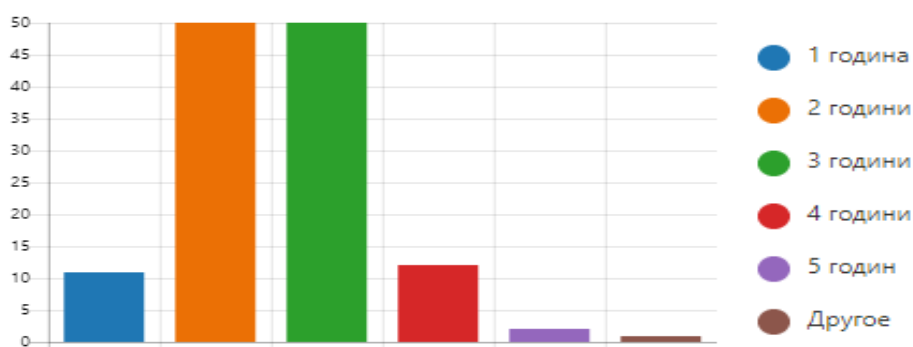

Рис. 1. Найбільш продуктивна кількість часу щодо проведення онлайн заходів

Отже, враховуючи працездатність усіх респондентів зазначимо, що оптимальна тривалість онлайн-заходів має бути до двох годин.

Третє питання передбачало визначення пріоритетних форм навчання за рейтингом їх ефективності для педагогів. Для цього вчителі мали обрати дві форми навчання із переліку

запропонованих. За результатами було з'ясовано, що безумовним лідером є очна форма навчання, яку обрали 90 (71,4%) педагогів. Дистанційну форму в синхронному режимі обрали 60 (47,6%) респондентів, змішану – 43 (34%) і самоосвіту – 42 (33%). Антилідером серед даного переліку стала дистанційна форма з асинхронним режимом навчання, яку обрали 13 педагогів, що становить 10,3%. Таким чином, можна зазначити, що два роки організації дистанційного навчання в закладах освіти удосконалили ІКТ-компетентність учителів.

Позитивним є й той факт, що 87 (69%) і 37 (29,4%) респондентів віддають перевагу інтерактивним і активним методам навчання під час різних форм підвищення кваліфікації і лише 2 (1,6%) – пасивним. Цей показник дає можливість зробити висновок, що 98,4% серед опитаних респондентів готові працювати у Новій українській школі, адже в основі її концепції перебуває побудова процесу навчання з урахуванням діяльнісного підходу (навчання через діяльність).

Вивчаючи питання тематики заходів або навчальних занять, які б найбільше зацікавили респондентів, було запропоновано обрати три з дев'яти запропонованих. 65 (52%) респондентів віддають перевагу поглибленню фахових знань з предмету та методиці його викладання, 59 (46,8%) – реформуванню системи освіти в напрямі реалізації концепції "Нова українська школа", 56 (44,4%) – новим можливостям щодо організації дистанційного формату навчання, 50 (39,7%) – STEM-освіті, 41 (32,5%) – медіаграмотності на уроках, 40 (31,7%) – питанням інноваційності та підприємливості, 38 (30,2%) – розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності, 36 (28,6%) – упровадженню цифрових вимірювальних та мультимедійних комплексів у освітній процес, і лише 5 (4%) – отриманню знань з предмету не за фахом (рис 2).

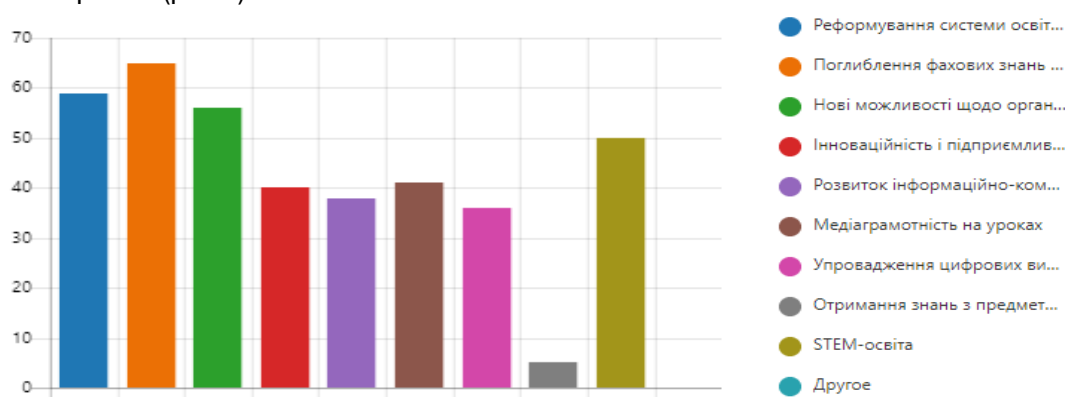

Рис. 2. Тематика навчальних занять, яка найбільше цікавить педагогів природничої освітньої галузі

Серед факторів, що спонукають педагогів навчатися протягом життя, 52 (41,3%) респонденти обрали для себе бажання працювати, упроваджуючи сучасні технології навчання, 31 (24,6%) – нові вимоги до професійної діяльності вчителя, 28 (22,2%) – бути інноваційним та сучасним у соціумі, 15 (12%) – бажання самореалізуватися в інших напрямках діяльності. Аналіз результатів дозволяє зробити висновок, що більшість педагогів природничої галузі спрямовують свій професійний розвиток на осучаснення освітнього процесу та вдосконалення себе як фахівця.

Висновки. Аналізуючи нормативні документи можна зробити висновок, що Україна рухається в напрямку законодавчого забезпечення розвитку освіти дорослих. Багато кроків у цьому напрямі зроблено в педагогічній галузі. І це є позитивним, адже саме ця категорія працівників, реалізуючи освітні реформи, готує молоде покоління до майбутнього життя, в якому щоб бути успішним, потрібно бути актуальним. Результати електронного опитування показали, що нові вимоги до професійної діяльності спонукають вчителів до безперервного професійного розвитку. Найбільше їх цікавлять тематики, що пов'язані з поглибленням фахових знань з предмету та методики його викладання; реформування системи освіти в напрямі реалізації концепції "Нова українська школа"; нові можливості щодо організації дистанційного формату навчання. Серед складових освіти, які є

наразі ефективними, вони відзначають курси підвищення кваліфікації, самоосвіту і методичні заходи, що проводить СОІППО. Очна форма навчання залишається в лідерах, але вже більшість вчителів здатні навчатися дистанційно в синхронному режимі або за змішаною технологією. Приємно, що традиційні пасивні методи організації навчання вже не цікавлять більшість учителів. Вони обирають інтерактивні та активні.

Сучасний вчитель змінюється. Він стає більш впевненим, автономним, зацікавленим у професійній самоактуальності та самореалізації. Наше завдання – допомогти йому в цьому.

Список використаних джерел

1. Долматова Д. Андрагогіка як наукова дисципліна: історія та сучасний стан. URL: <https://cutt.ly/nPE6z>
2. Законопроект «Про освіту дорослих». URL: <https://cutt.ly/cPEZJ74>
3. Карпенко М. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка. URL: <https://cutt.ly/mPRtR0H>
4. Колишко Р., Лазоренко О. Якою має бути політика навчання дорослих в Україні? Аналітичний звіт. URL: <https://cutt.ly/cGgWDPK>
5. Марчук А. Андрагогіка: навч. посібн. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 300 с. URL: <https://cutt.ly/EPRwcou>
6. Ничкало Н. Андрагогіка в системі педагогічних наук. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711295/1/95.pdf>
7. Освіта дорослих: Cui prodest? Якою повинна бути політика навчання в Україні? URL: <https://cutt.ly/>
8. Освіта впродовж життя: тренд чи вимога часу? URL: <https://cutt.ly/cGAhIzr>
9. Теорія ефективного навчання дорослих, або 10 принципів андрагогіки. URL: <https://cutt.ly/d>

Московченко Інна Валеріївна,

учитель музичного мистецтва Слобожанського ліцею №1
Слобожанської селищної ради Чугуївського району Харківської області

ЩОБ НАВЧАННЯ БУЛО ЦІКАВИМ

Анотація. У статті розглянуто способи, що забезпечують цікаве навчання. Наведено приклади актуальних творчих завдань, які посилюються ефективність навчання.

Ключові слова: навчання, цікаве навчання, творчі вправи, творчо-розвивальні технології.

Науковий прогрес рухається із шаленою швидкістю. Наша країна поступово діджиталізується. Потрібно оновлюватися та рухатися вперед.

Сучасні діти зростають у цифровому світі і вже ніколи не зможуть уявити своє життя без інтернету та різноманітних гаджетів: так зване «покоління Z». Швидке засвоєння інформації – це дійсно дуже корисна навичка, якої бракує попереднім поколінням. Але розум, що звик до швидкого потоку та опрацювання інформації, починає нудьгувати, коли її замало і вона надається дуже повільно. Найбільше негативу це додає під час уроків у школі. Значна різниця у швидкості сприйняття у дітей та вчителів старшого віку призводить до певних проблем:

- учителям не вдається утримати увагу дітей;
- дітям не вдається уважно слухати матеріал та засвоювати його;
- учителі сердяться на учнів, а учні на вчителів.

Працюючи у школі багато років, я замислилася над цією проблемою: як обирати такі форми і методи, щоб процес навчання був оптимально корисним, захоплюючим, результативним і у межах встановленого навантаження.

Доступність інформації позбавляє дітей необхідності тягати за собою величезний «багаж знань», тому вони із легкістю можуть перенести прізвище якогось композитора до папки «неважливо». Справді, інформація може виявитись неважливою, бо вона не має великого впливу на окрему людину. Діти краще будуть заповнювати пам'ять тією інформацією, яка дійсно корисна для їхнього життя або нагальних потреб.

Мета Нової Української школи: виховання цілісної особистості, усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення; патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ та навчатися впродовж життя. А також, згідно з формулою НУШ, потрібен

умотивований учитель, який, маючи свободу творчості, спираючись на педагогіку партнерства між учнями, батьками та вчителем, орієнтуючись на потреби учня в освітньому процесі, враховуючи принцип дитиноцентризму, поведе за собою у захоплюючий світ знань.

Тому, розуміючи, що саме творчість є найважливішою складовою успіху і що здатність творити можна розвинути, у своїй роботі з предмету «Музичне мистецтво» обрала таку тему: «Шлях творчості як чарівний шлях розвитку яскравої, неповторної індивідуальності дитини ХХІ століття, що зможе реалізувати у житті свою незалежну думку».

Працюючи над темою, ставлю за мету не тільки виявляти, розвивати учнів, а й стимулювати їх у таких видах музичної діяльності, що ефективно впливають на формування творчих здібностей, які вони можуть реалізувати у житті.

Актуальність теми розвитку творчих здібностей учнів обумовлена необхідністю вдосконалення організації творчої діяльності учнів на уроках музичного мистецтва і стимулювання їх активного ставлення до дійсності. Зокрема в концепції художньо-естетичного виховання учнів наголошується, що сучасні заклади освіти мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості. Мета художньо-естетичного виховання передбачає розвиток загальнокультурної компетентності, здатність особистості до самореалізації. Важливо, щоб мої учні влучно використовували отримані знання у повсякденному сучасному житті.

Провідним засобом активізації творчого потенціалу учнів є розвиток творчих здібностей дітей через музично-творчу діяльність, яка представлена різноманітними видами роботи (слухання музики, різні форми співу, елементарне музикування, музично-ритмічні рухи, ознайомлення з історією та теорією музики, творчі форми музичної діяльності тощо).

Проаналізувавши практичну складову, вважаю, що у сучасному уроці музичного мистецтва особливе місце посідає:

- творча діяльність дітей, яка сприяє формуванню уяви, мислення, винахідливості, творчих здібностей;
- знання та вміння, які учні повинні вміти застосовувати в самостійній діяльності;
- гра – як основний вид діяльності учнів.

Урок музики – це урок мистецтва. Мої уроки сприяють вирішенню наступних завдань, які спрямовані на формування загальнокультурної компетенції: формування культури почуттів; збагачення емоційно-естетичного досвіду; розвиток універсальних якостей творчої особистості.

Для ефективною реалізації теми намагаюся спрямовувати учнівську творчість у різних напрямках: літературному, образотворчому, театральньо-драматичному і музичному. На етапі актуалізації пропоную учням цікаві вправи: «Розірвана шпартгалка», «Доповни речення», «Вірю-не вірю», «Міф або реальність». На етапі вокально-хорової роботи використовую розспівки з елементами методики В.В. Ємельянова – автора фонopedичного методу розвитку співацького голосу: артикуляційна гімнастика, інтонаційно-фонетичні вправи («Жахлива казка», «Питання-відповідь», «Штро-бас», «Бронтозавр» тощо). Особливо популярні серед учнів «Музичні вікторини» (визначення на слух музичних творів), театральні етюди, сценки, вокальні, ритмічні, танцювальні імпровізації.

На уроках «Мистецтво» створюю проблемні ситуації, пов'язані із життям. Наприклад, при вивченні теми «Диско» для слухання пропоную композицію британського поп-гурту «Bee Gees» «Stain Alive». Наголошую, що ця пісня часто використовується американськими медиками для тренувань навиків серцево-легеневої реанімації, оскільки її темп повністю відповідає рекомендованій частоті компресій грудної клітки. Текст пісні «Залишитися у живих» та неодноразово повторювана фраза приспіву «Хто-небудь, допоможіть мені!» закликає докласти усі зусилля для рятування пацієнта (міжпредметні зв'язки із біологією та Захистом України). Діти озброєні знаннями, зможуть використати їх практично у дорослому житті.

Для формування національного самовизначення молоді і почуття їх патріотизму ознайомлюю із творчістю та піснями українських композиторів: С. Безверхого, В. Крота, С. Туманової, В. Колісникової, М. Кривеженка (композитори Зміївщини), М. Шуть, С. Бабкін (композитори Харківщини), С. Бурілов (член національних спілок музичних та театральних діячів України).

Серед літературних творчих завдань є наступні: підбір або написання віршів до музики, малюнків, творів-вражень про музику, творів на музично-естетичні теми, створення казок, легенд.

Музичні враження учнів підсилюю зразками образотворчого мистецтва. Під час знайомства з музичними творами даю завдання намалювати картину на тему програмного музичного твору, звертаю їхню увагу на зображення характерних персонажів, пошук виразності колориту, ліній і штрихів малюнка, композиції. Використовую творчі завдання: намалювати сюжети музичних творів, пісень, оформити програму та афішу концертів, музичних спектаклів. Серед театральнo-драматичних завдань віддаю перевагу інсценізації пісень. Головний рухомий фактор – зацікавленість, тому навчаю дітей через гру, що по-справжньому зацікавлює.

Виконуючи яку-небудь роль у грі, дитина стає активною, захоплюється самим процесом. Саме такі ігрові моменти ведуть до підвищення творчого потенціалу учнів, до більш глибокого, осмисленого та швидкого засвоєння інформації. Учні активізує гра у кореспондентів, так наприклад, вивчаючи теми «Джаз», «Зірки французької естради», «Історія року», учні самостійно готують репортажі з «місця події» (наприклад: концерт відомого рок гурту) або «беруть інтерв'ю» у самих зірок естради. Обов'язково на кожному уроці створюю ситуації успіху, постійної підтримки дітей.

З метою активізації творчого потенціалу учнів використовую наступні творчі завдання.

Наприклад, для розвитку ритмічного відчуття пропоную наступні:

1. Придумати слова у заданому ритмі.
2. Створити ритмічну відповідь на ритмічне запитання.
3. Гра: «Відгадай пісню за ритмом».
4. Імпровізація ритмічного акомпанементу.
5. Передати ритмічний малюнок загадки і створити до неї відповідь.
6. Читання вірша з паузами, під час яких необхідно простукати або проплескати придуманий ритм.
7. Записати ритмічний малюнок до заданого вірша.

Для розвитку ладового, звуко-висотного й інтонаційного слуху:

1. Створити мелодію імені (кожен учень до свого імені добирає мелодію).
2. Гра «Музична казка» (придумати інтонації, звуки, які можна почути в лісі, а також героїв казок, з якими можна було зустрітися в музичному мандрюванні).
3. Імпровізація (у діалогах, у створенні музичних фраз).
4. Передати в інтонації різні почуття: радість, сум, упевненість, спокій і ін.

Для розвитку художньо-образних уявлень і виконавських здібностей у процесі гри на дитячих музичних інструментах:

1. Проілюструвати вірш, оповідання або маленьку історію музично - шумовим супроводом.
2. Створити музичні ілюстрації до казки, запропонованої вчителем.
3. В ситуації «Якби я був композитором» визначити засоби виразності для передбачуваного твору.

Щоб стимулювати творчу активність учнів, використовую такі інноваційні методи і прийоми як: розвиток творчого інтересу; використання цікавих аналогій; створення ситуацій емоційного переживання; створення ситуації вибору; самостійна дослідницька робота, створення презентацій, проєктів.

Під час дистанційного навчання з метою вивчення, закріплення та засвоєння навчального матеріалу та організації самостійної, дослідницької, проєктної роботи, відеоконференцій

використовую сервіси Google Classroom, Classdojo, Padlet, Learningapps, Canva, Google Meet, ZOOM, vseosvita, naurok.

Використовую інноваційні творчо-розвивальні технології:

- сторітеллінг;
- мейкерство;
- дослідницьке навчання;
- гейміфікація;
- білінгвальне навчання;
- проектна технологія;
- віртуальна, змішана і доповнена реальність;
- інтегроване навчання;
- хвильове занурення;
- технологія виконання евристичних завдань.

Результативність полягає в доборі, аналізі та апробації педагогічних технологій, які є найбільш ефективним для забезпечення різнобічного розвитку творчої особистості та підтверджується високими показниками на шкільних, міських та районних оглядах художньої творчості: виступ гуртківців («Стиль», «Алегро») на святкових концертах, лінійках; участь обдарованих дітей у конкурсах, агітбригадах, позакласних заходах, предметних тижнях, святах української пісні; щорічних районних та обласних конкурсах «Афганської пісні», «Нумо, хлопці!», військово-патріотичній грі «Зірниця», фестивалях команд ДЮП. Показовим результатом є сформоване вміння кожного учня реалізувати засвоєні знання у власній творчій діяльності та виявлення готовності до використання набутих компетенцій у процесі творчої самореалізації. Серед моїх учнів є діти, які обрали музику своєю майбутньою професією (закінчили музичні училища м. Харкова та є студентами інституту Мистецтв).

Тільки ми можемо бути позитивним прикладом «розумного» використання сучасних технологій, і дитина, сама того не усвідомлюючи, тягнеться за нами і братиме з нас приклад. Наша задача допомогти їй упевнено увійти в доросле життя, поділитися своїм досвідом і придивитися уважніше — можливо, нам теж є чого повчитися у неї.

Нове покоління набирає обертів, диктуючи нам свої правила, що ми не повинні ігнорувати. У такій ситуації найкращим рішенням є тільки симбіоз поколінь — максимальне взаєморозуміння та співпраця, тоді процес навчання буде захоплюючим та найбільш продуктивним. Головний рухомий фактор — зацікавленість, тому навчаймо дітей через гру, що по-справжньому зацікавить.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нової Української школи» Міністерство освіти і науки України, 27/10/2016;
2. <https://www.4mamas-club.com/porady/diti-pokolinnya-osoblivosti-unikalni-mozhливosti-ta-problemi/>
3. Дистанційне навчання: як зацікавити учнів – поради від учительки. URL: <https://nus.org.ua/articles/>

Ніколаєнко Михайло Сергійович,
старший викладач кафедри ОІТ КЗ Сумський ОІППО,
Охрименко Діана Владиславівна,
студентка спеціальності «Комп'ютерна інженерія»
ВСП СФК національного університету харчових технологій

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ТА ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ

Анотація. У статті висвітлено питання використання доповненої реальності та кроки її створення в освітньому процесі.

Ключові слова: доповнена реальність, AR, смартфон, інноваційні технології, початкова школа, освітній процес.

Однією з актуальних проблем сучасного суспільства України є реформування системи освіти до світових стандартів, що відповідають сучасному стану науково-технічного прогресу та інформатизації всіх сфер життєдіяльності. Це передбачає принципово нові функції освіти і забезпечення педагогічними працівниками відповідності освіти запитам і вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Діджиталізація процесів, цифрова трансформація, цифрова освіта, діджитал-маркетинг - слово «діджитал» вже декілька років у всіх на вустах.

Термін «діджиталізація» походить від англійського «digitalization» і в перекладі означає «оцифровування», «цифровізація», або ж «приведення в цифрову форму».

На думку К.О. Купріної та Д.Л. Хазанової, діджиталізація – це способи приведення будь-якого різновиду інформації в цифрову форму [2; с. 259]. Дещо іншу позицію з цього питання займає О.В. Халапсіс, визначаючи діджиталізацію не як спосіб, а як пов'язаний із тенденцією приведення в електронний вигляд найрізноманітніших видів інформації, які використовує людина, умовно названий дослідником «оцифровуванням буття» [3].

Одним із перспективних напрямів розвитку сучасної діджиталізації є використання доповненої реальності. Отже, **мета статті**: розкрити сутність та області використання доповненої реальності в освітньому процесі.

Доповнена реальність (англ. – AR, augmented reality) – одна з найперспективніших технологій XXI століття. Сфери застосування платформи знаходять себе практично скрізь: від ігрової індустрії до медицини, різних напрямів промисловості.

Зрозуміло, що ігрова індустрія займає значне місце у розвитку доповненої реальності. Доповнена реальність – це наочний, інтерактивний метод представлення відповідної цифрової інформації у сфері фізичного середовища. Ця технологія забезпечує зв'язок фізичного світу із віртуальною інформацією, що підвищує зацікавленість людини та полегшує сприйняття інформації.

Аналіз актуальних досліджень. Промислова доповнена реальність пропонує оптимальний метод створення та доставки зручних посібників виконання робіт шляхом накладання цифрового контенту на реальне робоче середовище.

В цілому використання доповненої реальності поєднує:

- віртуальне і реальне;
- взаємодію в реальному часі;
- працює в 3D.

Корпорація Microsoft у 2018 року запустила проєкт HoloLens – окуляри змішаної реальності. На основі цієї розробки найбільший китайський інтернет-магазин Таобао створив модель MR Buy – окуляри, що можуть ідентифікувати такі товари, як одяг та аксесуари, і надавати про них загальну інформацію (місця, де можна придбати, ціну, відгуки покупців) [5]. Продукт складний, його досі розробляють. Але в інтернеті багато захоплених оглядів, де люди діляться своїм досвідом взаємодії з віртуальним середовищем.

Апаратна частина пристрою для роботи з доповненою реальністю дуже складна. Вона складається з таких частин: процесор, дисплеї, різноманітні датчики, та пристрої вводу інформації.

Сучасні мобільні пристрої, такі як смартфони або планшети, мають в собі всі зазначені елементи, а також камеру та MEMS (акселерометр, GPS, цифровий компас), що роблять їх придатними до використання в якості платформи для AR. (*Мікроелектромеханічні системи (MEMS) – технології і пристрої, що поєднують в собі мікроелектронні і мікромеханічні компоненти.*)

Найпростіший варіант AR – це коли у смартфоні при наведенні на картинку чи предмет з'являється зображення, на яке можливо впливати і очікувати зворотну реакцію. Проте це ще не

найяскравіший різновид доповненої реальності. Найскладніше в доповненій реальності – коректно спроекувати 3D-зображення на відеоряд.

Умовно можна виділити кілька підходів до вирішення цього завдання:

– геопозиція – використання навігації, щоб визначити позицію, де потрібно відобразити об'єкт;

– розпізнавання поверхні – програма шукає прямі лінії та намагається визначити розташування поверхонь;

– розпізнавання обличчя – наприклад, так працюють маски.

Для реалізації створення доповненої реальності необхідно:

1. Створити або знайти 3D модель. Модель в результаті має бути у форматі .fbx. Якщо модель створена в іншому форматі, її необхідно конвертувати у .fbx. Вимоги до моделі:

a. кількість полігонів (трикутників) – мінімально можлива (для швидкої обробки моделі мобільним пристроєм). Якщо кількість полігонів суттєво більше 8 – 10 тис., слід перевірити, перш за все, малі криві («заокруглені» елементи). Як правило, саме вони дають найбільшу кількість полігонів, які не впливають на результуючий вигляд моделі. Якщо такі знайдені, слід замінити їх елементами такого ж розміру, але більш «кутастими».

b. розмір текстур для малих елементів (які займатимуть на екрані не більше чверті площі) слід обирати не більше 512×512 (для зовсім малих можна брати 128×128 або навіть 64×64). Винятком є випадок, коли та ж саме текстура накладається на кілька елементів різного розміру. Тоді кращими розмірами цієї текстури будуть 512×512 або 1024×1024 .

2. Обираємо зображення, що буде ключовим (тобто таке, при наведення на яке камери мобільного пристрою, буде демонструватись 3D модель).

Вимоги до зображення:

a. розмір меншої сторони має бути не менше 320 точок;

b. зображення має містити контрастні елементи, розподілені по всій площі. У більшості випадків слід у фоторедакторі дещо підвищити контраст та, можливо, зробити зображення більш чітким (різким);

c. на зображенні не має бути багато однакових повторюваних елементів;

d. зображення може бути як кольоровим, так і чорно-білим. У будь-якому разі алгоритм розпізнавання обробляє лише чорно-біле зображення (канал яскравості).

3. Реєструємось на платформі Vuforia. Створюємо безкоштовну ліцензію розробника (developer license) для нового продукту. Додаємо ключові зображення. Після завантаження кожного зображення система оцінює його з точки зору стабільності розпізнавання (див. вимоги до зображення у попередньому пункті) та надає рейтинг. Якщо рейтинг 4-5 зірок, зображення буде розпізнаватись стабільно. Якщо зірок менше, слід подумати над зміною або редагуванням зображення. Далі завантажуюмо ці зображення у вигляді пакету Unity.

4. Запускаємо Unity та створюємо новий проект. Стандартну камеру, що присутня у будь-якому новому проекті видаляємо, натомість додаємо до проекту AR камеру від Vuforia (Vuforia – Prefabs – ARCamera). Розмістити її можна у будь-якому місці. У налаштуваннях камери (вікно «Inspector») вказуємо створену на сайті ліцензію (просто копіюємо у відповідне поле). Підключаємо до проекту пакет із ключовими зображеннями (Assets – Import package – Custom package). Створюємо нове ключове зображення (Vuforia – Prefabs – Image target) та прив'язуємо до нього одне з підготовлених зображень. Якщо ключове зображення не відображається (Image target виглядає просто як білий прямокутник), у вікні Project у розділі Editor – Vuforia – ImageTargetTextures – «Ім'я бази даних ключових зображень, створеної на сайті Vuforia» ви побачите усі ключові зображення. Для кожного з зображень слід у вікні «Інспектор» обрати Texture shape – «2D». Завантажуємо підготовлену 3D модель (Assets – Import new asset), додаємо її до сцени та робимо її «нащадком» відповідного ImageTarget. Коректність роботи програми зручно

перевіряти при наявності Web-камери (просто натискаємо «Play» та наводимо Web-камеру на роздруковане ключове зображення).

5. Мобільний додаток створюється безпосередньо у системі Unity (рис.1). Для цього включаємо в редакторі Unity 3D режим Build: File – Build Settings. Вибираємо в даному вікні в розділі Scenes to build нашу сцену та переходимо до налаштувань роботи обладнання в даній операційній системі – клавіша Player Settings. Налаштування, специфічні для обраної платформи (iOS чи Android) робимо у розділі Edit – Project Settings – Player.

Рис.1. Приклад створення доповненої реальності

Після виконання всіх цих налаштувань можна виконати операцію Build, натиснувши на клавішу Build у нижній правій частині вікна Build Settings. У результаті отримуємо запит на розміщення файлу .ark програми AR, що створюється, на локальній машині.

Файл .ark, розробленого AR додатку, збережений у локальній файлової системі. Тепер його залишилося завантажити в Android-пристрій будь-яким відомим способом.

Доповнена реальність – це доповнення фізичного світу за допомогою цифрових даних в режимі реального часу. AR використовує середовище навколо нас та накладає на нього певну частинку віртуальної інформації, наприклад, графіку, звуки та реакцію на дотики. Мобільні додатки з AR дозволяють значно підвищити інтерес користувачів у різних галузях.

Використання доповненої реальності з кожним днем є більш значущим в повсякденному житті. Головна сфера, де знайшла використання доповнена реальність – це розваги, служби безпеки та поліграфія.

В перспективі, особливе місце, доповнена реальність займе в освіті. Доповнена реальність змінює те, як люди, що взаємодіють, набувають знань і в цифровому форматі взаємодіють із фізичним навколишнім середовищем. В результаті забезпечується прискорення виконання завдань, скорочення ручних процесів та прийняття оптимальних рішень.

Список використаних джерел

1. Закон України від 02.12.2012 № N 5463-17 «Про Національну програму інформатизації» URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%> (дата звернення: 05.05.2021).

2. Куприна К. А. Диджитализация: понятие, предпосылки возникновения и сферы применения Вестник научных конференций. Качество информационных услуг: по материалам международной научно-практической конференции 31 мая 2016 г. Тамбов. 2016. № 5-5 (9). С. 259–262.

3. Халапсис А. В. Глобализация и метрика истории. URL:<http://halapsis.net/globalizatsiya-i-metrika-istorii> (дата звернення: 05.05.2021).

4. Оноре Т. Диджитализация – не мода, а способ развития бизнеса. URL:<http://www.columbusglobal.com/ru-ru/insights/blogs/2016/08/digitization-is-notintangible-business-development/> (дата звернення: 05.05.2017).

5. Вікіпедія. Додаткова реальність <https://ru.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 05.02.2022).

Павленко Ірина Миколаївна,

старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЕБ-КВЕСТУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація. *Значну увагу дослідники приділяють використанню інтернет-сервісів для веб-квесту. Виконуючи веб-квести здобувачі освіти починають розуміти різноманіття тематичних зв'язків, легше включаються до процесу навчання і вчать аналізувати свій власний пізнавальний інтерес. У дослідженні проаналізовані особливості застосування та доцільність використання сучасних онлайн інструментів для організації веб-квесту.*

Ключові слова: інтернет-сервіси, веб-квести, сучасні онлайн інструменти.

Актуальність та постановка проблеми. Сьогодення вимагає від освіти нагальних зрушень на всіх її рівнях, переформатування освітньої парадигми на особистісно-орієнтований підхід, який базується на розвитку внутрішнього потенціалу особистості, її самостійності, інтелекту, критичного мислення, креативності тощо. Актуалізується негайне вирішення поставлених завдань шляхом опробування інноваційних методів і засобів навчання, створення нових і вдосконалення традиційних технологій навчання, які б формували в здобувачів освіти здатність до саморозвитку, вміння планувати власну діяльність, виконання завдань, пошуку та опрацювання інформації, здатність розробляти та реалізовувати інтелектуальні спільні проекти.

Аналіз останніх досліджень. Темі впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в Україні нині присвячені дослідження таких науковців, як В. Биков, Я. Булахова, О. Бондаренко, В. Заболотний, Г. Козлакова, О. Міщенко, О. Пінчук, О. Шестопал та інших. Теоретичні та методичні засади застосування технологій Веб 2.0 в освітньому процесі розглядали Н. Дементієвська, М. Золочевська, О. Кисельова, Н. Морзе, Н. Хміль та інші. Стало поширеним використання засобів інтернет-сервісів, які дозволяють педагогам вирішувати найрізноманітніші освітні завдання, а також виступають важливим інструментом оптимізації освітнього процесу (Н. Балик, Н. Діментієвська, О. Кисельова, Н. Морзе, Є. Патаракин, Н. Хміль та інші).

Як свідчить аналіз науково-педагогічної літератури, розробку та використання веб-квестів у освітньому процесі досліджували М. Андрєєва, Я. Биховський, О. Гапєєва, Б. Додж, М. Кадемія, Н. Кононец, Т. Марч, С. Мешкова, Н. Ніколаєва, Є. Полат, Я. Сікора, В. Силантьєв, Г. Шаматонова, М. Шаповалова та інші. Проте, не зважаючи на значну увагу дослідників до цієї проблеми, використання інтернет-сервісів у процесі організації веб-квесту для здобувачів освіти залишаються недостатньо висвітленими, що і становить **мету** нашої роботи.

Виклад основного матеріалу. «Quest» у перекладі з англійської мови – це тривалий цілеспрямований пошук, що може бути пов'язаний з пригодами або грою [3]; це сайт в інтернеті, з яким працюють учні, виконуючи ту чи іншу навчальну задачу. Томас Марч зробив спробу розширити і доповнити визначення веб-квесту, суттєво деталізуючи це поняття, і представив низку теоретичних розмірковувань, що допомагають глибше проникнути в сутність веб-квесту. Він зазначає, що це побудована за принципом опор навчальна структура, що використовує посилання на суттєво важливі ресурси інтернет і автентичну задачу з метою мотивації учнів до здійснення дослідницької проблеми з неоднозначним рішенням, розвиваючи в них уміння працювати як індивідуально, так і в групі (на прикінцевому етапі) у процесі пошуку інформації та її перетворення на більш складне завдання [1]. У веб-квестах досягається те, що здобувачі освіти починають розуміти різноманіття тематичних зв'язків, легше включаються до процесу і вчать аналізувати свій власний пізнавальний процес.

Розглянемо більш детально структурні компоненти веб-квесту. По-перше, потрібен вступ з чітким описом головних ролей учасників або сценарій квесту, попередній план роботи. Потім надається центральне завдання, в якому чітко визначено кінцевий результат самостійної роботи.

Бажано надавати список необхідних інформаційних ресурсів. Наступні компоненти квесту – опис алгоритму роботи, яку необхідно виконати кожному учаснику квесту у разі самостійного виконання завдань; критерії оцінювання результатів веб-квесту. Обов'язковим елементом є підсумок, де демонструється досвід, отриманий учасниками під час самостійної роботи над веб-квестом [2].

Робота над проєктами проходить у кілька етапів: пропозиція теми проєкту; планування; вибір методів і ресурсів для роботи над проєктом, форми презентації його результатів; робота над проєктом; підготовка до захисту та презентація проєкту. Розглянемо відповідні етапи роботи над веб-квестом. «Подорож країною Інформатика» (<https://bitly.su/oEInMIB>).

На початковому етапі учні реєструються, знайомляться з основними поняттями з обраної теми, матеріалами. Розподіляють ролі в команді, де всі учасники повинні співпрацювати між собою. На рольовому етапі індивідуальна робота в команді спрямована на загальний результат.

Перший крок – подорож віртуальним музеєм інформатики «Історія розвитку інформаційних технологій в Україні».

Далі учні виконують завдання: подорож «Історія створення обчислювальної техніки» та «Довитоків Інтернету», досліджують актуальність теми «Інформатика очима учнів».

Команда спільно підбиває підсумки після кожного завдання, учасники обмінюються матеріалами для досягнення спільної мети. На прикінцевому етапі команди здійснюють рефлексію та захищають проєкти.

За результатами дослідження проблеми формуються висновки і пропозиції.

Критеріями оцінювання результатів можуть бути розуміння завдання, вірогідність використаної інформації, критичний аналіз, логічність, структурованість інформації, чіткість та лаконічність у вирішенні проблеми, індивідуальність, професіоналізм представлення.

Розглянемо орієнтовний перелік інтернет-сервісів для організації веб-квесту для учнів.

Так, з метою вибору теми проєкту можна провести «мозковий штурм» зі створенням ментальної карти (Bubbl.us, MindMeister), організувати обговорення на форумі або у блозі, провести опитування за допомогою гугл-форми.

На етапі планування, на якому учні формулюють завдання, розподіляють ролі у команді, визначають джерела інформації, стануть у нагоді гугл-документи, ментальні карти, гугл-органайзер тощо. Вчителю важливо познайомити учнів із методами виконання завдань квесту (вивчення літератури, пошук інформації в мережі інтернет, використання різноманітних сервісів інтернет для візуалізації та спільної роботи тощо).

Робота над веб-завданнями є головним етапом, оскільки основний час учні займаються підбором матеріалу, розробкою методики експериментів, відеозйомкою, соціологічним опитуванням тощо. Корисними для організації спільної роботи будуть віртуальні інтерактивні дошки (WikiWall, Padlet, Twiddla). Дуже важливою також є структуризація змістовної частини проєкту із зазначенням поетапних результатів. Проміжний контроль вчитель може здійснювати через гугл-форми чи гугл-документи.

У підготовці до захисту проєкту доцільно використати сервіси створення інфографіки. Наприклад, карти знань (Bubbl.us, FreeMind), шкала часу (www.dipity.com), хмара ключових слів (WordArt), діаграми і графіки (OmniGraffle), інтерактивні карти (Api.yandex.ru/maps/tools/constructor, mapsengine.google.com/map), тривимірна інфографіка (CromeExperiments, WebGL) тощо. На даному етапі можливо оформити презентацію (SlideShare, Calaméo, Prezi). Крім того, потужним інструментом для оперативного розміщення матеріалів, обговорення значущих проблем, обміну думками є вікі-технологія. Вона також є зручною для створення вебпортфоліо, до сторінки якого за допомогою вікі-розмітки користувач може додавати посилання, зображення, опитування, відео, аудіо, карти знань, файли тощо. Презентацію та захист проєкту можна організувати в он-лайн режимі за допомогою скайп-конференції, вебінару, колективного оцінювання отриманих результатів провести, використовуючи гугл-документ, гугл-форму тощо.

Висновки. Серед переваг веб-квестів можна виділити високу вмотивованість учнів при самостійній творчо-пізнавальній діяльності в мережі інтернет, наявність реального, «відчутного» результату роботи, навчання в атмосфері співпраці та відповідальності кожного учня за успіх виконання всього проекту своєї команди в цілому (cooperative learning).

Також позитивними здобутками веб-квестів відзначимо творчий характер їх виконання, з одного боку, в атмосфері співпраці та почуття власної відповідальності за успіх спільної справи, а з іншого, змагальної його спрямованості, тобто бажання бути кращим за суперників і високу мотивацію до успіху з реальними, наочними результатами своєї праці. До того ж, робота із застосуванням мережі інтернет виконується учнями з великим ентузіазмом. Завдання, які в традиційному виконанні, могли б здатися монотонними й нецікавими, набувають нового привабливого забарвлення в інтеграції з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Мультимедійний зміст і гіпермедійна структура мережі Інтернет, автентичність матеріалів створюють в учнів відчуття присутності в середовищі вирішуваної проблеми і свободи вибору, знімають обмеженість рамками будь-якого навчального посібника або застарілого автентичного видання. Всі перераховані чинники, поряд з інформаційним багатством і насиченістю мережі Інтернет соціокультурно-значущою інформацією, а також результати виконання веб-квестів, які мають реальну цінність і застосування в подальшій навчальній та професійній діяльності, слугують однією з основних причин високої ефективності роботи за цією технологією. Результати виконання веб-квестів, залежно від матеріалу, що вивчається учнями, їхнього бажання та освітньої мети, можуть бути представлені у вигляді усного виступу, комп'ютерної презентації, буклетів, публікації робіт учнів у вигляді веб-сторінок і веб-сайтів.

Таким чином, використання засобів інтернет-сервісів для організації веб-квестів для здобувачів освіти забезпечує їх високу мотивацію, спонукає до активної дослідницької діяльності. Крім того, у процесі його проходження в учнів розвиваються вміння оперативного та стратегічного цілепокладання, вибору пріоритетів, самоорганізації.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі: навч. посіб.; за ред. Гуревича Р.С., Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. 309 с.
2. Енциклопедія освіти. АПН України: [гол. ред. В.Г. Кремень]. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Кадемія М.Ю., Шестопалюк О.В. Веб-квест у підготовці майбутніх учителів: навч.-метод. посіб. Вінниця: ТОВ Фірма «Планер», 2013. 155 с.

Паламарчук Тетяна Володимирівна,

вихователь – методист

Сумського ДНЗ (центр розвитку дитини) № 36 «Червоненька квіточка»

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. У статті розкрито важливість використання різноманітних ігор, вправ та форм роботи в умовах дошкільного закладу для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Представлено матеріали, які сприяють розвитку мовлення, рухливості, пам'яті, уваги тощо в інклюзивних дітей. Визначено на що першочергово потрібно звертати увагу в процесі ігрової діяльності дошкільників.

Ключові слова: діти дошкільного віку, соціалізація, дошкільники, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивні діти, ігрова діяльність.

Постановка проблеми. Проблема соціалізації дітей з особливими потребами набуває все більш широкої актуальності. Освітній інклюзивний простір стає доступним для таких дітей, адже право на рівний доступ до якісної освіти та навчання за місцем проживання в умовах дошкільного

закладу – це право всіх дітей. Концепція розвитку інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Одним із завдань Концепції є «створення умов для удосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, шляхом упровадження інноваційних технологій, зокрема, інклюзивного навчання» [4].

Дошкільний вік є унікальним і вирішальним періодом розвитку дитини, коли виникають основи особистості, складається воля і довільна поведінка, активно розвивається уява, творчість та загальна ініціативність. Однак всі ці найважливіші якості формуються не в освітній діяльності, а в головній діяльності дошкільника – у грі. С. Рубінштейн говорив, що дитина в грі отримує першу, абсолютно специфічну підготовку до життя. У грі виявляються і задовольняються соціальні потреби і інтереси дитини, проявляючись, вони разом з тим і формуються [2, с. 217].

Аналіз наукових досліджень. Наукова розробка проблеми соціальної компетентності дошкільників у процесі ігрової діяльності почалася в кінці ХХ століття й де далі більше набуває особливої актуальності і вказує на те, що процес навчання та виховання засобами гри в дошкільних закладах освіти сприяє гармонійному та всебічному розвитку дітей. Проблемам гри приділяли увагу такі вчені та науковці як Л. Виготський, О. Гріднева, Д. Ельконін, К. Гросс, Г. Тарасенко та ін. Питання соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, зокрема навички взаємодії інклюзивних дітей, мотивацію, готовність їх до життя, поведінкові сценарії вивчали В. Кожевніков, А. Корнілова, Е. Коблінська, Ю. Меля, І. Песков, К. Рубін, І. Тетаренко, Р. Хінтч, В. Ядов [5, с. 535].

На сучасному етапі проблемами соціалізації та встановлення особистісних взаємин інклюзивних дітей у процесі ігрової діяльності вивчала педагог І. Рогальська-Яблонська, а проблему формування соціальної та комунікативної компетентностей дітей дошкільного віку в процесі ігрової діяльності досліджував педагог М. Айзенбарт.

Виклад основного матеріалу. З метою забезпечення цілісного входження дитини з особливими потребами в загальноосвітній простір, що відповідає її потребам і можливостям, в сучасному дошкільному закладі передбачена така форма організації освіти, як інклюзивна. Інклюзивна освіта означає створення умов для отримання, засвоєння і використання знань, умінь і навичок дітьми з особливими освітніми потребами в різних видах діяльності разом з усіма однолітками групи.

Основною метою освіти є всебічний розвиток та виховання особистості через формування у дітей з особливими потребами бажання і вміння вчитися, формування близьких до повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, умінь і навичок здорового способу життя. Навчальна гра для дітей з особливими потребами – це гра, для якої характерним є те, що ігровий процес супроводжується засвоєнням змісту навчання.

І. Рогальська-Яблонська стверджує, що, спілкуючись із дорослими і ровесниками, діти з особливими потребами вчать жити поряд з іншими, враховувати їхні інтереси, правила і норми поведінки в суспільстві, тобто стають соціально компетентними [6, с. 354]. У той час в дослідженнях О. Павленко, наголошується на тому, що дитина дошкільного віку має опанувати такі види компетентності як соціальну, комунікативну, інформаційну тощо [5, с. 537].

На поведінку дітей з особливими освітніми потребами впливає як партнер по грі – його ставлення до ігрового завдання, інших учасників, так і сама ігрова діяльність, яка потребує від них спрямованості одне на одного й актуалізує у них морально-етичні норми взаємодії.

Цінність гри полягає в тому, що граючи дитина діє активно, розкуто, гра захоплює її почуття, інтелект, уяву. Гра збуджує живу думку, дає радість досягнення мети, самостійного розумового зусилля, усвідомлення подолання труднощів. Правильно організовані ігри стають бажаними для дітей. Якщо гра доступна дітям і вони знають її зміст і правила, втручання дорослого недоцільне.

У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватись, розвивається увага, прагнення до знань тощо. Захопившись грою, вони не помічають, що навчаються, пізнають і запам'ятовують нове, орієнтуються в незвичних ситуаціях, набираються досвіду. У них формується почуття відповідальності за успіхи у навчанні всього колективу і свої особисті досягнення. Так реалізуються всі необхідні компетентності.

Надзвичайно важливою умовою правильної організації занять є ігрова форма. Їй відводиться більша частина часу, і з даної проблеми зібрано дуже багато різноманітного матеріалу. Наприклад: на логопедичних заняттях, щоб привернути увагу дитини на звуковий склад мови використовуються логопедичні ігри «Впізнай за звуком», «Впізнай, кому належить голос», «Відгадай, в якому слові допущено помилку», «Підбери малюнки до певного звуку» тощо. Для розвитку рухливості мовленнєвих органів допомагають артикуляційні вправи «Лопаточка», «Галочка», «Трубочка», «Годинничок», «Коники», «Гойдалки» тощо. Закріпленню правильної вимови сприяють скоромовки, чистомовки, вірші, потішки, загадки, прислів'я, приказки, насичені звуками, які вимагають корекції.

Аналогічний підхід характерний і при проведенні занять з розвитку мовлення. Особлива увага приділяється розвитку мовної моторики, слухового сприймання, фонематичного слуху, загальної та дрібної моторики, розвитку просторового уявлення, логічного мислення, пам'яті та уваги. Допомагають у цьому пальчикові та дидактичні ігри «Дерево букв», «Чарівна квітка», «Почуй голосну» тощо, обов'язковим на кожному занятті є фізкультхвилинки, які постійно слід урізноманітнювати.

Позитивно впливають на дітей комунікативні ігри такі як: «Познайомимось ближче», «Ходімо по паперу», «За що ми любимо», «Уяви», «Ласкаве ім'я», «Я люблю себе за те», «Хочу бути» тощо. Щоб діти діяли як найактивніше впродовж усіх занять слід використовувати ігри на розвиток довільності «Чарівний олівець», «Числовий ряд» тощо.

Рухливі ігри розвивають не лише довільність дій, а й швидкість реакції, координаційні здібності і образну уяву, тому пропонується дітям пограти в ігри: «Ніс, вухо, ніс», «Плаває, літає, гарчить», «Будь ласка» тощо. Щоб навчити дитину розрізняти геометричні фігури, незалежно від кольору і розміру, використовується така вправа «Добери предмет схожий за формою» та ігри «Опиши предмет», «Розклади фігури» тощо [1].

Щоб навчити дитину розрізняти предмети за розміром застосовуються вправи «Порівняй предмети», «Розклади правильно» тощо. А щоб навчити дитину сприймати такі характеристики простору, як відстань, напрямок, описувати розташування предмету відносно інших предметів пропонуємо вправу «Що де стоїть».

Усі заявлені ігри вихователі Сумського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) № 36 «Червоненька квіточка», використовують безпосередньо у своїй роботі з інклюзивними дітьми. Наведу декілька прикладів форм роботи, які на мій погляд, є не складними і в той час досить ефективними щодо соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в умовах дошкільного закладу.

Рис. 1, 2. Вправи для визначення форми, кольору, величини
Рис. 3. Гра «Збери фігуру»

1. Вихователь показує дітям фігуру з кольорової геометричної мозаїки (ромб, круг, трикутник тощо). Діти повинні вибрати таку ж за формою, розміром або по кольору.
2. Показується певна фігурка (з тієї ж мозаїки), а потім вона прибирається. Діти по пам'яті повинні підібрати таку ж.
3. Складання пірамідок з різних геометричних фігур.
4. Розкладання різнокольорових кружечків, долоньок, рукавичок, паличок тощо в кучки по кольору.
5. Співвідношення різних фігур і предметів (кружечків та рукавичок) за розміром і по кольору.

Гра «Збери фігуру»

Мета: удосконалити вміння розташовувати предмети в спадаючому за величиною порядку; правильно називати деталі, частини за величиною (великий, менший, найменший тощо).

Матеріали: вирізані з картону або паперу різні частини котика, ялинки, сніговика тощо.

Хід гри: розкласти перед дітьми деталі / фігури (котика), запропонувати зібрати, починаючи з найбільшої деталі.

Неабияку виховну, пізнавальну й розвивальну функції виконують мультфільми. Фахівці виокремлюють кілька принципів дії механізму формування в дітей соціальних установок і цінностей під впливом мультиплікаційних фільмів, зокрема:

- ✓ інформування – підвищення обізнаності дітей про довілля, формування первинних уявлень про добро і зло, еталони хорошої і поганої поведінки;
- ✓ ідентифікація – засвоєння соціальних установок і цінностей шляхом зіставлення себе з персонажами мультфільмів;
- ✓ імітація – копіювання поведінки, наслідування героїв мультфільмів.

Також, це є найбільш цікавою формою залучення дітей до діалогу та монологу – бесіда за змістом мультфільму. Пам'ятаючи, що будь-який мультфільм – це продукт медіа, демонстрація мультиплікаційного фільму в повному обсязі є громіздким і не ефективним шляхом розвитку в дошкільників зв'язного мовлення. Показ усього мультфільму веде до того, що не фільм пристосовуємо до заняття з дітьми, а заняття «підганяється» до роботи над фільмом.

Рис. 4. Перегляд відеосюжету з мультфільму

Методика використання відеосюжетів із мультфільмів передбачає три етапи роботи: 1) пропедевтичний (уведення в сюжетну лінію); 2) переглядовий; 3) рефлексивний (оцінний). Ці етапи підкріплюються спеціальними завданнями, виконання яких вимагає від дошкільників концентрації уваги.

Таким чином, враховуючи вище викладене слід зазначити, що в процесі ігрової діяльності з інклюзивними дітьми необхідно:

- ✓ розвивати фонематичний слух, фонематичне сприймання та фонетичний аналіз;
- ✓ розвивати слухову увагу;
- ✓ розвивати артикуляційний апарат;
- ✓ вчити описувати сюжетні казки, переказувати нескладні оповідання та казки;
- ✓ формувати позитивне емоційне ставлення до ігрової діяльності, інтерес до сюжетної гри;

- ✓ розвивати вміння створювати задум гри та визначати шляхи його реалізації;
- ✓ використовувати предмети-замінники, співпрацювати з іншими дітьми у процесі ігрових дій, брати на себе і ролі й діяти у грі відповідно до взятої ролі, враховуючи при цьому рольову позицію партнера;
- ✓ розвивати продуктивні види діяльності (малювання, конструювання, ліплення тощо);
- ✓ формувати навички співробітництва дитини з дорослими й однолітками, збагачувати позитивний досвід спілкування особливої дитини з людьми довкола і продуктивної взаємодії з однолітками: бажання зрозуміти іншу дитину, допомогти, поступитися, виявити турботу слабшого, взаємодіяти;
- ✓ виховувати самостійність, заохочувати до прояву ініціативи;
- ✓ спонукати дитину ставити запитання, заохочувати прислухатись до того, про що її запитують і що відповідають. Створити повноцінне мовленнєве середовище, намагатися говорити правильно і чітко;
- ✓ з метою розвитку зв'язного мовлення спонукати дитину розповідати про побачене на прогулянці, на вулиці, на річці;
- ✓ систематично розглядати з дитиною сюжетні малюнки, вчити дитину розкривати причинно-наслідкові, цільові, часові, просторові зв'язки між зображеними подіями. Під час розглядання малюнка з дитиною слід керувати її сприйманням, привертати увагу до деталей, які важко помітити, пояснювати їх значення, якщо вони малозрозумілі, стимулювати висловлювання дитини;
- ✓ організовувати ігри дітей з природним матеріалом, оскільки сприяє розвитку відчуттів і уявлень, пізнавальної діяльності дошкільнят;
- ✓ наполегливо й терпляче сприяти тому, щоб дитина сумлінно й до кінця доводила розпочату справу: прибирала іграшки, одяг тощо. Особливе значення має позитивна оцінка, якою дорослий підкріплює зусилля малюка [7, с. 154–155].

Інтегрування дитини з особливими освітніми потребами у загальноосвітнє середовище потребує зміни поглядів дітей вікової норми на інклюзивних дітей та їхні потреби. Толерантне ставлення до них породжує в колективі дружні, довірливі стосунки. Діти, на відміну від їхніх батьків, демонструють нижчий рівень агресивності та більш високий рівень позитивного сприймання дітей з особливими потребами, бо ще не мають схильності до вилучення їх із кола свого спілкування [3, с. 54].

Вихователь групи підготує батьківський колектив до прийняття дитини з особливими освітніми потребами, планує заходи, які допомогли б батькам познайомитися одне з одним, з дітьми. Спонукає до розуміння того, що наявність у групі загального розвитку дітей із особливими потребами виховує в інших дітей позитивні якості: людяність, співчуття, співпереживання.

Однак батьки повинні пам'ятати про те, що навчання в процесі гри у першу чергу повинно залишатися грою. Ні в якому разі не можна примушувати дитину робити щось проти його волі. Подібне насильницьке навчання може привести до абсолютно протилежного ефекту – можна відбити бажання вчитися на довгі роки.

У продажу на сьогоднішній день можна знайти ігри які сприяють розвитку творчості дітей. Практично в будь-якому дитячому магазині іграшок батькам надано дуже широкий вибір ігор, які вихователю слід рекомендувати батькам:

- ✓ *Різноманітні конструктори.* Конструктори чудово розвивають логіку, спритність, образне мислення і дрібну моторику. Також в процесі збирання діти вчаться приймати свої перші самостійні рішення. Існує величезний вибір конструкторів для дітей різного віку;
- ✓ *Кубики.* Діти дуже люблять всілякі кубики: пластмасові, дерев'яні, тканеві, всіх кольорів і розмірів. Кубики також розвивають у дітей творчі здібності;
- ✓ *Розмальовки та кольорові олівці,* як втім і гуаш, допоможуть дитині самовиражатися, не обмежуючи себе. Крім того, малювання здатне зайняти увагу дитини на довгий час.

Це лише небагато з того, що може бути цікаво і корисно дітям дошкільного віку, зокрема дітям з особливими освітніми потребами. Головне, що слід пам'ятати батькам, це те, що участь батьків у будь-якій грі вкрай бажано, якщо не пряме, то хоча б непряме. Адже батьківська увага необхідна дошкільнику більше всього на світі.

Висновки. Проблема соціалізації, входження інклюзивних дітей в суспільство є однією із найважливіших у системі дошкільної освіти. Формування у дошкільників перших навичок соціалізації вимагає від дітей вміння вступати в контакт з іншими, наслідувати і відтворювати певні норми та моделі поведінки.

Щодо формування соціальної компетентності у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами найкращих результатів можна досягти, граючись з ними, тому що кожна гра виконує важливу виховну, соціалізуючу функції, формуючи типові навички соціальної поведінки та систему цінностей дошкільника. У грі, діти розвиваються як особистості, у яких формуються ті вміння і навички, які впливатимуть на їх адаптацію у суспільстві та відносини з оточуючими.

Список використаних джерел

1. Виготський Л. С. Гра і її роль у психічному розвитку дитини. *Питання психології*. 1966. № 6.
2. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: *навч.-метод. посібник* / За ред. А.А. Колупаєвої. К.: Вид. група «А.С.К.», 2012. 360 с.
3. Колупаєва А. А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. *Путівник для педагогів: навч.-метод. посібник*. Київ, 2010. 96 с.
4. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОНУ від 01.10.2010 №912. URL: <https://mon.gov.ua>
5. Павленко О. М. Теоретично-психологічні основи дослідження соціальної компетентності дошкільників. *Зб. наук. праць ККПНУ імені І. Огієнка, Ін-т психології імені Г. Костюка АПН України. Проблеми сучасної психології*. 2010. Вип. 10. С. 534–544.
6. Рогальська-Яблонська І. П. Соціалізація дітей в умовах сучасного освітнього середовища ДНЗ на засадах наступності та перспективності. *Науковий вісник Миколаївського ДУ імені В. Сухомлинського: Педагогічні науки*. Вип. 37. Т.1. Миколаїв: МНУ, 2012. С. 351–356.
7. Тарасенко Г. С. Творчі ігри у виховній роботі з дітьми. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: *навч.-метод. посіб.* / за ред. Г.С. Тарасенко. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.

Панченко Світлана Миколаївна,
проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат психологічних наук, доцент

ЗДАТНІСТЬ ДОРОСЛОЇ ЛЮДИНИ ДО АНТИЦИПАЦІЇ: АКТУАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ЖИТТЄВИХ ЗМІН

Анотація. У статті проведено аналіз наукових підходів до вивчення змістовного наповнення феномену антиципації особистості, визначення антиципації для вирішення різноманітних завдань життєдіяльності. Наведено аргументи щодо актуальності розвитку здатності до антиципації у дорослому віці в умовах життєвих змін, обґрунтування проблеми з визначенням вікових та гендерних особливостей розвитку антиципації

Ключові слова: особистість, антиципація, життєва ситуація, здатність до антиципації.

Постановка проблеми. Сучасні виклики, пов'язані з постійними соціально-економічними та політичними змінами і випробуваннями, тимчасовим обмеженням прав і свобод громадян, необхідних для відвернення загрози їх життю в умовах воєнного стану, зростанням емоційних, інформаційних навантажень і вимог до адаптаційних ресурсів дорослих людей очевидно актуалізують проблему розвитку їх здатності до антиципації. Страх перед змінами – одна з найпоширеніших причин, яка заважає дорослій людині розвиватися, рости й адаптуватися до змін

навколишнього світу. Антиципаційні здібності є невід'ємною характеристикою і відображають гнучкість й відносну стійкість біопсихосоціальної системи людини. Однак, дія стресогенних чинників, зокрема життя в умовах воєнного стану, може привести до спотворення антиципаційної спроможності людини, до порушень у багаторівневій системі організації її життєдіяльності, до розвитку психосоматичних декомпенсацій різного ступеня вираженості.

У науці докладно досліджені нейрофізіологічні, психофізіологічні основи антиципації (П. Анохін, І. Павлов, В. Русалов та ін.), роль антиципації у забезпеченні пізнавальних психічних процесів (А. Брушлинський, С. Рубінштейн, О. Тихомиров, І. Фейгенберг та ін.), значення антиципації у різних видах діяльності (В. Плохих, В. Русалов, Н. Смирнова та ін.), її зв'язок з життєвою компетентністю особистості (О. Рихальська, К. Шестопалова). Найбільш ґрунтовною роботою в межах загальної психології та історії психології є праця відомого українського вченого І. Батраченка щодо визначення загально-психологічних закономірностей розвитку антиципації людини [1].

Актуальність дослідження особливостей антиципації в її соціально-психологічній зумовленості визначається не лише запитами психологічної практики, але й необхідністю переосмислення проблеми в контексті сучасних теоретико-методологічних позицій соціальної психології. Учені по-різному підходять до питання про початок і етапи формування антиципаційних здібностей особистості. Ґрунтовна розробка проблеми з визначенням вікових та гендерних особливостей розвитку антиципації наразі ще не здійснена, до теперішнього часу в цій області є лише окремі дослідження. **Мета статті** – аргументувати актуальність розвитку здатності до антиципації у дорослому віці в умовах життєвих змін.

Виклад основного матеріалу. Проблема антиципації в психології наразі є досить усвідомленою (Т.Базилевич, І. Батраченко, Н.Завацька, В.Менделевич, Г.Міськов, Л.Подкоритова, І. Савчин, О.Сергієнко, та ін.). У роботах найбільш авторитетних дослідників психології антиципації (І. Батраченко, А. Брушлинський, Д. Гібсон, В. Менделевич, У. Найссер, О. Сергієнко, Є. Сурков, І. Фейгенберг та ін.) реалізовані різні підходи до визначення і класифікації процесів антиципації і прогнозування, місця антиципації серед інших психічних процесів та у структурі діяльності дорослої людини [1; 7; 10].

Умови для подальшого вивчення феномену «антиципація» створені з розвитком генетичного підходу в психології (З. Ковальчук, С. Максименко), системно-інтегративного підходу (Г. Балл, І. Данилюк, А. Коваленко, Л. Найдьонова); розробкою концепцій самосвідомості як чинника розвитку особистості (М. Боришевський, А. Кононенко, Ю. Швалб), адаптивності (І. Аршава, Ю. Бохонкова, Н. Завацька, Е. Носенко), теоріями суб'єктності та життєтворчої активності особистості (І. Попович, В. Татенко, Т. Титаренко, В. Ямницький) [1; 2; 3; 4; 5; 6; 8].

Констатовано, що недостатньо сформовану здатність особистості передбачати хід подій і власну поведінку в різних життєвих ситуаціях вважають антиципаційною неспроможністю. При цьому з можливістю ймовірного прогнозування нерозривно пов'язують процес успішної соціальної адаптації особистості. Наголошується, що при низькому рівні антиципаційної спроможності людина виключає з антиципаційної діяльності небажані події і вчинки, орієнтуючись лише на бажані, демонструє моноваріантний тип прогнозування та стає непередбаченою до складних життєвих ситуацій. У зв'язку з цим актуальним вбачається визначення основних діагностичних маркерів і результативно-змістовних характеристик антиципації особистості в умовах життєвих змін та розкриття соціально-психологічних засад оптимізації її розвитку [1; 10].

Проблема антиципації є актуальною в межах всієї психологічної науки. Поза вивчення передбачення, прогнозування, екстраполяції, випереджаючого відображення не розглядаються такі проблеми, як психологія сприйняття, творчості, мислення, діяльності. Саме в діяльності, як специфічній формі активності особистості, спостерігається зростання значення не тільки ціннісних установок, орієнтацій, мотивів, а й очікувань, домагань і, як наслідок, антиципації [2].

Учені все більше звертаються до визначення особливостей антиципації як у нормі, так і у патології. Однак, незважаючи на досить широкий спектр робіт в даній проблемній області, питання онто-, соціо- та патогенетичних аспектів вивчення антиципації особистості, зокрема в умовах життєвих змін, та розробки концептуальних засад її розвитку потребують ґрунтовного наукового аналізу у соціально-психологічному вимірі. Аналіз феномену антиципації у соціальноісторичному вимірі показав декілька підходів:

- перший полягає у тлумаченні антиципації як апіорної ідеї та знання про певні об'єкти, події й явища, що передують процесу їх пізнання;

- на наступному етапі антиципація розглядається як очікування певних об'єктів, подій, явищ, власних дій та їх результатів, а також превентивні, підготовчі і, частково антиципуючі мету, дії;

- третій підхід надає визначення антиципації як психічної форми випереджаючого відображення, просторово-часового упередження подій в контексті всіх психічних процесів, станів, психофізіологічних функцій, настанов, переднастройок, рухів, дій, діяльності та спілкування;

- у наступному підході антиципація починає розумітися як двоєдиний процес випереджального відображення, а саме прогнозування й упередження та творення майбутнього, як-то: проектування (цілепокладання й планування) і опредметнення, в єдності з темпорально-альтернативними феноменами (психічного моделювання минулого, теперішнього, екстратемпоральною формою психічного), та визначається її історико-культурна гетерогенність з елементами неологічного антиципування [1].

Основними підходами до вивчення змістовного наповнення феномену антиципації особистості визнано: *структурно-рівневий* (Б. Ломов, Є. Сурков та ін.), *психофізіологічний* (П. Анохін, Т. Базилевич, М. Бернштейн, Л. Переслені, В. Русалов, Н. Рябчикова, Д. Ширяєв та ін.), *когнітивноповедінковий* (Дж. Брунер, Ю. Галантер, Д. Міллер, У. Найссер, К. Прібрам, І. Фейгенберг та ін.), *генетичний* (С. Максименко, З. Ковальчук та ін.), *клінічний* (О. Ахметязанова, Л. Бурлачук, О. Гончарова, О. Демакіна, О. Кочарян, К. Максименко, В. Менделевич, В. Павленко, Т. Скиданенко, О. Тихомиров, Г. Узелевська, І. Фейгенберг та ін.), *діяльнісний* (О. Асмолов, А. Брушлинський, Б. Ломов, О. Осницький, Є. Сурков та ін.), *ситуаційний* (Р. Нісбетт, Л. Росс та ін.), *акмеологічний* (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова та ін.) [1; 3; 9].

Аналіз еволюції наукової думки в галузі вивчення феномену антиципації дозволив визначити ряд загальних положень:

- антиципація є системним психофізіологічним утворенням, здатністю на різних рівнях передбачити майбутні події; завдяки передбаченню вся поведінка стає активною, мотивованою, цілеспрямованою;

- в антиципації завжди присутня раніше засвоєна і нова інформація, зіставлення якої й стає однією зі значущих умов вибору стратегії і тактики протікання майбутньої діяльності;

- антиципація на вербально-логічному рівні дозволяє у схематичній формі вирішити проблемну ситуацію задовго до її настання і безпосереднього вирішення (І. Батраченко, А. Брушлинський, Д. Гібсон, Б. Ломов, В. Менделевич, У. Найссер, О. Сергієнко, Є. Сурков, І. Фейгенберг та ін.). Логіка розвитку психологічної науки, потреба у систематизації й концептуалізації даних, накопичених у психології щодо феномену антиципації надали можливість стати терміну «антиципація» системно-інтегративним поняттям [1].

Під антиципацією розуміється здатність особистості передбачити хід подій, власних дій і вчинків оточуючих, будувати діяльність на підставі адекватного імовірнісного прогнозу. І. Батраченко розглядає антиципацію як темпорально зорієнтовану форму організації психічного, що призначена для відображення, проектування, упередження та опредметнення майбутнього [1].

Дослідниками виокремлено різні рівні антиципації у міру її ускладнення: субсенсорний, сенсомоторний, перцептивний, уявний, вербально-логічний. Встановлено, що критеріями класифікації видів антиципації є усвідомленість (свідома/несвідома), форма існування (реакції, які

випереджають дії, образи, умовиводи, плани, гіпотези, висновки), рівень психічного відображення. Констатовано, що антиципація, яка існує як випереджаюче відображення на всіх рівнях психіки, забезпечує адаптацію до змін середовища. Підкреслюється інтегруюча роль ймовірносно-прогностичної діяльності у поведінці (Б. Ананьєв, Т. Базилевич та ін.). Явище антиципації розуміється як здатність планування, переднастройок перцептивної діяльності в рамках когнітивної психології (Д. Гібсон, У. Найссер, Ж. Піаже, К. Прібрам); розглядається як інтелектуальна (пізнавальна) здатність людини (А. Брушлинський). Доведено, що крім генетичних передумов на формування антиципаційних здібностей впливає діяльність, в яку включена людина [1], а також особливості суспільства, культури, характер сімейного виховання [8].

Аналіз теоретичних та методологічних проблем дослідження антиципації особистості в психології показав, що складність її вивчення обумовлена низкою детермінант і ускладнюється наявною міждисциплінарністю досліджень. На думку дослідників феномену, антиципація підлягає розвивальному впливу на основі експлікації футурогностичних потреб, формування, корегування і вдосконалення суб'єктивних та соціальних моделей майбутнього розширення, переструктурування й уточнення арсеналу антиципаційних конструктів, системи антиципаційних схем і процедур (І. Батраченко, К. Шестопалова). Підґрунтям цих феноменів є психічна реальність, що пов'язана з відображенням у часовому аспекті умов життєвих змін людини з її життєвими стратегіями та їх реалізацією.

У зв'язку з невизначеністю понятійного апарату при аналізі зарубіжних і вітчизняних класифікацій ситуацій спостерігається неоднозначність і недостатня обґрунтованість їх диференціації на прості, кризові, екстремальні та катастрофічні; прості, складні й екстремальні; нейтральні і конфліктні; повсякденні та проблемні; конфліктні, ситуації фізичної небезпеки й невідомості; прості і проблемні; інформаційні, ймовірнісні, ситуації когнітивної складності та поведінкові; вільно обрані й нав'язані (Н. Парфьонова).

В умовах життєвих змін загальноприйнятою є класифікація життєвих ситуацій за рівнем їх узагальнення: виокремлюють *загальну життєву* ситуацію або життєвий простір і *миттєву ситуацію* (К. Левін); *актуальну ситуацію* як частину цілісного оточення, що доступна сенсорному сприйняттю у певний проміжок часу і *життєву ситуацію*, суттєвим аспектом якої є концепція світу (Д. Магнуссон). З'ясовано, що життєва ситуація в її об'єктивній репрезентації більш тривала за часом і має більшу протяжність у просторі, в порівнянні з актуальною ситуацією. Вона включає безліч конкретних подій і епізодів, що відбуваються як одночасно, так і послідовно. В суб'єктивній інтерпретації життєва ситуація відображає фрагмент загальної картини, або моделі світу, проявляючись у вигляді емоційних переживань, поведінкових установок і інтерпретації зовнішніх подій не тільки актуальних обставин, а й певних аспектів минулого і майбутнього (О. Александрова). Життєва ситуація визначається як складна, коли система відносин особистості і її самоставлення починають характеризуватися невірноваженістю, неузгодженістю між прагненнями, цінностями, цілями і можливостями їх антиципування та реалізації (Г. Мартьянова) [3].

В умовах життєвих змін така ситуація призводить до порушення діяльності, сформованих відносин особистості, породжує негативні емоції і переживання, викликає дискомфорт, що має несприятливі наслідки для її розвитку (М. Магомед-Емінов). У якості смислових одиниць ментальної репрезентації життєвої ситуації виокремлені: рівень стресогенності / комфортності; виснаженості / збереження ресурсів; безвихідної невизначеності / обнадійливої визначеності; негативної пасивності / позитивної активності; нерозв'язності / можливості розв'язання ситуації, невключення/включеності у ситуацію. Це дозволяє розглядати ситуацію в умовах життєвих змін як окремий випадок складної життєвої ситуації за таких умов (О. Александрова, Н. Волкова, Є. Єрьоміна та ін.) [3].

Здійснена дослідниками класифікація стратегій вирішення складних ситуацій в умовах життєвих змін дозволяє розрізняти стратегії за базовою характеристикою організації поведінки на копінгстратегії і захисні стратегії. Найбільш адекватними завданням є фокусування на вивченні антиципаційних здібностей комунікативного рівня в контексті спілкування і взаємодії особистості з об'єктами соціальної дійсності, на включеності антиципації в структуру різних видів діяльності, на розуміння даного феномену як породження образу майбутнього у психологічних системах.

Висновки. Спираючись на існуючі теоретичні підходи до вивчення проблеми антиципації, встановлено, що вона виступає як психологічний феномен у його різноманітних формах та має універсальне значення для всіх сторін діяльності людини. Однією з фундаментальних в психології є проблема взаємодії особистості у дорослому віці і життєвої ситуації. Особливо актуальним її аспектом, на наш погляд, виступає проблема вибору стратегій поведінки у складних ситуаціях в умовах життєвих змін. Такі ситуації характеризуються наявністю протиріччя між бажанням досягнення суб'єктивно значимої мети і засобами її досягнення, що супроводжується негативними емоційними станами і високою обумовленістю особистісними особливостями дорослої людини, яка перебуває в умовах життєвих змін, її здатністю до антиципації. При цьому сучасні системно-інтегративні уявлення про особистість не тільки дозволяють подолати розрив когнітивних і особистісних аспектів у дослідженні антиципації, а й уможливають саму постановку проблеми в її соціально-психологічній обумовленості, методологічно обгрунтоване рішення якої слугувало основою для розробки соціально-психологічної концепції розвитку антиципації особистості в умовах життєвих змін. Учені по-різному підходять до питання про початок і етапи формування антиципаційних здібностей особистості. Наразі актуальною є розробка проблеми з визначенням вікових та гендерних особливостей розвитку антиципації у дорослому віці. За умови, що рівень розвитку здатності до антиципування відображає загальний рівень інтелектуального розвитку дорослої людини, в умовах життєвих змін відбувається ускладнення, виникнення нових форм антиципаційних здібностей. З чим би не були пов'язані зміни дорослій людині важливо мати антиципаційні здібності, емоційну зрілість і певні життєві навички, щоб впоратися з випробуваннями.

Список використаних джерел

1. Батраченко І.Г. Концептуалізація феномена антиципації у психології / І.Г. Батраченко, Н.О. Полякова, А.А. Плошинська. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. Т. 19, Вип. 17. С. 24–30.
2. Бохонкова Ю. О. Психологія випереджальної стратегії особистості в ситуації життєвих змін: дис. ...д-ра психол. наук: 19.00.05. К., 2013. 478 с.
3. Завацька Н. Є., Завацький В. Ю. Соціально-психологічні засади розвитку антиципації особистості в умовах життєвих змін. Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості: монографія / за ред.: С.Д. Максименка, С.Б. Кузікової, В.Л. Зливкова]. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. С 181–201.
4. Ковальчук З.Я. Психологія безпеки: технології конструктивного самозбереження особистості: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 588 с.
5. Кононенко А.О. Індивідуальна соціальна ситуація розвитку особистості та її антиципація в умовах змін життєдіяльності. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. праць Східноукраїнського нац. ун-ту імені Володимира Даля. № 3 (47). Т. 3. Сєвєродонецьк: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2018. С. 142–147.
6. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. К.: Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
7. Менделевич В. Д. Антиципационные механизмы неврозогенеза / *Психологический журнал*. 1996. №4. С. 107–114.
8. Міськов Г. В. Підходи до вивчення антиципації в сучасній психології. *Актуальні проблеми розвитку особистості в умовах міжкультурної взаємодії в освітньому просторі*. К.: Інститут психології ім. Г.С.Костюка НАПН України, 2017. Ч. 2. С. 106–110.
9. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монографія. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.

10. Рихальська О.Г. Психологічні особливості життєвої антиципації особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2004. 20 с.

Папернова Тетяна Валеріївна,
завідувач навчального відділу КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»
Гулаков Руслан Сергійович, Гулакова Марина Сергіївна,
методисти навчального відділу КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито зміст і сутність поняття дистанційних технологій в освіті та розглянуто особливості дистанційного навчання, зокрема його види в умовах закладу післядипломної освіти.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, дистанційні технології, інноваційні форми підвищення кваліфікації.

Сучасна система освіти спрямована на розв'язання складних завдань підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до потреб економіки держави та різноманітних галузей виробництва з урахуванням нахилів, уподобань, вибраного рівня кваліфікації, світогляду. Це спонукає педагогічну спільноту до пошуку нових підходів в організації освітнього процесу, удосконалення змісту та структури, форм і методів організації навчальної діяльності педагогів, запровадження сучасних інформаційних і дистанційних технологій навчання.

Стратегічним завданням і пріоритетним напрямом державної політики в галузі післядипломної педагогічної освіти є вдосконалення компетентності педагогічних працівників, створення умов для реалізації індивідуальних освітніх маршрутів із метою професійного розвитку педагогів на основі використання інноваційних форм і методів підвищення їхньої кваліфікації. Сьогодні виникла нагальна потреба в удосконаленні не тільки змісту освіти, але й системи організаційних форм і методів підвищення кваліфікації педагогів, запровадження інноваційних педагогічних технологій у післядипломну освіту, зокрема технологій дистанційного навчання.

Технології дистанційного навчання надають можливість педагогам реалізувати особисті освітні потреби – оволодіти новими знаннями, уміннями та напрямками професійної діяльності, оновити й осучаснити знання, отримані під час навчання у закладах вищої освіти, підвищити соціальну та професійну активність, реалізувати творчий потенціал. Вони містять значну кількість сучасних засобів для активного навчання дорослих.

Дистанційна освіта – це освіта, яка повністю або частково здійснюється за допомогою комп'ютерів і телекомунікаційних технологій та засобів. Суб'єкт дистанційної освіти віддалений від педагога та/або навчальних засобів, та/або освітніх ресурсів.

Здійснюється дистанційна освіта з переважанням у навчальному процесі дистанційних освітніх технологій, форм, методів і засобів навчання, а також із використанням інформації та освітніх масивів мережі Інтернет.

Популярною технологією є надання педагогам доступу до освітніх контентів (електронних і паперових підручників, лекційних відеокурсів, відеосемінарів тощо) за допомогою різних систем. Ця технологія інтерактивна: у режимі реального часу педагоги проходять тестування знань, консультуються з освітянами тощо.

Швидко розвиваються в останні десятиліття науково-методичні основи дистанційного навчання. Проблемаам із питань розвитку дистанційної освіти присвячені роботи багатьох зарубіжних науковців, таких як: Р. Деллінг, Г. Рамбле, Д. Кіган, М. Сімонсон, М. Мур, А. Кларк, М. Томпсон, а також вітчизняних, таких як: О. Андрєєв, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, Є. Полат, А. Хуторський. Та незважаючи на велику кількість наукових досліджень, сучасна

дистанційна освіта в Україні, на жаль, все ще нагадує традиційні форми заочного навчання, без застосування всіх можливостей принципово нових форм і методів навчання.

Зауважимо, що підвищення кваліфікації – це складова загальної системи безперервної освіти особистості, а головною метою підвищення кваліфікації є приведення у відповідність фахової та посадовофункціональної компетентності працівників освіти до потреб і вимог суспільства на конкретно історичному етапі соціально-економічного розвитку українського суспільства та інтегративних процесів у всесвітньому освітянському просторі [1].

Акцентуємо, що під час дистанційного навчання активна роль викладача не зменшується, оскільки він має визначити рівень знань здобувача та прийняти рішення щодо коригування програми навчання для того, щоб домогтися найкращого засвоєння викладеного матеріалу.

Застосовуючи дистанційну форму навчання, потрібно урізноманітнювати її види. Із найбільш поширених можна виокремити такі види дистанційних технологій:

- чат-заняття, які проводяться синхронно, коли всі учасники мають одночасний доступ до чату;
- вебзаняття, або дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, що проводяться за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей інтернету;
- телеконференції, що проводяться, на основі списків розсилки з використанням електронної пошти.

Актуального значення в умовах дистанційного навчання в системі післядипломної педагогічної освіти набуває проблема застосування вебінарів.

Вебінар – це дистанційна інтерактивна форма навчання. Слово «вебінар» утворено від «веб» і «семінар» (веб – загальноприйняте позначення належності до комп'ютерної мережі Інтернет; семінар – інтерактивне навчальне заняття, під час якого слухачі виступають із доповідями, ставлять запитання, беруть участь в обговоренні, дискутують). Отже, вебінар означає «семінар, що проходить у комп'ютерній мережі», тобто його можна назвати ще онлайн-семінаром.

Вебінар – це технологія, яка дозволяє не лише передавати аудіо- і відеоповідомлення, а й відтворити повною мірою умови колаборативної форми організації навчання [3].

Вебінари дуже схожі на звичайні семінари. Під час їх проведення формулюються задачі, досягаються певні цілі. Використовують їх для навчання, підвищення кваліфікації, обміну досвідом і опанування матеріалу, який педагог зможе застосовувати для підготовки до навчальних занять чи безпосередньо при їх проведенні.

Вебінаром можна вважати також віртуальний семінар, організований за допомогою Інтернет-технологій. Головна його ознака – інтерактивність, що може бути забезпечена за допомогою моделі: доповідач – слухачі, які ставлять запитання та обговорюють їх, причому в ролі доповідача може бути викладач залежно від ролі, яку він має виконувати за сценарієм проведення такого семінару. Таким чином, дистанційна освіта продовжує активно розвиватися, удосконалюватися, охоплює різні групи населення, адже для сучасної економіки – «економіки знань» – притаманна парадигма «навчатися протягом усього життя».

Дистанційне навчання поступово замінює традиційні його форми. Воно покликане стати новою освітньою моделлю, що дозволяє здійснювати безперервне самовдосконалення, спрямоване на формування в індивіда технологій швидкого отримання, обробки інформації та практичного її застосування.

Провідними системами навчання мають стати проблемно-пошукова (побудована на самостійній діяльності з усвідомлення проблеми та пошуку способів її вирішення), імітаційно-рольова (що передбачає моделювання та вирішення учнями особистісно або професійно значущих ситуацій) та комунікативна (орієнтована на процес діалогу слухачів між собою та з викладачем).

Дистанційне навчання, крім того, є мало не єдиною можливістю навчання для людей з обмеженими можливостями, зайнятих людей і людей із маленьких міст і сіл. Саме дистанційна освіта розширює їхні можливості й дає шанс змінити життя на краще. Вважаємо, що це питання потребує подальших досліджень у різних його аспектах.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К.: Атіка, 2009. 684 с., іл.
2. Дистанційне навчання в Україні: експерименти, напрацювання, перспективи. *Вища школа*. 2014. №5-6. С. 60–63.
3. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. *Шлях освіти*. 2012. №4 (46). С. 38–41.
4. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено постановою МОН України 20 грудня 2000 р.). URL: <http://dist.knute.edu.ua/files/koncepcija.pdf>
5. Ляхоцька Л. Дистанційне навчання як педагогічна технологія неперервної освіти. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Полтава: Вид-во Полтавського педагогічного університету, 2014. С. 33–39.
6. Маслов В. Енциклопедія освіти [голов. ред. В. Г. Кремень]. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1036, [2] с.
7. Положення про дистанційне навчання: наказ МОН України від 25.04.2013 № 466. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>

Переяслова Ольга Михайлівна,
викладач Сумської дитячої художньої школи імені Михайла Лисенка
Сумської міської ради Сумської області

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО РОЗПИСУ СКЛА

Анотація: У статті розглянуто один із видів монументально-декоративного живопису – розпис скла. Акцентовано увагу на виготовлення творів з розпису скла учнями спеціальних мистецьких закладів освіти.

Ключові слова: монументально-декоративний живопис, розпис скла, естетичне виховання, учні спеціалізованих мистецьких закладів освіти.

З-поміж інших видів образотворчого мистецтва монументально-декоративний живопис є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистого розвитку, громадського й духовного становлення підростаючого покоління, естетичного виховання. Це зумовлено не тільки природою сприймання, а й тим, що вже в ранньому віці малювання становить одну з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості.

Проблеми радикального поліпшення емоційно-естетичного і духовно-морального виховання диктує такий розподіл акцентів завдань у викладанні, серед яких виховні та художньо-розвиткові були б провідними стосовно навчальних. Адже саме, як навчальний предмет, в підготовці учнів початкових спеціалізованих мистецьких закладів є складовою у вирішенні художньо-розвивальних завдань передусім формує рівень художньо-творчої свідомості особистості, що й визначає ступінь залучення її до глобальних культурогенних процесів.

З огляду на викладене – мету естетичного й художнього виховання в стислій, сконцентрованій формі можна визначити як розвиток у дітей високих естетичних ідеалів, формування потреб і здібностей до образотворчого мистецтва в процесі художнього осмислення світу.

Освітньо-виховний процес з розпису скла органічно поєднаний з іншими предметами образотворчого циклу – малюнком, живописом, композицією та історією образотворчого мистецтва або художньою культурою чи історією мистецтв.

Навчання дітей у спеціалізованих мистецьких закладах відбувається в групах основного рівня протягом трьох років. Виходячи з рівня знань, необхідних для досконального освоєння навичок роботи з необхідними інструментами та матеріалами, у групах займаються учні віком від 7 до 15 років. Кількісний склад навчальних груп становить 8 чоловік. На опрацювання навчального матеріалу відводиться 144 години на рік (4 години на тиждень).

Мета занять основного рівня – це розвиток в учнів стійких інтересів до занять з розпису скла, надання їм додаткової освіти з різних предметів, набуття практичних навичок і умінь з виготовлення різноманітних хатніх прикрас, декорування інтер'єрів власної оселі, створення вітражних композицій на склі, що також може бути реалізовано в системі допрофесійної підготовки учнів початкових мистецьких закладів та закладів загальної середньої освіти. В основу викладання предмету «Розпис по склу» покладені принципи: від простого до складного, від елементарних вправ до складної декоративної композиції, науковості, доступності, єдності виховання і навчання.

Програма предмету «Розпис по склу» структурно умовно розділена на три етапи. Кожен етап охоплює навчальний рік і складається із тематичних розділів, які послідовно розв'язують художньо-пластичні, виразні, технічні та психологічні завдання образотворчості. Ритм, форма, рух, простір, світло та композиція, як складові образотворчості, розглядаються на кожному етапі навчання. Кожен з етапів є підґрунтям наступного в доповненні навчального матеріалу, актуалізуючи окремі художньо-творчі аспекти з поступовим їх ускладненням. Акцентується увага на багатовимірності художньо-естетичних завдань та їх вирішенні в пластично-образному аспекті, ініціюється пошук власних способів виконання робіт в художньо-творчому самовияві учнів.

Програма передбачає варіантність методів і форм навчання. Робота поєднує теоретичні й практичні заняття. Тематика навчальної програми сприяє розширенню типів навчальних завдань за рахунок їх якісного-змістовної перебудови.

Тут можуть бути вирішено завдання:

- ознайомлення з творами художників вітражу, під час яких учні ознайомлюються з окремими творами різних видів та жанрів вітражного мистецтва та розпису по склу;
- удосконалення образотворчої грамоти: заняття з композиції, малювання з натури або по пам'яті та уявленню, оволодіння прийомами стилізації;
- створення самостійних творчих робіт по втіленню задуму учнів в оригінальних композиціях на склі; заняття-екскурсії в музеї, на виставки, в творчі майстерні художників та ознайомлення з колекціями предметів зроблених у вітражних техніках;
- знайомство учнів з творами та зразками національного та світового вітражного мистецтва може розглядатися в контексті художньо-драматургічного розвитку уроку як на його початку, так і в середині або на його завершенні.

За структурою заняття з розпису скла, мають комбінований характер, але відрізняються відповідно до певної теми уроку або його типу. Під час своєї роботи педагог застосовує різноманітні методи й методичні прийоми як традиційні: бесіда, розповідь, коментар, демонстрація засобів наочного навчання, організацію сприймання, стимулювання оцінної діяльності учнів, спостереження, актуалізацію опорних знань учнів, так й інноваційні: порівняльний аналіз, моделювання, ігровий метод, метод проблемних та експериментальних ситуацій, дискусій, колективну творчу діяльність, що дозволяє не тільки розвивати ключові компетентності учнів, але й досягати естетичної вихованості учнів.

Послідовність тем та виконання завдань методично обґрунтовані психофізіологічними та віковими особливостями учнів, врахуванням відмінностей художніх та технічних засобів вітражного та декоративно-ужиткового мистецтва, професійною викладацькою етикою, орієнтованою на творчий пошук учня і виявлення його індивідуальності у виборі засобів художньої виразності, техніки та матеріалів. Велика увага приділяється розвитку композиційного мислення учнів та використанню в творчих роботах цілісності образотворчих і технічних завдань. Перевага надається нестандартним самостійним композиційним рішенням учнів, а не готовим зразкам, коли учні стають «виконавцями-інструментами».

Програма дозволяє:

- привчити учнів до індивідуально та колективної творчої роботи;

- формувати у учнів уміння оцінювати композиційну цілісність композиції, враховуючи матеріал, техніку виконання, композиційне вирішення;
- учити дітей творчо мислити, відчувати й розуміти прекрасне;
- знайомити учнів з різними видами монументального та декоративно-ужиткового мистецтва, розвинути естетичні й художні почуття учня;
- стимулювати розвиток творчих здібностей учнів, заохочувати в них працьовитість, допитливість, задоволення заняттями і самостійне вирішення зацікавлених питань;
- підтримувати в учнів віру в творчі сили;
- здійснення диференційний підбір об'єктів праці в залежності від віку, індивідуальних особливостей і рівня підготовки учнів.

Для більш успішного засвоєння матеріалу на заняттях використовують дидактичний матеріал: відеоряд з історії, ілюстративний матеріал, роботи художників Сумщини та роботи учнів, виконані у попередні роки, різноманітні каталоги виставок та окремі видання присвячені творчості художників вітражного мистецтва.

Перевірка та оцінювання знань й умінь учнів здійснюється під час виконання ними практичних робіт, а також у формі проведення конкурсів та підсумкових виставок різних рівнів. Такі роботи можуть бути підсумковими й оцінюватися за допомогою формульованого й підсумкового оцінювання.

У програмі вказані навчальні тематичні завдання, які доповнюються конкретними уроками, власною методикою викладача та прийомами реалізації навчальних завдань з розпису з скла та декоруванню скла у сучасних техніках та прийомах.

Отже, виконання творчих робіт учнів відповідно до організації й розробленого освітнього процесу початкових спеціальних мистецьких закладів дозволяє не тільки розвивати ключові компетентності учнів, але й естетичного виховувати здобувачів освіти.

Перлик Вікторія Володимирівна,
старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ

Анотація. У статті розкрито зміст понять «професійна культура», «компетентність», «професійна компетентність», «управлінська кваліфікація» та проаналізовано питання управлінської кваліфікації як основної складової професійної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: професійні компетентності, керівник закладу освіти, заклад загальної середньої освіти, професійний стандарт.

Актуальність дослідження. Глобальні зміни, що відбуваються в системі загальної середньої системи України вимагають нових вимог до управління закладом загальної середньої освіти (ЗЗСО), які, у свою чергу, потребують високої сформованості професійної компетенції керівника.

Сутність цих вимог розкривається в нормативних документах загальнодержавного рівня: Законі України «Про освіту» [1], «Про повну загальну середню освіту» [2], Концепції Нова українська школа [3], Професійному стандарті керівника (директора) закладу загальної середньої освіти [4]. Розробка такої системи розвитку освіти зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір. Суспільство також підвищує вимоги до рівня професійної культури керівників закладів загальної середньої освіти, на що у своїх

наукових працях звертають увагу вітчизняні та зарубіжні вчені (В. Бондарь, В. Гриньова, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, І. Зязюн, Л. Калініна, Н. Коломінський, Л. Карамушка, О. Мармаза, В. Маслов, Н. Островерхова, Т. Сорочан).

Аналіз досліджень засвідчує, що тенденція до зміни застарілої концепції соціального управління в Україні та перехід на позиції нової управлінської парадигми, потреба якої теоретично обґрунтована в Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», державних постановах і документах, органічно пов'язана з радикальними перетвореннями й реформуванням усіх сторін життєдіяльності, у тому числі й управління закладами загальної середньої освіти. Це дає змогу говорити про те, що якість шкільної освіти сьогодні, професійна підготовка керівників закладів загальної середньої освіти – це питання, відповідь на яке, у своїх працях, намагаються розкрити відомі вітчизняні та закордонні науковці.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній теорії описаний численний досвід підвищення якості освіти, відомі технології й методи, прийоми й засоби підготовки керівників закладів загальної середньої освіти до управління сучасним закладом освіти, визначені пріоритетні напрямки створення інноваційного досвіду для забезпечення сучасної якості освіти, розроблено систему критеріїв і показників підвищення якості освіти у закладі загальної середньої освіти, чітко визначена діяльність кожного педагога щодо удосконалення освітньої роботи.

Міністерство освіти і науки України своїм наказом від 17.09.2021№568-21 затвердило професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти. Стандарт було розроблено Міністерством освіти і науки України спільно із Державною науковою установою Інститут модернізації змісту освіти [4].

Згідно зі стандартом, мета професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти полягає в безпосередньому управлінні закладом і відповідальності за освітню, фінансово-господарську та інші види діяльності закладу освіти. Керівник є представником закладу освіти у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами і діє без довіреності в межах повноважень, передбачених законом та установчими документами закладу освіти [4].

Професійний стандарт визначає наступні загальні компетентності керівника закладу: громадянську, соціальну, культурну, когнітивну та підприємницьку.

Компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний) – сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [2].

У дослідженнях Л. Даниленко та Л. Карамушки компетентність керівника закладу загальної середньої освіти становить сукупність необхідних для ефективної професійної діяльності систематичних науково-філософських, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, предметних та соціально-функціональних знань і вмінь, відповідних особистісних якостей.

Компетентність – це здатність до актуального виконання діяльності. У зв'язку з цим актуальним виявляється аналіз проблеми розвитку рівня управлінської професійної компетентності – управлінської кваліфікації керівника ЗЗСО як складової його управлінської культури [1]. Питанням компетентності в управлінській діяльності керівника пов'язується із професіоналізмом, і тому категорія «професійна компетентність» визначатиметься рівнем професійної освіти і досвідом. Індивідуальними здібностями і якостями керівника, мотивованим прагненням до неперервної самоосвіти і самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи. На думку авторів Л. Даниленко та Л. Карамушки професійна компетентність керівника ЗЗСО визначається сукупністю таких компонентів:

- знання, необхідні знання для педагогічної спеціальності або посади;
- уміння і навички, які потрібні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків;

- професійні, ділові та особистісно-значущі якості, що сприяють якнайповнішій реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків;
- загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визнання духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості;
- мотивація професійної діяльності.

Професіоналізм – це професійна компетентність керівника, яка визначається як єдність його теоретичної готовності до здійснення своєї діяльності [3].

Зміст теоретичної готовності складають аналітичні, прогностичні, проєктивні та рефлексивні вміння; до практичної готовності відносяться організаторські й комунікативні вміння.

Компетенція – це професіоналізм людини, який можна розбити на елементи: професіоналізм у розумінні та прийнятті змісту норм діяльності (цілей, планів, програм, технологій, методів й підходів) і професіоналізм у наявності необхідних цінностей [3].

Професіоналізм особистості та її управлінські здібності характеризують індивідуальні якості керівника, що зумовлюють успішне виконання ним своїх професійних обов'язків. У структурі управлінських здібностей вирізняють такі показники: загальні здібності (вони необхідні, але не самодостатні), специфічні якості (без них немає організатора) та індивідуальні якості, які дозволяють окреслити певні типи організаторів. Можна констатувати, що тільки сукупність усіх цих характеристик може скласти узагальнений портрет організатора як діяча, значною мірою вони пов'язані зі спрямованістю особистості, її підготовки до управлінської діяльності та її рівнем управлінської культури взагалі.

До загальних здібностей керівника можна віднести: практичність розуму – здатність запроваджувати свої знання й досвід у різних життєвих ситуаціях; комунікативність – відкритість до інших, готовність до спілкування, потреба мати контакти з людьми; глибина розуму – уміння діяти енергійно, наполегливо вирішувати складні завдання; ініціативність – специфічний творчий прояв активності, що зумовлює народження нових ідей, пропозицій; наполегливість – прояв сили волі, уміння доводити справу до кінця; самовитримка – здатність контролювати власні почуття, власну поведінку у складних ситуаціях; працездатність – здатність вести напружену роботу, тривалий час не стомлюючись; уважність – уміння вбачати незначні деталі та зберігати їх у пам'яті; організованість – уміння працювати й жити за режимом. Планувати свою діяльність; самостійність у прийнятті рішень, уміння самому знаходити шляхи виконання завдань, брати на себе виконавську відповідальність. Професійно-управлінська компетентність являє собою вміння керівника як суб'єкта управлінського впливу, здатного по-новому структурувати наукові та практичні знання з управління. Професійна зрілість – це стан повного розкриття потенціалу керівника. Управлінська спрямованість реалізує такі показники, як інтерес до професії керівника, схильність займатися нею, усвідомлення своїх здібностей, характеру та мотивів вибору певної професії [3].

Професійний стандарт відносить до трудових функцій керівника закладу загальної середньої освіти наступне: забезпечення стратегічного управління розвитком закладу освіти; забезпечення управління якістю освітньої діяльності; забезпечення партнерської та мережевої взаємодії; організація безпечного та здорового освітнього середовища; забезпечення власного безперервного професійного розвитку. Слід звернути увагу на наявність процесуального компонента діяльності, здатність майбутніх керівників до саморозвитку. Бути компетентним у професійній діяльності означає постійно збагачувати свої знання, критично мислити, обґрунтовано висловлювати свою думку, захищати власну позицію.

Сьогодні управлінську (професійну) компетентність неможливо звести тільки до фахових знань, умінь та навичок, хоча вони і є ключовими категоріями, важливими складовими цього поняття. Управлінська (професійна) компетентність керівника – комплексне поняття, яке не можна звести не до здібностей з управління, ні до освіченості у сфері психології управління, ні до

особистих якостей особистості, тому що в такому випадку розуміння можливостей виявляється однобічним.

Основним критерієм сформованості управлінської (професійної) компетентності можна вважати професійний та особистісний саморозвиток керівника. Самоосвіта керівника – найважливіше завдання, робота над яким дозволяє йому впровадити в дію весь свій творчий потенціал, максимально повно використовувати свої можливості та здібності. Самоосвіта в свою чергу повинна бути спрямована на самовдосконалення, саморозвиток. Сьогодні шкільні реалії вимагають від керівника переосмислення багатьох освітніх канонів [3].

Необхідними професійними компетентностями для керівника закладу загальної середньої освіти є: нормативно-правова; компетентність стратегічного управління закладом освіти; компетентність стратегічного управління персоналом; компетентність забезпечення якості освітньої діяльності та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; компетентність організації діяльності закладу освіти на засадах зовнішньої системи забезпечення якості освіти; лідерська; емоційно-етична; компетентність педагогічного, соціального та мережевого партнерства; здоров'язбережувальна; інклюзивна; проектувальна; інноваційна; здатність до навчання впродовж життя; інформаційно-цифрова.

Видатний педагог В. Сухомлинський вважав, що для директора основне завдання полягає в умілому керівництві творчою працею колективу. Освітній процес, на його погляд, має три джерела: науку, майстерність та мистецтво. Добре керувати закладом освіти – це означає досконало володіти наукою, майстерністю та мистецтвом навчання та виховання. Виховання в широкому розумінні – це багатогранний процес постійного духовного збагачення й оновлення тих, кого виховують, і тих, хто виховує. Керувати ним означає насамперед самому постійно збагачуватись та оновлюватись, бути сьогодні духовно багатше, ніж учора. Внутрішньошкільне керівництво стає ефективним, якщо директор закладу освіти володіє теорією педагогіки та психології, знає зміст роботи вчителя, уміє чітко обрати найраціональніші форми та методи спілкування з педагогічним колективом. А саме колектив формує особистість керівника-лідера [5].

Висновки. Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що професійна компетентність керівника закладу загальної середньої освіти є складним структурним утворенням, тобто компетентністю, яка розпадається на більш дрібні, специфічні компоненти.

Таким чином, між поняттями «компетентність», «професійна компетентність», «управлінська компетентність» і «управлінська кваліфікація» існує об'єктивна залежність, що відображає їх взаємозв'язок як системо утворюючих елементів професійної культури керівника ЗЗО.

Отже, професійна культура керівника прямим чином залежить від його управлінської кваліфікації, де кваліфікація розглядається як досягнення належного рівня професійної (управлінської) компетентності, тобто рівня знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей, загальної культури й мотиваційної сфери, трудових функцій керівника закладу загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law>
3. Концепція нової української школи (схваленої розпор. Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти від 17.09.2021 № 568-21 URL: https://mon.gov.ua_news
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. URL: <https://mala.storinka.org>

Пройдакова Юлія Юріївна,

методист Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАКЛАДІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті розкрито досвід впровадження інноваційних технологій в освітній та фізкультурно-тренувальний процеси Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю.

Ключові слова: заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю, планшетний комп'ютер, смартфон дистанційного керування, пульсотаксометр, крокомір, пульсоксиметр, GPS навігатор, трекер.

Актуальність. Інноваційні технології суттєво змінюють спосіб життя людини та проникають у кожен сферу життя суспільства. Актуальність теми обумовлена як розвитком інноваційних технологій, так і зростанням їх ролі в оптимізації та урізноманітненні освітнього процесу з будь-якого предмету, зокрема і фізичної культури.

Про актуальність та важливість теми свідчить значна кількість наукових праць, присвячених інноваційним технологіям. Питання інноваційних технологій у фізичному вихованні розглядаються в дослідженнях О. Губаревої, Г. Іванова, Л. Кайдалової, О. Кіяшко, Л. Костельної, О. Левицької, Т. Лясоти, Н. Москаленко, О. Норкіної, О. Попович, Н. Фоломєєвої, Л. Штеф та ін. Н. Москаленко зазначає, що інноваційні технології у фізичному вихованні виступають вагомим фактором збереження здоров'я й забезпечення гармонійного розвитку особистості в освітніх закладах. Потенціал фізичного виховання полягає в тому, що він впливає як на підвищення функціональних можливостей організму засобами фізичної культури, так і на виховання патріотичних, морально-естетичних якостей [4].

Актуальність даного питання розглядається й на рівні Держави. 30 липня 2021 року між Міністерством освіти і науки України та організаторами проєкту Олександра Педана з розвитку спорту серед школярів «Junior Z» був організований круглий стіл «Новій українській школі – нова фізична культура». За круглим столом обговорювалося важливе питання щодо розбудови Нової української школи та перетворення закладів загальної середньої освіти на простір здоров'я, де діти не втрачатимуть здоров'я, сидячи за партами і ведучи малорухливий спосіб життя, а навпаки – зміцнюватимуть імунітет, гармонійно розвиватимуться, демонструючи високий рівень рухової активності, фізично готуватимуться до захисту своєї країни. Міністр освіти і науки з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Артур Селецький також зазначив, що круглий стіл є важливою ланкою реалізації програми Президента «Здорова Україна» та Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, в яких фізична культура, рухова активність, фізичне виховання визначаються як пріоритетні напрями розвитку [5].

Якщо в закладах загальної середньої освіти тільки намічаються шляхи впровадження інновацій для розбудови безпечного і здорового освітнього середовища, то в закладах спортивного профілю вони вже реалізуються.

Мета статті – розкрити досвід впровадження інноваційних технологій в освітній та фізкультурно-тренувальний процеси Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю.

Основний виклад. За даними Державної служби статистики за 2019 рік в Україні діє 1239 дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ) та спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву (СДЮШОР), що охоплюють 460175 дітей. У Харківській області таких шкіл 75 і вони охоплюють 43965 дітей [1].

Наш Харківський республіканський ліцей-інтернат спортивного профілю відноситься до закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, що забезпечують відбір та здійснюють спортивну підготовку обдарованих дітей, створюють умови для розвитку їх індивідуальних здібностей з метою поглибленого оволодіння спеціалізацією в

обраному виді спорту, досягнення високих спортивних результатів та поповнення національних збірних команд. У ліцеї-інтернаті культивуються види спорту, що входять до програми Олімпійських ігор: легка атлетика, бокс, боротьба греко-римська, стрибки на батуті. Ліцеїсти поєднують навчально-тренувальний процес із здобуттям відповідної освіти.

Учителі Ліцею під час проведення освітнього та навчально-тренувального процесів активно реалізують три напрями роботи: проповідання ідей і принципів олімпізму, формування в учнів навичок культури і здорового способу життя та поглибленого оволодіння спеціалізацією в обраному виді спорту. Щоб відповідати викликам світового рівня розвитку спорту вони використовують сучасні інноваційні технології: інтерактивні види і форми роботи, сучасне обладнання у вигляді різноманітних гаджетів і комп'ютеризоване навчання.

Для пропаганди ідей олімпізму серед дітей та молоді в закладі традиційно проводиться спортивне свято «Олімпійський урок». Як правило, це свято відбувається напередодні Дня фізичної культури і спорту та з нагоди Європейського тижня спорту. Під час заходу учні приймають участь у вікторинах, диспутах, зустрічах з видатними спортсменами, тренерами та діячами фізичної культури і спорту як у форматі живого спілкування, змагання, так і у режимі онлайн, з використанням сучасних технічних засобів.

У 2021 році на Харківщині відбулося спортивне свято – Всеукраїнський фізкультурно-оздоровчий захід «Рух – це здорово!», до якого долучилися наші ліцеїсти, які демонстрували свої спортивні здобутки та майстер-класи з різних видів спорту. Справжній заряд бадьорості юні учасники отримали від веселої руханки, яка в прямому ефірі об'єднала всі куточки України.

В останні роки для пропаганди ідей олімпізму серед дітей та молоді ширше стали використовувати самі спортивні змагання, у ході яких застосовується олімпійська атрибутика: підйом олімпійського прапора, олімпійська клятва тощо.

Другий і третій напрями роботи викладачів взаємопов'язані між собою, бо поглиблене оволодіння ліцеїстами спеціалізацією в обраному виді спорту не можливе без формування в них навичок культури і здорового способу життя. Тому головна особливість навчально-тренувального заняття – постановка та аналіз техніко-тактичних дій учнів на основі їх фізичних можливостей, вікових особливостей та стану здоров'я.

Учителеві досить важко дослідити правильність техніки виконання вправ під час навчання через динамічність виконання та значну кількість учнів у навчально-тренувальній групі. Тому важливу роль у системі спортивної підготовки молоді відіграють сучасні засоби та гаджети: планшетний комп'ютер, смартфон дистанційного керування, пульсотактометр, крокомір, пульсоксиметр, GPS навігатор, фітнес-браслет та трекер рухової активності, розумний годинник, динамічно керовані моделі, безконтактно-сенсорні системи, 3D технології тощо.

Відеоматеріали дозволяють представляти інформацію, пов'язану з динамічними процесами. Наприклад, при навчанні різним руховим діям, проведенні спортивно-масових і культурних заходів, аналізі біомеханічних характеристик, тактичних дій тощо. Аудіоматеріали широко використовуються для музичного супроводу виконання комплексів загальнорозвиваючих вправ.

Планшетний комп'ютер дозволяє під час тренування за допомогою фото- і відеокамери, а також спеціальних програм вивчити та скоригувати рухи. Пульсометри – відстежувати та уникати перенапруги й перевантажень у період підготовки до змагань, а початківців-спортсменів навчають дозувати навантаження. З метою ефективної роботи та досягнення бажаних цілей, аналізу своїх щоденних результатів, своєчасного виявлення помилок та їх корегування використовуються фітнес-браслети та трекери. З їх появою учасникам освітнього та навчально-тренувального процесів надається більше можливостей: досягнення цілей (установка цілі, нагадування, повідомлення); контроль активності (шагомір, відслідковування активності, вибір виду тренувань); контроль ваги (лічильник калорій, щоденник харчування, сканер штрих-кодів); контроль сну (відслідковування сну через його кількість та якість, розумний будильник); контроль пульсу [2].

Складні вправи легше засвоюються, якщо розбити їх зображення за допомогою використання 3D-технологій. Завдяки графічній візуалізації учні можуть сприймати об'єкти більшої складності, оскільки анімація дозволяє їм бачити структурні компоненти і розуміти принцип роботи. Звичайно ж, використовувати тільки 3D-технології на уроці не доцільно, а найбільший ефект досягається лише тоді, коли в сукупності будуть працювати всі інструменти: смартфони, планшети, фаблети, медіа-центри, проектор, телевізор, відеокамери, хмарні сховища і, звичайно ж, тривимірне зображення. Також, на сучасному етапі розвитку суспільства широкого впровадження у освітній процес набули Internet-ресурси. Необхідність їх полягає в тому, що вони надають доступ до найновішої інформації, якої ще немає в традиційних джерелах, або кількість джерел обмежена, а також сприяють обміну фаховою інформацією. У процесі навчання послугами глобальної мережі користуються всі учасники освітнього і навчально-тренувального процесів. Створивши сайт, учитель отримує власне інформаційне поле, на якому починає вибудовувати свою освітню стратегію. Сайт – інформаційний майданчик, який інтегрує педагогічні та комп'ютерні технології, допомагає організувати роботу учнів у дистанційному режимі, сприяє підвищенню інтересу учнів до навчання, залучає їх до ведення здорового способу життя, підвищує професійне спілкування учнів з учителем [2].

Висновки. Таким чином, впровадження інноваційних технологій і засобів у освітній і навчально-тренувальний процеси з фізичного виховання дозволяє учням осмислено вибудовувати траєкторію тренування, вчасно реагувати і коригувати рухи, проектувати, переглядати будь-які спортивні техніки, контролювати і аналізувати щоденні результати, а також змінити ставлення до власного здоров'я. Учитель і тренер мають можливості вдосконалити навчально-тренувальний процес у напрямку підвищення його ефективності, посилення внутрішньої мотивації учня щодо фізичного навантаження, розвитку, вдосконалення певних технік та дотримання здорового способу життя. Вважаємо, що інноваційні технології і сучасні спортивні засоби допоможуть молоді нашого Ліцею швидше досягнути високих спортивних результатів, поповнити національні збірні команди, а також виховати патріотів олімпійського руху.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України. Київ, 2020. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf
2. Інформаційні технології в навчанні. Київ: Видавнича група BHV, 2006. 240 с.
3. Качан О.А. Упровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність закладів освіти: навч.-метод. посібник. Слов'янськ: Витоки, 2017. 138 с.
4. Москаленко Н. Технології навчання фізичної культури. 2015. №6. С. 35.
5. Модельна програма з фізкультури для 5-6 класів. *Новій українській школі – нова фізична культура*: круглий стіл. URL: <https://cutt.ly/PHSQ5PE>

Сєрих Лариса Володимирівна,
завідувачка кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ПРОЄКТУ

Анотація: У публікації розглянуто методологічні засади взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків. Спільна діяльність закладів освіти представлена в розрізі науково-дослідного проєкту Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Публікація дозволяє простежити організаційно-педагогічні основи реалізації *Stream-освіти*, зокрема в запропонованій спільній діяльності.

Ключові слова: підлітки, взаємодія, заклади загальної середньої освіти, заклади позашкільної освіти, Stream-освіта, естетичне виховання.

У статті дотримуємося позиції, згідно з якою сучасна педагогічна теорія і практика не можуть вирішувати завдання взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти щодо естетичного виховання підлітків без урахування досягнень інших наук. Вважаємо, що визначення теоретико-методологічних засад, педагогічних умов взаємодії означених закладів і сутнісних ознак естетичної вихованості підлітка можливе лише шляхом інтеграції філософських, соціологічних, педагогічних та психологічних знань [6].

Показуючи детермінанти означеної взаємодії, завдяки яким сьогодні відбувається переосмислення системи освіти, відтворення та ретрансляції знань, нової парадигми освіти й виховання, констатуємо, що сутність традиційної освіти полягає у відтворенні педагогічного досвіду згідно із заданим зразком. Натомість інноваційна освіта забезпечує умови для випереджального зростання духовних потреб людини впродовж усього її життя [6].

Сучасна вітчизняна стратегія сталого розвитку успішної держави відображає тенденції високорозвинених країн до побудови «конкурентоспроможного суспільства знань», основою якого є якісна освіта на всіх її організаційних рівнях. Зазначене знаходить підтвердження у змісті нового закону України «Про освіту», концепції «Нова українська школа» [5], інших документах. Аналізуючи основні положення законодавчих документів, регулюючих українську освіту, слід підкреслити тенденції до позитивно якісних змін, а саме орієнтир на виховання покоління нового типу мислення. Представники цього покоління мають оволодіти низкою компетенцій, відповідних соціально-економічному рівню розвитку суспільства [5].

У сучасних наукових пошуках А. Богуш, Л. Кононко, О. Кульчицької (художньо-естетичне виховання), В. Котирло (виховання гуманних почуттів), М. Марковської (ознайомлення з природою, організація дослідницької роботи) та інших [3] розглянуто можливості спільної діяльності.

Науковці підкреслюють, що правильно організована освітня діяльність підлітків є запорукою подальшого успішного навчання і його особистісної реалізації у сучасному світі. Тому запровадження освітніх інновацій в означеній взаємодії потребує особливої уваги, детального вивчення й реалізації, зокрема слід досліджувати й запроваджувати STREAM-освіту, що відповідає вимогам сучасного високотехнологічного суспільства [2] як в закладах загальної середньої освіти, так і в закладах позашкільної освіти.

Завдячуючи STREAM-освіті, досліджуємо розвиток індивідуальності особистості як вищу духовну цінність суспільства, головну продуктивну силу, в якій виявляється органічна єдність мети і засобу.

Зазначимо, що ціллю й сенсом життєдіяльності людини є найважливіші цінності – життя, свобода, благополуччя, заради яких вона творить, бореться, мріє та вірить. Забезпечення реалізації цих цінностей є важливим завданням для України на шляху входження до світового співтовариства. В означеному аспекті для всіх сфер соціального, культурного та політичного життя посилюється значення людиноцентризму як філософської рефлексії про людину [6].

До психолого-педагогічних детермінант взаємодії відносимо спільні дії, спрямовані на реалізацію поточних і перспективних завдань спільної діяльності із завершальним загальним результатом. За такої умови важливе суб'єктивне відображення результату індивідуальними й колективними суб'єктами взаємодії. Оскільки, сьогодні загострюється потреба у розширенні діапазону можливостей та глибинної структуризації наукоємної складової потенціалу нації, – важливо навчити індивіда співжиттю з іншими людьми й суспільними структурами, умінно регулювати різні психологічні, соціальні, політичні, міжнаціональні конфлікти з дотриманням вимог культури плюралізму думок. Зважаючи на це, у вихованні й соціалізації підлітків беруть участь сім'я, заклади освіти, дитячі угруповання, громадські організації, інші й найефективнішими у

процесі виховання, на нашу думку, є взаємовідносини між закладами загальної середньої та позашкільної освіти [6].

Ця публікація має на меті – з'ясувати також організаційно-педагогічні можливості запровадження STREAM-технологій у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, визначити перспективи запровадження STREAM-технологій у роботі з підлітками й розробити алгоритм запровадження STREAM-технологій у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків.

Широке коло сучасних досліджень вітчизняних науковців і педагогів-практиків присвячено питанню запровадження STEM-освіти на різних ланках освітньої системи: сутність феномену STEM-освіти та її розвиток у вітчизняній системі освіти й зарубіжжі (І. Каменєвої, О. Коваленко, К. Корсака, STREAM-освіта для дошкільників (Т. Грицишина, К. Крутій, І. Стеценко та інші); міждисциплінарний підхід до навчання учнів молодшого шкільного віку у форматі STEAM-освіти (В. Андрієвська, Л. Білоусова та інші). Проаналізовані дослідження висвітлюють різні аспекти означеної проблеми, доводячи актуальність й доцільність інноваційних змін в освіті, а саме запровадження STEM-технологій у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків.

Зазначене підтверджує мету STEM-освіти, що полягає у формуванні й розвитку розумово-пізнавальних і креативних якостей особистості. Тому, відпрацьовуючи алгоритм запровадження STREAM-технологій у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків, керуватимемося логікою співпраці й взаємодії означених закладів.

Серед напрямів діяльності ми вбачаємо напрями, пов'язані з *розвивальними й комунікативними іграми*, що сприяють розвитку розумових, винахідницьких і комунікативних здібностей дітей, їх уваги, пам'яті, уяви, фантазії, набуттю ключових життєвих компетентностей.

Мистецька компетентність – це орієнтовні напрями, пов'язані з різноманітною мистецькою діяльністю за видами й жанрами мистецтва, що забезпечують естетичне виховання підлітків: уміння слухати музичні твори, розуміти малюнок танцю, набувати навички виконавської культури, аналізувати й інтерпретувати твори мистецтва, розвивати музичний слух, відчувати ритм, колорит, тембр, композиційні нюанси тощо.

Комунікативна компетентність – напрями, що сприяють набуттю й закріпленню навичок і компетентностей з оволодіння основами українського й іншомовного спілкування, формування вміння досягати комунікативних умінь.

Ключові, практико-орієнтовані компетентності, пов'язані з будь якими напрямками, спрямованими на розвиток художнього й естетичного смаку підлітків, їх чутливості до краси природи, предметного та соціального довкілля, емоційного сприйняття творів мистецтва та розвитку творчої діяльності. Ця група компетентностей дозволяє підвищувати моральні й вольові рис характеру підлітків, підвищувати їх фізичну, творчу й розумову працездатність. До цього напрямку слід віднести заняття з комп'ютерної грамотності, щоб орієнтуватися в інформатизованому суспільстві, з технічного моделювання, логічних ігор з математичним навантаженням, конструювання й експериментування.

Методичну роботу з учителями закладів загальної середньої та педагогами закладів позашкільної освіти доцільно організувати за такими формами роботи: методичні об'єднання, педагогічні лабораторії, творчі групи, педагогічні творчі майстерні, методичні поради, магазин STREAM-технологій, індивідуально-творча діяльність педагогів та інші.

На відміну від закладів загальної середньої освіти, заклади позашкільної освіти мають більше можливостей для забезпечення варіативного характеру, мети і цілей освіти, створює умови для більш гнучкого змістового наповнення освітнього процесу, сприяє ефективній реалізації інновацій, що цілком відповідає сучасним освітнім тенденціям. Системна методична робота дає можливість відпрацьовувати механізми запровадження освітніх інноваційних технологій.

Виходячи з визначеного, можемо виписати алгоритм запровадження STREAM-технологій у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків (рис.1).

КОНЦЕПТУАЛЬНА ІДЕЯ:	
СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ STREAM-ТЕХНОЛОГІЙ У ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ	
АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ НАД STREAM-ТЕХНОЛОГІЯМИ	
<ul style="list-style-type: none"> - РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ТЕОРІЇ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ - ВВЕДЕННЯ ЗНАНЬ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРЕДМЕТІВ, ЯВИЩ І ПРОЦЕСІВ - ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДТЕХНОЛОГІЙ: ТЕХНОЛОГІЙ МОДЕЛЮВАННЯ, ПРОЕКТУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ІНЖЕНІРИНГУ, ІНШИХ - ПОСИЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ, КУРСІВ 	
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТНИХ НАПРЯМІВ	ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ STREAM-НАПРЯМІВ
РОЗВИВАЛЬНІ КОМУНІКАТИВНІ ІГРИ <ul style="list-style-type: none"> - РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК - ВМІННЯ ПРАЦЮВАТИ В КОМАНДІ - ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ 	НАПРЯМ ЛОГІКА І ІНТЕЛЕКТ <ul style="list-style-type: none"> - РОЗВИТОК ЛОГІКИ - РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ - ШАХИ, ШАШКИ, ПАЗЛИ, ГОЛОВОЛОМКИ ТОЩО
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ <ul style="list-style-type: none"> - РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК - ІНТЕГРАЦІЯ З УСІМА ОСВІТНИМИ НАПРЯМАМИ 	ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ <ul style="list-style-type: none"> - ІНЖЕНІРИНГ, LEGO-КОНСТРУЮВАННЯ - ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО - ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІКТ-ТЕХНОЛОГІЙ І ПРОГРАМ - ПОШУКОВО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ
МИСТЕЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ <ul style="list-style-type: none"> - ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОГО МАТЕРІАЛУ - МОДЕЛЮВАННЯ, ІНЖЕНІРИНГ, АРХІТЕКТУРА, ІН. 	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МАСОВА РОБОТА ЗПО <ul style="list-style-type: none"> - ЗУСТРІЧІ - ЕКСКУРСІЙНА РОБОТА - ТЕМАТИЧНІ СВЯТА - ОСВІТНІ ПРОЄКТИ 	ЕСТЕТИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗЗСО ТА ЗПО <ul style="list-style-type: none"> - МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ - ОФОРМЛЕННЯ КАБІНЕТІВ - ЗМІННІ ЕКСПОЗИЦІЇ, ГАЛЕРЕЇ ТОЩО
ОЧІКУВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ	
<ul style="list-style-type: none"> - НАБУТТЯ ПІДЛІТКАМИ КОМПЕТЕНЦІЙ - ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВІДПОВІДНО ДО ВІКОВИХ І ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ЇХ ДО АКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ - ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ. 	

Рис.1. Система запровадження STREAM-технологій у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків

Висновки. Виходячи з досліджень сучасних провідних науковців, зроблено висновок про актуальність STEM-освіти й розроблено систему роботи щодо впровадження інноваційних STREAM-технологій у взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків. Відповідно до розробленої системи естетичного виховання підлітки набуватимуть нового типу компетенцій для подальшої успішної життєвої й освітньої самореалізації особистості як у позашкільній профільній діяльності, так і в інших закладах освіти.

Список використаних джерел

1. STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку: матер. III Міжн. наук.-практ. конф. 9-10 листопада 2017 р. Київ: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». 2017. С. 160. URL: <http://man.gov.ua/17>.

2. STREAM-освіта або Стежинки у Всесвіт: парціальна програма формування культури інженерного мислення / авт. кол.: наук. кер. К.Л. Крутій. Київ. 2017. 158 с.
3. Заярна В.С. Організаційно-педагогічні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в умовах позашкільного навчального закладу // Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників: матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжн. участю (Київ, 15-16 травня 2014 року). Київ, 2014. 278 с. С.151–158.
4. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua/konczepczyia>.
6. Серих Л. В. (2021). Детермінанти спільної діяльності закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків. *Наук.-метод. журнал «Нова педагогічна думка»*. 2021. 1 (105). (23–27).

Тихенко Лариса Володимирівна,

директор, канд. пед. наук, доцент,

Сьома Світлана Олексіївна, методист, канд. пед. наук

КЗ СОР – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

НОВАЦІЇ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ СУМЩИНИ

Анотація. У статті висвітлено приклади успішно реалізованих інноваційних проєктів у закладах позашкільної освіти Сумщини. Акцентовано увагу на інноваційній діяльності педагогічних колективів закладів позашкільної освіти в освітньому процесі, методичній і управлінській діяльності.

Ключові слова: новація, позашкільна освіта, заклад позашкільної освіти, проєктна діяльність.

Послідовна модернізація системи позашкільної освіти передбачає зміщення акцентів з процесу навчання на його результати, зміну ролі педагога, особистісний підхід до вихованця із забезпеченням його творчого розвитку й пізнавальної активності.

Сучасна позашкільна освіта покликана сформувати особистість, яка б могла вирішувати різноманітні завдання, бути високо моральною, духовно розвиненою, творчою і мобільною у своєму розвитку. Вирішення окреслених завдань неможливе без суттєвих перетворень у всіх ланках педагогічної системи: в цінностях, цілях, змісті, процесі й результатах освіти й виховання, в характері діяльності педагогів і вихованців, формах, методах і засобах освіти й виховання, в освітньому середовищі, відношеннях із зовнішнім середовищем, якості й рівні матеріально-технічної, організаційно-методичної та кадрової підтримки позашкільного освітнього процесу [2, с. 56].

У контексті зазначеного важливим є розроблення, запровадження та поширення в освітній практиці закладів позашкільної освіти нових ідей, засобів, інноваційних освітніх та управлінських технологій, нових концепцій і методик освіти й виховання, нових технологій соціалізації, що, в свою чергу, забезпечуватимуть перехід системи позашкільної освіти до більш прогресивного якісного стану та відобразатимуть її перехід до нового ступеня розвитку [3, с.102].

Розглянемо приклади інноваційної діяльності педагогічних колективів закладів позашкільної освіти Сумської області в *освітньому процесі* (змістові та процесуальні), *методичній і управлінській діяльності*.

I. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

1.1. Освітній проєкт «Босоногий маршрут»

Місце реалізації: Великописарівська станція юних натуралістів Великописарівської селищної ради Сумської області

Освітня ідея: моделювання та пошук нових підходів щодо організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, спрямованих на гуманізацію освіти, що сприятиме створенню оптимальних умов для духовного зростання особистості, формування цінностей здорового способу життя, повноцінної реалізації психофізичних можливостей, збереження та зміцнення

здоров'я; створення умов для виховання культури здоров'я дітей та учнівської молоді, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя шляхом упровадження в освітній процес інноваційних здоров'язбережувальних освітніх технологій [1, с.87].

Засоби реалізації.

– ознайомлення дітей і членів їхніх родин з технологією виготовлення стежки для масажу ніг природними матеріалами; огляд друкованих джерел (наукова, науково-популярна література), огляд інтернет-ресурсів;

– проектування стежки для масажу ніг природними матеріалами, збір необхідного природного матеріалу;

– виготовлення і комплектація стежки для масажу ніг природними матеріалами.

Результати: босонігий маршрут дає змогу вихованцям випробувати ногами різні текстури поверхні: від м'якого піску до жорсткого каміння. Маршрут будується із урахуванням місцевого ландшафту та клімату. Прогулянка босонігою стежкою допомагає загартувати організм і підвищити його захисну реакцію. Це стимулює кровообіг і роботу серця. Масаж стоп природними матеріалами знімає втому, запобігає виникненню судом у литках. Як і будь-яка фізична активність, босонігий маршрут запобігає виникненню хвороб опорно-рухового апарату, підвищує загальний тонус організму, протидіє плоскостопості.

Реалізація означеного проєкту сприяє залученню вихованців до пошуково-дослідницької роботи, заготівлі природного матеріалу, вивчення його властивостей та використання в побуті. Робота над створенням босонігого маршруту згуртовує педагогів, дітей, батьків, сприяє формуванню вале-екологічної свідомості соціуму.

1.2. Проєкт «Упровадження технологій органічного землеробства у практику роботи гуртків сільськогосподарського профілю»

Місце реалізації: Великописарівська станція юних натуралістів Великописарівської селищної ради Сумської області

Освітня ідея: залучення вихованців закладу позашкільної освіти до дослідження можливостей і технологій органічного землеробства. Упровадження технологій органічного землеробства на навчально-дослідній земельній ділянці закладу сприяє ознайомленню вихованців із технологіями «тепліх грядок» В. Розума, «органічних грядок» Б. Бублика, «блочно-модульного городу» О. Савіна.

Робота за такими технологіями формує у вихованців навички закладання відповідних дослідних ділянок на НДЗД; організації дослідів щодо підготовки ґрунту, поливу, вирощування садових, овочевих і польових культур; презентації результатів роботи в соцмережах; проведення масових заходів (свята врожаю, родинні ярмарки-виставки, квести, ін.); участь у заходах регіонального і всеукраїнського рівнів.

Засоби реалізації.

– ознайомлення дітей і членів їхніх родин з технологіями органічного землеробства: огляд друкованих джерел (наукова, науково-популярна література);

– вивчення Інтернет-джерел (відеофільми, скрайб-презентації, статті, репортажі, огляди, інтерв'ю, ін.);

– закладання дослідних ділянок відповідно зазначених технологій на навчально-дослідній земельній ділянці: вирощування на «органічних грядках» польових культур, зокрема: сої, ячменю, кукурудзи, соняху (посівний матеріал надається фермерським господарством «Світанок»), що дає можливість покращити схожість насіння в умовах посухи; вирощування овочевих культур блочно-модульним способом, що полегшило обробіток та сприяло поліпшенню структури та підвищенню родючості ґрунту, а також дало можливість отримати більш екологічно-чистий урожай без використання мінеральних добрив [1, с.88].

Результати: набуття нових знань, умінь і навичок щодо використання технологій органічного землеробства в процесі експериментально-дослідницької роботи на навчально-дослідній земельній ділянці; висвітлення результатів досліджень на районних та обласних науково-практичних конференціях, екологічному форумі «Природа – національне багатство України», який щорічно проходить в межах обласного соціально-освітнього проекту «Голос крові: ми – Українці!» та «Всеукраїнському форумі трудових об'єднань». Вихованці є переможцями обласного екологічного форуму «Природа – національне багатство України» секція «Вивчення народних традицій раціонального природокористування», Всеукраїнського конкурсу на кращу навчально-дослідну земельну ділянку, Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН.

1.3. Клуб «Цікаве дозвілля»

Місце реалізації: Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Сумської міської ради.

Освітня ідея: засвоєння здобувачами позашкільних освітніх послуг 6-8-річного віку біологічних знань, формування екологічної культури та екологічного мислення. Зміст діяльності Клубу ґрунтується на діяльнісному підході і зорієнтований на цілісний підхід до особистості та її освіти, формування життєвої компетентності, розвиток прагнення до самовираження та саморозвитку.

Засоби реалізації: Клуб організовує свою роботу за трьома напрямками: еколого-натуралістичним, художньо-естетичним та дослідницько-експериментальним. Для реалізації мети і завдань діяльності Клубу за окресленими напрямками використовуються навчальні програми з позашкільної освіти шести профілів: «Кольорові долоньки», «Природа і творчість»; «Дитина і довкілля», «Друзі природи», «Розвивальні ігри» та «Розвиваємось граючись».

Результати: сформовані уявлення здобувачів позашкільних освітніх послуг про навколишнє середовище у процесі їх безпосереднього спілкування з об'єктами довкілля; розвиток образних форм пізнання світу; висока та достатня результативність вихованців у виконанні різноманітних вправ, що формують загальнонавчальні вміння: читання з розумінням; уміння висловлювати власну думку усно і письмово; критичне, системне та нестандартне мислення; здатність, достигаючи принципів логіки, чітко обґрунтовувати власну позицію; керованість особистим емоційним станом.

1.4. Фармакогностичний практикум «Фітотерапія для майбутніх поколінь»

Місце реалізації: Комунальна організація (установа, заклад) «Шосткинська міська станція юних натуралістів Шосткинської міської ради Сумської області».

Освітня ідея: підвищення попиту на лікарські засоби рослинного походження, досягнення фармацевтичних, біохімічних і медичних наук за останнє десятиріччя, актуалізують питання створення відповідних умов для ознайомлення підростаючого покоління з сировинною базою лікарських рослин за рахунок їх культивування, а також формування практичних умінь і навичок щодо заготівлі, зберігання, переробки і стандартизації лікарської сировини.

Запропонований Проєкт забезпечує створення умов для реалізації завдань практичної фармакогнозії: вивчення вихованцями лікарських рослин як джерела біологічно активних речовин, їх поширення у природних умовах, визначення запасів, умов заготівлі, зберігання, аналіз доброякісності лікарської рослинної сировини, оволодіння макроскопічним і мікроскопічним методами аналізу, введення в культуру нових лікарських рослин.

Засоби реалізації:

- проведення тематичних занять із вивчення видового складу лікарських рослин навчально-дослідної земельної ділянки, зокрема рослин радіопротекторної дії;
- проведення практичних і лабораторних робіт на базі відділку лікарських рослин навчально-дослідної земельної ділянки станції юних натуралістів;

- постановка дослідів та експериментів щодо введення в культуру рослин-інтродуцентів із дикорослої флори Сумщини;
- дегустація і застосування сировини лікарських рослин: «Запрошує фітобар», «Лікарські рослини у сучасній косметології», ін.

Результати:

- розроблення програми фармакогностичного практикуму, відповідно до умов навчально-дослідницької земельної ділянки станції юних натуралістів;
- підготовлення методичних рекомендацій щодо організації теоретичних і практичних завдань фармакогностичного практикуму;
- модернізація матеріально-технічної бази закладу, що відповідають сучасним вимогам фармакогностики.

1.5. Соціально-освітній проєкт «П'ять кроків до квітучої Лебединщини»

Місце реалізації: Лебединський центр позашкільної освіти Лебединської міської ради Сумської області.

Освітня ідея: дослідження історичних джерел про минуле рідного краю; відродження і збереження традицій народної культури, народних промислів і ремесел, нематеріальної культурної спадщини; охорона та примноження природних багатств малої Батьківщини; формування соціальних і практичних компетентностей дітей та учнівської молоді. Соціальними партнерами Проєкту є ДП «Лебединський лісгосп» та заклади загальної середньої освіти Лебединської об'єднаної територіальної громади.

Засоби реалізації: проєкт складається з 5 міні-проєктів, інтегрованих за еколого-натуралістичним і туристсько-краєзнавчим напрямками позашкільної освіти:

- **«GreenLab»** – упровадження технологій STEM-освіти на заняттях гуртків закладу позашкільної освіти.
- **«GreenForest»** – організація роботи шкільного лісництва.
- **«GreenStyle»** – розроблення та реалізація навчальних програм з позашкільної освіти, спрямованих на ознайомлення вихованців із рециклінгом та апсайклінгом.
- **«GreenLife»** – розвиток у вихованців навичок раціонального природокористування.
- **«GreenWay»** – проведення рекламної кампанії Лебединщини як об'єкту, привабливого для активного відпочинку, занять туризмом, для культурно-історичного збагачення.

Результати:

- виконання робіт щодо благоустрою садово-паркового комплексу в селі Михайлівка, проведення трудової акції «Бузкові мрії» на базі Ворожбянського закладу загальної середньої освіти;
- розроблення рекламних, інформаційних, музичних, відео сюжетів і програм, здійснення їх демонстрування для населення з метою підтримання чистоти і порядку на території садово-паркового комплексу, біля річки, джерел тощо;
- розроблення туристського маршруту «Туристськими стежками Михайлівки», де систематично проводяться екскурсії для жителів громади та області;
- виготовлення відеороликів «Заповідний степ на Лебединщині», «Легенди ведуть стежками урочищ»;
- участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Творимо ліси разом»;
- організація роботи шкільного лісництва «Лісовичок»;
- проведення рекреаційно-оздоровчих занять, квестів, екскурсій, експедицій, туристичних стартапів, фотосушок, творчих майстерень для дітей та учнівської молоді громади.

1.6. Екологічний інтернет-турнір «Еколенд»

Місце реалізації: Конотопська станція юних натуралістів Конотопської міської ради Сумської області.

Освітня ідея: формування екологічної культури дітей та учнівської молоді, оволодіння екологічними знаннями, вміннями, досвідом взаємодії з оточуючим середовищем, самовиховання якостей, значущих для збереження довкілля в майбутній професійній діяльності; актуалізація інтерактивних та онлайн-технологій, форм, методів і засобів екологічного виховання, зорієнтованих на активізацію природоохоронної проєктно-дослідницької діяльності старшокласників.

Міський екологічний інтернет-турнір «Еколенд» проводиться щорічно для талановитих учнів 7-8 класів закладів загальної середньої освіти міста у межах міської декади екології.

Засоби реалізації: Відповідно до положення інтернет-турнір передбачає його проведення в три етапи. Введення карантинних обмежень, спричинених поширенням коронавірусної інфекції, перехід на дистанційну і змішану форми навчання, обумовили проведення всіх трьох етапів міського екологічного інтернет-турніру «Еколенд» в онлайн-режимі.

Результати:

– розроблення та виконання учнями закладів загальної середньої освіти міста інтерактивних завдань у режимі онлайн, підготовки розгорнутих відповідей на відеозапитання від юннатів станції юних натуралістів, проведення онлайн-тестування учасників інтернет-турніру на платформі Classtime;

– переможці та учасники фінального етапу інтернет-турніру «Еколенд» нагороджені грамотами та дипломами управління освіти Конотопської міської ради.

II. МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

2.1. Візитаційний центр міжрегіональної біологічної школи «Деснянська ліга натуралістів»

Місце реалізації: Комунальна організація (установа, заклад) «Шосткинська міська станція юних натуралістів Шосткинської міської ради Сумської області».

Освітня ідея: створення ефективного інформаційно-комунікаційного еколого-натуралістичного освітнього простору, спрямованого на координацію природоохоронної діяльності представників природно-заповідних установ Північного Сходу України, членів громадських організацій і учнівської молоді регіону.

Засоби реалізації:

– проведення спільних «круглих столів», семінарів-практикумів, науково-практичних конференцій, форумів з обговорення питань щодо збереження біорізноманіття в Україні та регіоні, завдань освітнього процесу в контексті Законів України «Про позашкільну освіту», «Про охорону навколишнього природного середовища»;

– розвиток державно-громадського партнерства, сприяння співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, екологічного парламенту;

– налагодження інформаційного обміну та ефективної комунікації міжгалузевого співробітництва між суб'єктами візитаційного центру.

Результати:

Координація і зміцнення співробітництва членів біологічної школи «Деснянська ліга натуралістів» у питанні збереження довкілля та сталого розвитку. Ініціювання створення регіонального ландшафтного парку «Верхньоесманський» на території Шосткинського району.

2.2. Обласний методико-педагогічний проєкт «Створення цифрового контенту online-заняття гуртка закладу позашкільної освіти»

Місце реалізації: заклади позашкільної освіти області, комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

Методична ідея: сучасні зміни у глобалізованому світі суттєво впливають на трансформацію системи освіти, зокрема позашкільної. Діджиталізація, стрімкий розвиток інноваційних ІКТ-технологій обумовлює розроблення нових інструментів і засобів навчання, що, в свою чергу, створює якісно нові умови для всієї системи освіти і робить освітній процес більш продуктивним і ефективним.

Виклики пандемії коронавірусу COVID-19 суттєво загострили проблему впровадження та ефективного використання сучасних цифрових технологій в системі позашкільної освіти задля забезпечення прав дітей і молоді на доступ до позашкільної освіти. Стрімке запровадження дистанційної й змішаної форм навчання актуалізували питання розвитку цифрових компетентностей усіх учасників освітнього процесу, а також розроблення цифрової інфраструктури, якісного електронного освітнього контенту, електронних сервісів у закладах позашкільної освіти в цілому.

Метою започаткованого обласного методико-педагогічного проекту є:

- розвиток інформаційно-методичної роботи закладу позашкільної освіти в її сучасному розумінні, формах, з оновленим змістом і технологіями;
- розроблення та поширення авторських методико-педагогічних напрацювань, презентації інноваційних підходів щодо розроблення цифрового освітнього контенту online-заняття гуртка закладу позашкільної освіти;
- опанування ІКТ-компетентностями, затребуваними позашкільною освітньою практикою, задоволення потреб педагогів у самоосвіті, створенні передумов для професійного розвитку в інформаційному освітньому середовищі.

Засоби реалізації:

Проект реалізується в період з 1 квітня по 31 грудня 2021 року в закладах позашкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти області, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності:

Результати:

- створення цифрового освітнього середовища закладу позашкільної освіти;
- розроблення цифрового контенту занять гуртків закладу позашкільної освіти;
- розкриття дидактичного потенціалу цифрових ресурсів для організації якісного online освітнього процесу;
- обмін досвідом роботи щодо застосування web-сервісів, інших цифрових інструментів і ресурсів у практичній освітній діяльності педагога закладу позашкільної освіти;
- висвітлення на офіційних сайтах закладів освіти області, у соціальних мережах досвіду розроблення педагогами цифрового контенту занять гуртків;
- формування обласного методичного хабу з досвіду роботи педагогів закладів освіти щодо розроблення та використання цифрового контенту занять гуртків і масових заходів у освітньому процесі;
- опис досвіду роботи щодо розроблення та впровадження цифрового контенту в освітньому процесі гуртків закладу позашкільної освіти;
- підготовлення посібника для керівників гуртків закладів позашкільної та загальної середньої освіти.
- висвітлення досвіду роботи педагогічних колективів закладів позашкільної освіти області щодо реалізації Проекту на офіційних сайтах закладів освіти та соціальних мережах під хештегом: #ПОЗАШКІЛЛЯ_СУМЩИНИ_ONLINE_ЗАНЯТТЯ

III. УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

3.1. Обласний конкурс соціально-освітніх проєктів «Діти розбудовують громаду»

Місце реалізації: заклади позашкільної освіти області, комунальний заклад Сумської

обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

Освітня ідея: обласний конкурс проводиться щороку з метою активізації роботи щодо залучення дітей та учнівської молоді до розвитку громад, формування сучасного регіонального позашкільного освітнього простору.

Завданнями Конкурсу є:

- актуалізація змісту і форм роботи закладів освіти щодо залучення дітей і молоді до процесів, спрямованих на розбудову громад;
- збереження і розширення регіональної мережі закладів позашкільної освіти;
- розвиток ключових компетентностей дітей і молоді, готовність застосовувати засвоєні знання та способи діяльності в реальному житті для розв'язання практичних завдань;
- активізація роботи органів учнівського самоврядування;
- розвиток соціального партнерства закладів позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, соціально відповідального бізнесу, громадських організацій.

Засоби реалізації:

- Кожен проєкт, що реалізовується в межах Конкурсу, представляє собою конкретну справу.
- Учасники проєкту визначаються з назвою, змістом проєкту, розробляють план дій щодо його виконання, обсяги та джерела фінансування, людські та технічні ресурси, оприлюднюють заходи з виконання проєкту на сайтах закладів освіти; проводять публічні виступи, зустрічі з громадськістю, засідання «круглих столів» за участю керівників громад, представників закладів освіти, лідерів учнівського самоврядування, соціально відповідального бізнесу; за підтримки органів місцевого самоврядування організують роботу з виконання проєктів; презентують стан виконання проєктів; висвітлюють перебіг реалізації проєктів у засобах масової інформації, на сайтах закладів освіти.

– Конкурс проводиться з лютого по грудень поточного року у два етапи: перший (у сільських, селищних, міських радах об'єднаних територіальних громад) – січень-жовтень поточного року; другий (обласний) – листопад-грудень поточного року.

– Переможці та призери Конкурсу визначаються журі за кількістю набраних ними балів під час презентацій.

Результати: проведення Конкурсу сприятиме:

- формуванню майбутнього потенціалу людських ресурсів, від якого буде залежати соціально-економічний розвиток громад;
- консолідації зусиль педагогічних колективів закладів освіти області, місцевих громад щодо виховання підростаючого покоління;
- підвищенню іміджу закладів позашкільної освіти, розширенню їх мережі, освітніх і матеріально-технічних можливостей;
- формуванню у дітей відповідальності за колективну справу, спрямовану на задоволення потреб місцевих громад;
- створенню безпечного креативного середовища для навчання, розвитку дітей, організації їх відпочинку та дозвілля;
- розширенню ефективних форм співпраці закладів позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти;
- розробленню та впровадженню інноваційних організаційно-педагогічних моделей надання якісних освітніх послуг дітям різних соціальних категорій, організаційних моделей презентаційних і просвітницьких заходів як засобу популяризації позашкільної освіти;
- створенню банку дитячих ідей щодо розвитку громад.

У підсумку варто зазначити, що в закладах позашкільної освіти формуються та успішно проходять верифікацію новітні підходи до надання освітніх послуг вихованцям, впроваджуються

сучасні освітні технології, нові форми й методи роботи з ними. Актуальним напрямком подальшої роботи є створення інтегрованих навчальних програм з позашкільної освіти, розроблення нових проєктів та інноваційних форм їх реалізації, зокрема в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Список використаних джерел

1. Сьома С.О., Драгун З.С. Реалізація ідей Сталого розвитку в закладах позашкільної освіти засобами еколого-натуралістичної діяльності: *матер. III Всеукр. наук.-педагогічної Інтернет-конф. «Формування в закладі освіти компетентності екологічної грамотності та здорового життя»*; заг. ред. В.М. Успенська. Суми, ФОП Цьома, 2019. С. 87–93.

2. Новації позашкільної освіти: зб. *метод. матер. з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти*. Чернігів: КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів», 2019. 114 с.

3. Новації позашкільної освіти: зб. *метод. матеріалів з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти*. К.: НЕНЦ, 2022, 146 с.

Титаренко Світлана Анатоліївна,

доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівський національний педагогічний університет ім. Олександра Довженка,

кандидат педагогічних наук, доцент

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку особистісної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Виокремлено психолого-педагогічні умови розвитку особистісної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: особистісна компетентність, фахівець дошкільної освіти, психолого-педагогічні умови.

На сучасному етапі розвитку системи освіти спостерігається підвищення вимог до якості професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які першими закладають основи особистісного розвитку дитини, залучають її до пізнавальної діяльності. Зкладам дошкільної освіти потрібні вихователі, які мають необхідні професійно-особистісні якості, здатні планувати й організовувати педагогічно доцільну систему роботи, здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію з дітьми, спрямовану на їхній розвиток і саморозвиток, регулювати і коригувати хід і результати освітнього процесу з урахуванням зворотного зв'язку.

Постійно зростаючі вимоги до якості професійної підготовки та особистісних характеристик майбутніх вихователів ЗДО зумовлюють пошук і впровадження нових підходів до реалізації оновленого змісту професійної освіти, основним результатом якої є формування фахової компетентності особистості. Тому одним з актуальних завдань системи дошкільної освіти є обґрунтування психолого-педагогічних умов формування особистісної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Концептуальні положення щодо вдосконалення та подальшого розвитку вищої педагогічної освіти закладено в сучасних нормативних документах, зокрема Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років, Законах України «Про дошкільну освіту», «Про освіту» та «Про вищу освіту», Стандарті вищої освіти України за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Базовому компоненті дошкільної освіти України, в яких одним з пріоритетних завдань освітньої політики України визначено підвищення професійного рівня вихователів і формування педагогічного корпусу, згідно із запитами сучасного життя та суспільства.

Науковим підґрунтям формування особистісної компетентності майбутніх вихователів ЗДО є низка досліджень, в яких розкрито тенденції розвитку сучасної системи підготовки майбутніх

вихователів ЗДО (Г. Беленька, Л. Зданевич, І. Луценко, Н. Мельник та ін.), зміст і технології підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної діяльності (І. Гавриш, Н. Карпенко, О. Писарчук та ін.); схарактеризовано базові механізми розвитку професійної індивідуальності майбутніх вихователів ЗДО у закладах вищої освіти (А. Богуш, Н. Грама, Л. Загородня, С. Колосова, Н. Теличко, Т. Швець та ін.); обґрунтовано процес формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО як результат фахової підготовки, що відображає: здатність встановлювати професійно особистісний контакт з дітьми і гуманне ставлення між учасниками освітньо-виховного процесу (Т. Андрющенко, О. Косенчук, І. Луценко, Н. Теличко, Х. Шапаренко); окреслено проблеми здатності до рефлексії, саморефлексії діяльності та формування загальної культури особистості дітей і батьків (І. Жалденко, Ю. Калічак, Н. Кічук, В. Удот та ін.).

Як зауважує О. Кононко важливим завданням закладів вищої освіти є не лише якісна професійна підготовка педагогічних кадрів, а й формування особистісної компетентності студентської молоді, виховання в неї моральної за змістом та активної за формою життєвої позиції, розвиток цілісної наукової картини світу та адекватного Я-образу [8].

На думку І. Зязюна, педагогу окрім наявності у нього знань і умінь необхідні певні особистісні якості, оскільки сам педагог є інструментом впливу на дитину (і цим інструментом є його душа), то він має бути чуттєвим до іншої людини, гуманним у своїх помислах [5].

Дослідниця Г. Беленька у своїх наукових розвідках зауважує, що формування особистості дитини багато в чому залежить від світоглядних позицій педагога, його філософії буття, яка безпосередньо впливає на дитину. Специфіка структури професійної компетентності вихователя і полягає в тому, що вона містить в собі характеристики особистісних якостей людини. Для низки професій, які існують у нашому суспільстві, вони не є основоположними при наявності у спеціаліста знань, умінь, відповідальності. Для педагога, на думку Г. Беленької, особистісні характеристики є навіть більш значущими, чим його ЗУНи (знання, уміння і навички), тому дослідниця визначає професійну компетентність вихователя як інтегроване поняття, яке охоплює світоглядні позиції особистості, глибоку обізнаність і практичні уміння в обраній галузі діяльності, розвинуті професійно значущі якості, побудований на цьому фундаменті авторитет [1].

Так, феномен компетентності у вітчизняній науці трактується як: спосіб існування знань, розвинених умінь, освіченості, які в цілісності забезпечують особистісне самовдосконалення і самореалізацію, результативність оптимальних шляхів знаходження власного місця в соціальній структурі суспільства (О. Гура [4]; діяльнісно-інструментальна якісна характеристика суб'єкта, сформована в результаті фундаментального й усвідомленого оволодіння теоретико-практичними основами обраної сфери діяльності, яка зумовлює можливість її продуктивного здійснення за допомогою індивідуально-структурованого комплексу здібностей, знаннєвих конструктів і умінь для досягнення поставленої мети (Г. Беленька [1]); синтез сукупності особистісних якостей, знаннєвих конструктів, умінь і навичок, що відображають здатність суб'єкта вживати їх адекватно запропонованій ситуації (Н. Гавриш [3]).

Український дослідник О. Кокун виокремлює такі особистісні складові професійного становлення фахівця: спрямованість особистості (система мотивів, ціннісних орієнтацій, професійної позиції та соціально-професійного статусу); професійна компетентність (сукупність знань, умінь та способів виконання діяльності); професійно-важливі якості (психологічні якості, що визначають продуктивність діяльності) та професійно значимі психофізіологічні властивості (зорово-рухова координація, окомір, нейротизм, екстраверсія, реактивність тощо) [6, с. 20-21].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє трактувати особистісну компетентність як інтегральну характеристику майбутнього фахівця, що полягає у здатності свідомо мотивувати, організовувати, регулювати, контролювати та адекватно оцінювати результати власної життєдіяльності, соціально прийнятно самовиражатися, ефективно вирішувати професійні

проблеми, реалізовувати свій потенціал, орієнтуватися на моральні цінності, набувати індивідуального досвіду, домагатися життєвого успіху.

Педагогічними умовами формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх вихователів в процесі фахової підготовки, на думку С. Колосової, є обставини, що сприяють розвитку дослідницької активності, реалізації творчого підходу до створення проєктів, активізації організаторського потенціалу особистості майбутніх педагогів, забезпечення позиції активних суб'єктів діяльності, гармонійного пізнання оточуючої дійсності [7, с. 68].

На основі сучасних вимог О. Брежнєва та К. Щербакова окреслюють такі основні педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО: робота в квазіметодичних об'єднаннях, творчих групах; стимулювання дослідницької, експериментальної діяльності студентів; використання різноманітних форм педагогічної підтримки для освоєння нових педагогічних технологій; активна участь студентів у педагогічних конкурсах, майстер-класах [2, с. 99].

Результати аналізу наукових пошуків з проблеми розвитку особистісної компетентності педагога дали підстави визначити комплекс психолого-педагогічних умов розвитку особистісної компетентності майбутніх вихователів ЗДО: формування цілісної реалістичної картини світу, наукового світогляду та смислу життя – особистого та професійного; забезпечення балансу соціальних та індивідуальних потреб, професійних та особистих інтересів; прагнення до постійного професійного та особистісного самовдосконалення, самореалізації в професійній діяльності, рефлексії якості власної педагогічної діяльності, її своєчасної самооцінки і корекції; вправлення в умінні довіряти особистісному досвіду, поводитися упевнено, долати перешкоди на шляху досягнення успіху; формування духовних цінностей у здобувачів освіти.

Упровадження вказаних психолого-педагогічних умов у освітній процес закладів вищої освіти сприятиме покращанню показників особистісної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Отже, особистісна компетентність – це інтегральна характеристика майбутнього фахівця, що полягає у здатності свідомо мотивувати, організовувати, регулювати, контролювати та адекватно оцінювати результати власної життєдіяльності, соціально прийнятно самовиражатися, ефективно вирішувати професійні проблеми, реалізовувати свій потенціал, орієнтуватися на моральні цінності, набувати індивідуального досвіду, домагатися життєвого успіху. Психолого-педагогічними умовами розвитку особистісної компетентності визначено: формування цілісної реалістичної картини світу, наукового світогляду та смислу життя – особистого та професійного; забезпечення балансу соціальних та індивідуальних потреб, професійних та особистих інтересів; прагнення до постійного професійного та особистісного самовдосконалення, самореалізації в професійній діяльності, рефлексії якості власної педагогічної діяльності, її своєчасної самооцінки і корекції; вправлення в умінні довіряти особистісному досвіду, поводитися упевнено, долати перешкоди на шляху досягнення успіху; формування духовних цінностей у здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Беленька Г.В. Характеристика поняття «професійна компетентність вихователя дітей дошкільного віку» / Дошкільна освіта: теоретико-методичні аспекти: [навч.-метод. посібник] / за заг. ред. Н.В. Кудикіної / [укл.: О.В. Коваленко, О.В. Мартинчук]. Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. С. 33-61.

2. Брежнєва О., Щербакова К. Підготовка майбутніх вихователів до формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку: навч. посіб. для студ. спец. «Дошкільна освіта» (на основі кредитнотрансферної системи організації навчального процесу). Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. 199 с.

3. Гавриш Н.В. Орієнтація на розвиток суб'єктності студента у процесі підготовки професійно компетентних фахівців з дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки.* 2007. Вип. 17. С. 44–49.

4. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: монографія. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. 332 с.

5. Зязюн І.А. Філософія педагогічної наукової методології. *Професійна освіта: педагогіка і психологія. Україно-польський журнал.* 2007. Вип. 9. С. 49–69
6. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ : Інформ.-аналіт. агенство, 2012. 200 с.
7. Колосова С.В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх вихователів в процесі фахової підготовки: дис. канд. пед. наук : 13.00.04 (015). Переяслав-Хмельницький, 2017. 267 с.
8. Кононко О. Особистісна компетентність майбутнього педагога: зміст, структура, умови формування *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 10. / упоряд. О.Б.Петренко ; ред. кол. : Н.М.Коляда, Н.Б.Грицай, Т.С.Ціпан та ін.* Рівне : РДГУ, 2019. С. 75-85.

Третякова Олена Василівна,

методист з історії та правознавства

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ І ПРАВ ЛЮДИНИ НА УРОКАХ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація: у статті розглянуто поняття міжнародного гуманітарного права та його роль в умовах збройного конфлікту. Акцентовано увагу на формуванні у молодого покоління громадянської компетентності, поваги до прав людини, демократії, верховенства закону, виховання в учнів неприйняття насильства, ксенофобії, расизму, агресії, нетерпимості.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, загальнолюдські цінності, права людини, громадянська компетентність, збройний конфлікт, механізми захисту прав, учасники збройного конфлікту.

В умовах збройного конфлікту проблема захисту індивіда та забезпечення його прав і свобод стає актуальнішою і значущою, оскільки ординарні механізми забезпечення та дотримання прав людини, розраховані на мирний час, стають менш ефективними, а життя і здоров'я особи перебувають під безпосередньою загрозою військових небезпек і поневірянь. У сучасному міжнародному праві виокремлюють окрему галузь, яку називають міжнародне гуманітарне право. Саме, міжнародне гуманітарне право спрямоване на захист жертв збройних конфліктів. МГП розраховано на захист прав людини у ситуаціях, коли загальні механізми захисту прав людини не працюють чи малоефективні. Основу міжнародного гуманітарного права складають загальнолюдські моральні норми, усталені в процесі розвитку цивілізації. Норми МГП зобов'язують воюючі сторони (держави) дотримуватися елементарних правил гуманності під час війни.

Що ж таке міжнародне гуманітарне право? І яка його роль в освітньому процесі сьогодні?

Міжнародне гуманітарне право (МГП) або право збройних конфліктів – це галузь міжнародного права, норми і принципи якої обмежують застосування насильства під час збройних конфліктів, висуваючи такі вимоги:

- щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях;
- обмежувати насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту, а вона може полягати (незалежно від причин, через які конфлікт розпочався) лише у тому, щоб послабити військовий потенціал супротивної сторони [2, с. 33].

Головними джерелами МГП, як і міжнародного права загалом, є міжнародні договори та міжнародні звичаї. Міжнародний договір – головне джерело МГП, починаючи з третьої чверті ХІХ століття, коли розпочався процес кодифікації законів і звичаїв війни. Нині міжнародне гуманітарне право є однією з найкраще забезпечених конвенційним матеріалом галузей міжнародного права. Важливо відзначити високий рівень прийняття державами на себе зобов'язань за багатосторонніми договорами з міжнародного гуманітарного права. Так, до Женевської конвенції (ЖК) I-IV приєдналися всі без винятку держави світу [2, с. 45].

На уроках суспільних дисциплін під час вивчення прав людини чи питань військової агресії, варто звертати увагу учнів, що в умовах збройного конфлікту знаходяться під загрозою порушення

права людини, і в першу – невід’ємне право на життя, здоров’я, особисту недоторканність, заборона рабства, заборона тортур. Наявність збройного конфлікту не є підставою заперечення прав людини, їх скасування. Варто наголошувати, що права людини діють у період збройного конфлікту, і факт їх можливого обмеження в порядку і на умовах права прав людини як раз підтверджує тезу про непорушність прав людини.

Міжнародне гуманітарне право не витісняє і не замінює право прав людини. Ці галузі міжнародного права є двома проявами однієї сутності. В умовах збройного конфлікту діють як право прав людини, так й міжнародне гуманітарне право. Але в умовах відсутності збройного конфлікту міжнародне гуманітарне право не діє, діє тільки право прав людини. Міжнародне гуманітарне право є більш спеціалізованим, застосовним для захисту жертв війни. Його норми в умовах збройного конфлікту більш ефективні та пристосовані до подій конфлікту. Тому вони в цих обставинах будуть мати пріоритет над нормами права прав людини [1, с. 28]. До прав людини, що не підлягають обмеженню, відносяться:

- право на життя;
- заборона катувань і такого поводження з людьми, яке принижує людську гідність;
- заборона рабства й утримання людей у неволі;
- право на свободу думки, совісті та релігії;
- право на справедливий суд.

Принципово важливим є усвідомлення та розуміння учнями необхідності забезпечення прав людини при будь-яких обставинах. Найважливішим напрямком міждержавного співробітництва є забезпечення прав людини в умовах збройних конфліктів.

Для України актуальним є питання дотримання міжнародного гуманітарного права в умовах військової агресії Російської Федерації. Тому, сьогодні, вкрай важливим є поширення знань про міжнародне гуманітарне право серед населення, особливо серед учнів закладів загальної середньої освіти.

На території України починаючи з 2014 року внаслідок агресії Російської Федерації відбуваються воєнні дії, які загрожують життю мільйонам українцям. Саме військова агресія «братнього народу» актуалізує необхідність поширення знань про міжнародне гуманітарне право, яке забезпечує захист жертв війни у період збройного конфлікту.

Надзвичайно актуальним, сьогодні, є набуття в учнів навичок розуміння ролі міжнародного гуманітарного права у зменшенні насильства під час збройних конфліктів і навичок пошуку інформації щодо фактів застосування МГП у сучасних збройних конфліктах, зокрема щодо військової агресії викликані Російською Федерацією проти України.

Саме, на уроках історії та громадянської освіти важливо донести учням, як і коли вживаються поняття «збройний конфлікт», «жертви війни», «учасники збройного конфлікту» та інші категорії, якими послуговується міжнародне гуманітарне право. Особливо старші підлітки мають зрозуміти та усвідомити можливості міжнародного гуманітарного права як механізму захисту цивільних осіб і цивільних об’єктів під час збройного конфлікту, а також міжнародно визнані стандарти захисту, зафіксовані у «праві Гааги» та «праві Женеви». Надзвичайно важливо сформувати в молодих громадян України повагу до прав людини, демократії, верховенства закону, виховати в них неприйняття насильства, ксенофобії, расизму, агресії, нетерпимості. Учитель має відповідально поставитися до тих аспектів тем з історії, які стверджують гуманістичну сутність міжнародного гуманітарного права, демонструють його юридичний характер та умови застосування саме у період збройного конфлікту. Учителю, на уроках історії, під час вивчення тем військових конфліктів варто звернути увагу учнів на те, що зменшення насильства та запобігання агресії завжди є і буде важливою метою зусиль сучасного світу – юристів-міжнародників, дипломатів, відповідальних медіа, політиків і суспільства в цілому.

У 2018 року Міністерство освіти і науки України рекомендувало до вивчення курс за вибором «Міжнародне гуманітарне право» для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти. Основна мета курсу – сприяти формуванню вміння використовувати гуманістичні цінності, як базові в повсякденному житті і в подальшій професійній діяльності; вести діалог, спілкуватися з носіями різних культур і цінностей; культурі ненасильницьких відносин, здатності аналізувати свої погляди тощо. Надзвичайно важливим, сьогодні, є формування громадсько активних і відповідальних молодих людей, здатних дотримуватися норм гуманітарного права та принципів поваги до життя і людської гідності. Учні, будь якого віку, мають розуміти причини появи тимчасово переміщених осіб, біженців, складнощі їхнього життя. Саме статус жертв війни як певної категорії осіб – дітей, жінок, поранених і хворих, військовополонених, цивільного населення – дає право на захист. Це право на захист має не лише юридичний, а й моральний характер, властивий усім цивілізованим суспільствам.

Українською Гельсінською спілкою з прав людини та Національним Товариством Червоного Хреста в Україні за підтримки Міністерства освіти і науки України розроблено посібник та онлайн курс «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право». Онлайн курс покликаний сприяти формуванню у молоді громадянської компетентності через опанування комплексом знань, умінь і ставлень щодо зменшення насильства під час збройного конфлікту, нетерпимого ставлення до воєнних злочинів, подолання безкарності та постконфліктного врегулювання і впровадження перехідного правосуддя. Головна мета пропонованого курсу – надати учням старших класів первинні знання щодо природи та змісту міжнародного гуманітарного права, показати його нерозривний зв'язок із правами людини та цінностями сучасної цивілізації, ознайомити з діяльністю міжнародних гуманітарних організацій, а також Червоного Хреста в Україні, тим самим, мотивуючи підлітків до глибшого розуміння понять людяності, гуманізму, справедливості та миру. У матеріалах курсу, можна знайти, достатньо історичної та правової інформації щодо основ міжнародного гуманітарного права та його ключових принципів – гуманності, прийняття запобіжних заходів під час нападу, заборони заподіяння надмірних ушкоджень і зайвих страждань. Матеріали можуть бути корисними під час вивчення тем з всесвітньої історії, історії України та громадянської освіти.

Окрім того, висвітлюючи події, пов'язані зі збройними конфліктами, важлива не тільки достовірність та перевірена інформація з огляду на факти і обставини, але й компетентна і термінологічно правильна інтерпретація військових подій. Основна увага на уроках суспільних дисциплін, під час використання матеріалів міжнародного гуманітарного права, має бути спрямована і на розвиток громадянських компетентностей, пов'язаних з ідеями гуманності, моралі, прав людини, верховенства права, справедливості, свободи.

Тому, з метою забезпечення власної безпеки і захисту в умовах збройного конфлікту, знання міжнародного гуманітарного права, його основних категорій і понять є важливими. Саме тому, у закладах загальної середньої освіти має бути запроваджено вивчення міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т.Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса: Фенікс, 2019. 144 с.
2. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник / М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, Н.В. Хендель. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
3. Декларація прав людини. Кожне слово оплачене жертвами. URL:<https://www.youtube.com/watch>
4. Действуют ли во время войны права человека или только право вооруженных конфликтов? (МКЧХ). URL:https://youtu.be/4_7tiPRxtUs
5. Захист гуманності в сучасному світі. URL:<https://cutt.ly/RGIDyFk>

6. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. URL:<https://cutt.ly/zGIDhC>

7. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) URL:<https://cutt.ly/jGIDErQ>

Успенська Валентина Миколаївна,
доцент кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

ПАРАМЕТРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО І ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У статті розглянуто вимоги, критерії, показники функціонування безпечного і здорового освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти. Дається аналіз параметрів, що пропонуються чинними нормативними документами. Надано рекомендації зі створення безпечного і здорового освітнього середовища в закладі освіти.

Ключові слова: заклади загальної середньої освіти, освітнє середовище, освітній простір, безпечне освітнє середовище, безпечна і дружня до дитини школа.

Актуальність дослідження. Формування безпечного і здорового освітнього середовища є завданням нової української школи, яку вибудовує загальна середня освіта в Україні. Погіршення здоров'я дітей, їх адаптаційних можливостей, що традиційно супроводжує шкільне навчання, потребує постійної й системної корекції з боку учасників освітнього процесу. Окрім того, батьків, освітян, громадськість турбує прояв негативних явищ серед учнівської молоді – насильства, булінгу та кібербулінгу, секстингу. Цивілізаційні процеси, глобалізація, інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій стали передумовами трансформації освіти, яка формує нове покоління майбутнього глобалізованого суспільства. Успішність функціонування освітнього середовища, в якому здійснюватимуться трансформаційні освітні процеси, залежить від його безпеки та добробуту, здатності до супроводу, підтримки, розвитку особистості здобувачів освіти. Отже, актуальною є потреба створення безпечного і здорового освітнього середовища для розбудови сучасної загальної середньої освіти в епоху глобалізації.

Мета статті – проаналізувати параметри функціонування безпечного і здорового освітнього середовища, визначені сучасними нормативними освітніми документами, запропонувати рекомендації з його створення у закладі загальної середньої освіти.

Аналіз останніх публікацій. Освітнє середовище вивчали зарубіжні й вітчизняні дослідники Дж. Гібсон, У. Мейс, Т. Менг, М. Турвей, В.А. Ясвін, Г.О. Балл, І.Д. Бех, Є.В. Бондаревська, А.В. Гора, С.Ю. Максимова, О.М.Пехота, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, В.В. Серіков, С.О. Сисоєва та інші. А.В. Гора під освітнім середовищем вишу розуміє сукупність духовно-матеріальних умов його функціонування, що забезпечують саморозвиток вільної і активної особистості студента, реалізацію творчого потенціалу його особистості.

Державними документами, сучасною нормативною базою функціонування закладів загальної середньої освіти визначені пріоритетні завдання становлення безпечного освітнього середовища. Серед шляхів розв'язання проблеми розбудови ефективної системи захисту прав та інтересів дитини, створення дружнього до дітей середовища, досягнення Цілей сталого розвитку, передбачених Державною соціальною програмою «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року пріоритетним визначено завдання створення ефективного, доступного та доброзичливого освітнього середовища, спрямованого на розвиток дитини, її талантів, розумових і фізичних здібностей; забезпечення доступу до якісної освіти.

Нормативні освітні документи дають як визначення понять «освітнє середовище» (Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [2]), «безпечне освітнє середовище» (Закон України «Про повну загальну середню освіту» [4]), так і пропонують та регламентують вимоги до їх суті.

Виклад основного матеріалу. Школа сьогодні перестала бути лише освітнім ресурсом. Це – простір розвитку особистості; співпраці, комунікації і життя колективу; взаємодії із зовнішнім оточенням та громадськими інституціями.

Освітнє середовище є частиною життєвого, соціального середовища людини, яке виявляється в сукупності всіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку; є певним виховним простором, в якому здійснюється розвиток особистості [5, с. 9].

Проаналізуємо вимоги, критерії, показники безпечного освітнього середовища, що регламентуються нормативними освітніми документами. Розуміючи поняття «параметр», як величини для характеристики якоїсь властивості, стану, процесу, явища чи системи тощо, розглядатимемо їх як параметри, що забезпечують функціонування безпечного освітнього середовища.

Згідно Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [2] освітнє середовище це – *сукупність умов, що створюється в закладі освіти для навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти і праці педагогічних працівників.*

Серед напрямів функціонування закладу загальної середньої освіти, за якими відбувається оцінювання інституційним аудитом освітніх і управлінських процесів з внутрішньої системи забезпечення якості освіти, першочерговим є аналіз освітнього середовища. Вимогами до його організації передбачено:

- забезпечення здорових, комфортних і безпечних умов навчання (праці);
- створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації;
- формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору.

Безперечно, кожна вимога характеризує середовище як таке, що забезпечує безпеку та здоровий освітній простір.

Оцінювання забезпечення здорових, комфортних і безпечних умов навчання (праці) у закладі освіти відбувається за наступними критеріями:

- приміщення і територія є безпечними та комфортними для навчання та праці;
- заклад освіти забезпечений навчальними та іншими приміщеннями з відповідним обладнанням, що необхідні для реалізації освітньої програми;
- учні та працівники обізнані з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій і дотримуються їх;
- працівники обізнані з правилами поведінки в разі нещасного випадку з учнями та працівниками закладу освіти чи раптового погіршення їх стану здоров'я та вживають необхідних заходів у таких ситуаціях;
- створюються умови для здорового харчування учнів і працівників;
- створюються умови для безпечного використання мережі Інтернет, в учасників освітнього процесу формуються навички безпечної поведінки в Інтернеті;
- застосовуються підходи для адаптації та інтеграції учнів до освітнього процесу, професійної адаптації працівників.

Критеріями створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації є наступні:

– заклад освіти планує та реалізує діяльність щодо запобігання будь-яким проявам дискримінації, булінгу;

– правила поведінки учасників освітнього процесу забезпечують дотримання етичних норм, повагу до гідності, прав і свобод людини;

– керівник, його заступники, педагогічні працівники протидіють булінгу, іншому насильству, дотримуються порядку реагування на їх прояви.

Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору має відповідати наступним критеріям:

– приміщення та територія облаштовуються з урахуванням принципів універсального дизайну, розумного пристосування;

– у разі потреби застосовуються методики та технології роботи з особами з особливими освітніми потребами;

– у разі наявності таких осіб забезпечено взаємодію з батьками, іншими законними представниками осіб з особливими освітніми потребами, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру, залучає їх до необхідної підтримки дітей під час здобуття освіти;

– освітнє середовище мотивує учнів до оволодіння ключовими компетентностями та наскрізними вміннями, ведення здорового способу життя;

– у закладі освіти створено простір інформаційної взаємодії та соціально-культурної комунікації учасників освітнього процесу (бібліотека, інформаційно-ресурсний центр тощо) [2].

Статтею 21 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [4] визначено, що заклад освіти створює безпечне освітнє середовище з метою забезпечення належних і безпечних умов навчання, виховання, розвитку учнів, а також формує у них гігієнічні навички та засади здорового способу життя. Законом дається визначення безпечного освітнього середовища, як сукупності умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди внаслідок недотримання вимог:

– санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил,

– законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних,

– безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування,

– шляхом фізичного та/або психологічного насильства,

– експлуатації,

– дискримінації за будь-якою ознакою,

– приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо),

– пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору,

– унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин [4].

Формування безпечного та здорового освітнього середовища, за умови упровадження Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (Указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020) сприятиме кращій реалізації інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів, їх потенціалу, а також матиме позитивний вплив на стан громадського здоров'я, економіки та демографії в цілому в Україні [3]. Визначені документом наступні стратегічні цілі є параметрами функціонування закладу освіти із безпечним здоровим освітнім середовищем:

– здоров'язберезувальна складова освіти;

– комплексність розвитку фізичної культури та посилення рухової активності;

– розбудова системи здорового харчування, формування культури харчування та правильних харчових звичок;

- удосконалення медичного обслуговування учнів та працівників закладів освіти;
- ефективне психологічне забезпечення освітнього процесу;
- підготовка працівників закладу освіти та їх здоров'я;
- безпечність, доступність та інклюзивність освітнього середовища;
- міжсекторальна взаємодія та залучення соціальних інституцій [3].

Моделювання концепції «Безпечна і дружня до дитини школа», яка упродовж 2017-2019 роках пройшла пілотування у закладах освіти Донецької та Луганської областей, продемонструвало значний прогрес щодо створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища. Для створення моделі такого закладу освіти упроваджуються чотири стандарти [1]:

- захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище;
- комфортне психосоціальне середовище;
- навчання дітей і дорослих на засадах компетентнісного підходу;
- ефективне самоврядування: управління, партнерство та участь.

Як результат, заклад освіти, який називається «Безпечна і дружня до дитини школа»:

- забезпечений хорошими санітарними умовами (свіжою питною водою, чистими, теплими туалетами, доступним і корисним харчуванням);
- надає рівні можливості для всіх (сприймає всіх дітей однаково, незалежно від їхньої статі, соціального статусу, культурного походження, віросповідання або стану здоров'я);
- забезпечує якісну освіту (розвиває навички та вміння в усіх сферах навчання, програми і методики відповідають віку, враховує індивідуальні особливості учнів, різні стилі навчання, підтримує активне навчання і критичне мислення, знайомить дітей з інформаційними технологіями, розвиває навчання життєвих навичок із професійними, компетентними і вмотивованими вчителями);
- захищає і піклується про учнів (враховує інтереси, оберігає від ризикованої поведінки, захищає від надзвичайних ситуацій природного, техногенного або соціального походження);
- залучає учнів, сім'ї та місцеві громади (цінує і стимулює участь батьківських комітетів та шкільного самоврядування в плануванні шкільних заходів; надає освітні послуги дорослому населенню, є освітнім центром громади) [1, с. 8].

Найефективнішим інструментом запобігання насильству та булінгу (цькуванню) в закладах освіти є профілактика, що спрямовується на створення атмосфери спільної поваги та відповідального ставлення один до одного під час міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу. До навчальних програм і проєктів протидії булінгу долучається проєкт «Вчимося жити разом», який виходить у статус обов'язково-вибіркового навчального предмета нової української школи у 5 і 6 класах.

Параметри безпечного і здорового освітнього середовища окреслені Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205); Планом заходів з реформування системи шкільного харчування (розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 1008-р); Порядком реагування на випадки булінгу (цькування) й Порядком застосування заходів виховного впливу (наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.12.2019 № 1646) та щорічними Листами Міністерства освіти і науки України з інформаційними матеріалами щодо організації виховного процесу в новому навчальному році з формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок, національно-патріотичного виховання, профілактики булінгу (цькування), кримінальних правопорушень, вживання наркотичних і психотропних речовин, запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми тощо.

Найважливішими завданнями закладів загальної середньої освіти наразі, коли в Україні війна, є необхідність забезпечити такі умови функціонування, щоб всі учасники освітнього процесу

відчули безпеку, психологічну підтримку, турботу, відбувався розвиток дітей. У 2019 році Україна приєдналась до Декларації про безпеку шкіл (Safe Schools Declaration). Декларація містить низку зобов'язань для попередження і реагування на напади та використання закладів освіти у військових цілях у період збройного конфлікту. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 № 898-р затверджено План заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл, спрямованих на Донецьку та Луганську області. Заплановані заходи мають забезпечувати права на освіту та формування безпечного освітнього середовища у період збройного конфлікту на сході України. 6 основних блоків Плану:

- ефективна система моніторингу нападів на заклади освіти;
- захист закладів освіти від нападів та їх відновлення у разі пошкодження;
- забезпечення безперервності навчання;
- упровадження в освітню політику чутливих до конфлікту інструментів;
- забезпечення системності підходів до захисту освіти в умовах збройного конфлікту;
- інформаційна підтримка впровадження положень Декларації.

Війна, яка травмує нас усіх, не знімає з нас відповідальності за одне із основних завдань – забезпечити безпеку наших дітей. Школа – це простір довіри і зростання. Освітній процес, у тому числі в дистанційному онлайн-форматі, має бути підтримуючим, без стресу та страху. Безпечне, здорове, дружнє освітнє середовище дасть можливість розкритись таланту кожного учня.

Підготовка педагогів Сумської області до створення безпечного і здорового освітнього середовища в закладах освіти відбувається на курсах підвищення кваліфікації в КЗ СОІППО, які з 2023 року матимуть назву «Безпечне і здорове освітнє середовище в Новій українській школі та Школі здоров'я». Курси впроваджуються на виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації «Про виконання рішення колегії Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації» від 04.12.2020 № 502-ОД.

Висновки. Формування безпечного і здорового освітнього середовища є пріоритетним освітнім завданням у період сучасного цивілізаційного розвитку. Параметри безпечного і здорового освітнього середовища закладу загальної середньої освіти розкриваються низкою загальнодержавних та освітніх нормативних документів, де актуалізуються його значення, завдання зі створення й оцінювання. Таке освітнє середовище характеризується безпекою, комфортом, привабливістю закладу освіти для учасників освітнього процесу. У закладі з безпечним і здоровим освітнім середовищем дбають про здоров'я учнів і персоналу, реагують на випадки булінгу (цькування) та застосовують заходи виховного впливу.

Список використаних джерел

1. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. Київ : Алатон, 2020. 64 с.
2. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти : наказ МОН України від 09.01.2019 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/Text>
3. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws-20#Text>
5. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Т.П. Цюман. Київ, 2018. 56 с.

Харченко Людмила Олександрівна,

вихователь-методист

Сумського ДНЗ № 14 «Золотий півнік» Сумської міської ради

ВИКОРИСТАННЯ КОНСТРУКТОРА LEGO У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті проаналізовано використання конструктора LEGO при проведенні різних організованих форм роботи з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: конструктор LEGO, конструювання, освітні напрями, Базовий компонент дошкільної освіти, цеглинки.

Постановка проблеми. Дошкільне дитинство – це вік гри. Дитина, граючи, не тільки пізнає світ, але й виражає до нього своє відношення. Нам, дорослим, слід усвідомити, що справді важливо для наших дітей на цей момент, а що може зачекати, і дати нарешті дітям право на гру, оскільки вона є природним середовищем в якому дитина набуває життєво необхідних вмінь та навичок. Однією із ефективних, цікавих і улюблених іграшок всіх малюків є LEGO-конструктор. Саме він є простим й унікальним інструментом, що розкриває потенційні можливості кожної дитини, є одним із основних засобів навчання дітей.

Аналіз останніх публікацій свідчить, що використання конструктора лего, дає можливість педагогам вирішувати завдання освітньої діяльності з дошкільниками за освітніми напрямами розвитку, які передбачені Базовим компонентом дошкільної освіти. Зокрема у дослідженнях таких авторів, як Л. Комарова «Країна з ЛЕГО», Л.Парамонова «Дитяче творче конструювання», Е.Е. Фешина «ЛЕГ-конструювання в дитячому садку» [3], Т. Лусс «Формування навичок конструктивно-ігрової діяльності у дітей за допомогою ЛЕГО» [4], О.Рома «Шість цеглинок», здійснено аналіз методів і прийомів використання лего у роботі з дітьми.

Мета статті. Проаналізувати використання конструктора LEGO при проведенні різних організованих форм роботи з дітьми дошкільного віку.

Виклад основного змісту. У Базовому компоненті дошкільної освіти велике значення приділяється грі дитини, як провідному виду діяльності. Зокрема, у «Державному стандарті дошкільної освіти: особливості впровадження» зазначено, що саме ігрова компетентність дитини сприяє становленню та розквіту компетентностей пізнання та взаємодії зі світом. Збагачення досвіду дитини у всіх специфічно дитячих видах діяльності (спілкування, рухова та здоров'язберезувальна діяльність, пізнавальна – дослідницька та мовленнєва, господарсько – побутова та художньо – естетична діяльність) спирається на досвід ігрової діяльності дитини та відповідної ігрової компетентності [2]. Дієвим засобом, що дає змогу реалізувати підхід «навчання через гру» є конструктор LEGO. Можливості його використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти невичерпні. Різноманітні ігри з LEGO -цеглинками можна застосовувати при організації різних форм роботи з дітьми: гурткової роботи, інтегрованих занять, колективних робіт, виставок власних проєктів, дидактичних та творчих ігор, роботи в парах, вільної гри, проєктної діяльності. Грати й навчатися можна як у груповому приміщенні, так і в музичній та спортивній залах, та на ігровому майданчику під час прогулянки.

Оскільки LEGO успішно інтегрується з усіма освітніми напрямами розвитку дитини: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному довкіллі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва», педагоги та вузькі спеціалісти закладу широко використовують його при організації занять, ігор, вправ та режимних моментів. Так, наприклад, під час гри «Збудуємо будинок», діти отримують різну кількість цеглинок, кожний будує свій будинок. Ця гра вчить дітей порівнювати множини та числа, розвиває конструктивні дії, виховує вміння працювати в колективі. Під час обігрування готових конструкцій та розповідей про свої дії у дітей збагачується словник та досвід спілкування.

У ході дидактичної гри «Низький – високий», вихователь спільно з дітьми розглядають малюнки із зображенням предметів, тварин та порівнюють їх. Наприклад: «Корова – коза», «Дерево – кущ» і т.д.. За допомогою даної гри діти вчаться порівнювати об'єкти за формою, зіставляти їх за кольором, розміром, розуміти (називати) поняття високий – низький, закріплюють знання про кольори, розвивають зорову увагу, мислення, вміння пояснювати свої дії.

Під час виконання вправи «Намалюємо картину», діти об'єднуються у дві команди, малюють картини з використанням LEGO-конструктора, домовляються про демонстрацію їхньої творчої роботи. Дана вправа вчить працювати у команді, розвиває мовлення, уяву, фантазію.

Особливу групу складають ігри з використанням LEGO-конструктора на побудову певних моделей за схемою, показом вихователя чи уявою. Це можуть бути дерева, овочі, фрукти, будинки, меблі для ляльки, ферма, кафе. Під час їх виготовлення діти обстежують, аналізують структуру об'єктів, знаходять способи поєднання деталей. Вони починають усвідомлювати особливості розміщення об'єктів один відносно одного, закріплюють поняття праворуч, ліворуч, вгорі, внизу, над, біля, під.

Після побудови конструкцій, про них складають описову розповідь, невеличку казку. Складання розповідей, за побудовою з конструктора LEGO, сприяє кращому усвідомленню сюжету, а значить вони будуть більш розгорнуті й логічні.

Ігри з LEGO поєднують у собі не тільки гру, а й експериментування, що стимулює у дітей розвиток логіко-математичного мислення, уяви, фантазії.

За допомогою леґо-конструктора педагоги мають можливість визначити рівень сформованості знань та вмінь дітей з різних освітніх напрямів.

Музичний керівник може використовувати ЛЕґО під час будь-якого виду діяльності: вивчення поспівок; відтворення ритму пісні; створення ритмічного супроводу; слухання музики; пояснення елементарної музичної теорії. Так, наприклад, під час гри «Чарівні сходишки», за допомогою LEGO-чоловічків діти відображають напрямок руху – чоловічок «іде» сходишками вгору чи вниз. Дана гра допомагає визначити висоту звука та напрямок руху мелодії.

За допомогою музичної гри «Веселка настрою», музичний керівник проводить бесіду з дітьми про те, який буває настрій, чи можна передати його за допомогою цеглинок. Яким кольором можна передати веселий, сумний чи спокійний настрій. Прослухавши музику діти позначають її настрій, наприклад, жовта цеглинка може відображати веселий настрій, блакитна – спокійний, коричнева – сумний. Така гра допомагає дітям визначити настрій музичного твору.

У ході гри «Швидкі і повільні цеглинки» діти знайомляться з різними темпами музики. Перед дітьми лежить по три цеглинки різного кольору: жовта цеглинка означає повільний темп *Adagio*, блакитна – помірний темп *Moderato*, червона цеглинка – швидкий темп *Allegro*. Завдяки такій грі у дошкільників розвивається вміння виконувати пісню у різних темпах, музичний слух, пам'ять, вміння узгоджувати рухи зі словами тощо [1].

Використання LEGO в роботі учителя-логопеда з дітьми, які мають мовленнєві порушення, є чудовим засобом для всебічного розвитку дошкільників. LEGO-конструктор, як допоміжний та наочний посібник, можна використовувати у діагностичній та корекційно-розвивальній роботі. Його використання, для розвитку та корекції мовлення, дає можливість цілеспрямовано формувати у дошкільників чітку і правильну звуковимову, усвідомлене добирання слів, вміння правильно вживати граматичні форми. Використання LEGO-конструктора сприяє розвитку сенсорних уявлень, формуванню просторової орієнтації, розвитку правильного мовленнєвого дихання; оволодінню звуко-складовим аналізом слів (доцільно запропонувати дитині сконструювати модель, у назві якої є даний звук); для ліпшого розуміння місцезнаходження у слові звука, що автоматизується, можна запропонувати позначати цей звук цеглинкою певного кольору, конструювати звукові і складові схеми; формуванню поняття «слово», «речення»; розширенню словникового запасу дітей; розвитку лексико-граматичної будови мовлення (конструювання

різнокольорових башточок), закріпленню навичок вживання прийменників: «над червоною цеглинкою – синя, між і жовтою – зеленою блакитна», формуванню граматичних навичок; розвитку діалогічного мовлення, шляхом залучення дітей до рольової гри.

Під час виконання вправи «Побудуй башточку», учитель-логопед пропонує дитині збудувати башту в певному порядку: над жовтою цеглинкою поклади червону; між жовтою і блакитною – синю і т.д. Таким чином за допомогою даної вправи дошкільник вчиться правильно вживати в мовленні прийменники, закріплює правильну вимову поставлених звуків у словах, реченнях.

Під час виконання вправи «Повітряні перегони», діти переміщують цеглинку з одного кінця столу до іншого (можна виконувати цю вправу на швидкість). Дана вправа формує та розвиває правильне мовленнєве дихання.

У ході гри «Вивчити скоромовку про Машу», діти складають у кошик стільки цеглинок, скільки разів зустрічається звук [ш]. За допомогою цієї гри діти розвивають фонематичний слух, увагу [5].

Під час таких вправ відбувається збагачення словникового запасу дітей.

Особливого значення використання LEGO-конструктора набуває в роботі практичного психолога і з дітьми, що потребують корекції та розвитку психічних процесів. Наприклад, під час гри «Чарівний мішечок», де діти за допомогою дотику визначають форму, розвивається тактильне сприймання. А під час гри «Запам'ятай і повтори», практичний психолог викладає візерунок за допомогою конструктора і просить повторити дитину певний «малюнок», розвивається пам'ять, мислення і мова дитини. Вільна конструктивно-ігрова діяльність дітей з LEGO дозволяє швидко встановити контакт між дитиною та дорослим, допомагає розкрити деякі особливості дитини. За допомогою нього можна моделювати різні ситуації, розвивати творчий потенціал дитини.

Висновки. Освіта сьогодні декларує і проголошує необхідність всебічного розвитку дитини. Гра з LEGO уможливорює його, дає змогу робити перші відкриття, досліджувати, експериментувати, пізнавати світ і себе в ньому, творити та імпровізувати досхочу. Вона мотивує дітей до пізнавальної активності, забезпечує розвивальне середовище для розвитку вмінь та опанування знаннями з різних освітніх напрямів. Тобто, використання ігор та вправ з конструктором, дає можливість мотивувати, зацікавити та донести знання дітям. Граючись з LEGO-деталлями розвивається дрібна моторика рук, що стимулює мовлення та розумові здібності, діти взаємодіють один з одним, вчать контролювати свої дії та емоції, правильно і швидко орієнтуватися у просторі. Практика свідчить, що використання LEGO в освітньому процесі забезпечує стійкий інтерес та високу концентрацію уваги, дає змогу розвивати дошкільників в психологічно-комфортних умовах.

Список використаних джерел

1. Гурткова робота у закладах дошкільної освіти: класичні схеми та прогресивні підходи – 2021: матер. Всеук. наук.-практ. конф. (19 березня 2021 р., м.Полтава). Полтава: ГЕНЕЗУС, 2021. 46 с.
2. Державний стандарт дошкільної освіти / Упоряд.: О.Г. Косенчук, І.М. Новик, О.А. Венглоська, Л.В. Куземко. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 31 с.
3. Комарова Л.Г. Строим из LEGO (моделирование логических отношений и объектов реального мира средствами конструктора LEGO). М.: «ЛИНКА. ПРЕСС», 2001. 91 с.
4. Лусс Т.В. Формирование навыков конструктивной игровой деятельности у детей с помощью ЛЕГО: Пособие для педагогов-дефектологов. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 114 с.
5. Логофест – 2020: матер. логопедичного фест. (29 січня 2020 р., м.Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2020. 73 с.

Хижняк Інна Миколаївна

викладач економічних дисциплін

ВСП «Охтирського фаховий коледжу СНАУ»

ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. В статті розглянуто основні моделі змішаного навчання. Проведено аналіз ефективності впровадження змішаного навчання при викладанні економічних дисциплін. Аналізуються переваги використання змішаних форм навчання. Подається визначення «змішаного навчання» та роль і місце інформаційних технологій в процесі викладання і навчання.

Ключові слова: Змішане навчання, Інтернет, blended learning, Інтернет-технології.

Змішане навчання (blended learning) набуває популярності майже в усіх країнах світу. Змішане навчання – це поєднання традиційного та онлайн навчання [1]. Ця освітня концепція дозволяє поєднувати традиційні методики та актуальні технології, але не передбачає радикальної відмови від традиційних методів викладання, оскільки очна освіта дає практичні вміння та навички.

Над проблемою змішаного навчання працюють вчені: А. Андрєєв, В. Биков, Н. Корсунська, В. Солдаткін, О. Тіхомірова, Е. Тоффлер та інші, якими розроблені теоретичні положення [2].

Змішане навчання передбачає, що 30-79% навчального матеріалу з дисципліни розміщується в мережі Internet.

Основна мета змішаного навчання – надати рівні можливості для отримання знань всім бажаним. На сьогоднішній день такий підхід займає одне із провідних місць у професійній освіті.

З кожним роком зменшується мотивація та зацікавленість студентів до класичного вивчення навчальної дисципліни. В зв'язку з цим знизилися показники якості та успішності навчання. Студенти по різному сприймають навчальний матеріал, комусь, достатньо інформації, яку вони отримують в аудиторії, а декому – потрібно допрацьовувати вдома. Також при вивченні дисципліни багато навчального матеріалу вноситься на самостійне вивчення, що має деякі незручності для студентів, щодо пошуку необхідної інформації. На сьогоднішній день студенти майже не використовують підручники та наукові видання, їм зручніше користуватися електронними ресурсами.

В умовах модернізації освіти і появи нових державних освітніх стандартів величезна увага відводиться сучасним інформаційно-телекомунікаційним технологіям (ІТКТ), як ефективному інструменту викладача. Освітній процес побудований на використанні ІТКТ, які дають можливість вирішувати проблеми з навчальним матеріалом і отримувати відповідні консультації на відстані у вільний час. Застосування цих технологій позитивно впливає на студентів та навчання дається значно легше. Сучасні технології є сполучною ланкою між студентом і викладачем.

Студенти, які навчаються на денній формі, можуть виконувати дистанційно додаткові завдання, користуватися електронною бібліотекою та здійснювати самоконтроль. Вони мають можливість працювати з навчальним матеріалом в такому обсязі та режимі, який підходить саме їм. Ефективність такого навчання в значній мірі залежить від того, наскільки регулярно студент виконує завдання та опрацьовує навчальний матеріал. Послідовне виконання практичних завдань і тестового контролю, а також консультація у всіх питаннях з боку викладача, забезпечує ефективне засвоєння знань. Звісно це вимагає самодисципліни та мотивації студента.

Таким чином, більшість студентів навчаються самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, виконують практичні завдання, згідно з методичними рекомендаціями та значно підвищують свій рівень знань і вмінь.

Змішане навчання має такі переваги:

- Безперервний зв'язок з викладачем за допомогою форуму та форм зворотного зв'язку;

- Систематизація навчальних матеріалів (поєднання лекцій із завданням для виконання практичних завдань);
- Тести для самоконтролю при підготовці до занять;
- Швидкий доступ до електронних підручників та пошуку необхідної інформації;
- Вивчення додаткових матеріалів в домашніх умовах;
- Забезпечення безперервного навчання в умовах відсутності студента на заняттях.

Отже, можна зробити висновок, що студентам зручно використовувати змішане навчання і таким чином підвищувати свій рівень успішності.

Змішане навчання можна здійснювати за наступними моделями:

МОДЕЛЬ I:

ДН → очна сесія → самостійне вивчення на основі інформаційно-телекомунікаційних технологій

- ДН (формування у студентів базових знань);
- очна сесія (дискусія та обговорення з даної теми)
- самостійне вивчення (опрацювання матеріалів для самостійного вивчення, виконання завдань, спілкування засобами ІТКТ).

МОДЕЛЬ II:

Тренінг в навчальній аудиторії → самостійне вивчення на основі ІТКТ → очна сесія

Розглянемо відповідні складові:

1. Під час проведення тренінгу в навчальній аудиторії здійснюється відпрацювання певних ситуацій, які використовуються викладачем або виконуються практичні завдання, семінари, ділові ігри та ін.;

2. Подальше навчання здійснюється самостійно в режимі он-лайн на більш високому та широкому обсязі навчального матеріалу, виконанні практичних завдань. Під час проведення тренінгу в навчальній аудиторії здійснюється відпрацювання певних ситуацій, які використовуються викладачем або виконуються практичні завдання, семінари, ділові ігри та ін.;

3. На наступному етапі проводяться дискусії та обговорення питань з викладачем [3].

Для покращення ефективності освітнього процесу в Охтирському коледжі було обрано МОДЕЛЬ I.

Починаючи з 2020-2021 н.р. в коледжі було запроваджено змішане навчання для вивчення економічних дисциплін серед студентів II і III курсу спеціальності 051 "Економіка" та 076 "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність". В рамках змішаного навчання було реалізовано відкриту навчальну платформу поєднану з персональним веб-сайтом та блогом викладача. Для того, щоб визначити ефективність змішаного навчання, ми провели дослідження. Об'єктом дослідження обрали навчальну дисципліну "Бухгалтерський облік". Таким чином, на початку 2021-2022 н.р. було проведено аналіз для вивчення динаміки якості та успішності знань студентів.

Отже, якість навчання в 2018-2019 н.р. зросла на 4% відносно 2016-2017 н.р. і становить 65%. Причиною стрімкого зростання показника є можливість студентів самостійно опрацювати додатковий матеріал, який розміщений на веб-сайті викладача.

Що стосується успішності навчання, то показник у 2020-2021 н.р. збільшився також на 4%. За результатами 2020-2021 н.р. він складає 100%. Причиною зростання показника успішності стала можливість студентів готуватися самостійно, онлайн до модульного контролю. Також збільшилась зацікавленість студентів до вивчення навчальної дисципліни.

Як свідчать дослідження щодо впровадження змішаного навчання, яке здійснюється у поєднанні традиційних технологій з дистанційним навчанням, то це дає гарні результати.

Також в рамках дослідження було проведено анонімне анкетування серед студентів II-III курсів 051 "Економіка" та 076 "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність".

Студентам було запропоновано заповнити анкету (яка складалася з 10 питань щодо навчання

за змішаною моделлю). В опитуванні взяло участь 40 респондентів.

Перш за все, студентам потрібно було дати відповіді на запитання:

1. Який Ви використовуєте гаджет для підготовки до заняття (Телефон; Планшет; Ноутбук; Персональний комп'ютер)
2. Як Вам зручніше – взяти книгу в бібліотеці чи знайти електронну версію книги (Бібліотека; Електронна версія книги)
3. Як часто Ви відвідуєте веб-сайт викладача (Регулярно; Час від часу; Рідко; Ніколи не відвідував)
4. Чи знайшли Ви на веб-сайті викладача необхідну інформацію? (Все, що потрібно; Більшість з того, що потрібно; Лише окрему необхідну інформацію; Нічого з того, що потрібно)
5. Чи користуєтеся Ви електронними навчальними посібниками? (Регулярно; Час від часу; Рідко; Не користувався)
6. Чи існує інформація, в якій Ви маєте потребу, але вона не представлена на веб-сайті викладача? (Так; Ні)
7. Ви користуєтесь тестовими завданнями для самоконтролю? (Регулярно; Рідко; Не користуєтесь)
8. Чи подобається Вам змішане навчання? (Так; Ні)
9. Чи допомагають Вам тренажери засвоїти теоретичні знання? (Так; Ні)
10. Чи виникають складності при роботі в мережі Інтернет? (Так; Ні)

Як показали результати анкетування, 100% студентів користуються гаджетами для підготовки до занять, 97% – не мають проблем під час користування мережею Інтернет та вважають, що легше користуватись електронними навчальними матеріалами. Більшість студентів (72%) стверджують, що їм зручно знаходити інформацію на веб-сайті викладача. Лише 1% студентів не подобається змішане навчання. 90% студентів використовують тренажери та тестовий самоконтроль для закріплення знань.

Змішане навчання дозволяє використовувати накопичений досвід здійснення класичного навчання, доповнюючи його сучасними технологічними інноваціями. Отже використання ІТКТ у змішаному навчанні дає можливості для здійснення самостійної роботи студентів в онлайн режимі, стимулює розвиток самостійної творчої діяльності, дає можливість одержати додаткові знання та їх закріплення.

Запровадження змішаної форми навчання для вивчення економічних дисциплін є ефективним, про що свідчать показники якості та успішності навчання. Студентам значно цікавіше використовувати мережу Інтернет для пошуку інформації. Але для впровадження сучасних ІТКТ потрібна підтримка кваліфікованого веб-розробника.

Список використаних джерел

1. Змішане навчання <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Про суть технології змішаного навчання <http://aphd.ua/pro-sut-tekhnoholi-zmishanoho/>
3. Про суть технології змішаного навчання <http://aphd.ua/pro-sut-tekhnoholi-zmishanoho>
4. Кухаренко В., Рибалко О., Сиротенко Н. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: Навч. посібн., 3-є вид. / За ред. В. Кухаренка. Х.: НТУ «ХПІ», Торсінг, 2002. 320 с.
5. Морзе Н.В. Дистанційна технологія як основа сучасних інформаційних технологій у навчанні / Нові технології навчання: зб. наук. пр. Вінниця: АПН України; Вінницький соц.-економічний ін-т ун-ту «Україна». 2011. Вип. 30. С.32–42.

Щебетенко Наталія Петрівна,

учитель трудового навчання

Краснопільської гімназії Краснопільської селищної ради Сумської області

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті розкрито питання сутності й видів професійних умінь учителів трудового навчання та технологій та теоретичні аспекти, умови та зміст технології формування професійно-фахових якостей вчителя трудового навчання в системі вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: професійні вміння, технологія, компетентність, професійно-фахові якості, педагогічна майстерність, навички самовдосконалення, компетентнісний підхід, професійна компетентність, професійно-педагогічна компетентність.

Розвиток професійних умінь учителя в системі післядипломної освіти можливий лише з позиції системного підходу до аналізу поняття «професійні вміння вчителя трудового навчання», розгляду їх сутності, особливостей та видів. Тому визначення сутності та видів професійних умінь учителя технологій є **метою** цієї статті.

Для того, щоб з'ясувати сутність і види професійних умінь учителів трудового навчання, проаналізуємо наявні в окресленому аспекті розроблення в педагогічній літературі. Система вищої педагогічної освіти готує фахівців різних спеціальностей з набором професійно-фахових якостей, які не зовсім відповідають потребам загальноосвітніх навчальних закладів. Вчителі технологій отримують ґрунтовні знання з фахових дисциплін, психології, педагогіки, проте актуальною є проблема формування компетентного фахівця не лише з набором знань, а й комплексом професійно-фахових компетентностей (професійно-фахових якостей), які є основою навчально-виховного процесу.

На сучасному етапі розвитку суспільства система освіти потребує нових підходів у підготовці фахівців з образотворчого мистецтва. Важливим аспектом проблеми технології підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва є відсутність у вищій школі професійних кадрів нового типу: високоосвічених професіоналів з сучасним креативним типом мислення.

Отже, враховуючи зазначене вище, вважаємо, що педагогічні вміння вчителя – це здатність педагога на основі знань і навичок здійснювати навчання й виховання учнів в умовах, що змінюються. Сутність педагогічних умінь полягає в аналізі вчителем умов і способів розв'язання певного завдання (проблеми), відборі з наявних у досвіді знань, способів діяльності та навичок і їх застосуванні в навчально-виховному процесі.

Основна мета статті (постановка завдання). Теоретично обґрунтувати поняття «професійно-фахові якості» та їх важливість у процесі становлення вчителів трудового навчання. Розкрити умови та зміст технології формування професійно-фахових якостей вчителя трудового навчання у системі вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійно важливі якості вчителя, як фахівця – це ті його індивідуальні особливості, що сприяють формуванню у людини позитивного відношення до своєї професії і людей, з якими він працює, прагнення до особистісного росту, професійного вдосконалення.

Термін «професійно-фахові якості» трактується в науковій літературі неоднозначно. Оскільки успішність діяльності фахівця визначається не тільки рівнем професійних знань, умінь і навичок, а й ступенем сформованості його професійно-особистісних якостей, ними називаються ті якості особистості, які «покликані забезпечити її успішний трудовий старт і високі виробничі показники».

Згідно українського педагогічного словника, педагогічна майстерність це показник високого рівня педагогічної діяльності. За критерії педагогічної майстерності приймаються такі ознаки діяльності педагога, як гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер,

результативність, демократичність, творчість (оригінальність). Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога і професійно значимі особистісні риси і якості. Обґрунтовуючи визначення педагогічної майстерності, можна характеризувати її в залежності від ознак, в яких вона проявляється. В залежності від якості її результату – як найвищий рівень педагогічної діяльності, від психологічного механізму успішної діяльності – як вияв творчої активності особистості педагога, від витоків розвитку майстерності та шляхів професійного самовдосконалення – як комплекс властивостей особистості, який забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. Отже, як бачимо, педагогічна майстерність має складну багатогранну структуру. До основних структурних компонентів педагогічної майстерності відносяться: гуманістична спрямованість; професійна компетентність; педагогічні здібності; педагогічна техніка.

Зміст професійної компетенції вчителя трудового навчання визначається знанням предмету та методики викладання трудового навчання, педагогіки і психології. Предметом трудового навчання, як і будь якого навчального предмету, є дидактично обґрунтована система знань, вмінь та навичок відібраних з певної науки. Особливістю предмету трудового навчання є те, що він адекватний багатьом технічним наукам, в той час коли більшість шкільних навчальних предметів адекватні відповідній галузі науки. Предметом же трудового навчання являються: основи виробництва, сучасна техніка, технології, процеси управління, основні групи професій. Мета трудового навчання полягає в тому, щоб забезпечити підготовку учнів до трудової діяльності в різних сферах виробництва та домашньому господарюванні, дати учням загальні відомості про основи виробництва, сучасну техніку, технології, процеси управління, основні групи професій та вимоги професії до людини; залучити учнів до основних видів проектно-конструкторських і технологічних робіт, сформувати навички розв'язання творчих практичних завдань. Виходячи з цього перед учителем трудового навчання ставиться мета не лише навчити кожного учня певних трудових операцій та прийомів, а й формувати технічно освічену особистість, здатну швидко адаптуватися до стрімких змін у сучасному техногенному середовищі.

Професійна компетентність вчителя трудового навчання спирається на володіння фундаментальними знаннями, що є в свою чергу одним з пріоритетних напрямків розвитку вищої освіти в усьому світі і виявляється в фундаменталізації професійної підготовки. Фундаментальність підготовки вчителя трудового навчання повинна полягати в широті та ґрунтовності знань учителя, «які забезпечують у перспективі професійну мобільність фахівця, розширюють його професійну компетентність, формують готовність до оперативного реагування на можливі зміни у сфері професійної діяльності та безперервне підвищення кваліфікації».

В ході трудової підготовки школярів передбачає запровадження проектно-технологічної діяльності учнів на заняттях з трудового навчання, яка ґрунтується на самостійній практичній діяльності учнів і залученні їх до активної творчої дії, що передбачає врахування вчителем як основних закономірностей педагогічного процесу, так і її психологічного змісту, тому окреслена проблема потребує підняття ролі психолого-педагогічної та методичної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання. В процесі виконання творчих проектів учнями на заняттях трудового навчання вчитель повинен надавати їм допомогу у підборі проектів, спостерігати за ходом роботи учнів, надавати допомогу окремим учням, стимулювати навчально-трудова діяльність, підтримувати робочу обстановку в класі, нормувати працю школярів, аналізувати і узагальнювати роботу окремих учнів, оцінювати проектно-технологічну діяльність на кожному етапі, тобто функція вчителя змінюється з «викладача» в організатора дитячого життя. В зв'язку з цим значне місце в професійній майстерності вчителя трудового навчання посідають саме педагогічні здібності та педагогічна техніка.

Професійно-фаховими якостями є якості, які пред'являються сучасним суспільством до фахівців певної професії. Так, для вчителя трудового навчання це: схильність до педагогічної діяльності, професійна грамотність, творчий підхід до виконуваної роботи, розвинене просторове мислення, розуміння орієнтуватися в різних техніках, використовувати можливості сучасної комп'ютерної техніки, готовність до постійного самовдосконалення.

Професійно-фахові якості можна схарактеризувати як «компетентність», «педагогічна майстерність». Ряд науковців розглядають професійно-фахові якості як компонент педагогічної майстерності та вказує на специфіку суб'єкта професійної діяльності, його внесок у розвиток освіти.

Педагогічна майстерність визначається ступенем цілісності буття і самореалізацією в професії, є підсумком професійного розвитку людини, досягнення нею професійної якості. Узагальнююча риса педагогічної майстерності – усвідомлення механізмів успішності своєї праці, стрижня професії, механізмів і меж власної діяльності, здатність визначати і вирішувати (у рамках власної компетентності) професійні завдання різного рівня складності – від прикладних до методологічних. Все це дає можливість передати свою майстерність іншій людині, технологій педагогічної праці, що забезпечують відтворенню професійних дій іншими. Педагогічна майстерність починається із зосередження зусиль зі створення людини на себе, свою індивідуальність. Тому рух до майстерності має професійно-виховний потенціал. Професіоналізм не є вродженою якістю або здібністю людини. Його потрібно формувати протягом життя. Вузькопрофесійних знань, умінь, навичок недостатньо для опанування фаховою майстерністю, запорукою успіху є творче ставлення до своєї справи, вміння втілити власну оригінальну концепцію в життя.

Становлення фахівця протягом життя є нескінчений процес його розвитку як в особистому, так і в професійному житті, розвитку його індивідуальності, формування особистості.

Формування професійно-фахових компетентностей визначаються, перш за все, такими якостями, як:

- змістова (спрямована на забезпечення системного, концептуального, різнобічного творчо-професійного розвитку вчителя);
- організаційна (спрямована на ефективне, стабільне й перспективне формування педагогічної майстерності, реалізацію сучасного педагогічного досвіду);
- особистісна (виявляється у рахуванні специфічних потреб особистості у професійному розвитку, які можуть бути забезпечені у процесі самовиховання та у системі навчально-виховної діяльності);
- наукова (виявляється у важливому розгляді умов формування даного утворення для розвитку теорії і методики виховання, а також у необхідності виявлення ступеня наукової дослідженості цього явища).

Висновки. Технологія формування професійно-фахових якостей вчителя трудового навчання в системі вищої педагогічної освіти відкриває оптимальні шляхи до формування фахівця інноваційного типу, здатного стати суб'єктом професійної життєдіяльності. Ґрунтуючись на загальнотеоретичних позиціях, що стосуються сутності формування професійно-фахових якостей у учителів в процесі педагогічної освіти проаналізовано психолого-педагогічні фактори, що впливають на цей процес. До них належать важливий елемент мотиваційної сфери фаховий інтерес, фахові здібності, і фахове мислення. Усі ці фактори є важливими чинниками у формуванні фахових знань майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Формування фахових інтересів залежить від активності особистості у художньо-педагогічній діяльності. Фахові здібності, до яких належать творчі і педагогічні здібності залежать від вроджених задатків і змісту фахових дисциплін. Фахове мислення залежить від вміння аналізувати і систематизувати інформацію.

Враховуючи незаперечну цінність існуючих здобутків вітчизняних та зарубіжних вчених, практиків, слід зазначити, що проблема формування професійно-фахових компетентностей вчителя трудового навчання в системі вищої педагогічної освіти залишається однією з актуальних проблем сьогодення і передбачає вирішення низки завдань щодо організації й змісту навчання. У зв'язку з цим є необхідність визначення та обґрунтування основних напрямків діяльності системи вищої педагогічної освіти з урахуванням рівня розвитку творчого потенціалу конкретного педагога, індивідуальних здібностей і можливостей фахівця, його професійного досвіду, потреб масової педагогічної практики. Отже, вчитель технологій має бути готовий до реалізації цих завдань, зокрема шляхом проведення уроків. Це можливо лише за умов формування певних понять, що є основою підготовки учнів до життя та спрямованістю занять на формування вмінь та навичок і здібностей учнів через зміст навчального предмету, форми, методи, технології.

Поняття «професійна компетентність» – вище багатоскладове. Це сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати (застосовувати) необхідну інформацію. Професійною компетентною є така праця вчителя, в якій на достатньо високому рівні здійснюються педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість вчителя і досягаються результати навчання та виховання школярів. Для вчителів технологій це необхідно, оскільки вони у своїй практичній діяльності повинні формувати та розвивати здібності учнів.

Проаналізувавши сучасні вимоги можна визначити основні шляхи розвитку професійної компетентності вчителя трудового навчання:

- робота в методичних об'єднаннях, творчих групах;
- дослідницька діяльність;
- інноваційна діяльність, освоєння нових педагогічних технологій;
- різні форми педагогічної підтримки;
- активна участь у педагогічних конкурсах;
- трансляція власного педагогічного досвіду;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій та ін.

Розвиток професійної компетентності – це динамічний процес засвоєння і модернізації професійного досвіду, який веде до розвитку індивідуальних професійних якостей, накопичення професійного досвіду, що передбачає безперервний розвиток і самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Архипова С.П. Розвиток педагогічної творчості викладачів вищих навчальних закладів. С. 19–23.
2. Аузіна М.О. Інноваційні процеси в освіті. Львів:ЛБІНБУ, 2003. 103 с.
3. Буряк, В. Розвиток професійно-педагогічних якостей у системі безперервної освіти / Вища школа. 2005. № 2. С. 50-57.
4. Закон України «Про освіту» від 23 березня 1996 року № 100/96-ВР.
5. Кобильченко В.В. Формування особистості як психолого-педагогічна проблема. С. 3–12.
6. Коменский Я.А. Избр. пед. соч. М: Просвещение, 1955. 368 с.
7. Коновалов О.Ю. Методологічні аспекти розвитку інформаційно-програмного і програмно-методичного забезпечення навчального процесу / Вища школа. 2007. №4. С. 39–45.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. **Бех Іван Дмитрович**, директор Інституту проблем виховання Національної Академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, академік
2. **Антонченко Марія Олексіївна**, доцент кафедри освітніх інформаційних технологій Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент
3. **Байдак Юлія Володимирівна**, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Сумської обласної ради, кандидат педагогічних наук
4. **Борисенко Оксана Феєсівна**, методист Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
5. **Браткова Галина Миколаївна**, методист Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
6. **Волосюк Тетяна**, викладач ВСП «Класичний фаховий коледж Сумського державного університету», кандидат педагогічних наук
7. **Гриценко Микола**, студент спеціальності «Професійна освіта. Будівництво» ВСП «Класичний фаховий коледж СумДУ» Сумської області
8. **Гулаков Руслан Сергійович**, методист навчального відділу Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків
9. **Гулакова Марина Сергіївна**, методист навчального відділу Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків
10. **Декунова Зоя Володимирівна**, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми
11. **Діхнич Катерина**, методист навчально-методичного відділку координації освітньої діяльності та професійного розвитку педагогічних працівників комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор філософії
12. **Ємельяненко Марина Русланівна**, викладач музично-теоретичних дисциплін КЗ СОР Сумський фаховий коледж мистецтв і культури імені Д.С. Бортнянського
13. **Журавель Лариса Борисівна**, учитель зарубіжної літератури Охтирської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Охтирської міської ради Сумської області
14. **Загородня Оксана**, вихователь ДНЗ:ЦРД «Світлячок» Глухівської міської ради Сумської області
15. **Іващенко Інна Іванівна**, методист з управлінської діяльності навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради
16. **Каменська Наталія Федорівна**, керівник гуртка-методист комунального закладу – центру позашкільної роботи Путивльської міської ради
17. **Камчатна Тетяна Володимирівна**, вчитель біології, хімії, основ здоров'я Будильський ЗЗСО І-ІІІ ступенів Лебединської міської ради Сумської області
18. **Ковтун Єлизавета Федорівна** старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради
19. **Кожем'якіна Ірина Володимирівна**, старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук
20. **Коростіль Лідія Анатоліївна**, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Сумської обласної ради, кандидат педагогічних наук, доцент
21. **Лавська Алла Михайлівна**, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради
22. **Латіфова Неллі Григорівна**, викладач-методист з фаху відділу «Образотворче, декоративно-прикладне мистецтво та реставрація» Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського, м. Суми
23. **Мельник Світлана Анатоліївна**, проректор з навчальної роботи Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» кандидат педагогічних наук, доцент, м. Харків

24. **Метейко Алла Володимирівна**, методист з хімії навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

25. **Московченко Інна Валеріївна**, вчитель музичного мистецтва Слобожанського ліцею №1 Слобожанської селищної ради Чугуївського району Харківської області

26. **Ніколаєнко Михайло Сергійович**, старший викладач кафедри освітніх інформаційних технологій Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

27. **Охрименко Діана Владиславівна**, студентка спеціальності «Комп'ютерна інженерія» ВСП СФК Національного університету харчових технологій

28. **Павленко Ірина Миколаївна**, старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

29. **Паламарчук Тетяна Володимирівна**, вихователь-методист, Сумський дошкільний навчальний заклад (центр розвитку дитини) №36 «Червоненька квіточка » Сумської міської ради

30. **Панченко Світлана Миколаївна**, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат психологічних наук, доцент

31. **Папернова Тетяна Валеріївна**, завідувач навчального відділу Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти»

32. **Переяслова Ольга Михайлівна**, викладач Сумської дитячої художньої школи імені Михайла Лисенка Сумської міської ради

33. **Перлик Вікторія Володимирівна**, старший викладач кафедри професійної освіти та менеджменту Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради

34. **Пройдакова Юлія Юріївна**, методист Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю

35. **Серих Лариса Володимирівна**, завідувачка кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради, кандидат педагогічних наук, доцент

36. **Сьома Світлана Олексіївна**, методист комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, кандидат педагогічних наук

37. **Тихенко Лариса Володимирівна**, директор Комунального закладу Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, кандидат педагогічних наук, доцент

38. **Тітаренко Світлана Анатоліївна**, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, кандидат педагогічних наук

39. **Третякова Олена Василівна**, методист з історії та правознавства навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

40. **Успенська Валентина Миколаївна**, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської обласної ради, кандидат педагогічних наук, доцент

41. **Харченко Людмила Олександрівна**, вихователь-методист Сумського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) № 14 «Золотий півнік» Сумської міської ради

42. **Хижняк Інна Миколаївна**, викладач економічних дисциплін ВСП «Охтирського фаховий коледжу СНАУ»

43. **Чуркіна Вікторія Григорівна**, доцент кафедри виховання й розвитку особистості, магістр управління закладом освіти, Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», кандидат мистецтвознавства, доцент

44. **Щебетенко Наталія Петрівна**, учитель трудового навчання й образотворчого мистецтва Краснопільської гімназії Краснопільської селищної ради Сумської області

45. **Якимова Ганна Олексіївна**, викладач ДХШ Охтирської міської ради Сумської області

Наукове видання

**Особистісно-професійна компетентність
педагога: теорія і практика:**

Збірник наукових статей

Головний редактор: Сєрих Лариса Володимирівна,
завідувачка кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Комп'ютерний набір авторів

Комп'ютерне верстання М.С. Ніколаєнко

Підписано до друку 05.05.2022 Гарнітура Arial Narrow
Формат 60x84/16 Папір офсетний
Друк цифровий Ум. друк. арк. 7,5
Тираж 300 пр. Зам. № 1/22

Видавництво НІКО
м.Суми, вул.Харківська, 54 (066)270-64-68
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи України
серія СМв № 044
від 15.10.2012
E-mail: ms.niko@i.ua